СЪСТОЯНИЕТО НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА В СВЕТА

АПРИЛ 2025 Г

AMNESTY INTERNATIONAL

АМНЕСТИ ИНТЕРНЕШЪНЪЛ

Амнести Интернешънъл е движение от 10 милиона души, което апелира към човечността във всеки един от нас. Заедно водим кампании, които променят света, за да можем всички да се възползваме от правата си. Нашата визия е за свят, в който управляващите спазват обещанията си, зачитат международното право и са държани отговорни за действията си. Ние сме независими от правителства, политически идеологии, икономически интереси или религии и се финансираме главно от нашите членове и от индивидуални дарения. Вярваме, че ако действаме в знак на солидарност и състрадание към хората навсякъде, можем да променим обществото ни към по-добро.
Амнести Интернешънъл е безпристрастна организация. Ние не заемаме позиция по въпроси на суверенитета, териториални спорове или международни политически или правни договорености, които могат да бъдат приети за прилагане на правото на самоопределение. Като се има предвид това и интересът ни да подчертаем отговорността на държавата, ние организираме нашата информация за правата на човека по света основно според разделението по държавите, които носят отговорност за ситуацията с правата на човека на тяхна територия.

Публикувано за първи път през 2025 г. от Amnesty International Ltd
Peter Benenson House, 1, Easton Street, Лондон WC1X 0DW Великобритания
© Amnesty International 2025
Индекс: POL 10/8515/2025

Оригинален език: английски
Освен ако не е отбелязано друго, съдържанието в този документ е лицензирано под лиценз CreativeCommons (приписване, некомерсиален, без производни, международен 4.0). https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode
За повече информация, моля, посетете нашия уебсайт: www.amnesty.org
amnesty.org

Освен ако не е отбелязано друго, съдържанието в този документ е лицензирано под лиценз CreativeCommons (приписване, некомерсиален, без производни, международен 4.0). https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode. За повече информация, моля, посетете страницата с разрешения на нашия уебсайт: amnesty.org

Този доклад документира ключови развития в областта на правата на човека на национално и регионално ниво през 2024 г., както и представя глобален анализ на текущите критични предизвикателства в областта на правата на човека. Той включва записи за държави или територии, чието положение с правата на човека е проследявано от Амнести Интернешънъл през 2024 г.

Отсъствието на конкретна държава или територия не означава, че през годината там не са извършени нарушения на правата на човека, от които Амнести Интернешънъл се интересува. Нито продължителността на влизане в дадена страна е основание за сравнение на степента и дълбочината на опасенията на Амнести Интернешънъл за дадената страна. Този доклад не обхваща широко използването на смъртното наказание, тъй като Амнести Интернешънъл издава отделен годишен глобален доклад за смъртните присъди и екзекуциите.

СЪСТОЯНИЕТО НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА В СВЕТА

АПРИЛ 2025 Г

Съкращения 6
Предговор 8
Глобален анализ 16
Общ поглед върху Африка 27
Общ поглед върху Азия и Тихоокеанския регион 36
Общ поглед върху Близкия изток и Северна Африка 45
Общ поглед върху Европа и Централна Азия 55
Общ поглед върху Северна и Южна Америка 66
Австрия 76
Азербайджан 77
Албания 80
Андора 82
Армения 82
Беларус 84
Белгия 86
Босна и Херцеговина 88
България 90
Германия 93
Грузия 96
Гърция 99
Дания 102
Ирландия 103
Испания 105
Италия 109
Казахстан 112
Кипър 115
Киргизстан 116
Косово 118
Малта 120
Молдова 121
Нидерландия 123
Норвегия 125
Обединеното кралство 126
Полша 130
Португалия 132
Румъния 134
Русия 136
Северна Македония 141
Словакия 143
Словения 145
Сърбия 146
Таджикистан 149
Турция 151
Туркменистан 156
Узбекистан 158
Украйна 161
Унгария 165
Финландия 168
Франция 169
Хърватия 173
Черна гора 175
Чехия 177
Швейцария 178
Швеция 180

СЪКРАЩЕНИЯ

ИИ
Изкуствен интелект

АСЕАН
Асоциация на страните от Югоизточна Азия

АС
Африкански съюз

КПВФДОЖ
Конвенцията на ООН за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените

Комитет по КПВФДОЖ
Комитет на ООН за премахване на дискриминацията по отношение на жените

КПРД
Международна конвенция за премахване на всички форми на расова дискриминация

Комитет по КПРД
Комитет на ООН за премахване на расовата дискриминация

РКООНИК29
Двадесет и деветата Конференция на страните (COP) по Рамковата конвенция на ООН за изменението на климата

ИОЗАД
Икономическа общност на западноафриканските държави

Споразумение от Ескасу
Регионално споразумение относно достъпа до информация, участието на обществеността и правосъдието по въпроси на околната среда в Латинска Америка и Карибския басейн

ЕС
Европейски съюз

Европейски комитет за предотвратяване на изтезанията
Европейски комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унизително отнасяне или наказание

Европейска конвенция за правата на човека
(Европейска) конвенция за защита на правата на човека и основните свободи

МНС
Международен наказателен съд

МПГПП
Международен пакт за граждански и политически права

МПИСКП
Международен пакт за икономически, социални и културни права

МКЧК
Международен комитет на Червения кръст

МОТ
Международна организация на труда

Международна конвенция срещу насилственото изчезване
Международна конвенция за защита на всички лица от насилствено изчезване

МНПО
Международна неправителствена организация

ЛГБТИ
Лесбийки, гейове, бисексуални, транссексуални и интерсексуални лица

НП

Народни представители

НАТО
Организация на Северноатлантическия договор

ОАД
Организация на американските държави

СКХВ
Службата на ООН за координация на хуманитарните въпроси

СВКПЧ, Служба на Върховния комисар за правата на човека
Служба на Върховния комисар на ООН за правата на човека

ОССЕ
Организация за сигурност и сътрудничество в Европа

ООН
Организация на обединените нации

Конвенция на ООН против изтезанията
Конвенция против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание

ПРООН
Програма на ООН за развитие

Конвенция на ООН за бежанците
Конвенция за статута на бежанците

Специален докладчик на ООН по въпросите на изменението на климата
Специален докладчик на ООН за насърчаването и защитата на правата на човека в контекста на изменението на климата

Специален докладчик на ООН за извънсъдебните екзекуции
Специален докладчик на ООН за извънсъдебните екзекуции, екзекуциите по бързата процедура или произволните екзекуции

Специален докладчик на ООН по въпросите на крайната бедност
Специален докладчик на ООН по въпросите на крайната бедност и правата на човека

Специален докладчик на ООН за свободата на изразяване
Специален докладчик на ООН за насърчаване и защита на правото на свобода на мнение и изразяване

Специален докладчик на ООН по въпросите на расизма
Специален докладчик на ООН по съвременните форми на расизъм, расова дискриминация, ксенофобия и свързана с тях нетолерантност

Специален докладчик на ООН по въпросите на изтезанията
Специален докладчик на ООН по въпросите на изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание

Специален докладчик на ООН по въпросите на насилието срещу жени и момичета
Специален докладчик на ООН за насилието срещу жени и момичета, неговите причини и последици

ЮНЕСКО
Организация на ООН за образование, наука и култура

ВКБООН, агенцията на ООН за бежанците
Служба на Върховният комисариат на ООН за бежанците

УНИЦЕФ
Детски фонд на ООН

УПП
Универсален периодичен преглед на ООН

СЗО
Световната здравна организация

ПРЕДГОВОР

Светът се намира на исторически кръстопът. Безпрецедентни сили подкопават принципите на правата на човека, като се опитват да разрушат международния ред, създаден в отговор на трагедиите на Втората световна война и Холокоста. Този религиозно-расов и патриархален натиск за нов икономически ред, основаващ се на още по-голяма неравнопоставеност между и в отделните държави, поставя под заплаха постигнатото през последните осемдесет години в сферата на равнопоставеността, справедливостта и достойнството.

Множеството атаки – срещу търсенето на отговорност за нарушения на правата на човека, срещу международното право и срещу Организацията на обединените нации – бяха сред характерните белези на първите сто дни от втория мандат на президента на Съединените щати Доналд Тръмп през 2025 г.

Тези безразсъдни и наказателни действия срещу усилията за прекратяване на световната бедност и за премахване на дългогодишната расова дискриминация и насилие, включително насилие, основано на пола, не започнаха тази година. Преодоляването на границите изисква много време.

След повторното си встъпване в длъжност, действията на президента Тръмп се ускориха в направления, за които Амнести Интернешънъл и други организации от гражданското общество, работещи за защита на правата на човека, вече бяха отправили предупреждения – тези предупреждения бяха игнорирани, а отправените призиви – пренебрегнати. Неговата политика е продължение и резултат от системни, целенасочени и избирателни решения, вземани през последното десетилетие, които достигнаха нови отрицателни върхове през 2025 г.

Нека сме абсолютно ясни: въпросът не се отнася единствено до президента Тръмп. Причините са много по-дълбоки. Ако не бъде осигурена координирана и решителна съпротива, този исторически кръстопът ще се превърне в историческа трансформация – не просто време на промени, а промяна на самата епоха.

КОШМАРЪТ, ЗАПОЧНАЛ НА ЗАБАВЕН КАДАНС

През последното десетилетие светът става свидетел на постоянно разширяване на авторитарни закони, политики и средства, което води до ограничаване на гражданското пространство и подкопаване на свободата на изразяване и свободата на сдружаване. Политическите решения задълбочиха неравнопоставеността, увеличиха бедността и позволиха на милиардери да натрупат огромни богатства. Пандемията от COVID-19 разкри алчността, расизма и егоизма на влиятелни държави, които изоставиха милиони хора. Изправени пред климатичната криза, държавите в голяма степен не изпълниха ангажиментите, поети в Париж през 2015 г.

Сред множество предупредителни червени светлини, сигнализиращи критични опасности, през 2024 г. се случи и геноцидът.

2024 Г.: ГЕНОЦИД, ИЗЛЪЧВАН В РЕАЛНО ВРЕМЕ

След 7 октомври 2023 г., когато „Хамас“ извърши ужасяващи престъпления срещу израелски граждани и други лица и взе над 250 заложници, светът стана свидетел на геноцид, предаван на живо. Държавите наблюдаваха, сякаш безсилни, как Израел убива хиляди палестинци, заличава цели многопоколенчески семейства и разрушава домове, поминък, болници и училища.

2024 г. ще бъде запомнена с все по-безочливата и смъртоносна израелска военна окупация; с подкрепата, оказвана от Съединените щати, Германия и малък брой други европейски държави; както и с това, че администрацията на президент Байдън многократно наложи вето върху резолюциите на Съвета за сигурност на ООН за прекратяване на огъня, докато държавите продължиха доставките на оръжие за Израел.

През 2024 г. Израел и неговите влиятелни съюзници, водени от Съединените щати, действаха така, сякаш международното право не се отнася за тях, като умишлено игнорираха разпорежданията на Международния съд и обвиненията на Международния наказателен съд.

Същата година президентът Владимир Путин продължи системните атаки срещу гражданската инфраструктура в Украйна, в резултат на които цивилните жертви станаха повече в сравнение с 2023 г. Унищожаването или окупирането на по-голямата част от украинските топлоелектрически централи причини регулярни прекъсвания на електрозахранването за хиляди хора. Десетки украински военнопленници бяха незаконно осъдени както в Русия, така и в окупираните украински територии.

Хиляди смъртни случаи в Судан – вследствие на въоръжен конфликт и глад по време на най-мащабната криза с принудително разселване в света – бяха посрещнати с почти пълно глобално безразличие. Сходно беше отношението и към нарастващото смъртоносно насилие в Буркина Фасо, Демократична република Конго, Мианмар и Нигер. Възможностите за търговия с оръжие, свързани с тези конфликти не останаха незабелязани, а призивите за оръжейно ембарго бяха игнорирани.

2024 г. разкри готовността на държавите да използват пропаганда за обслужване на въоръжени конфликти – засилена от алгоритмите на социалните мрежи и от влиятелни гласове – без да се взема предвид истинността или изпълненията с омраза последици.

В заключение, 2024 г. дехуманизира всички ни.

МЕЖДУНАРОДНО ПРАВОСЪДИЕ И МУЛТИЛАТЕРАЛИЗЪМ

Южна Африка показа, че има и друг път. Искът ѝ пред Международния съд срещу Израел за предполагаемо нарушение на Конвенцията за предотвратяване и наказване на престъплението геноцид е важна стъпка към постигането на справедливост. Важен момент беше и издаването на заповеди за арест от Международния наказателен съд срещу израелския министър-председател Бенямин Нетаняху, бившия министър на отбраната Йоав Галант и военния ръководител на „Хамас“ Мохамед ал-Масри за предполагаеми военни престъпления и престъпления срещу човечеството.

Държавите, които решително подкрепяха МНС в усилията му да подведе под отговорност президента Владимир Путин за предполагаемото отвличане на украински деца, реагираха по съвсем различен начин, когато съдът насочи вниманието си към Израел. През 2024 г. група сенатори на САЩ заплаши прокурора на МНС, а през 2025 г. президентът Доналд Тръмп му наложи санкции.

Времето, в което можехме само да изразим недоволство от двойните стандарти на създателите на следвоенната международна система, основана на правила, вече отмина. Още преди края на 2024 г. много държави целенасочено подкопаваха институциите на тази система и действаха в разрез с нейните ценности, превръщайки първоначалната ѝ идея в празна обвивка.

Президент Тръмп е само катализатор – ускорител на тенденции, които вече са в напреднал стадий.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ И МЕДИИТЕ: РАНЕН СИГНАЛ ЗА НАРУШАВАНЕ НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

През 2020 г. Амнести Интернешънъл предупреди за възникващи авторитарни тенденции както в отделни държави, така и в международните отношения – тревога, която напълно се потвърди. До 2024 г. бяха приети нови репресивни закони и въведени допълнителни авторитарни средства. Засилиха се атаките срещу политическото несъгласие, в това число масови арести и принудителни изчезвания. Още организации от гражданското общество и политически партии бяха насилствено разпуснати, прекратиха дейност или произволно бяха обявени за „екстремистки“. Държавите реагираха непропорционално на актове на гражданско неподчинение и въведоха безпрецедентна криминализация спрямо защитници на правата на човека, климатични активисти, студенти и други лица, които изразяваха солидарност с палестинския народ; много от тях бяха наречени „терористи“. Феминистки и други активисти, които защитават правата на жените и ЛГБТИ хора, продължиха да се сблъскват със силна негативна реакция. Най-малко 21 държави въведоха или обсъждаха закони, насочени към ограничаване на свободата на изразяване или забрана на медии. През 2024 г. беше регистриран рекорден брой убити журналисти: според данните на Комитета за защита на журналистите най-малко 124 журналисти и медийни работници са били убити, като близо две трети от тях са палестинци, убити от Израел.

„СОНДИРАЙ, БЕЙБИ, СОНДИРАЙ“ СЕ СБЛЪСКВА С „ГОРИ, БЕЗУМЕЦО, ГОРИ“

През 2024 г. нито един регион не остана незасегнат от климатичната криза. След опустошителна гореща вълна в Южна Азия настъпиха катастрофални наводнения, които засегнаха милиони хора и принудиха хиляди семейства да напуснат домовете си. Рекордни горски пожари в Южна Америка изпепелиха части от Амазонската тропическа гора и застрашиха цели екосистеми. В Сомалия периоди на суша, последвани от наводнения, унищожиха общности, причиниха срив на местните икономики и доведоха до разселване на семейства.

2024 г. беше първата календарна година, в която средната глобална температура надхвърли прединдустриалните нива от 1850-1900 г. с

повече от 1,5°C.

Безпрецедентните жеги изискват нови и ефективни действия за справяне с климатичните промени. Вместо това, докато държавите не прекратяват използването на изкопаеми горива, преговорите на РКООНИК29 приключиха с ограничено споразумение за климатично финансиране, което излага държавите с по-ниски доходи на риск от изпадане в дългова спирала.

Мантрата на президента Тръмп – „сондирай, бейби, сондирай“ – засили съществуващата зависимост от изкопаеми горива. Решението му от 2025 г. за изтегляне на САЩ от Парижкото споразумение беше одобрено от други държави, чиито икономики също зависят от изкопаеми горива.

В резултат – по света общностите ще продължат да изгарят, потъват и умират.

ТОКСИЧНА КОМБИНАЦИЯ ЗА МИЛИОНИ

През 2024 г. Световната банка посочи, че „намаляването на глобалната бедност почти е спряло през последните пет години, което поражда опасения, че десетилетието 2020-2030 г. може да бъде пропиляно“.[1]

Токсичната комбинация от изкуствено предизвикана бедност, въоръжени конфликти, политическо потисничество и климатичната криза доведе през 2024 г. до разселването на около 110 милиона души. Вместо да се справят с първопричините, много правителства и политически движения използваха ксенофобска и расистка реторика, подбуждайки омраза. Пренебрегвайки или заобикаляйки съдебни решения, те приложиха крайни и принудителни мерки за изтласкване на лица, достигащи до границите им по нерегламентирани пътища.

РАВНОПОСТАВЕНОСТ МЕЖДУ ПОЛОВЕТЕ? ЗАСИЛЕНИ АТАКИ СРЕЩУ ПРАВАТА НА ЖЕНИТЕ И ЛГБТИ ХОРАТА

В Афганистан, половината от населението – жените и момичетата – бе обречена на това, което мнозина наблюдатели определят като „бавна смърт“. Управляващите талибани криминализираха публичното им присъствие чрез т.нар. закони за порока и добродетелта, като ги лишиха от правото на труд и образование. Десетки жени, участвали в протести, станаха жертва на принудителни изчезвания или бяха произволно задържани.

В Иран новите разпоредби за задължително забулване задълбочиха потисничеството над жените и момичетата, като предвиждат бичуване, тежки глоби и дългосрочни присъди лишаване от свобода. Длъжностни лица и самоуправни групи, които упражняваха насилие срещу жени и момичета за неспазване на правилата, действаха с пълна безнаказаност.

Нарушенията на правата на ЛГБТИ хората се засилиха в редица държави. Правителства, сред които Аржентина и Русия, въведоха закони и политики, ограничаващи достъпа до услуги за сексуално и репродуктивно здраве. В Съединените щати платформите на Meta и TikTok премахнаха информация, свързана с прекратяването на бременността. Същевременно се отчита ръст на насилието, основано

на пола – включително фемицид – както и на сексуалното насилие във въоръжени конфликти в различни части на света.

КРАЯТ НА ЕДНА ЕПОХА?

Могъщите държави се подиграват с нашата история. Действат така, сякаш уроците от 30-те и 40-те години на XX век – от Конвенцията за предотвратяване и наказване на престъплението геноцид, Женевските конвенции, Всеобщата декларация за правата на човека и Устава на ООН – могат да бъдат пренебрегнати, забравени или заличени. С преизбирането на Доналд Тръмп и увеличеното корпоративно влияние в неговата администрация навлязохме в труден период, в който военната и икономическата сила се поставят над правата на човека и дипломацията; в който властовите структури, основани на пол и раса, както и мисленето „игра с нулева сума“ определят политиките; в който разрушителният национализъм насочва международните отношения.

КАКЪВ ЩЕ БЪДЕ НАШИЯТ ОТГОВОР?

През 2024 г. всички 193 държави – членки на Общото събрание на ООН – се споразумяха да започнат работа по първия в историята международен договор относно престъпления срещу човечеството. Същата година Общото събрание прие решение за изготвяне на Рамкова конвенция за международно данъчно сътрудничество, чиято цел е да ограничи данъчните злоупотреби и да допринесе за осигуряване на допълнителни средства за реализиране на правата на човека. Паралелно с това, в Гамбия беше отхвърлен законопроект за премахване на забраната на женското генитално осакатяване. В Полша влезе в сила дефиниция на изнасилването, основана на липсата на съгласие, с което страната стана деветнадесетата в Европа с такъв стандарт. Българският парламент отхвърли проектозакон за въвеждане на регистър на „чуждестранните агенти“ по руски модел. Национални съдилища в Белгия признаха отговорността на държавата за престъпления срещу човечеството, извършени по време на колониалното управление. В началото на 2025 г. властите във Филипините предадоха бившия президент Родриго Дутерте на Международния наказателен съд по обвинения за престъпления срещу човечеството, свързани със смъртоносната му „война срещу наркотиците“.

На Срещата на върха на ООН за бъдещето през септември 2024 г. държавите, въпреки ограничения мандат, заявиха политическа воля за по-справедлива международна система: договориха по-широко представителство, особено за Африка, в Съвета за сигурност; поеха ангажимент за промяна на международната финансова архитектура; задължиха се да предприемат действия по дълговата криза и да увеличат средствата за развитие.

Годината, в която избори се проведоха общо 64 пъти в държави по цял свят, не завърши с победа за силите, които отричат правата на човека. Значителна част от избирателите по света подкрепиха друг път и показаха, че възходът на авторитарните практики не е неизбежен и може да бъде овладян.

Бъдещето не е предопределено, но светът се намира на критичен кръстопът. Сто дни след началото на третия мандат на президента Доналд Тръмп е ясно, че някои държави приемат предизвикателството, но повечето предпочитат да се преструват, че „новият император“ е облечен достойно. През прозрачните му одежди се разкрива реалността на свят, потънал в дълбока криза: потискане на различното мнение, атаки срещу академичната свобода, увеличение на военните бюджети, присвояване на средства за помощ и икономически репресии.

Необходимо е да признаем системните провали на действащия международен ред, но още по-належащо е да осъзнаем, че днес сме изправени пред сили, които се стремят да наложат изцяло нова система. Система, в която липсва защита на правата на човека и в която върховенството на закона отстъпва на върховенството на печалбата, надделяваща над справедливостта.

Организираната съпротива срещу тези сили не е просто необходима – тя е единственото достъпно средство. Когато държавите не защитават правата на човека, организаторите на общности и защитниците на правата на човека излизат на първа линия. Те се противопоставят на режими, които безразсъдно накърняват нашето общо достойнство и напомнят, че организациите от гражданското общество остават най-важният щит на правата и свободите.

Трябва да се съпротивляваме. Ще се съпротивляваме.

Аньес Каламар

Генерален секретар

Април 2025 г.

---

1. World Bank *Poverty, Prosperity, and Planet: Pathways Out of the Polycrisis*, 2024, page 1 ↑

СЪСТОЯНИЕТО НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА В СВЕТА

РЕГИОНАЛЕН ПРЕГЛЕД

ГЛОБАЛЕН АНАЛИЗ

Според проучванията на Амнести Интернешънъл за 2024 г., няколко водещи фактора определят днешните глобални тенденции в областта на правата на човека: мащабни нарушения на международното хуманитарно право в хода на въоръжени конфликти, ограничаване на свободата на изразяване, дискриминационни практики, икономическо и климатично неравенство и злоупотреба с технологии, насочени срещу правата на човека. Въпреки някои положителни промени, повечето от тези процеси разкриват тревожен регрес и вероятно ще се задълбочат през 2025 г. и впоследствие, тъй като редица държави, особено онези с водеща роля на международната сцена, продължават да подкопават общоприетите норми и правила, а авторитарните похвати намират все по-широко разпространение по света.

НАРУШЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С ВЪОРЪЖЕНИТЕ КОНФЛИКТИ

През 2024 г. гражданското население в различни държави стана жертви на военни престъпления, като в Ивицата Газа беше извършен геноцид. Тази действителност продължава и през 2025 г. Въпреки че международните органи и механизми предприеха важни стъпки за търсене на отговорност, правителства на влиятелни държави неведнъж възпрепятстваха решителни усилия за прекратяване на тежките нарушения.

ПРЕСТЪПЛЕНИЯ ПО МЕЖДУНАРОДНОТО ПРАВО

Въоръжени конфликти в Буркина Фасо, Демократична република Конго, Етиопия, Израел и Окупираните палестински територии, Ирак, Йемен, Камерун, Либия, Мали, Мианмар, Мозамбик, Нигер, Нигерия, Сирия, Сомалия, Судан, Украйна, Централноафриканската република и Южен Судан засегнаха милиони хора. Въоръжени държавни и недържавни актьори извършваха военни престъпления и други тежки нарушения на МХП, включително директни нападения срещу цивилно население и критично важна гражданска инфраструктура, както и безразборни атаки, причинили смърт и наранявания на цивилното население.

Множество общности, особено такива в уязвимо положение, бяха лишени от възможност за достъп до образование, хранителни продукти, вода, подходящо жилище, здравни услуги и сигурност. През август 2024 г. ООН официално обяви бедствен глад в лагера Замзам за вътрешно разселени хора в Судан. През 2024 г. Судан достигна 11 милиона вътрешно разселени, оглавявайки негативната класация в глобален мащаб. Междувременно, в Украйна руските войски продължиха да атакуват цивилно население и обекти с ракети и дронове, което доведе до рязко влошаване на условията за живот, особено за децата, възрастните и други уязвими групи. Освен това Русия прибягва до насилствени изчезвания, изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание срещу украински цивилни и военнопленници.

Военните действия на Израел в Ивицата Газа доведоха до катастрофално положение за палестинското цивилно население и бяха определени като геноцид. Същевременно системата на апартейд и продължаващата незаконна окупация на Израел влошиха обстановката на окупирания Западен бряг, където се наблюдава значително увеличение на произволни арести, незаконни убийства и подкрепяни от държавата нападения от израелски заселници срещу палестински жители.

През 2024 г. редица държави отбелязаха тревожно увеличение по време на конфликт на сексуалното насилие и насилието, основано на пола. В ЦАР само за първите шест месеца на годината бяха докладвани над 11 000 случая на подобно насилие. В Судан, международната

мисия на ООН за установяване на фактите установи широкомащабни случаи на сексуално насилие, извършено от Силите за бърза подкрепа (СБП).

Последиците от нарушенията във въоръжените конфликти често засягат в по-голяма степен жените и момичетата. В Ивицата Газа повтарящите се принудителни разселвания доведоха до непоносими условия за над един милион палестинци, като особено тежко се отразиха на бременни и кърмещи жени. В Североизточна Сирия хиляди жени и момичета са задържани вече повече от пет години без съд и присъда в лагери или затвори, поради предполагаема връзка на техни роднини-мъже с въоръжената групировка „Ислямска държава“.

Системният расизъм продължава да е дълбоко вкоренен фактор за ескалация на конфликтите. В Израел политически фигури използваха крайна, дехуманизираща реторика срещу палестинците. В Мианмар рохингите останаха обект на расистки прояви, принудили мнозина да напуснат домовете си в щат Ракхайн. В Судан някои нападения на СБП срещу цивилни бяха ръководени от етническа вражда. Едновременно с това Русия се стреми да промени етническия състав на окупираните украински територии и ограничава употребата на украинския и други местни езици, както и местни културни изяви.

По света милиони хора изразиха своето недоволство срещу престъпленията, извършени от участниците във въоръжените конфликти. Въпреки това, редица многонационални институции, сред които Съветът за сигурност на ООН, често се оказаха неспособни или незаинтересовани да настояват воюващите страни да спазват МХП или да осигурят хуманитарна помощ, отговаряща на действителните нужди на засегнатите от войните. Това води до отслабване на тяхната легитимност и до нарастващи съмнения относно необходимостта от тяхното съществуване.

През цялата 2024 г. правителствата, както на национално, така и на международно ниво, не успяха да вземат ефективни мерки за спиране на сериозните нарушения. САЩ, Обединеното кралство и редица държави от ЕС изразиха публична подкрепа за действията на Израел в Ивицата Газа. САЩ се възползваха от правото си на вето, което на практика блокира възможността Съветът за сигурност на ООН да приеме ефективни решения в продължение на месеци. Едва на 25 март 2024 г. беше отправен призив за незабавно, но ограничено примирие. Дори тогава Вашингтон подкопа авторитета на Съвета за сигурност, като обяви резолюцията за незадължителна, с цел да защити своя съюзник. По-силен отзвук дойде от Общото събрание на ООН, което през септември 2024 г. прие резолюция, изискваща от Израел да прекрати окупацията в Палестина до 12 месеца, а през октомври 2024 г. – още две резолюции, призоваващи за постоянен мир в Ивицата Газа, освобождаване на всички заложници и гарантиране на пълен, незабавен и безопасен достъп на хуманитарна помощ до Ивицата Газа и на цялата ѝ територия, както и потвърждаващи цялостната подкрепа за Агенцията за подпомагане на палестинските бежанци (UNRWA). През ноември 2024 г. Русия наложи вето на проекторезолюция на Съвета за сигурност на ООН, с която се призоваваше за преустановяване на нападенията срещу цивилни в Судан и за осигуряване на хуманитарна помощ за милионите хора, намиращи се в критично положение там.

Правителствата следва да предприемат реформа в рамките на Съвета за сигурност на ООН, за да се гарантира, че постоянните членове не могат да злоупотребяват с правото си на вето и така да възпрепятстват ефективните мерки за прекратяване и възмездяване на престъпления и на жестокост. Освен това е наложително те да увеличат хуманитарната помощ за цивилното население, което се нуждае от подкрепа.

ТЪРСЕНЕ НА ОТГОВОРНОСТ

Макар да не бе достатъчно активен в някои случаи, например в Афганистан и Нигерия, Международният наказателен съд (МНС) предприе значителни стъпки към търсенето на отговорност за извършеното в Израел и окупираната палестинска територия, Либия и Мианмар. През октомври 2024 г. МНС издаде заповеди за арест на шест ръководни лица и висши членове, както и приближени на въоръжената група „ал-Каният“ в Либия, обвинени във

военни престъпления. Месец по-късно прокурорът на МНС поиска заповед за арест на старши генерал Мин Аун Хлайн за престъпления срещу човечеството, извършени срещу рохингите през 2017 г. В същия период бяха обявени и заповеди за арест от МНС на лидери на Израел и „Хамас“ по обвинения във военни престъпления и престъпления срещу човечеството.

Някои държави заявиха, че ще прилагат заповедите за арест на МНС срещу израелски представители, но редица съюзници на Израел декларираха своя отказ да сторят това. Същевременно Монголия, макар че е страна по Римския статут на МНС, не изпълни задължението си по издадената от МНС заповед за арест на руския президент Владимир Путин за военни престъпления при посещението му в страната през септември 2024 г.

През 2024 г. Международният съд на ООН постанови три отделни привременни мерки по делото, с което Южна Африка оспорва действията на Израел на основание Конвенцията за геноцида. Международният съд публикува консултативно становище, че окупацията на палестинските територии от Израел е в нарушение на международното право. Някои държави, като Белгия и Испания, отговориха на призивите на експерти на ООН, преустановявайки износа на оръжие за Израел. В същото време граждански организации заведоха дела, оспорващи трансфера на оръжия в държави като Дания, Нидерландия, Обединеното кралство и Франция. Съединените щати продължават да са най-големият доставчик на оръжие за Израел, а някои европейски страни, сред които Германия, Чехия и Франция, продължават да изнасят оръжие за държави, където липсва ясна отговорност за предишни нарушения и съществува сериозна опасност оръжията да бъдат използвани за извършване на нови тежки посегателства, включително Израел, Обединените арабски емирства (ОАЕ) и Саудитска Арабия.

Страните по Римския статут следва да оказват съдействие на МНС, да го предпазват заедно с неговите служители от санкции и други форми на натиск и да осигуряват изпълнението на издадените от него заповеди за арест. Наред с това те следва да прекратят безотговорните доставки на оръжия.

ОГРАНИЧАВАНЕ НА НЕСЪГЛАСИЕТО

Държавните органи и институции в редица държави продължават да прибягват до авторитарни практики и да въвеждат нови мерки за ограничаване на свободата на изразяване, свободата на сдружаване и на мирни събрания. Целта е да бъде заглушен гласът на защитниците на правата на човека, критиците и политическите опоненти или да бъде избегната отговорност и да се затвърди властта.

СВОБОДА НА СДРУЖАВАНЕ

През 2024 г. Аржентина, Грузия, Никарагуа, Пакистан и Перу приеха или предложиха допълнителни ограничителни разпоредби по отношение на правото на протест. В някои държави, сред които и Турция, беше наложена пълна забрана на обществените демонстрации.

На много места силите за сигурност прибягваха до крайни средства за разпръскване на протестите – включително смъртоносна сила, масови произволни арести и принудителни изчезвания. През 2024 г. десетки протестиращи бяха убити или подложени на масови арести в държави като Бангладеш, Египет, Грузия, Гвинея, Индия, Индонезия, Йордания, Кения, Мозамбик, Непал, Нигерия, Пакистан и Сенегал. В Бангладеш дори бяха разположени военни части за потушаване на студентски протести, подкрепени от заповеди за стрелба на място, в резултат на което загинаха близо хиляда души и още много бяха ранени.

По света, например в Египет, Германия, Индия, Италия, Канада, Малайзия, Малдивите, САЩ, Фиджи и Финландия, хора, които настояваха за прекратяване на конфликта в Ивицата Газа и защита правата на палестинците, станаха обект на насилие, сплашване или арест.

Прилагането на смъртоносни и по-малко смъртоносни оръжия при разпръскване на митинги продължи да води до жертви и ранени в глобален мащаб. В същото време гражданското общество по целия свят все повече обединява усилията си за приемане на международен

договор за търговия без стоки, използвани с цел изтезания, който да привлича вниманието на държавите към тази правна празнина и печели все по-силна подкрепа сред някои от специалните процедури на ООН.

Сред положителните примери се откроява решението на Съда на Икономическата общност на западноафриканските държави от юли 2024 г., с което беше установено, че Нигерия е нарушила правата на протестиращите от движението #EndSARS. През май съд във Великобритания обяви за незаконни приетите наскоро разпоредби, даващи допълнителни правомощия на полицията за ограничаване на протестите.

В Южна Корея, след като президентът ограничи основни права, включително правото на мирно сдружаване, позовавайки се на въведеното през декември 2024 г. военно положение, масовите граждански протести успешно се противопоставиха на въведените ограничения. Парламентът бързо отмени решението и впоследствие президентът беше отстранен от длъжност.

Правителствата следва да сложат край на незаконното използване на смъртоносни и „по-малко смъртоносни“ оръжия срещу мирно протестиращи и да засилят ангажимента си за постигане на споразумение и приемане на Договор на ООН за търговия без стоки, използвани с цел изтезания

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ И СВОБОДА НА СДРУЖАВАНЕ

През 2024 г. редица правителства въведоха или се опитаха да въведат допълнителни ограничения върху правото на свободно изразяване. Сред тези държави са Афганистан, Бангладеш, Беларус, Буркина Фасо, Виетнам, Гамбия, Германия, Грузия, Екваториална Гвинея, Индия, Киргизстан, Китай (заедно с Хонконг), Лесото, Молдова, Пакистан, Папуа Нова Гвинея, Русия, Таджикистан, Узбекистан и Шри Ланка, където бяха предложени или приети закони, ограничаващи свободата на словото или позволяващи закриване на медийни канали.

Във Венесуела, Гвинея, Грузия, Етиопия, Киргизстан, Кот д'Ивоар, Никарагуа, Парагвай, Руанда, Русия, Таджикистан, Тайланд, Тунис, Уганда и Унгария властите приложиха нови мерки за спиране или силно затрудняване на свободата на сдружаване, като разпускане или временно прекратяване на дейността на неправителствени организации и политически формации, или стигматизирането им като „екстремистки“.

Повсеместната тенденция на груби посегателства срещу свободата на изразяване и свободата на сдружаване се задълбочава. Сред репресивните методи на множество правителства са произволни задържания, изтезания, неправомерни съдебни процеси срещу опоненти и използване на шпионски софтуер. В някои случаи критици са били убивани извънсъдебно или насилствено изчезвали, а в други са осъдени на смърт. Сред потърпевшите са журналисти, влиятелни онлайн коментатори, политически и синдикални активисти, и защитници на правата на човека, включително застъпници за правата на жените, ЛГБТИ общности и други уязвими групи. През 2024 г. в страни като Беларус, Китай, Киргизстан, Русия, Саудитска Арабия, Таджикистан и Турция хора бяха осъдени на затвор по обвинения за „тероризъм“ или „екстремизъм“ след несправедливи съдебни процеси, само заради упражняването на правото си на свободно изразяване и сдружаване, включително в социалните мрежи.

Наложително е правителствата да отменят закони и да преустановят практики, които погазват правото на свобода на словото и свободата на сдружаване.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

Расови и други форми на дискриминация продължават да диктуват политиките спрямо хората, търсещи убежище и мигрантите, както и да се отразяват на правата на маргинализирани групи. Същевременно тези общности често се демонизират като заплаха за обществената или икономическата стабилност, за да се оправдаят по-нататъшни ограничения и да се засили

контролът на властимащите. През 2024 г. бяха отбелязани както положителни тенденции, така и тревожни регресии, особено в областта на правата на ЛГБТИ общността и сексуалните и репродуктивните права.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Расизмът и другите форми на подтисничество остават водещ фактор във формулирането на политиките в сферата на убежището и миграцията в много държави. Дискриминационните правила и практики нееднакво засягат расово профилираните групи мигранти, бежанци и лица без гражданство.[1] Няколко държави, сред които Канада, Катар и Саудитска Арабия, продължават да прилагат визови схеми, белязани от расизъм, при които мигрантите-работници са пряко обвързани с конкретен работодател, което увеличава риска от трудова експлоатация. Същевременно държави и въоръжени недържавни образувания използват и злоупотребяват с дигитални технологии, с цел ограничаване на миграцията и манипулиране на системите за убежище.[2]

По света редица правителства продължиха да прибягват до крайни, често насилствени мерки, за да възпрат нерегламентирано пристигащите хора: прехвърляха отговорността върху трети държави, затваряха граници и организираха масови връщания. През 2024 г. египетските власти произволно задържаха стотици суданци бежанци и впоследствие ги депортираха обратно в Судан – част от над 3,2 милиона суданци, търсещи убежище в съседни страни, често изложени на тежки условия. Стотици хиляди бежанци в Пакистан бяха насилствено върнати в Афганистан в изпълнение на противоречаща на международното право политика на депортиране. Съединените щати прекъснаха достъпа на лица, търсещи убежище, по южната си граница, излагайки ги на изнудване, отвличания и насилие, включително основано на пола. Беларус продължи да насочва бежанци и мигранти към границата с Европейския съюз, което доведе до смъртни случаи при изключително рискувани обстоятелства, докато държавите членки и ЕС не успяха да намалят зависимостта си от трети страни за контрол на миграцията и да разширят сигурните и законни пътища за закрила.

Тези реакции подкопаха върховенството на правото, тъй като властите пренебрегваха съдебни решения, защитаващи правата на мигрантите, бежанците и търсещите убежище. В Гърция продължи системното игнориране на решенията на Европейския съд по правата на човека; тревога буди и упоритата практика на бреговата охрана да използва огнестрелни оръжия, въпреки установеното от ЕСПЧ нарушение на правото на живот при инцидент от 2014 г. В Обединеното кралство правителството се опита да заобиколи решение на Върховния съд от 2023 г., според което Руанда не е безопасна за прехвърляне на търсещи убежище, и продължи да подготвя принудителни транспортирания – програма, прекратена едва след политическа промяна.

За разлика от държавните политики, общности по цялото земно кълбо развиваха модели за общностно спонсориране на бежанци и мигранти, демонстрирайки солидарност и противопоставяйки се на расизма и изключването.

Необходимо е правителствата да възприемат миграционни политики, които реално адресират неравенството и маргинализацията, вместо да ги задълбочават.

РАСОВА ДИСКРИМИНАЦИЯ

Расово профилирани, етнически, религиозни и други маргинализирани групи продължиха да изпитват системна дискриминация, отразяваща се пряко върху упражняването на техните права.

Тайван отбеляза съществен напредък през 2024 г., като позволи на представителите на коренното население да използват собствените си имена в официални документи, вместо задължителните мандарински транслитерации. В същото време в Нова Зеландия нови нормативни промени отслабиха защитата на правата на маорите, а правителствата на Боливия, Индонезия и Малайзия продължиха добивни и инфраструктурни проекти върху земи, за

които претендират коренни народи, без тяхното свободно, предварително и информирано съгласие.

Институционализираният расизъм и расовото профилиране оставаха дълбоко вкоренени в правоприлагането и системите за социална подкрепа. В страните от Северна и Южна Америка – включително Бразилия, Еквадор и САЩ – правоприлагащите органи непропорционално насочваха действията си към хора от африкански произход. В Азия не-ханските етнически групи в Китай и памирската общност в Таджикистан продължиха да се сблъскват с преследване и дискриминация. В Европа полицията в Норвегия и Швейцария практикува дискриминационно расово профилиране, а алгоритмични системи за социални помощи в Дания, Нидерландия и Швеция доведоха до дискриминация срещу расово профилирани лица, жени и хора с ниски доходи.

В Обединеното кралство и други държави платформите на социалните мрежи допринасяха за разпространението на расистко и ксенофобско съдържание, предизвиквайки насилие.

Активисти и експерти настояват правителствата да признаят колониалното си минало и дългосрочното му въздействие. През август Междуамериканската комисия по правата на човека подчерта, че структурният расизъм срещу хората от африкански произход и племенните общности пречи на пълноценното упражняване на техните права и призова държавите да приемат мерки за репаративно правосъдие. През ноември участници от Африка и африканската диаспора на „Dekoloniale Berlin Africa Conference“ настояха европейските правителства да се ангажират с последиците от колониализма, сто и четиридесет години след Берлинската конференция от 1884–1885 г.[3]

Правителствата следва да премахнат расовата дискриминация, залегнала в законите и практиките, да се заемат с въпроса за възстановителното правосъдие за робството и колониализма и да противодействат на наследството от тези исторически несправедливости, проявяващо се в съвременните форми на расизъм и неравенство.

ДИСКРИМИНАЦИЯ И НАСИЛИЕ, ОСНОВАНИ НА ПОЛА

В редица държави се засилва съпротивата срещу равнопоставеността на половете. Дискриминацията и насилието, основано на пола, срещу жени, момичета и ЛГБТИ хора остават широко разпространени, особено сред онези, които понасят множество различни и съвпадащи форми на дискриминация. В Афганистан жените и момичетата продължават да са обект на преследване, основано на пола – престъпление срещу човечеството – като през 2024 г. талибаните наложиха още по-сурови ограничения, фактически елиминирайки участието им в обществения живот и контролирайки всички аспекти на личното им съществуване. В Аржентина през същия период бе регистриран по един случай на фемицид на всеки тридесет и три часа. В Иран властите задълбочиха жестоката си репресия срещу жени и момичета, които се противопоставят на задължителното забулване.

Наред с тези неуспехи през 2024 г. беше постигнат и важен напредък в областта на правата на ЛГБТИ хората. Тайланд стана първата държава в Югоизточна Азия, която законово приравни еднополовия и разнополовия брак, а в Япония съд постанови, че забраната на еднополовите бракове противоречи на конституцията. Еднополовият брак бе легализиран и в Гърция и Чехия. Съдилища в Япония, Република Корея и Тайван признаха права на транс хората, свързани с утвърждаващи пола медицински процедури. В Намибия Върховният съд отмени разпоредби, криминализиращи доброволните еднополови отношения, макар правителството да обжалва това решение.

В същото време ответната реакция срещу правата на ЛГБТИ хората продължи чрез разпространението на дискриминационни и репресивни закони, идващи от движения, противопоставящи се на правата и на равнопоставеността между половете[4]. Гана, Малави, Мали и Уганда предприеха законодателни или съдебни действия за криминализиране или потвърждаване на забраните върху еднополовите отношения; Грузия прие закон за „семейните ценности и защитата на непълнолетните“, съдържащ хомофобски и трансфобски разпоредби по образец на руския закон за „гей пропагандата“, а България забрани разпространението на

„ЛГБТИ пропаганда“ в училищата. В световен мащаб транс хората продължават да страдат от насилие и отказ на защита.

През 2024 г. някои държави разшириха достъпа до услуги за сексуално и репродуктивно здраве. Франция стана първата държава, вписала правото на аборт като гарантирана свобода в своята конституция, а още няколко европейски държави въведоха мерки за защита на пациентите и доставчиците на услуги от тормоз пред клиники. В други части на света – включително Афганистан, Аржентина, Чили, Пуерто Рико и Русия – законодателни или административни промени ограничиха такъв достъп. Паралелно социалните мрежи „Meta“ и „TikTok“ премахваха информация, свързана с аборт.

Ограниченията до достъпа на право на аборт се запазиха в много държави и лицата, защитаващи правото на аборт, бяха изложени на атаки. Активисти, застъпници, здравни работници и други бяха изложени на стигматизация и заплахи и бяха криминализирани чрез несправедливи съдебни преследвания, разследвания и арести.

Правителствата следва да прекратят дискриминацията и насилието, основано на пола, да отменят репресивните закони и да гарантират всеобхватна информация и услуги за сексуално и репродуктивно здраве, включително безопасен аборт.

ИКОНОМИЧЕСКА И КЛИМАТИЧНА НЕСПРАВЕДЛИВОСТ

Неадекватните реакции на държавите към нарастващите икономически и климатични предизвикателства задълбочиха неравенствата. Високата инфлация, нарастващият дълг и данъчните злоупотреби подкопаха икономическите и социалните права, особено в бедните страни. Паралелно преходът към възобновяема енергия увеличи търсенето на „критични минерали“, генерирайки нови рискове за правата на човека в зоните на добив.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Ускоряващата се климатична криза подчертава провала на правителствата да защитят правата на човека както в национален, така и в международен план. Според Програмата на ООН за околна среда се очаква светът да достигне до около 3 градуса по Целзий затопляне над прединдустриалните нива до края на века. През май 2024 г. беше отбелязано, че средната глобална температура за последните 12 месеца надвишава с 1,5 градуса прединдустриалните равнища.[5]

През 2024 г. стана ясно, че дори сегашното ниво на затопляне води до неприемливо висока цена за правата на човека – от по-интензивни урагани и пожари до масови наводнения, разселване и глад. Изменението на климата направи бедствия като урагани, циклони, горски пожари и проливни дъждове по-тежки и по-вероятни, което доведе до увеличаване на смъртните случаи, принудителното разселване, глада и други вреди за правата на човека. През 2024 г. наводненията в Бангладеш и Индия разселиха стотици хиляди души; в Африка изменението на климата тласна още хора към миграция, допълнително увеличавайки броя на вече разселените милиони хора.[6]

Някои правителства избраха да развиват икономиките си чрез инвестиции в икономически сектори и проекти, които вредят на правата на човека, включително правото на здравословна околна среда. Такива инвестиции често са лошо регулирани и насърчават корпоративните субекти да максимизират печалбите си, независимо от „косвените щети“ за правата на човека. Например, правителствата предоставят значителни преки и косвени субсидии, финансирани от данъкоплатците, на индустрията с изкопаеми горива, въпреки нейната отговорност за значителни вреди за правата на човека по целия свят; влагат средства в недоказани решения за климатичната криза, които могат да доведат до нарушения на правата на човека при прилагането им, като улавяне и съхранение на въглерод и производство на водород. Те инвестират и в мащабни туристически проекти. В някои случаи тези проекти

водят до принудителни изселвания, значително замърсяване и други вреди за правата на човека.

Държавите, генерирали най-много въглеродни емисии, са допринесли само с оскъдни суми за климатично финансиране за адаптация в страните с по-ниски доходи, които са на предна линия на климатичните вреди. Климатичната адаптация може да помогне за минимизиране на смъртните случаи и други вреди за правата на човека чрез прилагането на надеждни системи за ранно предупреждение, устойчиви здравни системи и инфраструктура за реакция при извънредни ситуации. Част от финансирането идва под формата на заеми, които допълнително задължават страните с ниски доходи.

Граждански движения настояват за климатична справедливост и използват съдебни механизми, за да ускорят прекратяването на зависимостта от изкопаеми горива, въпреки че правителствата невинаги изпълняват последващите съдебни решения. Три решения, издадени от ЕСПЧ през април 2024 г., изясниха задълженията на държавите в контекста на климатичната криза.[7] Едното от тях постанови, че Швейцария не е изпълнила задълженията си за намаляване на парниковите емисии, но въпреки това швейцарският парламент отхвърли решението. В същото време Международният съд на ООН започна изслушвания по поискано от страна на Вануату консултативно становище относно климатичните промени, благодарение на инициатива, предприета от студенти в тихоокеанската островна държава.

Наложително е правителствата да приемат амбициозни мерки за смекчаване на изменението на климата, да ограничат въглеродните емисии, да прекратят зависимостта от изкопаеми горива и да осигурят подходящо финансиране за страните, които най-остро изпитват последствията от климатичната несправедливост, като гарантират, че всички действия са съобразени с правата на човека.[8]

ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛНИ ПРАВА

Ускоряващото се изменение на климата се развива на фона на въоръжени конфликти, висока инфлация, нарастващи плащания по външния дълг, занижен контрол върху корпорациите и повсеместни данъчни злоупотреби.[9] През 2024 г. обслужването на дълговете в държавите с по-ниски доходи достигна най-високото равнище от три десетилетия насам и в редица случаи надхвърли националните бюджети за здравеопазване и образование. Несправедливите данъчни режими и провалът при ограничаването на укриването и избягването на данъци от корпорации и заможни лица още повече лишиха правителствата от жизненоважни приходи за изпълнение на социалните, здравните и образователните права. В резултат крайната бедност и неравенството се задълбочиха. Съчетанието от бедност, въоръжени конфликти и засилващи се климатични суши доведе до остър недостиг на храна за стотици милиони души; през годината глад бе обявен в Ивицата Газа, Судан и Хаити, а световната хуманитарна помощ покри по-малко от половината от неотложните потребности.

В този контекст активисти и местни общности пристъпиха към протести и гражданско неподчинение, за да изразят тревога от растящите разходи за живот, макар че паралелно се засили криминализирането на протестната дейност. През 2024 г. Общото събрание на ООН прие мандат за изработване на Рамкова конвенция за международно данъчно сътрудничество; документът може да положи основите на по-справедлива глобална данъчна система, ограничаваща злоупотребите, които подкопават способността на държавите да инвестират в здраве, образование и социална сигурност. 110 държави подкрепиха резолюцията, 8 гласуваха против, а 44 се въздържаха.

Правителствата следва спешно да изработят, ратифицират и прилагат Данъчната конвенция на ООН, като паралелно затегнат мерките срещу укриването и избягването на данъци.

ОТГОВОРНОСТ НА КОРПОРАТИВНИЯ СЕКТОР

Корпоративната отговорност остава слабо регулирана. Опитите на частни субекти да влияят върху законодателния процес, съчетани с непълноценен държавен контрол и нежелание на компаниите да зачитат правата на човека, доведоха до замърсяване на питейна вода, водоизточници, земеделски земи и въздух, а също и до обществени проекти, реализирани без свободно, предварително и информирано съгласие на засегнатите общности.

Преминаването към възобновяема енергия повиши търсенето на „критични минерали“, което създава нови рискове за трудови злоупотреби, околна среда и права на местните общности. Водещите производители на електрически превозни средства все още не доказват съответствие с международните стандарти за дължима грижа или дори въвеждането на собствените си политики.[10]

Макар и ограничен, напредък бе постигнат. През 2024 г. Европейският съюз прие Директивата относно дължимата грижа на дружествата във връзка с устойчивостта, която налага на големите компании задължителни изисквания по отношение на правата на човека, околната среда и климата. Въпреки че Директивата относно дължимата грижа на дружествата във връзка с устойчивостта е изправена пред сериозни предизвикателства, тя остава най-значимият опит досега за въвеждане на обвързващи правила, съгласувани с Ръководните принципи на ООН за бизнеса и правата на човека.

ЕС следва да се противопостави на всякакви опити за отслабване на законодателството, защитаващо правата на човека, околната среда и климата в тази директива, а другите регионални блокове следва да последват примера с подобни закони за полагане на дължима грижа.

ТЕХНОЛОГИИ И ПРАВА НА ЧОВЕКА

Технологичните гиганти демонстрираха огромно влияние върху регулаторния дневен ред, особено около президентските избори в САЩ през 2024 г., показвайки способността си да улесняват нарушения срещу мигранти, ЛГБТИ хора и други уязвими групи. Това подчертава спешната необходимост от обвързващи стандарти за регулиране на технологиите на световно равнище. При отсъствие на адекватни регулаторни мерки, държавите все по-често злоупотребяват с шпионски софтуер и системи за масово наблюдение, а внедряването на изкуствен интелект в публичния сектор задълбочава съществуващите неравенства. Същевременно големите социални мрежи продължават да допускат разпространяването на агресивно, насаждащо омраза съдържание.

ЗЛОУПОТРЕБА С ТЕХНОЛОГИИТЕ

Технологиите за лицево разпознаване се превърнаха в инструмент за възпиране на протестите. В редица държави полицията наблюдаваше мирни демонстранти с дронове и мобилни камери, нарушавайки правото на личен живот и охлаждайки желанието за участие в обществени прояви, което е възможно да породи дискриминационно действие.

Употребата на търговски шпионски софтуер се разрасна, а злоупотребите с рекламно проследяване създадоха нови рискове за цифровата сигурност. Появиха се нови заплахи за цифровата сигурност, като злоупотребата с проследяването на онлайн реклами – процесът на събиране на данни за това как интернет потребителите взаимодействат с рекламите. Същевременно липсата на прозрачност и регулация продължи да скрива непрозрачната търговия с технологии за наблюдение като шпионски софтуер. През 2024 г. излязоха данни за продажба и внедряване на силно инвазивни шпионски продукти в Индонезия; китайски и хонконгски студенти зад граница продължиха да бъдат наблюдавани чрез популярни приложения и платформи. Технологично подпомогнатото насилие, особено срещу жени и ЛГБТИ активисти в Тайланд и Уганда, се задълбочи.

Граждански организации, сред които Амнести Интернешънъл, както и някои държави усилват натиска за отчетност. Делата срещу израелската компания НСО Груп продължиха в Тайланд и САЩ, въпреки опитите на Израел да ги осуети. Международните инициативи се свеждат до доброволни кодекси. Така наречените Процес Пел Мел, стартиран от Франция и Обединеното кралство, събра правителства, бизнеса и НПО за дискусии на търговската киберинвазия. Амнести Интернешънъл разработи нови инструменти за цифрова самозащита на активистите.[11]

Правителствата следва своевременно да забранят незаконното наблюдение и употребата на нелегитимни шпионски инструменти, да въведат действащи гаранции срещу злоупотреби и да осигурят ефективни правни средства за защита на засегнатите лица.

НЕДОСТАТЪЧНО РЕГУЛИРАНЕ НА НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ

Много държави се отдръпнаха от поетите по-рано ангажименти да регулират новите цифрови инструменти – тенденция, повлияна както от промени в правителството на Съединените щати, така и от силен индустриален натиск. Все повече правителства внедряват системи, задвижвани от изкуствен интелект, в обществени услуги, полиция, миграционен контрол и отбранителни структури. Официално това се представя като мярка за ефективност и икономии, но на практика автоматизацията често задълбочава съществуващата дискриминация, усилва неравенството между половете и затвърждава расовите и социално-икономическите йерархии.[12]

Доверието на държавите в автоматизирани инструменти за администриране на социалната защита вече доведе до несправедливи и дискриминационни последици.[13] Част от проблема произтича от непрозрачното използване на техники като автоматизираното „свързване на обекти“, чрез което – например в Индия – индивидуални записи от различни бази данни се комбинират без достатъчно гаранции за точност или защита на личните данни.[14]

Глобалните опити за регулация на изкуствения интелект остават в застой, тъй като САЩ и Китай се възприемат като състезаващи се в своеобразна „надпревара във въоръжаването“ в областта на ИИ под претекста на националната сигурност, поставяйки фалшива дилема между регулацията и иновациите.

Правителствата следва да разработят ясни и задължителни правила, които гарантират, че правата на човека стоят в основата на проектирането, внедряването и надзора на системите с изкуствен интелект.

БИЗНЕС МОДЕЛЪТ НА СОЦИАЛНИТЕ МРЕЖИ

Платформите за социални мрежи продължиха да демонтират защитни механизми, като поставят „ангажираността“ над сигурността на потребителите. Алгоритмите усилват съдържание, подбуждащо омраза и насилие, а младите хора се държат онлайн с техники, съзнателно провокиращи зависимост. През 2024 г. трима от всеки пет млади активисти бяха подложени на онлайн тормоз и заплахи.[15] Във Филипините Амнести Интернешънъл документира случаи, в които правозащитници станаха мишени на държавно организирани клеветнически кампании.

ЕС зададе амбициозни, макар и непоследователни правила в регулацията на технологичния сектор. Регламентът „Акт за цифровите услуги“, който влезе в сила през февруари 2024 г., възложи на платформите конкретни задължения за оценка и ограничаване на рисковете свързани с правата на човека.[16] Европейската комисия вече разследва „TikTok“ за потенциални нарушения спрямо деца.[17] Актът на ЕС за ИИ, който влезе в сила през август 2024 г., ограничава някои най-рискови приложения, но не поставя достатъчно ясно правата на човека в центъра на своята регулаторна рамка.[18]

Добра новина от Етиопия е, че съдилищата разглеждат дело срещу „Мета“ за алгоритмично насаждане на насилие чрез социалната мрежа „Facebook“, което представлява рядък пробив в търсенето на корпоративна отговорност. В други държави законопроекти, представяни като защита на децата и младежите онлайн, често просто ограничават достъпа до платформи, без да се засягат коренът на проблема – бизнес моделът на самите компании, както и без да се взема предвид в достатъчна степен мнението на децата и младежите.

Правителствата трябва да въведат подходящи регулаторни мерки за социалните мрежи, за да осигурят защита на правата на човека. Компаниите сами следва да се откажат от незаконния модел, основан на наблюдение на потребителите.

---

1. *Obligations of State Parties on Addressing and Eradicating Xenophobia and Its Impact on the Rights of Migrants, Their Families, and Other Non-Citizens Affected by Racial Discrimination*, 4 April ↑
2. *Primer: Defending the Rights of Refugees and Migrants in the Digital Age*, 5 February; *The Digital Border: Migration, Technology and Inequality*, 21 May ↑
3. “Global: Africans and people of African descent call on Europe to reckon with their colonial legacies”, 18 November ↑
4. *We Are Facing Extinction: Escalating Anti-LGBTI Sentiment, the Weaponization of Law and Their Human Rights Implications -in Select African Countries*, 9 January ↑
5. “Global: Record-breaking 12-month run of global heat underlines urgency of action to deliver climate justice”, 5 June ↑
6. “Africa: Richer countries must commit to pay at COP29 as climate change forcibly displaces millions across Africa”, 4 November ↑
7. *Climate Inaction, Ruled Out! European Court Clarifies State Obligations to Tackle the Climate Crisis*, 21 August ↑
8. *Amnesty International Recommendations to Parties to the UNFCCC on Human Rights Consistent Climate Action in 2024*, 23 October ↑
9. *What’s Tax Got to Do with It: A Resource Guide on Tax and Human Rights*, 17 September ↑
10. *Recharge for Rights: Ranking the Human Rights Due Diligence Reporting of Leading Electric Vehicle Makers*, 15 October ↑
11. “Amnesty International’s Security Lab unveils new tools to support civil society against digital threats”, 5 June ↑
12. *Briefing: Gender and Human Rights in the Digital Age*, 10 July ↑
13. *Briefing: Social protection in the Digital Age*, 6 March ↑
14. *Use of Entity Resolution in India: Shining a Light on How New Forms of Automation Can Deny People Access to Welfare*, 30 April ↑
15. “Three out five young activists face online harassment globally for posting human rights content”, 1 July ↑
16. “EU: Landmark Digital Services Act must be robustly enforced to protect human rights”, 17 February ↑
17. “EU/Global: European Commission’s TikTok probe aims to help protect young users”, 19 February ↑
18. “Statement: EU takes modest step as AI law comes into effect”, 1 August ↑

ОБЩ ПОГЛЕД ВЪРХУ АФРИКА

Въоръжените конфликти в Африка продължават да причиняват сериозни страдания на цивилното население, включително увеличаване на насилието, основано на пола, сексуално насилие и масова смъртност. Международните и регионалните мерки остават крайно недостатъчни и голяма част от цивилното население се чувства изоставено.

Кризата с поскъпването на живота се задълбочи: цените на хранителните продукти, горивата и други основни стоки нараснаха рязко. Високото данъчно натоварване, неустойчивият държавен дълг, широко разпространената и неконтролирана корупция, ескалиращите конфликти и екстремните климатични явления допълнително утежниха кризисното положение.

Участието в протести излагаше живота на демонстрантите на риск. Събиранията често бяха разпръсвани брутално и със смъртоносна сила, а нападенията срещу правата на свобода на изразяване, на мирни събрания и на свобода на сдружаване останаха повсеместни. Сред репресивните средства, използвани от правителствата, бяха принудителните изчезвания, както и произволните арести и задържания на политически опоненти, защитници на правата на човека, активисти, журналисти и критично настроени граждани.

Продължаващите конфликти и последиците от климатичните промени останаха основни фактори за принудително разселване. Судан продължи да изпитва най-тежката криза на вътрешно разселени хора в световен мащаб. Броят на бежанците от конфликтни зони неумолимо нарастваше; мнозина живееха в тежки условия или се страхуваха от принудително връщане.

Дискриминацията и насилието, основано на пола – поддържани от дълбоко вкоренени обществени нагласи – бяха ежедневие за жените и момичетата.

Държавите с високи доходи, които носят основната отговорност за изменението на климата, не осигуриха достатъчно финансиране за покриване на „загуби и щети“ и за мерки по адаптация. В резултат на това общностите продължават да страдат от ефектите на продължителни засушавания, повтарящи се наводнения и екстремни бури и горещини, вероятно задълбочени от климатичните промени.

Културата на безнаказаност продължава да окуражава извършителите на престъпления по международното право и други сериозни нарушения на правата на човека.

НЕЗАКОННИ НАПАДЕНИЯ И УБИЙСТВА

Бяха докладвани неправомерни нападения и убийства, извършвани както от правителствени сили, така и от въоръжени недържавни образувания в Буркина Фасо, Демократична република Конго (ДРК), Етиопия, Камерун, Мали, Мозамбик, Нигер, Нигерия, Сомалия, Судан, Централноафриканската република (ЦАР) и Южен Судан.

Правителствени операции често водеха до жертви сред цивилното население. В Буркина Фасо, според достоверни сведения, през февруари военнослужещи убиха най-малко 223 цивилни, включително 56 деца, в селата Соро и Нодин, а през май стотици цивилни загинаха при операция за снабдяване на обсадени градове в източната част на страната. В Етиопия след въоръжени сблъсъци през януари в Мерауи (регион Амхара) правителствени сили извлякоха десетки цивилни мъже от домовете, магазините и улиците им и ги екзекутираха.

В няколко конфликта въздушни удари или атаки с дронове, извършвани от държавни сили, доведоха до жертви сред цивилното население. В Мали армейски дронове убиха най-малко 27 цивилни, включително 18 деца през март и осем цивилни, шест от които деца, през октомври. В Нигер армейски дронов удар през януари уби около 50 цивилни в село Тиава, регион Тилабери; в

Нигерия военни въздушни удари в щата Кадуна убиха 23 души, сред които богомолци в джамия и пазаруващи хора. В Сомалия през март два турски бойни дрона, подпомагащи операции на Сомалийската армия, убиха 23 цивилни, включително 14 деца, в района Долна Шабеле.

Въоръжените групи също извършиха едни от най-кървавите нападения срещу цивилни. В Буркина Фасо „Групата в подкрепа на исляма и мюсюлманите" (ГПИМ) уби около 200 души в Барсалого през август; в ДРК повечето убийства на цивилни се случиха при сблъсъци между въоръжени групи като M23, Кооперативът за развитие на Конго и Съюзническите демократични сили и правителствените войски, а през юни Съюзническите демократични сили убиха над 200 цивилни при две отделни нападения; в Сомалия Мисията на ООН за подпомагане отчете, че „Ал-Шабаб" е отговорна за 65% от 854-те регистрирани жертви сред цивилните между януари и септември; в Судан Силите за бърза подкрепа продължиха етнически мотивирани атаки и през октомври извършиха наказателни нападения в градове и села в източния щат Гезира, след дезертьорството на техен командир към суданската армия, като убиха най-малко 124 цивилни в щата Гезира в рамките на седем дни, според данни на ООН.

Въоръжените групи често нападаха места за поклонение, училища, болници и други граждански обекти. В Буркина Фасо на 25 февруари въоръжена група уби 15 богомолци в католическа църква в Есакане, регион Сахел, а същия ден друга група на ГПИМ уби най-малко 14 богомолци в джамия в Натиабоани, регион Ест; през август същата група уби 26 цивилни в църква в Кунла, регион Букл-дю-Мухун. В Мозамбик през февруари въоръжени групи изгориха три църкви, две училища и подпалиха болница в район Чиуре.

Всички страни във въоръжените конфликти следва да спазват международното хуманитарно право, да защитават цивилните и религиозните и образователните институции, да щадят културните ценности и да прекратят целенасочените и безразборните нападения срещу цивилни лица и граждански обекти.

НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА И СЕКСУАЛНО НАСИЛИЕ, СВЪРЗАНО С КОНФЛИКТИ

Регистрира се тревожен ръст на сексуално насилие, свързано с конфликти. В Централноафриканската република само през първата половина на годината бяха докладвани над 11 000 случая на насилие, основано на пола. В ДРК през първото тримесечие на 2024 г. броят на сигналите се удвои спрямо същия период на 2023 г. В Судан Независимата международна мисия на ООН за установяване на фактите установи, че членове на Силите за бърза подкрепа са извършвали масови изнасилвания, включително групови, по време на нападения в Дарфур и Голям Хартум, като подобни престъпления са особено разпространени и в щата Гезира. Сексуалното насилие, свързано с конфликти, остава широко разпространено и в Сомалия и Южен Судан; в един случай в Сомалия двама военнослужещи от Сомалийската национална армия бяха обвинени, че са изнасилили две сестри на 15 и 16 години.

Всички участници във въоръжени конфликти следва да издадат недвусмислени заповеди, забраняващи актове на сексуално насилие и насилие, основано на пола и да потърсят отговорност от извършителите.

ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛНИ ПРАВА

ПРАВО НА ХРАНА

Значителна част от населението на континента продължава да живее в условия на глад. В региона на Южна Африка държавите Ангола, Ботсвана, Замбия, Зимбабве, Лесото, Малави и Намибия бяха засегнати от най-тежкото засушаване за последните сто години, причинено от Ел Ниньо. Някои от тези държави реагираха с обявяване на извънредно положение. Засушаването унищожи реколтата и добитъка и постави под заплаха продоволствената

сигурност на милиони хора. През август Общността за развитие на държавите от Южна Африка (ОРДЮА) обяви, че седемнадесет процента от населението на региона, около 68 милиона души, се нуждае от помощ.

Тежка продоволствена несигурност се наблюдаваше и в други части на Африка, включително в Сомалия, Судан и Централноафриканската република (ЦАР). В ЦАР бяха засегнати над 2,5 милиона души; в райони като Мбому и От-Кото повече от половината от населението живееше в условия на извънредна или кризисна продоволствена несигурност. В Сомалия най-малко 4 милиона души бяха изправени пред кризисна или извънредна продоволствена несигурност, а приблизително 1,6 милиона деца на възраст между 6 и 59 месеца страдаха от остро недохранване. В Южен Судан се прогнозираше, че около 7,1 милиона души – 56,3% от населението – ще бъдат изправени пред кризисна или още по-тежка продоволствена несигурност през годината; над 2,5 милиона деца и жени страдаха от остро недохранване.

ПРАВО НА ОБРАЗОВАНИЕ

Въпреки ангажимента на Африканския съюз да изгради устойчиви образователни системи, конфликтите и несигурността държаха милиони деца извън класните стаи. В нарушение на Декларацията за безопасни училища стотици учебни заведения в конфликтни зони бяха унищожени при нападения или превърнати в убежища за вътрешно разселени хора. В Судан над 17 милиона деца останаха извън училище; организацията „Спасете децата“ съобщи през май, че нападенията срещу учебни заведения са се увеличили четирикратно от началото на конфликта през април 2023 г. В Западна и Централна Африка УНИЦЕФ информира, че към септември повече от 14 000 училища са били затворени поради конфликти, което е засегнало 2,8 милиона деца. В Буркина Фасо към март конфликтът бе довел до затварянето на 5319 училища, лишавайки от образование близо един милион деца.

ПРАВО НА ЗДРАВЕ

Правителствата продължиха да не изпълняват обещанията, поети преди повече от две десетилетия в Декларацията от Абуджа, да отделят 15% от националните бюджети за здравеопазване. Реално те изразходваха средно само 7,4%, а системите на общественото здравеопазване изпитваха затруднения да предоставят качествени услуги. Разходите за здравеопазване останаха високи и Световната здравна организация предупреди през декември, че голямата зависимост от плащания „от джоба“ тласка над 150 милиона души към бедност в целия регион. В Кения новата национална здравноосигурителна система затрудни достъпа на много пациенти до здравни услуги. От друга страна, Гана разшири обхвата на ваксинацията срещу малария, а Нигер обяви 50% намаление на таксите за медицински услуги, лабораторни изследвания, образна диагностика и медицински и хирургични процедури и премахна таксите за раждане и диализа в държавните болници.

Епидемията от маймунска шарка в Бурунди, ДРК, Камерун, Конго, ЦАР и Южна Африка предизвика тревога в целия регион. До 30 юли бяха регистрирани 14 250 заразени и 456 смъртни случая в 10 държави, което представлява увеличение съответно със 160% и 19% спрямо същия период на 2023 г. ДРК отчете над 96% от всички случаи. През август Световната здравна организация обяви епидемията за „извънредна ситуация в областта на общественото здраве с международно значение“.

ПРИНУДИТЕЛНИ ИЗСЕЛВАНИЯ

Хиляди хора останаха без дом и средства за съществуване след принудителни изселвания, извършени от правителствата на Кения, Конго и Кот д'Ивоар. В Конго жителите на Мпили, област Куилу, бяха насилствено преместени, за да се освободи място за добив на калиева сол от китайска компания. В Кения, по време на проливни дъждове и наводнения, правителството унищожи жилищата на най-малко шест хиляди домакинства в кварталите Матаре и Мукуру Ква Нженга в Найроби.

Правителствата следва незабавно да предприемат решителни мерки за предотвратяване на глада и за справяне с основните причини за продоволствената несигурност; да подкрепят и прилагат Декларацията за безопасни училища, като гарантират достъп до образование за децата в конфликтните зони; да приоритизират публичните разходи за здравеопазване съгласно Декларацията от Абуджа; както и да прекратят принудителните изселвания и да въведат мораториуми върху масовите изселвания, докато не бъдат установени адекватни правни и процедурни гаранции за застрашените от изселване.

ПОТИСКАНЕ НА НЕСЪГЛАСИЕТО

СВОБОДА НА СДРУЖАВАНЕ

Прекомерната употреба на сила от силите за сигурност остана широко разпространена. Убийства, извършени от полицията, и масови арести на протестиращи бяха документирани в Гвинея, Кения, Мозамбик, Нигерия и Сенегал. В Гвинея 17-годишен протестиращ беше застрелян през февруари по време на синдикална стачка, а през март две момчета на 8 и 14 години загинаха при протести в град Киндия, предизвикани от прекъсване на електрозахранването. В Сенегал силите за сигурност убиха четирима души, включително 16-годишно момче, по време на февруарските протести срещу отложените президентски избори. В Кения националната институция за правата на човека документира 60 смъртни случая през юни и юли по време на протестите срещу Законопроекта за финансите; повече от 600 души бяха арестувани между юни и август. След оспорваните избори в Мозамбик през октомври силите за сигурност предприеха най-жестоките репресии срещу протести от години; загинаха най-малко 277 души, сред които деца и случайни минувачи. В Нигерия най-малко 24 души бяха убити по време на протестите #EndBadGovernance през август, а над хиляда бяха задържани.

Брутални репресии срещу протести бяха регистрирани и в Ангола, Бенин, Ботсвана, Екваториална Гвинея, Кот д'Ивоар и Уганда. В Замбия, Танзания, Того и Чад властите забраниха протестни действия. В Танзания през август бяха арестувани над 500 души, свързани с опозиционната партия „Чадема", за предполагаемо нарушаване на забраната за провеждане на младежка конференция; през септември полицията въведе пълна забрана за протести на „Чадема". В Того демонстрации и срещи, планирани от опозиционни партии и организации от гражданското общество за обсъждане на конституционни промени, бяха рутинно забранявани.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

Правителствата засилиха натиска върху критичните гласове чрез сплашване, арести и съдебен тормоз. В Камерун през октомври министърът на териториалната администрация забрани „всякакъв медиен дебат" за здравето на президента Пол Бия. В Есватини властите продължиха да използват закона за борба с тероризма от 2008 г. за преследване на критици. В Мадагаскар шпионският софтуер „Predator" беше използван за наблюдение на опозиционни политици. В Сенегал политикът Ахмед Сузан Камара бе арестуван през юли и обвинен в „обида на държавния глава", след като публично нарече президента и министър-председателя „лъжци"; през септември полицията задържа друг политик, Шейхна Кейта, след негови коментари по телевизията относно напрежението между двамата лидери.

В Уганда осем музиканти бяха арестувани от военни през април, след като публично изразиха недоволство от реч на президента Мусевени. Съд забрани на активиста Ибрахим Мусана да споменава в социалните мрежи имената на няколко високопоставени държавни служители, включително президента, докато тече дело срещу него по обвинения за „подбуждане към реч на омразата". През юли друг съд осъди Едуард Ауебва на шест години лишаване от свобода за споделяне на видеоклипове, осмиващи президента. В Замбия бяха повдигнати несъстоятелни обвинения срещу критици, разкриващи корупция. Рафаел Накасинда, генерален секретар на

опозиционната партия „Патриотичен фронт“, бе осъден на 18 месеца лишаване от свобода за „клевета срещу президента“ по отменен още през 2021 г. закон.

Няколко държави се опитаха да наложат нови ограничения върху правото на свобода на изразяване. През март парламентът в Екваториална Гвинея разглежда проектозакон за киберпрестъпленията, който въвежда нови ограничения върху използването на социалните мрежи. Подобни законопроекти предизвикаха опасения за ограничаване на правото на свобода на изразяване в Гамбия и Лесото. В Нигер властите отново въведоха затвор за клевета, с което отмениха предишния напредък в свободата на изразяване.

Призивът на Комисията на Африканския съюз за правата на човека и народите от март властите да се въздържат от прекъсване на телекомуникациите и достъпа до цифрови платформи бе пренебрегнат. Подобни практики на блокиране бяха установени в Гвинея, Етиопия, Замбия, Кения, Коморските острови, Мавритания, Маврикий, Мозамбик, Сенегал и Судан. Почти пълното прекъсване на телекомуникациите в Судан през февруари възпрепятства координацията на хуманитарната помощ за милиони засегнати от конфликта.

СВОБОДА НА МЕДИИТЕ

Репресиите срещу журналисти задълбочиха атмосферата на страх и доведоха до автоцензура. Заплахи, физически атаки и произволни арести се регистрираха в Ангола, Гвинея, Зимбабве, Кения, Лесото, Нигерия, Танзания, Того, Чад и други държави. По данни на Международната федерация на журналистите към десети декември тази година в Африка са убити осем журналисти, петима от тях – в Судан. В Чад репортерът Идрис Яя бе убит заедно със семейството си през март, след получени заплахи, вероятно свързани с репортажите му за ескалиращи общностни сблъсъци в района на Монго.

Повече от 20 години след като свободната преса в Еритрея беше унищожена, в страната няма регистрирани частни медии. В Бенин, Буркина Фасо, Гвинея, Танзания, Того и други държави властите спираха или заплашваха да спрат медии. В Буркина Фасо беше преустановено излъчването на „TV5 Monde“, „BBC“ и „Voice of America“, а достъпът до уебсайтовете на девет местни медийни организации бе блокиран за две седмици като отмъщение за отразяването на масовите убийства в Нодин и Соро. Правителството на Гвинея нареди отнемане на лицензите на няколко радио- и телевизионни станции за предполагаемо „неспазване на изискванията за съдържание“. В Танзания регулаторът спря за 30 дни дигиталните платформи на „The Citizen“, твърдейки, че публикуваните материали „засягат националното единство и социалния мир“. В Того акредитациите на всички чуждестранни журналисти за отразяването на изборите през април бяха временно отнети.

СВОБОДА НА СДРУЖАВАНЕ

Способността на организациите от гражданското общество да действат свободно беше сериозно ограничена. В Кот д'Ивоар нова наредба за регулиране дейността на НПО породи опасения от държавна намеса във финансовите и вътрешните им дела. В Етиопия властите произволно прекъснаха лицензите на пет национални правозащитни организации; към края на годината четири от тях все още бяха спрени. В Гвинея подновяването на лицензите на НПО беше замразено за четири месеца. В Руанда нов закон ограничи правомощията на националните НПО при вземането на бюджетни и управленски решения.

Уганда измени закона за НПО, закривайки полуавтономното Бюро за НПО и прехвърляйки функциите му към Министерството на вътрешните работи, с което концентрацията на власт и надзор се увеличи. В Зимбабве Законопроектът за изменение на Закона за частните доброволни организации от 2024 г., разглеждан в Сената в края на годината, съдържа разпоредби, които биха могли да ограничат гражданското пространство и да застрашат независимостта на организациите от гражданското общество.

Правителствата следва да гарантират, че правоприлагащите органи спазват международното право и стандартите за правата на човека при използването на сила; да прекратят всички форми на тормоз срещу лица и групи, които упражняват правото си на свобода на изразяване и мирни събрания; да осигурят безопасна и благоприятна среда за дейността на организациите от гражданското общество.

ПРОИЗВОЛНИ АРЕСТИ И ЗАДЪРЖАНИЯ И ПРИНУДИТЕЛНИ ИЗЧЕЗВАНИЯ

Произволни арести и задържания на опозиционни активисти и защитници на правата на човека бяха регистрирани в Ангола, Бенин, Ботсвана, Буркина Фасо, Бурунди, Екваториална Гвинея, Замбия, Зимбабве, Мали, Мозамбик, Нигер, Танзания, Того, Чад и Южен Судан. В Ангола здравето на задържаните активисти Адолфо Кампуш и Жилдо дас Руас се влоши драстично поради отказана медицинска помощ. В Чад, след убийството на опозиционния лидер Яя Дило през февруари по време на полицейско нападение срещу централата на партията му, 25 негови роднини бяха арестувани; повечето бяха държани без достъп до адвокат или лекар. Четиринадесет получиха десетгодишни присъди, а десет бяха оправдани; до края на годината всички бяха освободени без обяснение. В Мали жандармерията задържа единадесет политици през юни за участие в среща в Бамако; те бяха обвинени в „нарушаване на обществения ред и заговор срещу държавата“ и освободени през декември.

Масовите арести се увеличиха в редица държави. В Конго операция „Ку де Поан“, насочена срещу престъпността в Бразавил, доведе до ареста на 580 души през май и юни. В Етиопия стотици бяха задържани в цялата страна под прикритието на извънредно положение; през септември в региона Амхара федералната армия и силите за сигурност организираха нова кампания от масови задържания, която доведе до хиляди арести за четири дни. В Мозамбик стотици привърженици на опозиционната партия „Оптимистична партия за развитие на Мозамбик“ бяха задържани преди и след изборите през октомври. Властите в Зимбабве засилиха репресиите срещу мирни прояви на несъгласие, задържайки над 160 души, включително членове на опозицията, синдикални лидери, студенти и журналисти, преди провеждането на срещата на върха на Общността за развитие на държавите от Южна Африка в столицата Хараре на 17 август. По-рано, през юни, полицията беше задържала 78 души при акция в частен имот, собственост на Джеймсън Тимба – лидер на опозиционната коалиция „Гражданска коалиция за промяна“.

Принудителните изчезвания останаха масова практика в държави като Ангола, Буркина Фасо, Бурунди, Гвинея, Кения, Мали, Сиера Леоне и Танзания. Правното дружество отчете най-малко 72 случая на принудително изчезване, свързани с протестите срещу Законопроекта за финансите в Кения. В Гвинея членовете на Националния фронт за защита на Конституцията Омар Сила и Мамаду Било Ба, арестувани през юли, както и журналистът Хабиб Маруан Камара, арестуван в началото на декември, останаха в неизвестност до края на годината.

Правителствата следва да прекратят практиката на произволни арести, задържания и принудителни изчезвания на защитници на правата на човека, активисти, журналисти, опоненти и критици; незабавно и безусловно да освободят всички лица, задържани единствено за мирно упражняване на правата си; и да разкрият съдбата и местонахождението на всяко лице, подложено на принудително изчезване.

ПРАВА НА ВЪТРЕШНО РАЗСЕЛЕНИТЕ ЛИЦА, БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Судан продължи да страда от най-голямата криза на разселване в света, с повече от 11 милиона вътрешно разселени хора, 8,6 милиона от които са били разселени след април 2023 г. Други държави с шокиращ брой вътрешно разселени хора са ДРК (7,3 милиона), Буркина Фасо (2 милиона), Сомалия (552 000), Южен Судан (2 милиона), ЦАР (455 533) и Мали (331 000). Условията на живот в лагерите за вътрешно разселени хора останаха плачевни, а постоянните нападения от въоръжени групи изостряха ситуацията. През август ООН обяви условия на глад в лагера „Замзам“ в суданския регион Северен Дарфур.

Броят на бежанците от конфликтни зони продължи да расте. Бежанците от Судан в съседните страни надхвърлиха 3,2 милиона, като мнозина живееха в тежки условия – например в Египет, където стотици бяха произволно задържани в очакване да бъдат върнати в Судан. Между януари и март египетските власти принудително върнаха около 800 судански граждани.

Повече от 20 000 мигранти от различни държави бяха експулсирани от Алжир в Асамака, град в региона Агадес в Нигер, между януари и август. През май няколко души починаха от изтощение по пътя към Асамака или при пристигането си там.

Правителствата следва да прекратят произволното задържане на бежанци и мигранти, само въз основа на техния миграционен статус и да ги защитят от принудително връщане и масови експулсирания.

ДИСКРИМИНАЦИЯ И МАРГИНАЛИЗАЦИЯ

Изнасилването и убийството на седемгодишната Хевън Ауот в Етиопия и смъртта на 3 момичета след подлагане на женско генитално осакатяване в Сиера Леоне са показателни за разпространението на сексуалното насилие срещу жени и момичета в региона. Наред с това се наблюдаваха и положителни промени. В Кот д'Ивоар парламентът одобри поправка в Наказателния кодекс, разрешаваща аборт при случаи на кръвосмешение. Правителството на Екваториална Гвинея прие декларация с мерки за преодоляване на неравенството между половете и насърчаване на овластяването на жените. Парламентът на Гамбия отхвърли законопроект, който би отменил забраната за женско генитално осакатяване. Сиера Леоне прие закон, забраняващ ранните и детските бракове. В Южна Африка Върховният съд в Претория обяви за противоконституционни разпоредби от закон, които въвеждаха субективен тест за престъпно намерение и позволяваха сексуално насилие да остава ненаказано, тъй като допускаха извършителят субективно да „предполага“ съгласие на жертвата и така да избегне обвинение.

Докато активисти отбелязваха 10-годишнината от Резолюция 275 на Комисията на Африканския съюз за правата на човека и народите, посветена на защитата на ЛГБТИ хора, редица държави продължиха да използват законодателството като инструмент за дискриминация. В Мали беше приет нов Наказателен кодекс, който предвижда лишаване от свобода и глоба за еднополови сексуални отношения по взаимно съгласие. В Буркина Фасо проект за семеен кодекс заплашваше да криминализира такива отношения. Парламентът на Гана прие законопроект, който допълнително криминализира ЛГБТИ хората. Съдилищата в Малави и Уганда потвърдиха съществуващите забрани. В Есватини правителството отново отказа регистрация на ЛГБТИ организация. За разлика от това в Ботсвана беше внесен законопроект за изменение на конституцията, който може да защити интерсексуалните хора от дискриминация, а Върховният съд на Намибия отмени забраната на еднополови сексуални отношения по взаимно съгласие.

Правителствата следва да се борят с всички форми на дискриминация и насилие, основано на пола, срещу жени и момичета, да премахват вредните практики чрез отстраняване на дълбоките социални и културни причини и активизиране на усилията за изкореняване на вредните практики. Да отменят законите, насочени срещу ЛГБТИ хората и да се въздържат от опити за криминализиране на еднополовите отношения.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Държавите с високи доходи, които носят основна отговорност за изменението на климата, не успяха да осигурят достатъчно финансиране за понесени загуби и щети и за мерки за адаптация. Вследствие на това милиони хора бяха засегнати от засушаване, а хиляди – от проливни дъждове и наводнения. Смъртни случаи от наводнения бяха докладвани в Камерун, Кот д'Ивоар, Мадагаскар, Мали и Нигер; в Мали и Нигер броят на жертвите достигна съответно 339 и 177. В Мадагаскар циклонът „Гаман" причини 18 смъртни случая, разселване на 20 737 души и повреди жизненоважна инфраструктура, включително пътища и мостове.

Няколко правителства осигуриха климатично финансиране с цената на увеличаване на дълга. Кот д'Ивоар договори 1,3 милиарда щатски долара за подобряване на устойчивостта към климатичните промени и преход към възобновяема енергия. Намибия постигна споразумение за 10 милиарда долара за развитие на „зелен водород". Правителството на Южна Африка създаде фонд за изменението на климата, а Мадагаскар пое ангажимент да намали емисиите на парникови газове с 28% до 2030 г. Конгоанското правителство спря дейността на рециклиращата компания Метса Конго във Виндулу, област Поан Ноар, поради потенциалните рискове за здравето и околната среда. Сенегал спря всички минни дейности по река Фалеме до средата на 2027 г. поради екологични и здравни рискове, свързани с употребата на химикали в процеса на добив.

Правителствата следва да предприемат незабавни мерки за защита срещу последиците от климатичните промени и да засилят готовността си за екстремни метеорологични явления, включително чрез търсене на международна помощ и климатично финансиране от най-отговорните държави.

ПРАВО НА ИСТИНА, ПРАВОСЪДИЕ И ОБЕЗЩЕТЕНИЕ

Безнаказаността остана дълбоко вкоренена в много държави. В Есватини властите не разследваха извънсъдебните екзекуции от 2021 до 2024 г., включително убийството на адвоката по правата на човека Тулани Масеко през 2023 г. В Етиопия правителството омаловажаваше документираните престъпления, а инициативата му за „преходна справедливост" остана предимно на хартия. В Сенегал амнистия, приета през март, спря наказателните преследвания за убийствата на 65 протестиращи и случайни минувачи (март 2021 – февруари 2024 г.).

Все пак в няколко държави бяха предприети стъпки в посока правосъдие и отчетност за престъпления по международното право. В ЦАР подкрепяният от ООН Специален наказателен съд арестува 2 заподозрени и издаде международна заповед за арест на бившия президент Франсоа Бозизе за предполагаеми престъпления срещу човечеството (2009 – 2013 г.), свързани с действията на президентската му гвардия. Националното събрание на Гамбия прие закони за създаване на Механизъм за специална отчетност и Специализирана прокуратура, а през декември ИОЗАД одобри създаването на Специален трибунал за Гамбия, което е важна стъпка към поемането на отговорност за престъпленията, извършени по време на управлението на бившия президент Яйя Джаме. В Южен Судан бяха приети закони за комисии по истина и репарации, но няма развитие в процеса на създаване на Хибридния съд.

Наказателни дела доведоха до осъдителни присъди в няколко отделни случая. В Гвинея Наказателният съд в Диксин осъди 8 лица, включително бившия президент Муса Дадис Камара, за престъпления срещу човечеството във връзка с масовото убийство на стадион „Конари“ през септември 2009 г. Международният наказателен съд осъди Ал Хасан Аг Абдул Азиз на 10 години лишаване от свобода за престъпления срещу човечеството и военни престъпления, извършени в Мали между май 2012 и януари 2023 г.

Необходимо е правителствата да засилят мерките за предотвратяване и борба с безнаказаността чрез бързи, независими, безпристрастни и ефективни разследвания на престъпления по международното право и други тежки нарушения, да изправят заподозрените пред правосъдието и да осигурят достъп на жертвите до ефективна правна защита.

ОБЩ ПОГЛЕД ВЪРХУ АЗИЯ И ТИХООКЕАНСКИЯ РЕГИОН

Политическата нестабилност, репресиите и въоръжените конфликти очертаха тревожна картина за правата на човека в региона. Въпреки огромните рискове, защитниците на правата на човека и активистите продължиха да отстояват правата си и да изобличават потисничеството.

Нови закони допълнително ограничиха правата, включително свободата на изразяване. На протестите често се реагираше с неправомерна сила, което водеше до жертви. Политически опоненти, защитници на правата на човека, журналисти и други бяха подлагани на наблюдение, произволно задържане, изтезания и друго жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание, както и на незаконни убийства. Тези и други нарушения се улесняваха от културата на безнаказаност, въпреки че съдебно решение и препоръки на комисии за установяване на истината в Япония и Южна Корея дадоха надежда за обезщетения на жертвите.

Екстремните метеорологични условия, повишаването на морското равнище и други бавни процеси причиниха още по-големи опустошения, а правителствата отново не предприеха спешните действия, необходими за справяне с изменението на климата и адаптиране към свързаните с климата вреди.

Значителната ескалация на въоръжения конфликт в Мианмар доведе до нови тежки нарушения на международното право. В Афганистан правата – особено на жените и момичетата – бяха допълнително ограничени от управлението на талибаните, а тежките репресии срещу несъгласието продължиха в Китай и Северна Корея.

Няколко държави постигнаха напредък в признаването на правата на ЛГБТИ хората. Въпреки това, системната дискриминация и насилието, основано на пола, срещу жени, момичета и ЛГБТИ хора продължиха да бъдат широко разпространени. Правата на коренните народи и етническите и произходни малцинства често се пренебрегваха при добивни и инфраструктурни проекти. Нарушенията на икономическите и социалните права, включително правото на жилище и образование, продължиха да бъдат значителни. Хората, бягащи от конфликти и репресии, често се сблъскваха с риска от насилствени депортации или безсрочно произволно задържане.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

Пространството за упражняване на свободата на изразяване продължи да се свива. В Индонезия, Непал и Папуа Нова Гвинея медийни работници се сблъскваха с насилие и сплашване. В Афганистан талибаните затвориха още медии, включително две частни телевизионни станции, критикували управлението. В Мианмар журналисти получиха дълги присъди, а в Пакистан най-малко 7 журналисти бяха убити при целенасочени нападения, докато десетки бяха арестувани и обвинени по Закона за предотвратяване на електронните престъпления.

Нови закони, ограничаващи свободата на изразяване, влязоха в сила в Бангладеш, Малайзия, Пакистан и Виетнам. Новият Закон за онлайн безопасност на Шри Ланка съдържа неясни състави и широки правомощия, което поражда опасения от нови ограничения върху свободното слово. В Индия приетите закони, заменили колониалното законодателство, запазиха престъплението „подстрекателство“, което се използва за заглушаване на критиците на властта, и запазиха ограниченията, които налагаха и предишните закони. Китайските власти приеха мерки срещу използването на жаргон и „неясни изрази“ за избягване на онлайн цензурата. В Хонконг бе одобрена Наредбата за защита на националната сигурност с широко

дефинирани понятия „национална сигурност“ и „държавни тайни“, които вече са прилагани в континентален Китай, заедно с по-строги правомощия и по-сурови наказания.

Съдебното преследване на критици срещу правителствата продължи. В Тайланд продемократични активисти получиха присъди съгласно закона за обида срещу величието и други рестриктивни актове. В Камбоджа журналист, известен с разкриването на нарушения в „киберлагери“ за измами, бе арестуван за „подбудителство“. В Сингапур критици, включително противници на смъртното наказание, бяха принудени да публикуват „корекции“ за разпространена „онлайн невярна информация“. В Лаос двама художници бяха задържани за сатирични публикации в социалните мрежи, критикуващи лошата пътна инфраструктура, а в Китай известен творец беше задържан за произведения отпреди десетилетия, критикуващи ръководството на Комунистическата партия.

Строгият контрол върху комуникациите допълнително ограничи достъпа до информация. Забраната, наложена от севернокорейското правителство върху контактите с външния свят, остана в сила. В Пакистан властите прилагаха произволни ограничения върху интернет, а в Бангладеш и Индия временно прекъсваха достъпа, уж за да поддържат обществения ред, но фактически за да потискат несъгласието. В Малайзия двама режисьори на по-рано забранен филм бяха обвинени, че „накърняват религиозните чувства“.

Технологиите за наблюдение продължиха да застрашават правата на изразяване и личната неприкосновеност. В Индонезия Амнести Интернешънъл разкри мащабни продажби и внедряване на шпионски софтуер от държавни агенции и частни компании. В Тайланд съд отхвърли иск на продемократичен активист срещу дружеството „NSO Group“ за използването на шпионския софтуер Pegasus с цел хакване на мобилния му телефон.

Някои правителства разшириха опитите за заглушаване на критици зад граница. Продължи наблюдението на студенти от континентален Китай и Хонконг в чужбина. Хонконгските власти издадоха нови заповеди за арест и анулираха паспорти на продемократични активисти в изгнание, предлагайки парични награди за информация, която може да доведе до арести. Адвокат по правата на човека, предаден насилствено на Китай от Лаос през 2023 г., остава задържан в очакване на процес.

Правителствата следва да отменят или изменят закони, които нарушават правото на свобода на изразяване, и да гарантират свободата на медиите и защитата на хората, изразяващи политически или други мнения.

СВОБОДА НА СЪБРАНИЯТА И СДРУЖАВАНЕТО

Репресиите от страна на правителствата на държавите в региона срещу протестите се засилиха. В Бангладеш студентски демонстрации срещу закон, запазващ квота за наследници на ветерани от войната, бяха посрещнати с въоръжени сили и заповеди за „стрелба на място“, което доведе до близо 1 000 смъртни случая и много ранени. В Индонезия полицията използва прекомерна сила срещу протестиращи срещу промени в изборното законодателство. Въпреки оттеглянето на предложените промени впоследствие, мнозина бяха ранени, а стотици – произволно арестувани.

В Непал протестите в Катманду бяха насилствено разпръсвани, в някои случаи със сълзотворен газ и водни оръдия. В Индия полицейска намеса срещу фермерски протести доведе до най-малко един смъртен случай. Хонконгските власти разположиха полиция, за да предотвратят възпоменанията за репресиите на площад „Тянанмън“ през 1989 г. Както в предходни години, няколко души бяха арестувани за участие в събитията. В Папуа Нова Гвинея демонстранти срещу принудително изселване в Порт Морсби бяха арестувани и обвинени. След обявено военно положение в Южна Корея основни права, включително правото на събиране, бяха временно премахнати. По-късно те бяха възстановени от парламента. Президентът беше отстранен от длъжност, а в края на декември беше издадена заповед за неговия арест.

Защитниците на прекратяването на бойните действия в Ивицата Газа и на палестинските права бяха подложени на натиск и арести. Във Фиджи полицията забрани използването на израелски и палестински знамена и сплаши мирни протестиращи. В Сингапур разследваха участници в демонстрации срещу продажби на оръжие на Израел и обвиниха трима души, опитали да внесат петиция в Президентския дворец. В Малдивите две жени бяха арестувани за призив към бойкот на израелски продукти, а в Малайзия полицията задържа пропалестински демонстранти пред посолството на САЩ в столицата Куала Лумпур.

Правото на свобода на сдружаване също бе атакувано. В Тайланд съд разпусна опозиционната партия „Движение напред", спечелила най-много места през 2023 г., а 11 нейни лидери получиха забрана да се кандидатират за публични длъжности. Във Филипините властите продължиха да преследват активисти и организации, жертви на клеветнически кампании, използвайки обвинения във връзки със забранени комунистически групировки, свързани с тероризъм. В Бангладеш, Индия, Пакистан и Шри Ланка текстилни работници не можеха да упражняват правото си на свобода на сдружаване във връзка с ниското заплащане и изключително неформализирания трудов пазар. В Бангладеш полицията застреля един работник и рани десетки други при протест за по-високи заплати.

Правителствата следва да защитят правото на мирни събрания и свободата на сдружаване, да предотвратят неправомерната употреба на сила срещу демонстранти и да преразгледат закони и практики, които потискат тези свободи.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Екстремни метеорологични явления, бавно развиващи се процеси и токсично замърсяване, изострени от изменението на климата, нанесоха опустошения в региона, особено върху най-бедните и маргинализирани общности. Държави с високи доходи и емисии от региона, съвместно с други богати държави, блокираха споразумение на РКООНИК29 за адекватно климатично финансиране, изисквано от държавите с по-ниски доходи.

Южна Азия отново пострада от екстремни горещини и тежки наводнения, които засегнаха милиони хора. В индийския щат Асам загинаха най-малко 113 души; в Бангладеш бяха разселени 500 000 души. Наводнения и свлачища в Афганистан, Непал и Пакистан доведоха до стотици жертви и хиляди разселени. Замърсяването на въздуха в Делхи и пакистански градове достигна рекордни нива, причинявайки смъртни случаи, особено сред маргинализирани общности.

Въпреки отделни стъпки в посока ограничаване на въглеродните емисии и укрепване на екологичните мерки, реакцията на региона спрямо климатичната криза и влошаването на околната среда остава незадоволителна. В Китай капацитетът за производство на електроенергия от възобновяеми неизкопаеми източници за пръв път надхвърли този на изкопаемите, но строителството от Китай на въглищни електроцентрали в чужбина буди тревога. Папуа Нова Гвинея обяви 30% от територията си за зона на консервация, но остава зависима от изкопаеми горива. Съдебно решение в Южна Корея задължи правителството да преразгледа целите си за емисиите, за да защити бъдещите поколения. Тихоокеанските островни държави подкрепиха искане до Международния съд за очертаване на държавните задължения относно климата.

Много други правителства не изпълниха собствените си ангажименти за свиване на употребата на изкопаеми горива и за постигане на други екологични цели. Япония продължи да инвестира в проекти за втечнен природен газ в чужбина, с което подкопава усилията за глобално намаляване на изкопаемите горива. Австралия възпрепятства напредъка, като обяви, че планира да увеличи, вместо да ограничи, добива на въглища и газ до 2030 г. Нов закон в Нова Зеландия редуцира мерките за опазване на околната среда, а проект на закон и наредба в областта на енергетиката в Индонезия бяха критикувани, че не улесняват прехода към нулеви емисии. Въпреки че Индия понесе сериозни щети от климатичните промени, нейните цели за справяне с климатичните промени се оценяват като „крайно недостатъчни".

Преследването на екоактивисти и защитници на природата заради дейността им продължи. Част от това преследване е водеща фигура от движението срещу климатичните промени във Виетнам, която за трети път обяви гладна стачка в затвора, за да протестира срещу тежките условия на задържане. В Камбоджа 10 екоактивисти, свързани с движението „Майката Природа“ получиха присъди за „заговор“ и „обида на краля“.

Правителствата следва да увеличат размера на инвестициите за готовност за бедствия и адаптация и да защитят най-уязвимите и маргинализирани групи, изложени на по-големи рискове от климатичната криза. При нужда следва да се търси международна подкрепа и климатично финансиране. Държавите с високи доходи и емисии следва да спрат разширяването на добива на изкопаеми горива, да прекратят субсидиите за тях и да гарантират, че политиките им са съвместими с ограничаването на глобалното затопляне до 1,5°C.

ПРОИЗВОЛНИ АРЕСТИ И ЗАДЪРЖАНИЯ, КАКТО И ИЗТЕЗАНИЯ И ДРУГИ ФОРМИ НА МАЛТРЕТИРАНЕ

В редица държави от региона защитници на правата на човека, политически активисти и други граждани бяха обект на произволни арести и задържания, придружени често от изтезания и друго жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание.

В Афганистан, по налични сведения, повече от 20 000 лица, измежду които около 1500 жени, са лишени от свобода. Сред задържаните има предполагаеми политически опоненти и лица, обвинявани в нарушаване на наложения от Талибаните „морален кодекс“. Те са изложени на риск от изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание, а са документирани и извънсъдебни екзекуции на задържани. В Северна Корея властите продължават да държат хиляди лица в политически затворнически лагери при нечовешки условия, включително изтезания, други форми на жестоко, нечовешко или унизително отношение или наказание и сексуално насилие.

В Китай активисти за трудови права и граждански журналисти бяха сред осъдените на лишаване от свобода заради застъпничество за правата на човека. В Хонконг 45 продемократични активисти бяха осъдени на до 10 години затвор, след като бяха признати за виновни в „заговор за извършване на подривна дейност“ заради организирането на неофициални първични избори. Затворници във Виетнам, изтърпяващи дългосрочни присъди заради опозиция срещу правителството, страдаха от влошено здравословно състояние и бяха лишени от достъп до медицинска помощ. В Пакистан над 100 цивилни бяха държани във военен арест за участие в протести срещу ареста на бившия министър-председател Имран Хан през 2023 г.; 85 бяха осъдени на лишаване от свобода от военни съдилища. Висши опозиционни лидери останаха задържани в очакване на съдебен процес. Продължи силно критикуваната и изключително репресивна кампания против наркотичните вещества на правителството на Шри Ланка, което доведе до произволното задържане на десетки хиляди хора, предимно от маргинализирани социално-икономически групи.

Властите следва да се въздържат от злоупотреба със съдебната система срещу политически опоненти и други, упражняващи законните си права на свобода на изразяване, мирен протест и други права на човека. Държавите следва да освободят и обезщетят произволно задържаните и да забранят и криминализират изтезанията и другите актове на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание.

БЕЗНАКАЗАНОСТ И ПРАВО НА ИСТИНА, ПРАВОСЪДИЕ И РЕПАРАЦИИ

Въпреки че в някои държави беше постигнат известен напредък в осигуряването на справедливост за жертвите на нарушения на правата на човека, в по-голямата част от региона все още преобладава безнаказаност, която води до нови нарушения.

В Пакистан и Филипините, където има малка или нулева отчетност за дългогодишните модели на принудителни изчезвания, активисти за трудови и поземлени права, политически опоненти и журналисти бяха сред насилствено изчезналите през годината. Липсата на достъп до правосъдие в Афганистан допълнително способства за културата на безнаказаност и продължаващите нарушения на правата на човека. Китайското правителство не предприе стъпки към установяване на отговорност за възможни престъпления срещу човечеството срещу членове на уйгурската и други предимно мюсюлмански общности в Синдзян-Уйгурския автономен район (СУАР). Индийското правителство не само не се намеси, за да спре етническото насилие в щата Манипур, но и не започна наказателно преследване срещу членове на въоръжени паравоенни групи, отговорни за нарушения на правата на човека по време на насилието. В Папуа, Индонезия, продължиха безнаказаните незаконни убийства на цивилни в контекста на продължаващата въоръжена сепаратистка борба.

Имаше и моменти на надежда. В Япония Върховният съд постанови, че жертвите на бившия закон за „евгеника“, съгласно който над 16 000 души с увреждания или хронични заболявания са били принудително стерилизирани, следва да получат обезщетения. Доклад на южнокорейска комисия за установяване на истината относно насилствените осиновявания на хиляди бебета през 1961 – 1987 г. препоръча репарации за жертвите. В Бангладеш новото временно правителство създаде анкетна комисия, която да разследва принудителните изчезвания на активисти, политически опоненти и други лица през 2009 – 2024 г.

На други места, обаче, усилията за постигане на справедливост се провалиха. В Непал новоприето законодателство, целящо да подпомогне правосъдието за жестокостите, извършени по време на въоръжения конфликт, не беше напълно съобразено с международните стандарти и може да предпази някои извършители от наказателно преследване. В Шри Ланка гражданското общество отхвърли предложено законодателство за създаване на нова комисия за истина и помирение поради липса на съдържателни консултации с жертвите и неизпълнение на препоръките на предишни разследващи органи.

Правителствата следва да провеждат бързи, независими, безпристрастни и ефективни разследвания на престъпленията по международното право и други тежки нарушения, да изправят заподозрените пред правосъдието и да осигурят ефективна правна защита за жертвите.

НАРУШЕНИЯ НА МЕЖДУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО

Ескалацията на въоръжения конфликт в Мианмар доведе до обвинения срещу военните и някои въоръжени опозиционни групи във военни престъпления и други сериозни нарушения. Кампанията от безразборни и преки атаки срещу цивилни и гражданска инфраструктура се засили и доведе до над 6 000 жертви след превратa през 2021 г. Доставки на авиационно гориво продължиха да достигат до военните въпреки международните мерки за блокирането им. Групировката „Армия Аракан“ бе обвинена, че подпалва домове на рохинги и убива цивилни, като принуди мнозина да напуснат Ракхайн.

В Афганистан нападения на „Ислямска държава – провинция Хорасан“, насочени предимно срещу шиитската и хазарска общност, увеличиха броя на цивилните жертви. Съобщава се и за

цивилни жертви след въздушни бомбардировки на пакистанската армия по талибански позиции край границата.

Всички страни в конфликтите следва да спазват международното хуманитарно право, включително като прекратят директните и безразборните атаки срещу цивилни и граждански обекти.

ИКОНОМИЧЕСКИ, СОЦИАЛНИ И КУЛТУРНИ ПРАВА

Хуманитарната криза в Афганистан се влоши. По данни на ООН над 50% от населението се нуждае от хуманитарна помощ, а 85% живее с под 1 щатски долар на ден. Достъпът до здравни услуги е ограничен за всички, но особено за жените и момичетата, като по оценка на ЕС едва 10% от тях имат достъп до базово здравеопазване. В Северна Корея 40% от населението е недохранено. Политиките на талибаните и севернокорейските власти значително допринесоха за тези тежки хуманитарни условия.

В множество държави продължиха принудителните изселвания и разрушаването на домове. В Индия хиляди жилища бяха съборени преди Върховният съд да обяви за незаконно разрушаването им, но това решение идва едва след като хиляди домове вече бяха унищожени през предходните години по време на дългогодишна държавна кампания за „наказване“ на мюсюлманските общности за предишни сблъсъци. В Монголия властите изселиха близо 2 000 домакинства от столицата Улан Батор. В Непал семейства, често произхождащи от маргинализирани общности далит и тару, бяха принудително изгонени от неформални селища. Хиляди, изселени от Ангкор в Камбоджа, все още са без обезщетение, а много други живеят под заплаха от изселване.

Десетки милиони деца в региона остават извън училище. Талибаните поддържат забраната за образование на момичета след начално ниво. В Мианмар милиони деца не учат заради конфликта и нападенията върху училища, а в Тибет затварянето на учебни заведения, наложено от китайските власти, застрашава езика и културата. По-нататъшното закриване на училища в Тибет, наложено от китайските власти, поставя в опасност оцеляването на тибетската култура и език. СВКПЧ (Службата на Върховния комисар на ООН за правата на човека) изрази тревога относно тенденцията към понижаване на публичните разходи за образование и социални услуги в Лаос.

Принудителният труд остава сериозен проблем. ООН определи труда в затворите в Северна Корея като „широкоразпространен и институционализиран“ и възможно престъпление срещу човечеството – а именно поробване. Работниците от чаените плантации Малаяха тамил в Шри Ланка се оплакват от принудителен труд и дългова зависимост. Държавите следва да гарантират правото на храна, здравни грижи, жилище и образование без дискриминация и да прекратят принудителния труд.

Държавите следва да предприемат конкретни мерки, за да осигурят икономически и социални права без дискриминация, включително правото на храна, здравеопазване, жилище и образование и да сложат край на принудителния труд.

ПРАВА НА ЖЕНИТЕ И МОМИЧЕТАТА

Продължиха масовото разпространените в региона дискриминация, основана на пола, и насилие срещу жени и момичета. В Афганистан, където жените и момичетата вече са подложени на престъпления срещу човечеството под формата на преследване, основано на пола, Талибаните въведоха още по-строги мерки, които силно ограничават всички аспекти от техния живот. Много от тях биват арестувани за неспазване на правилата за облекло, а се появиха и сведения за изнасилвания и други форми на сексуално посегателство върху задържани жени и момичета. Случаите на насилие, основано на пола, рязко нараснаха; правозащитни организации съобщават за над 300 убити жени и момичета през годината.

В други части на Азия правителствата не предприеха ефективни мерки за справяне с високия брой изнасилвания, сексуални посегателства и тормоз, както и други форми на насилие над жени и момичета. В Южна Корея нарастващата вълна от онлайн дийпфейк изображения и видеоклипове, заснемани без съгласието на жената, беше определена от женски групи като „извънредно положение в национален мащаб". В Малдивите властите не изпълниха препоръките на експертните органи на ООН да обявят женското генитално осакатяване и домашното насилие за конкретни престъпления.

В Индия изнасилването и убийството на лекар стажант на работното ѝ място предизвика общонационални протести. Дискриминацията, основана на каста, в Индия също продължи да подхранва сексуално и друго насилие срещу жени далит. В един случай жена беше изгорена жива, след като подаде жалба за сексуален тормоз в щата Мадя Прадеш. Безнаказаността за насилие над жени и момичета далит продължи и в Непал.

Правителствата следва да прилагат всеобхватни мерки за справяне с дискриминацията и насилието, основано на пола, срещу жени и момичета, включително чрез адресиране на основните причини за пресечна дискриминация, основана на пола, гарантиране на достъп до правосъдие, защита и друга подкрепа за оцелелите, както и преустановяване на практиката за безнаказаност на извършителите.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

Тайланд стана първата държава в Югоизточна Азия, която въведе равнопоставеност в брачните права за ЛГБТИ хора. Съдебни решения в още няколко държави също подкрепиха напредъка на правата на ЛГБТИ общността. В Южна Корея Върховният съд призна, че еднополовите двойки имат право на същото здравно осигуряване, каквото получават и хетеросексуалните партньори. В Китай съд постанови, че жена в еднополова връзка има право на личен режим на контакт с детето. В Япония две отделни решения на висши съдилища заключиха, че забраната на еднополовите бракове е противоконституционна. В Непал Върховният съд призна правото на транссексуална жена нейната полова идентичност да бъде вписана в официалните документи.

Въпреки тези позитивни стъпки, ЛГБТИ хората продължават да бъдат обект на насилие, дискриминация и криминализиране в някои държави. В Афганистан еднополовите сексуални отношения по взаимно съгласие все още се наказват със смърт. В Китай ЛГБТИ активисти са изложени на риск от произволно задържане. Транссексуалните хора остават особено уязвими към насилие. Във Фиджи организации за правата на човека остро осъдиха бездействието на властите да проведат ефективно разследване на смъртта на транссексуална секс работничка, която беше отвлечена и стана обект на насилие.

Защитата на правата на ЛГБТИ хората изисква държавите да декриминализират еднополовите сексуални отношения по взаимно съгласие, да приемат всеобхватно законодателство за недопускане на дискриминация и да осигурят правно признаване на пола. Всички сигнали за насилие и други посегателства срещу ЛГБТИ хора следва да бъдат подложени на бързи, независими, безпристрастни и ефективни разследвания, а извършителите – изправени пред правосъдието.

ПРАВА НА КОРЕННОТО НАСЕЛЕНИЕ И ДИСКРИМИНАЦИЯ НА ЕТНИЧЕСКА ОСНОВА И НА ОСНОВА НА ПРОИЗХОДА

В няколко държави правата на коренните народи претърпяха неуспехи, а коренните и етническите малцинства и малцинствата, основани на произход, продължиха да понасят маргинализация и дискриминация в непропорционална степен.

Като положителна стъпка в Тайван коренното население получи правото да използва своите местни имена вместо мандаринските им версии в официални документи. В противовес на това, правителството на Нова Зеландия прие нови закони и предложи други, които подкопават правата на маорите, предизвиквайки протести в цялата страна. В Индонезия и Малайзия проекти за развитие на земи, за които коренни народи предявяват претенции, продължиха без тяхното свободно, предварително и информирано съгласие. В Монголия Специалният докладчик на ООН по правата на коренното население изрази безпокойство относно отрицателното въздействие на добивните дейности върху начина на живот и поминъка на пастирските общности.

В Австралия и Нова Зеландия коренните народи продължиха да бъдат непропорционално представени в наказателноправната система. В Австралия децата от коренното население – аборигените и обитателите на островите в Торесовия проток – бяха задържани в изключително високи размери; съобщено бе за смъртта на три момчета от аборигенски произход в ареста в Западна Австралия. Във Виетнам коренното планинско население Монтаняри остана обект на дискриминация; над 100 души бяха осъдени по обвинения в „тероризъм“ след несправедливи съдебни процеси, свързани с нападения срещу полицейски пунктове през 2023 г.

Репресиите от страна на правителството в Китай срещу населението, което не принадлежи към ханската етническа група, продължиха, включително чрез произволно задържане на културни и религиозни фигури. В Индия бяха докладвани стотици престъпления от омраза срещу мюсюлмани и други религиозни малцинства; над 100 души бяха осъдени за подпалване на домове на далити през 2014 г.

Властите следва да предприемат конкретни мерки, за да гарантират правата на коренните народи, както и тези на етническите малцинства и малцинствата, основани на произход, включително чрез отмяна или изменение на дискриминационно законодателство и практики, приоритизиране на политики и програми за премахване на структурната дискриминация в наказателноправната система и другаде, и гарантиране на съдържателни консултации и свободно, предварително и информирано съгласие за проекти за развитие и други проекти и решения, които ги засягат.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Австралия, Малайзия, Тайланд и Япония продължиха да допускат безсрочно произволно задържане на бежанци и мигранти. В Малайзия бяха изразени опасения относно продължаващото задържане на деца, а докладите за тежки условия и злоупотреби в имиграционните центрове за задържане не спираха. В Тайланд ООН установи, че ужасяващите условия, при които са държани повече от десет години над 40 лица от уйгурски произход, търсещи убежище, могат да представляват изтезание или друго жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание.

Хората, бягащи от въоръжени конфликти и репресии, бяха изложени на сериозен риск от принудително връщане. Граничните служители в Бангладеш незаконно връщаха рохинги, бягащи от бойните действия в щата Ракхайн, Мианмар; самите рохинги, настанени в лагерите в Бангладеш, продължиха да живеят при ужасяващи условия. Появиха се съмнения, че тайландските власти са си сътрудничили с правителството на Виетнам за арестуването на няколко бежанци от планинските райони, сред които и един защитник на правата на човека, изложен на опасност от депортиране във Виетнам, където би станал жертва на нарушения на правата на човека. Пакистанските власти проведоха политика на масови депортации и насилствено върнаха стотици хиляди бежанци в Афганистан, въпреки международните призиви за закрила на афганистанците, които бягат от системна дискриминация и потисничество в собствената си страна.

Мигрантите-работници в няколко държави продължиха да живеят и работят при опасни условия, а трафикът на хора остана сериозен проблем в региона. В Южна Корея пожар във фабрика отне живота на 23 души, предимно мигранти. В Тайван бе установено, че индонезийски работници са били държани повече от година на риболовен кораб без възнаграждение и без връзка с външния свят, до намеса на властите. В Камбоджа продължиха опасенията, свързани с трафика на хора и принудителния труд в така наречените „комплекси за измами“, а орган по договорите на ООН изрази загриженост относно трафика с цел сексуална експлоатация в Лаос.

Правителствата следва да прекратят произволното задържане на лица, търсещи убежище, единствено въз основа на техния миграционен статус и да им гарантират реален достъп до международна закрила. Незаконните принудителни връщания следва да бъдат преустановени без отлагане, като се спазва стриктно принципът на забраната за връщане. Важно е да се постигне съществено укрепване на защитата срещу трафика на хора и принудителния труд, а оцелелите следва да получат своевременна правна, социална и медицинска подкрепа.

СМЪРТНО НАКАЗАНИЕ

Натискът върху Япония да премахне смъртното наказание се засили, след като смъртната присъда на 88-годишен мъж, прекарал повече от 45 години в коридора на смъртта, беше отменена, след като съдът установи, че доказателствата, използвани при първоначалното му дело за убийство, са били фалшифицирани. Публичните екзекуции в Афганистан продължиха, а се появи информация, че Талибаните може да възобновят практиката на убиване с камъни на жени за „прелюбодейство“.

Изпълнението на смъртни присъди за престъпления, свързани с наркотици, продължи в редица държави, сред които Китай и Сингапур. Мащабът на прилагане на смъртното наказание във Виетнам, Китай и Северна Корея остава неизвестен, но се счита за значителен. Нов закон в Китай въведе допълнителни ограничения върху публичното оповестяване на данни за тази практика, а нови съдебни указания поощриха налагането на смъртни присъди на лица, обвинени в подкрепа на независимостта на Тайван.

Държавите, които все още прилагат смъртното наказание, следва да предприемат спешни мерки за неговата отмяна и междувременно да въведат официален мораториум върху всички екзекуции.

ОБЩ ПОГЛЕД ВЪРХУ БЛИЗКИЯ ИЗТОК И СЕВЕРНА АФРИКА

През 2024 г. Близкият изток и Северна Африка бяха разтърсени от кризи, въоръжени конфликти и дълбока нестабилност. В Ивицата Газа, окупирана от Израел, действията на Израел доведоха до катастрофални последици за цивилното население и представляваха акт на геноцид. Израел ескалира и конфликта си с въоръжената групировка „Хизбула“ в Ливан. Неочакваното сваляне от власт на президента Башар ал-Асад в Сирия през декември разкри последствията от десетилетия безнаказаност за нарушенията на правата на човека в регион, белязан от постоянни репресии и възход на авторитарните практики в множество страни.

Неотслабващата военна офанзива на Израел в Ивицата Газа задълбочи хуманитарната катастрофа, причинена от 18-годишната незаконна блокада, оставяйки мнозинството палестинци вътрешно разселени, лишени от подслон, гладуващи, изложени на риск от животозастрашаващи заболявания и без достъп до медицински грижи, електричество или чиста вода.

Военният конфликт се разпростря и върху Ирак, Иран, Йемен, Ливан и Сирия. За пръв път Иран и Израел извършиха открити взаимни атаки на собствена територия. През септември трансграничните стълкновения между Израел и „Хизбула“ преминаха в интензивни военни сблъсъци: израелските удари срещу райони из целия Ливан имаха опустошителни последици за цивилното население.

Въпреки че милиони хора по света протестираха срещу действията на Израел в Ивицата Газа, през цялата 2024 г. държавите – както поотделно, така и на международно равнище – така и не предприеха решителни мерки за прекратяване на жестокостите и дори се забавиха с отправянето на призив за прекратяване на огъня. Междувременно израелската система на апартейд стана още по-насилствена в окупирания Западен бряг, което доведе до рязко увеличение на незаконните убийства и подкрепяни от държавата нападения на израелски заселници срещу палестински цивилни.

Наследството от продължаващите конфликти в Ирак, Йемен, Либия и Сирия продължи да влошава живота на милиони хора, особено сред маргинализираните общности, като мнозина останаха без достъп до храна, вода, подходящо жилище, здравеопазване и сигурност.

Въпреки че международните механизми за правосъдие предприеха важни стъпки за търсене на отговорност в Израел, Окупираната палестинска територия и Либия, съюзници на Израел и други влиятелни актьори атакуваха или отхвърлиха тези усилия, защитиха извършителите от правосъдие и още по-ясно разкриха двойните стандарти и провала на основания на правила международен ред.

Правителствата и въоръжените недържавни образувания в региона продължиха да потушават всяко несъгласие. Властите задържаха, изтезаваха и неправомерно преследваха несъгласни и критични гласове – сред тях журналисти, онлайн коментатори, политически и синдикални активисти, защитници на правата на човека и лица, изразяващи солидарност с палестинците – налагайки им тежки, включително смъртни наказания. В някои държави силите за сигурност прибягваха до неправомерна, включително смъртоносна сила, до принудителни изчезвания и масови произволни задържания, за да разпръснат протестите. Почти никой от извършителите не беше подведен под отговорност.

Дискриминацията, основаваща се на пол, раса, националност, правен статут, етническа принадлежност, сексуална ориентация, джендър идентичност или изразяване,

религия и социална принадлежност, продължава да бъде широко разпространена в целия регион.

Основните страни производителки на изкопаеми горива не предприеха съществени действия срещу изменението на климата, въпреки че регионът продължава да усеща пагубните и често животозастрашаващи последици от климатичната криза – екстремни метеорологични явления и бавно развиващи се бедствия, например задълбочаващия се недостиг на вода.

ВЪОРЪЖЕНИ КОНФЛИКТИ

ОФАНЗИВАТА НА ИЗРАЕЛ В ИВИЦАТА ГАЗА

Към края на 2024 г., 14 месеца след смъртоносните нападения на „Хамас“ и други палестински въоръжени групи в южен Израел на 7 октомври 2023 г., продължаващата израелска военна операция в Ивицата Газа бе причинила смъртта на най-малко 45 500 души и раняването на още 108 300. Мнозина палестинци все още не бяха успели да открият телата на свои близки, останали под руините.

През цялата година Амнести Интернешънъл документира множество военни престъпления, извършени от Израел, включително директни нападения срещу цивилни лица и граждански обекти, както и безразборни и непропорционални удари, които често унищожаваха цели семейства, обхващащи няколко поколения.

В стремеж да създадат „буферна зона“ по източния периметър на Газа, израелските сили използваха булдозери и ръчно заложени експлозиви, за да разрушават систематично земеделски земи и гражданска инфраструктура, изравнявайки със земята цели квартали, включително жилища, училища и джамии.

Действията на Израел доведоха до принудително разселване на 1,9 милиона палестинци, представляващи 90% от населението на Ивицата Газа, като умишлено породиха безпрецедентна хуманитарна криза.

Разследванията на Амнести Интернешънъл разкриват, че Израел е извършил действия, забранени от Конвенцията за предотвратяване и наказване на престъплението геноцид, с намерение да унищожи палестинците в Ивицата Газа, което представлява геноцид. Тези действия включват убийства, причиняване на тежки телесни или психически увреждания на цивилни и умишлено създаване на условия на живот, целящи тяхното физическо унищожение.

Израел многократно отказваше, възпрепятстваше или не успяваше да осигури съществен хуманитарен достъп до и в Ивицата Газа. През май израелските сили започнаха мащабна офанзива срещу южния град Рафах, при което правителството пренебрегна предупрежденията на международната общност, включително на своите съюзници, както и правно обвързващите разпореждания на Международния съд да се въздържа от нападение над Рафах заради опустошителния му ефект върху цивилното население.

Израел издаваше многократни заповеди за „евакуация“, принуждавайки жителите на Ивицата Газа да се струпват в малки, гъстонаселени зони без основна инфраструктура, здравни услуги или хранителни запаси. Това доведе до масов глад и бързо разпространяващи се заболявания сред повечето палестинци в Газа. Израелските въздушни удари често поразяваха цивилни, които изпълняваха разпорежданията за „евакуация“, включително след пристигането им в райони, предварително обявени от Израел за безопасни.

Израел продължи произволните арести, а в някои случаи и насилствените изчезвания на палестинци от Газа; задържаните често бяха превеждани в Израел и държани в пълна изолация без повдигнати обвинения, подложени на изтезания и друго жестоко, нечовешко или унизително отнасяне.

Присъствието на палестински въоръжени групи в близост до цивилни райони в Ивицата Газа, включително лагерите за вътрешно разселени хора, изложи цивилното население на допълнителен риск и вероятно наруши задължението им по международното хуманитарно право да избягват, доколкото е възможно, разполагането на бойци в гъстонаселени зони. Тези групи продължиха да държат цивилни – израелски и чуждестранни граждани – като заложници. Действие, което нарушава международното хуманитарно право и представлява военно престъпление.

Израел продължи да прилага дългогодишната си система на апартейд спрямо палестинците. На окупирания Западен бряг нападенията на израелски заселници срещу палестински цивилни и тяхното имущество нараснаха значително. Тези атаки, подкрепяни от израелската държава, в съчетание с масовото заграбване на земи, разрушаването на жилища и неправомерната употреба на сила представляват престъпления срещу човечеството – насилствено преместване и апартейд.

Международната общност не предприе категорични стъпки за спиране на жестокостите, извършвани от Израел в Ивицата Газа. Влиятелни държави, като Съединените щати и някои западноевропейски страни, открито подкрепиха действията на Израел, което подкопава универсалното приложение на международното право. Съветът за сигурност на ООН дълго време не предприе действия и призова за прекратяване на огъня едва през март.

На 26 януари Международният съд в Хага постанови първите привременни мерки по делото на Южна Африка срещу Израел на основание Конвенцията за геноцида; следващи разпореждания бяха издадени на 28 март и 24 май. Израел не изпълни тези указания. Някои държави продължиха да доставят оръжие, използвано впоследствие при нарушения на международното право, въпреки предупрежденията, че по този начин рискуват съучастие в геноцид и военни престъпления.

На 21 ноември Международният наказателен съд издаде заповеди за арест на министър-председателя на Израел Бенямин Нетаняху, бившия министър на отбраната Йоав Галант, както и на командира на Бригадите „Ал-Касам“ Мохамед Деиф от палестинска страна, по обвинения във военни престъпления и престъпления срещу човечеството.

През цялата година милиони хора по света протестираха срещу действията на Израел в Ивицата Газа, но в много държави демонстрациите бяха ограничавани чрез строги мерки срещу свободата на изразяване и правото на мирни събрания.

ДРУГИ ВЪОРЪЖЕНИ КОНФЛИКТИ

Израелските удари по Газа предизвикаха ответни военни действия в Ирак, Иран, Йемен, Ливан и Сирия, в някои от които участваха и сили на САЩ и Обединеното кралство.

След близо година спорадични трансгранични сблъсъци Израел започна нова офанзива в Ливан на 23 септември. Между 8 октомври 2023 г. и края на 2024 г. в Ливан загинаха приблизително 4 047 души, над 16 600 бяха ранени, а 1,2 милиона – разселени. Израелските сили атакуваха домове, земеделски земи, училища, църкви, джамии и болници, включително в Бейрут, и изравниха със земята над 20 села, като разрушенията продължиха и след установяването на контрол чрез използване на експлозиви, булдозери и багери. „Хизбула“ изстреля стотици ракети към Северен Израел, при което загинаха над 100 души.

Въоръжените формирования на хутите, базирани в Йемен, нападнаха десетки търговски кораби в Червено море, Аденския залив и Индийския океан, като заявиха, че плавателните съдове имат връзка с Израел, САЩ или Обединеното кралство и убиха цивилни моряци. Хутите извършиха най-малко 48 ракетни и дронови атаки по Израел, при които загина 1 цивилен. В отговор въоръжените сили на САЩ нанесоха морски и въздушни удари по позиции на хутите – част от тях съвместно със сили на Обединеното кралство. На 20 юли, в отговор на нападенията на хутите, Израел бомбардира пристанище Ходейда – ключов пункт за хуманитарните доставки за Йемен, както и електроцентралата „Рас Катниб“, убивайки най-малко 6 цивилни. На 29 септември израелски военни самолети ударихa отново пристанищата

Ходейда и Рас Иса и електроцентралите „Ал-Хали“ и „Рас Катниб“ в провинция Ходейда; по съобщения на място бяха убити петима цивилни и ранени други.

През април Иран изстреля над 300 ракети и дронове по територията на Израел в отговор на въздушен удар срещу иранското консулство в Сирия, при който загинаха седем членове на Корпуса на гвардейците на Ислямската революция. През октомври, след ликвидирането на ръководните фигури на „Хамас“ Исмаил Хания и на „Хизбула“ Хасан Насрала, Иран изстреля близо 200 балистични ракети към Израел. Същият месец Израел отвърна с въздушни удари по 20 цели в Иран, при които загина един цивилен и четирима военнослужещи.

Успоредно с конфликтите в Газа и Ливан, Израел засили операциите си в Сирия: през декември, след свалянето на президента Башар ал-Асад, израелски войски навлязоха в установената от ООН демилитаризирана зона на окупираните Голански възвишения, сигнализирайки намерения за разширяване на незаконните селища и извършвайки стотици въздушни удари в цяла Сирия.

„Ислямската съпротива в Ирак“ – коалиция от въоръжени недържавни групи под егидата на Народните мобилизационни сили – засили ударите си по военни обекти и инфраструктура в Израел и на Голанските възвишения в отговор на израелските офанзиви в Ивицата Газа и Ливан.

Наред с вече описаните събития, затегнатите и продължителни въоръжени конфликти в региона продължиха да оказват опустошително въздействие върху живота на милиони хора. Враждуващите страни, някои от които получават подкрепа от чужди правителства, извършваха военни престъпления и други тежки нарушения на международното хуманитарно право.

В Сирия участниците в продължаващия вече повече от десетилетие конфликт и техните съюзници продължиха да нанасят неправомерни удари, които отнемаха човешки животи, раняваха цивилни и унищожаваха жизненоважна инфраструктура. През първата половина на годината правителството на Башар Ал-Асад, подпомагано от Русия, засили офанзивата срещу контролираните от въоръжената опозиция територии в северозападната част на страната. Турция, от своя страна, извърши многократни въздушни и артилерийски удари по градове и села в Североизточна Сирия като част от продължаващата си кампания срещу кюрдските сили, нанасяйки допълнителни жертви сред цивилното население и щети на гражданската инфраструктура.

На 8 декември опозиционните сили свалиха от власт президента Башар ал-Асад, слагайки край на петдесетгодишното управление на неговото семейство, белязано от репресии и масови нарушения на правата на човека, които представляват военни престъпления и престъпления срещу човечеството.

В Либия през годината избухваха спорадични сблъсъци между военни формирования и въоръжени групи в Триполи и други региони в западната и южната част на страната. Тези конфронтации, мотивирани от борба за ресурси и политическо влияние, доведоха до нови цивилни жертви и разрушения на граждански обекти.

Всички страни, участващи във въоръжените конфликти, са длъжни да спазват международното хуманитарно право (МХП): да прекратят целенасочените нападения срещу цивилни и граждански обекти и да се въздържат от безразборни атаки. Чуждестранните правителства следва да преустановят трансферите на оръжия, когато съществува явен риск тези оръжия да бъдат използвани за тежки нарушения на правата на човека или на МХП.

ПОТИСКАНЕ НА НЕСЪГЛАСИЕТО

Властите в региона поддържаха натиска върху инакомислещите и критичните гласове във връзка с нарушаването на правата на човека, икономическите политики или в отговор на конфликта в Ивицата Газа или по социални въпроси. Някои правителства използваха

неоснователни обвинения в „тероризъм“ или в разпространение на „фалшиви новини“, за да преследват опозиционни гласове и да налагат сурови наказания на критиците си.

В Иран протестиращи, жени, които отказват да спазват задължителното забулване, журналисти, творци, писатели, университетски преподаватели и студенти, ЛГБТИ хора, представители на етнически и религиозни малцинства и защитници на правата на човека бяха обект на поредица от нарушения, измежду които произволно задържане, принуждаване на разпити и изправяне пред несправедливи съдебни процеси, завършващи със смъртни присъди, лишаване от свобода, глоби или бичуване заради мирното упражняване на техните права.

В Йордания стотици хора бяха подведени под отговорност по репресивния Закон за киберпрестъпленията заради критични изказвания, изразена солидарност с палестинците или призиви към мирни протести и стачки. Йорданските власти системно нарушаваха правото на справедлив съдебен процес на арестуваните за упражняване на свободата им на изразяване.

В Саудитска Арабия властите продължават произволно да задържат хора заради техните реални или приписвани възгледи, без да им предоставят възможност да оспорят законността на задържането. В много случаи тези лица впоследствие са осъждани на лишаване от свобода за дълъг период от време или на смърт въз основа на неясни, „общи“ обвинения, които криминализират мирното изразяване на опозиционни възгледи като „тероризъм“ и нарушават правото на справедлив процес.

В Северна Африка продължиха или дори се засилиха репресиите срещу несъгласието. В Тунис властите разшириха прилагането на репресивни закони и повдигнаха неоснователни обвинения, за да арестуват опозиционни лидери, журналисти, потребители на социалните мрежи, защитници на правата на човека, адвокати и критици. Нападките на Египет срещу журналисти, мирни протестиращи, дисиденти, опозиционни политици и критици на правителството продължиха без никакво затихване. Мароканските власти поддържаха натиска върху журналисти, активисти и критици както в Мароко, така и в Западна Сахара, въпреки обявената амнистия за хиляди затворници. В Алжир свободата на изразяване, свободата на мирни събрания и свободата на сдружаване бяха допълнително ограничени чрез честа употреба на изфабрикувани обвинения, свързани с „тероризъм“, за заглушаване на мирната опозиция. В Либия военни формирования и въоръжени групи произволно арестуваха и задържаха стотици активисти, протестиращи, журналисти и създатели на онлайн съдържание единствено заради упражняването на правото им на свобода на изразяване и свобода на мирно събиране.

Правителствата следва да уважават и защитават свободата на изразяване, свободата на сдружаване и свободата на мирно събиране. Те трябва да гарантират, че журналистите, защитниците на правата на човека и активистите могат да упражняват тези права без заплахи, насилие или съдебен тормоз, и незабавно да освободят всички лица, задържани единствено заради тяхното мирно упражняване.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

Правото на мирно събиране бе системно подкопавано в почти всички държави от региона. Управляващите прибягваха до най-различни тактики за възпрепятстване или силово разпръсване на протестни прояви.

В Египет силите за сигурност извършиха масови арести в дните преди обявени демонстрации и употребяваха сила за прекратяване на онези малко прояви, които все пак се състояха – например на 23 април, когато бе разпръсната мирна акция на жени-правозащитнички, изразяващи солидарност с жените в окупираните палестински територии и Судан. В Ирак силите за сигурност често прибягваха до употреба на сила, включително стрелба с бойни муниции по протестиращи срещу корупцията, икономическите затруднения и рухналите обществени услуги.

В Тунис органите на реда използваха неясното обвинение „създаване на пречки“, за да задържат, преследват и осъждат лица единствено за участие в мирни митинги. В Йордания хиляди демонстранти и случайни минувачи бяха арестувани по време на мащабните прояви в подкрепа на палестинците в периода между октомври 2023 г. и октомври 2024 г.; мнозина останаха в ареста до края на 2024 г. В Обединените арабски емирства властите продължиха да забраняват събрания и да водят масови процеси срещу мирни протестиращи и други дисиденти.

Държавите следва да уважават правото на мирно събиране и да прекратят репресиите срещу протестиращи.

ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛНИ ПРАВА

Наслагващите се кризи, включително въоръжени конфликти, тежки икономически и дългови сътресения и задълбочаващата се климатична извънредна ситуация, изостриха натиска върху ежедневния живот на милиони хора в региона. В много от най-бедните и най-многолюдните държави инфлацията, в комбинация с бездействия от страна на управляващите, доведе до безпрецедентно поскъпване, като постави населението в продоволствена несигурност и подкопа правото на здраве, вода и достоен жизнен стандарт.

В Ливан продължаващата финансова и икономическа криза, задълбочена от бездействието на властите, лиши държавата от възможност да провежда реформи и да защитава социалните права. Най-тежко пострадаха маргинализираните групи: възрастни хора, хора с увреждания, работници в неформалния сектор и бежанци останаха без достъп до адекватно здравеопазване, а положението им се влоши допълнително от разрушенията, причинени от войната между Израел и „Хизбула“.

Икономическата криза в Египет също доведе до ерозия на социалните и икономическите права, като същевременно правителството не осигури достатъчно финансиране за здравеопазване и образование. Нов закон, въвеждащ приватизация в здравния сектор, застраши достъпа на уязвимите домакинства до медицински услуги. Властите прибягваха до заплахи и арести, за да сплашват работници, настояващи за минимална работна заплата, както и жители, противопоставящи се на принудителни изселвания.

Почти навсякъде в региона правителствата не предприеха ефективни мерки за защита на нископлатените трудови мигранти от експлоатация. В държавите от Персийския залив, включително Катар, ОАЕ и Саудитска Арабия, мигрантите – и особено жените, наети като домашни помощнички – продължиха да живеят при крайно неадекватни условия, да търпят физически и психически тормоз, неизплатени възнаграждения, ограничен достъп до здравни услуги и произволни уволнения, като в същото време бяха лишени от правото на сдружаване и стачка.

Необходимо е правителствата без отлагане да изградят универсални системи за социална защита, които да гарантират на всички хора, включително на уязвимите групи, адекватен достъп до храна, вода, здравеопазване и жилище. Държавите донори и международните финансови институции следва да подкрепят тези усилия. Наред с това властите трябва да признаят правото на работниците да се организират в независими синдикати и да стачкуват, както и да разширят трудовоправната защита така, че тя да обхване всички трудови мигранти, включително домашните помощници.

ДИСКРИМИНАЦИЯ
ЖЕНИ И МОМИЧЕТА

В целия регион жените и момичетата продължават да бъдат подлагани на дискриминационни закони и практики, ограничаващи свободата им на движение и изразяване, телесната им автономия, наследствените им права, възможността да се развеждат, да заемат изборни

длъжности и да се конкурират равнопоставено на пазара на труда. Насилието, основано на пола, остава повсеместно – както онлайн, така и офлайн. То се извършва почти без страх от наказание; в някои държави дори се засилва, докато институционалната защита отслабва.

Законодателството в Алжир и Ирак продължава да позволява на извършители на сексуално насилие да избегнат съдебно преследване, ако сключат брак с жертвата.

В Йемен фактическите власти на хутите и различни въоръжени групи продължават да ограничават свободата на движение на жените, изисквайки придружител или писмено разрешение от мъж настойник.

В Иракски Кюрдистан, въпреки отделни положителни стъпки, не се търси ефективна отговорност за домашното насилие; жените, които търсят закрила в хронично недофинансираните подслони, срещат произволни ограничения. Законодателите направиха опит да приемат изменения в закона за личния статус, които биха отслабили съществуващите защити.

В Иран репресиите срещу жени и момичета, които отказват да спазват задължителното забулване, се засилиха чрез разширено дигитално наблюдение, включително системи за лицево разпознаване и увеличени полицейски патрули, които ги подлагат на тормоз и физически нападения на обществени места.

В Либия въоръжени формирования и групи атакуваха жени инфлуенсъри и създателки на онлайн съдържание заради външния им вид и начина им на изразяване; през ноември Правителството на националното единство в Триполи обяви намерение да въведе задължително забулване, контролирано от т. нар. „морална полиция“.

ЛГБТИ ХОРА

ЛГБТИ хората в целия регион продължават да бъдат произволно арестувани и преследвани въз основа на своята сексуална ориентация или полова идентичност, като много от тях получават тежки присъди за доброволни еднополови сексуални отношения по взаимно съгласие. Атаките срещу правата на ЛГБТИ хората се засилиха през годината в Ирак, Либия и Тунис.

В Либия „Агенцията за вътрешна сигурност“ и други въоръжени групи произволно задържат и изтезават предполагаеми ЛГБТИ лица, като излъчват по телевизията насилствено изтръгнати „самопризнания“. В Тунис граждански организации сигнализират за увеличение на съдебните преследвания, криминализиращи „хомосексуализъм“.

През април Ирак за първи път криминализира еднополовите сексуални отношения по взаимно съгласие, предвиждайки до 15 години лишаване от свобода, както и санкции за „насърчаване“ на такива отношения или за публично изразяване на транссексуална идентичност и въвеждайки неясни обвинения за „прояви на женственост“.

ЕТНИЧЕСКИ И РЕЛИГИОЗНИ МАЛЦИНСТВА

Етническите, националните и религиозните общности и малцинства в региона продължават да бъдат обект на дълбоко вкоренена дискриминация както в законодателството, така и в практиката. Това се проявява в ограничения върху свободата им да изповядват религията си, да се сдружават, да се придвижват без страх от преследване и да се ползват от всички други права на човека.

Израел засили наложената система на апартейд, като удължи господството и репресиите над палестинците в окупирания Западен бряг чрез прибягване до редица нарушения на правата на човека, включително насилствено преместване, административно задържане, изтезания, незаконни убийства, системно отнемане на основни права и преследване.

В Иран ахвазките араби, азербайджанските тюрки, белуджите, кюрдите и тюркмените са изправени пред сериозни пречки в достъпа до образование, труд, жилище и политическо представителство, докато бахаите продължават да бъдат подлагани на систематични репресии.

Неотложно се изискват правни и политически реформи за премахване на дискриминацията, основана на раса, национален произход, етническа принадлежност, религия, пол, сексуална ориентация или джендър идентичност. Правителствата следва да гарантират равни права и възможности за всички без изключение и да осигурят свободата на мисълта, съвестта, религията и убежденията.

ПРАВА НА ВЪТРЕШНО РАЗСЕЛЕНИТЕ ХОРА, МИГРАНТИТЕ И БЕЖАНЦИТЕ

Продължаващите конфликти в Ивицата Газа, Йемен, Израел, Ирак, Ливан, Либия и Сирия доведоха до огромен брой вътрешно разселени хора, които се борят за физическо оцеляване, изправени пред дискриминация, затруднен достъп до услуги и административни бариери пред завръщането. Мнозина са заплашени от репресии, ако се опитат да се върнат без разрешение, както и ограничаване или прекъсване на жизненоважна хуманитарна помощ.

В Ирак приблизително 1,1 милиона души остават вътрешно разселени и изпитват сериозни трудности да осигурят жилище, чиста вода и здравни услуги. Част от тях бяха произволно арестувани от силите за сигурност, подложени на насилствено изчезване и изтезания, включително прилагане на електрошок и симулирано удавяне, въз основа на предполагаема принадлежност към „Ислямска държава".

В Сирия Службата на ВКБООН изчисли броя на ВРЛ на 7,2 милиона. След свалянето на президента Башар ал-Асад през декември хуманитарната обстановка и ситуацията със сигурността останаха несигурни. Въпреки това, редица европейски държави заявиха намерение да прекратят разглеждането на неразгледани молби за убежище, подадени от сирийски граждани.

Правата на бежанците, мигрантите и лицата, търсещи убежище, продължиха да бъдат сериозно нарушавани в целия регион, а по-богатите държави не поеха справедлив дял от отговорността чрез програми за презаселване и адекватна финансова подкрепа. В Ливан около 90% от приблизително 1,5 милиона сирийски бежанци живееха в крайна бедност без достатъчен достъп до храна, жилище, образование и здравеопазване; враждебната среда се изостряше от антимигрантска реторика, често подхранвана от местни политици. В Йордания, приела около 2 милиона палестински и 750 000 други бежанци, включително от Сирия, мнозина от тях изпаднаха в бедност и се сблъскаха с все по-лоши условия на живот.

Тунис продължи регулярните колективни експулсирания на мигранти и бежанци към Алжир и Либия, изоставяйки ги в пустинни гранични райони без храна и вода в нарушение на принципа на забрана за връщане. От май насетне властите засилиха натиска срещу организациите, защитаващи мигрантите и бежанците, като ограничиха достъпа им до основни услуги.

В Либия бежанци и мигранти, включително хора, прихванати в морето от подкрепяната от ЕС либийска брегова охрана и насилствено върнати на либийска територия, бяха подлагани на произволно задържане за неопределен срок, изтезания, изнудване, принудителен труд и насилствени депортации.

Египет произволно задържа и насилствено върна хиляди суданци граждани, въпреки бушуващия конфликт в Судан, грубо нарушавайки международното право.

Необходими са спешни действия за незабавното прекратяване на произволното задържане на бежанци, мигранти и лица, търсещи убежище, единствено въз основа на техния миграционен статус, както и за ефективна защита срещу изтезания, жестоко, нечовешко или унизително отношение и наказание, принудително връщане и колективни експулсирания. Правителствата следва да предприемат конкретни мерки, които да гарантират доброволното, безопасно и достойно завръщане на вътрешно разселените хора в населените места, от които са били прогонени.

СМЪРТНО НАКАЗАНИЕ

Смъртното наказание остана повсеместно в повечето държави от региона през 2024 г. Съдилищата продължиха да постановяват присъди дори за деяния, които не включват предумишлено убийство, както и за поведения, защитени от международното право, като например доброволни еднополови отношения или отхвърляне на вярата. Правителствата прибягваха до измислени или прекалено разтеглени обвинения, за да заглушат несъгласието, а в редица страни бяха извършвани екзекуции. В Ирак масови екзекуции се извършваха без предизвестие към адвокатите и семействата на осъдените, докато в Иран продължи вълната от екзекуции, използвани като средство за политическа репресия.

Правителствата следва незабавно да въведат официален мораториум върху изпълнението на смъртни присъди, като стъпка към окончателното премахване на това наказание.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Регионът продължи да понася тежките, често животозастрашаващи последици от климатичната криза – от екстремни метеорологични явления до нарастващ недостиг на вода, задълбочавани от хронично лошо управление на околната среда. Правителствата не предприеха достатъчно действия за ограничаване на емисиите, за смекчаване на въздействието и за осигуряване на подкрепа за най-засегнатите общности.

В Ирак водната криза и замърсяването на въздуха и водата, в съчетание с обезлесяване и неефективно управление на отпадъците, усилваха пясъчните бури и разпространението на заболявания; вътрешно разселените хора търпяха най-тежките последици. Йордания разполагаше едва с две трети от необходимите ѝ водни ресурси.

Кувейт беше засегнат от екстремни горещини, а през май температурите надвишаваха средните за периода с 4–5 °C; въпреки това през март държавната петролна корпорация на (Kuwait Petroleum Corporation) обяви планове за значително увеличение на добива на петрол до 2035 г., а през юли обяви нови планове за увеличение след откриване на нови залежи.

Други държави не постигнаха напредък към необходимото постепенно отказване от изкопаемите горива. През февруари Бахрейн потърси заем за разширяване на добива, планирайки пробиването на 400 нови петролни кладенци и 30 газови сондажа. Доклад на „Global Witness“ от юни разкри, че екипът на домакинстващите РКООНИК28 Обединени арабски емирства е прокарвал сделки в полза на държавната петролна компания „Abu Dhabi National Oil Company“, докато страната е била домакин на климатичната конференция през 2023 г. Също през юни министърът на енергетиката на Саудитска Арабия обяви планове за увеличаване на петролното производство в периода 2025 – 2027 г.

Правителствата следва спешно да предприемат стъпки за смекчаване на климатичната криза, включително чрез ограничаване на въглеродните емисии и прекратяване на добива и използването на изкопаеми горива. Всички държави с необходимите ресурси трябва значително да увеличат финансирането за страните, нуждаещи се от помощ за мерки за смекчаване и адаптация, съобразени с правата на човека.

БЕЗНАКАЗАНОСТ

В целия регион държавите продължиха да улесняват безнаказаността за извършителите на сериозни нарушения на правата на човека, демонстрирайки провалите на дълбоко порочните национални съдебни системи.

Дългогодишната безнаказаност за повтарящи се военни престъпления и груби нарушения на правата на човека, извършени от Израел срещу палестинците в контекста на апартейда и

незаконната окупация, остана непреодоляна.

В Мароко властите не осигуриха истина, правосъдие и обезщетения за семействата на мигрантите от Субсахарска Африка, убити в опит за пресичане на границата между Мароко и испанския анклав Мелиля при съвместната операция на мароканси и испански сили през 2022 г.

В Иран продължи пълната безнаказаност за незаконни убийства, насилствени изчезвания, изтезания, включително изнасилвания и други форми на сексуално насилие, и други престъпления по международното право, извършени през 2024 г. и предходни години.

През октомври Международният наказателен съд издаде заповеди за арест на шестима лидери, високопоставени членове и сътрудници на въоръжената групировка „Ал-Каният“ за военни престъпления, извършени в Тархуна, Либия, до юни 2020 г.

Европейски държави продължиха да разследват и преследват по универсална юрисдикция лица, заподозрени в престъпления по международното право, извършени в Сирия.

За да бъде преодоляна безнаказаността, правителствата трябва да провеждат бързи, задълбочени, независими и безпристрастни разследвания и да изправят предполагаемите извършители пред справедливи граждански съдебни процеси.

ОБЩ ПОГЛЕД ВЪРХУ ЕВРОПА И ЦЕНТРАЛНА АЗИЯ

ИЗТОЧНА ЕВРОПА И ЦЕНТРАЛНА АЗИЯ

Продължаващата агресия на Русия срещу Украйна доминираше в сложната обстановка по отношение на правата на човека и постави региона на предната линия на световния регрес в тази област. Войната и засилващите се авторитарни мерки подтикнаха все повече държави да действат в унисон, като пренебрегват задълженията си към правата на човека и подкопават националните и международните институции. Защитниците на правата на човека се оказаха под обсада.

Непрестанните нарушения на международното хуманитарно право (МХП) и престъпленията по международното право, извършвани от Русия – включително преки нападения срещу гражданска инфраструктура – доведоха до непрекъсната загуба на човешки животи и драматично влошаване на основните условия на живот в Украйна, наред с нарастващи страдания сред децата и други уязвими групи.

Продължи безнаказаността – както за тези престъпления, така и за нарушенията в конфликта между Армения и Азербайджан. Редица правителства в Източна Европа и Централна Азия предприеха открити атаки срещу правата на човека с почти никакъв изглед за търсене на отговорност. Гражданското общество беше подложено на пряка репресия и действаше в атмосфера на страх и потайност; защитниците на правата на човека бяха лишавани от свобода или принудени да напуснат страната. Мирните протестиращи се бориха с нарастващите репресии, докато се сблъскваха с безпрецедентно насилие. Въпреки смелите усилия на мнозина, влиянието на общността, защитаваща правата на човека, видимо отслабна.

Злоупотребата с антиекстремисткото и антитеористичното законодателство, както и официалната реторика за „традиционните ценности", задушаваха правата, свързани с джендър идентичността, както и сексуалните и репродуктивни права. Наблюдението, включително това, извършвано от международните органи и механизми, беше все по-силно ограничавано. Трансграничното преследване на активисти в изгнание се засили, разкривайки допълнително слабостта на националните и международните механизми за защита на правата на човека.

Свободата на религията и убежденията претърпя сериозни отстъпления. Съдебните системи бяха превърнати в инструмент за репресия. Широко разпространени бяха изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание. Забеляза се увеличаване на насилието, основано на пола. Правата на бежанците и мигрантите продължиха системно да се подкопават.

Производството и потреблението на изкопаеми горива нараснаха, допринасяйки за замърсяването на въздуха и създавайки сериозни рискове за човешкото здраве.

НАРУШЕНИЯ НА МЕЖДУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО

Русия продължи систематичните атаки срещу гражданската инфраструктура и извършването на военни престъпления в Украйна. Броят на цивилните жертви надмина този от 2023 г., тъй като Русия продължи да обстрелва населени места с ракети и дронове. Основните условия на живот на украинското цивилно население се влошиха значително, като най-силно засегнати бяха децата, възрастните хора и други уязвими групи. До 70% от капацитета за производство на топлинна енергия на Украйна беше унищожен или остана под окупация, което доведе до редовни планови прекъсвания на електрозахранването. Много украински

военнопленници бяха незаконно съдени в Русия и в окупираните от нея части на Украйна за участие във въоръжените действия.

Русия съобщи за стотици цивилни, загинали при украински удари на нейна територия, но броят и обстоятелствата не бяха независимо проверени.

Безнаказаността за извършени нарушения в конфликта между Азербайджан и Армения за Нагорни Карабах продължи. Европейският съд по правата на човека постанови, че Русия е нарушила правото на живот и други права на човека при установяването и охраната на границите на отцепилите се територии Абхазия и Южна Осетия в Грузия.

Всички твърдения за военни престъпления и престъпления срещу човечеството следва да подлежат на бързи, независими и безпристрастни разследвания, включително чрез прилагане на принципа на универсалната юрисдикция.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

Несъгласните с властта хора бяха все по-често потискани чрез обвинения в държавна измяна и заплаха за националната сигурност, чрез заклеймяване като „чуждестранни агенти“, както и посредством антиекстремистко, антитерористично и хомофобско законодателство, подкрепяно от реторика за „традиционните ценности“. Преследванията поразяваха широк кръг лица – защитници на правата на човека, артисти, журналисти, драматурзи, адвокати и други критици на властта.

В Беларус „Списъкът на лицата, участващи в екстремистка дейност“ надмина 4 700 имена, а броят на онлайн, печатни и аудиовизуални материали, обявени за „екстремистко съдържание“, почти се удвои през 2024 г. В Грузия тормозът и насилието срещу хората, изразяващи несъгласие, ескалираха; множество активисти и протестиращи бяха брутално нападнати от неидентифицирани извършители, в някои случаи изглежда насърчавани или подстрекавани от властите.

В Киргизстан десетки независими журналисти, активисти, блогъри и коментатори в социалните мрежи бяха подложени на наказателно преследване в очевиден отговор на отправената от тях критика. Молдова разшири обхвата на законодателството за държавна измяна, така че то вече обхваща деяния и в мирно време. Таджикистан прие закон, забраняващ облекло, определяно като „чуждо на националната култура“. В Узбекистан последната версия на Информационния кодекс предвижда забрана за разпространение на информация, която насърчава „сепаратизъм“ и „религиозен екстремизъм“, или демонстрира неуважение към държавата.

СВОБОДА НА СДРУЖАВАНЕ

Средата, в която работят организациите от гражданското общество — силно затруднена, стигматизирана и все по-рискова — продължи да се влошава. По образец на дългогодишния руски модел Киргизстан прие закон в стил „чуждестранни агенти“, който задължава неправителствените организации, получаващи чуждестранно финансиране и занимаващи се с неясно дефинирана „политическа дейност“, да се регистрират като „чуждестранни представители“. Това принуди мнозина да ограничат дейността си или изобщо да прекратят съществуването си като НПО. По сходен начин Грузия прие Закона за прозрачност на чуждестранното влияние, налагайки на организациите с повече от 20% чуждестранно финансиране да се обозначават като агенти на чуждестранно влияние и да изпълняват обременителни и натрапчиви изисквания.

В Азербайджан независимите неправителствени организации и медии продължиха да се сблъскват с произволни ограничения, включително отказ за регистрация и тежки отчетни задължения. Таджикистан продължи да ликвидира НПО в допълнение към вече закритите 700. В Русия още 55 организации, сред които сдружения на коренното население, бяха произволно определени като „екстремистки“, а списъкът на лицата и организациите, обявени за „чуждестранни агенти“, нарасна с нови 169 позиции.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

Вече ограниченото пространство за упражняване на свободата на мирни събрания се сви още по-драстично вследствие на прекомерно рестриктивно законодателство и употреба на неправомерна сила срещу протестиращи. Паралелният натиск върху свободата на сдружаване обезсърчи участието в дейности за защита на правата на човека, включително на онези, които биха могли да се превърнат в следващо поколение обществени лидери.

В Грузия полицията не се ограничи до побой, наранявания и произволни задържания на стотици протестиращи, а извършваше обиски и арести на активисти в домовете и офисите им.

В Русия, след внезапната и подозрителна смърт в затвора на опозиционния лидер Алексей Навални, стотици хора бяха арестувани, а десетки получиха сурови административни наказания – глоби и лишаване от свобода – за това, че публично му оказаха почит. В Армения полицията неколкократно употреби неправомерна сила срещу демонстранти по време на масовите протести през април и май с искане за оставка на министър-председателя Никол Пашинян. В Казахстан разпоредбите на законодателството за събранията позволиха на властите да задържат протестиращи дълго след приключване на проявите.

Правителствата следва да отменят законите и да прекратят практиките, които ограничават свободата на изразяване, свободата на сдружаване и свободата на мирни събрания, и да спрат да смазват несъгласието и да заглушават общественото обсъждане на състоянието на правата на човека в своите държави, под претекст, че правят друго.

СВОБОДА НА РЕЛИГИЯТА И УБЕЖДЕНИЯТА

Свободата на религията и убежденията претърпя сериозни отстъпления в Източна Европа и Централна Азия. В Украйна бе приет закон, забраняващ „религиозни организации, свързани с центрове на влияние“ в Русия. В самата Русия православни свещеници, изразили антивоенни възгледи, бяха низвергнати или подложени на дисциплинарни наказания, а репресиите срещу Свидетелите на Йехова, включително постановяването на ефективни присъди „лишаване от свобода“, продължиха. В Беларус религиозни дейци, чиято позиция не съвпада с официалната линия, бяха подлагани на заплахи, произволни арести и административен натиск. В Таджикистан памирското малцинство остана обект на мащабна кампания, насочена срещу правото му да изповядва вярата си и да съхранява културната си идентичност.

Правителствата следва да предприемат ефективни мерки и политически реформи, които да защитават, насърчават и гарантират изцяло свободата на религията или убежденията без никаква дискриминация.

ИЗТЕЗАНИЯ И НЕЧОВЕШКО ОТНАСЯНЕ

Изтезанията и другите форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание останаха ендемично явление, а извършителите им в преобладаващата част от случаите продължиха да се ползват с безнаказаност.

Независими експерти на ООН осъдиха „координираната държавна политика на Русия за изтезаване на украински цивилни и военнопленници“; оцелели описаха тежки побои, прилагане на електрошок, сексуално насилие, лишаване от сън и инсценирани екзекуции. По изключение, Съветът на Европа публично порица отказа на Азербайджан да обърне внимание на дългогодишните опасения относно широко разпространените изтезания и други форми на нечовешко или унизително отношение от страна на полицията. В Беларус през 2024 г. петима души, лишени от свобода по политически мотивирани обвинения, починаха, а други бяха държани в изолация за толкова продължителни периоди, че това се равняваше на принудително изчезване. В Грузия мнозинството от над 400-те задържани по време на протестите през ноември и декември съобщиха за малтретиране; десетки бяха хоспитализирани със сериозни наранявания, като на мнозина бе отказана медицинска помощ. В Таджикистан здравословното състояние на несправедливо лишения от свобода памирски адвокат по правата на човека

Манучехр Холикназаров се вложи значително, а властите игнорираха международните призиви за освобождаването му и му отказаха адекватно лечение. В Казахстан все още няма поета отговорност за широко документираните случаи на изтезания, извършени от силите за сигурност по време на протестите през януари 2022 г.

Правителствата следва незабавно да предприемат ефективни мерки за прекратяване на изтезанията и другите форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание, като изправят заподозрените извършители пред съд при спазване на всички стандарти за справедлив процес.

НЕСПРАВЕДЛИВИ СЪДЕБНИ ПРОЦЕСИ

Сред малкото обнадеждаващи случаи, 22 подсъдими по т. нар. дело „Кемпир-Абад" в Киргизстан бяха оправдани по политически мотивирани обвинения. В същото време, обаче, в нарастващ брой държави съдебните системи бяха превърнати в инструмент за репресия срещу несъгласието, а случаите на постановяване на задочни присъди се увеличиха.

В Беларус продължи преследването на политически опоненти, защитници на правата на човека и адвокати с дълги ефективни наказания. Двадесет политически анализатори и журналисти в изгнание, свързвани с опозиционната лидерка Святлана Цихановская, бяха осъдени на между 10 и 11 години и шест месеца лишаване от свобода за „престъпления срещу държавата" и „екстремизъм". В Русия делата за държавна измяна и шпионаж нараснаха значително. В Грузия властите открито инструментализираха правосъдието за потискане на антиправителствени протести, като съдилищата системно пренебрегваха доказателства за изтезания. В Таджикистан членове на произволно забранени опозиционни групи получаваха дълги присъди, а техните адвокати бяха подлагани на репресивни ответни мерки заради професионалната си дейност.

Властите следва да гарантират правото на справедлив съдебен процес и да се въздържат от злоупотреба със съдебната система за наказателно преследване на мирното несъгласие.

НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА

Макар Армения и Казахстан да засилиха правната защита на оцелелите от домашно насилие, в по-голямата част от региона тенденцията остава тревожно възходяща. Украинските власти отбелязаха ръст на случаите с 80% спрямо 2023 г., а в Киргизстан увеличението достигна 37%. В Туркменистан законови изменения задължиха съдилищата да насърчават „помирение" между съпрузите, дори при налично домашно насилие, което лишава пострадалите – предимно жени и момичета – от ефективна защита.

Необходими са спешни, всеобхватни мерки, които да обхванат всички форми на насилие, основано на пола и да адресират техните първопричини.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

Правата на ЛГБТИ хората регистрираха нов сериозен спад, паралелно със засилващия се официален акцент върху т. нар. „традиционни ценности".

В Грузия бе приет пакет за „семейните ценности и защитата на непълнолетните", който въвежда редица хомофобни и трансфобни ограничения, следвайки до голяма степен руското законодателство срещу „гей пропагандата". Беларус разшири дефиницията за порнография, включвайки в нея „нетрадиционни сексуални отношения и/или сексуално поведение". В Казахстан петиция за криминализиране на „ЛГБТИ пропагандата" предизвика обществено възмущение, което принуди властите да отложат разглеждането на проекта.

Доброволните сексуални отношения между мъже останаха престъпление в Туркменистан и Узбекистан.

Правителствата следва да отменят всички закони, политики и практики, които дискриминират ЛГБТИ хората, включително като декриминализират еднополовите

сексуални отношения по взаимно съгласие.

ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛНИ ПРАВА

Децата бяха все по-често лишавани от условия, необходими за тяхното пълноценно развитие. По данни на ООН две трети от децата в Таджикистан живеят в продоволствена несигурност, като 34% са в тежка продоволствена несигурност. В Киргизстан половината от населението не може да посрещне основните си хранителни потребности, а децата са непропорционално засегнати.

Правото на децата на качествено образование бе нарушено както в Русия, така и в окупираните от Русия територии на Украйна, където учебните програми съдържат уроци по индоктринация, възхваляващи руската война срещу Украйна. Освен това Русия прие законодателство, което отказва записване в училище на деца на мигранти, освен ако не са законно пребиваващи в страната и не издържат изпит по руски език.

Правителствата са длъжни да гарантират правото на всеки човек на адекватен жизнен стандарт и достъп до качествено образование, без дискриминация.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Правата на бежанците и мигрантите продължиха да бъдат сериозно подкопавани. Над 100 000 етнически арменци, прогонени от Нагорни Карабах в Армения, останаха без перспектива за безопасно и достойно доброволно завръщане. В Казахстан активисти от автономната Република Каракалпакстан (Узбекистан) бяха заплашени от насилствено връщане, изтезания и продължителни срокове лишаване от свобода. Беларуските власти поддържаха практиката на изтласкване на бежанци и мигранти към границите с Европейския съюз, а Русия засили антимигрантската реторика; няколко руски региона въведоха забрани за достъп на мигранти до определени професии.

Правителствата следва да гарантират, че всички хора, бягащи от преследване и тежки нарушения на правата на човека, имат ефективен достъп до сигурност и международна закрила и че никой не бива връщан там, където е изложен на реален риск от сериозни нарушения.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Азербайджан, като домакин на РКООНИК29, не успя да допринесе за регионалната и глобалната климатична справедливост. Местните власти изолираха азербайджанските правозащитници и активисти от работата на форума, като ги преследваха както преди, така и след срещата на върха, създавайки атмосфера на автоцензура и засилено наблюдение. Добивът на нефт и газ продължи да нараства, а повечето държави не демонстрираха ангажимент нито към съществено справяне с климатичната криза, нито към намаляване на зависимостта от изкопаеми горива.

Замърсяването на въздуха остава сериозна заплаха за човешкото здраве и се изостря от продължаващото изгаряне на изкопаеми горива. Проучване на Световната банка установи, че в узбекистанската столица Ташкент лошото качество на въздуха причинява приблизително 3000 преждевременни смъртни случая годишно.

В Армения, Азербайджан и Грузия властите продължиха да заглушават гласовете на правозащитници и екоактивисти, които изобличават вредите от добива на природни ресурси.

Държавите с високи емисии в Източна Европа и Централна Азия следва да поемат водеща роля в смекчаването на климатичните последици, включително чрез прекратяване на разширяването на производството на изкопаеми горива и на свързаните субсидии. Правителствата следва незабавно да предприемат мерки за защита на населението и общностите от рисковете и въздействията на изменението на климата и екстремните метеорологични явления.

ЗАПАДНА, ЦЕНТРАЛНА И ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА

Дискриминацията, профилирането, стигматизацията и тормозът на основата на идентичност, включително раса, религия, пол и сексуалност, пробиха всички сфери на защита и гаранции за правата на човека, като броят на докладите за престъпления от омраза рязко се увеличи.

Прекалено широките и неясни закони за мерки срещу тероризма бяха използвани за потискане на свободата на изразяване, свободата на сдружаване и свободата на мирни събрания. Силите на реда прилагаха ненужна или прекомерна сила срещу мирни протестиращи, а някои хора бяха лишени от свобода заради мирни актове на гражданско неподчинение. Технологиите за наблюдение се използваха широко и имаха явен смразяващ ефект.

Набор от враждебни и репресивни закони послужи за възпиране и наказване на солидарността с палестинците или на критиката към геноцидните действия на Израел в Ивицата Газа. Ангажиментът на европейските правителства към международното право бе поставен на изпитание и се оказа недостатъчен, след като някои длъжностни лица предприеха стъпки за предпазване от отговорност на държавата Израел. Макар Международният съд и експерти на ООН да призоваха държавите да преустановят всички трансфери на оръжие към Израел, някои страни продължиха износа на оръжия и компоненти.

Контролът по границите остана приоритет пред защитата на правата на бежанците и мигрантите. Изтезанията и другото жестоко, нечовешко или унизително отношение или наказание, особено спрямо мигранти и хора с увреждания, продължиха да будят сериозно безпокойство. Достъпът до грижи, утвърждаващи пола, оставаше ограничен. Насилието, основано на пола, беше широко разпространено. Ограниченият достъп до жилище, социална подкрепа и здравеопазване задълбочи уязвимостта на мнозина. Бедствията, усилени от изменението на климата, предизвикаха хаос, особено в южноевропейските държави.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

Дискриминацията остана трайно явление. Жените, чернокожите, арабите, ромите, други расово профилирани групи и хората с ниски доходи бяха обект на пряка дискриминация, която ограничаваше достъпа им до социална защита, политическо представителство, заетост и образование. След нападенията с нож в Германия и Обединеното кралство се наблюдава скок на престъпленията от омраза срещу мигранти и мюсюлмани. Във Франция и други държави се увеличиха антисемитските, ислямофобските и расистките престъпления, докато Португалия прекрати по-голямата част от разследванията на престъпленията на омразата.

Норвегия и Швейцария прибягваха до дискриминационно расово профилиране. В Дания, Швеция и Нидерландия автоматизирани системи за социално подпомагане доведоха до дискриминационни практики срещу жени, расово профилирани лица и хора с ниски доходи. Франция наложи дискриминационни забрани върху носенето на спортни хиджаби, включително за Олимпийските и Параолимпийските игри в Париж 2024 г.

Еднополовите бракове бяха узаконени в Гърция и Чешката република, а в Обединеното кралство се обсъждаха забрани на практиките за репаративни терапии. Въпреки това ЛГБТИ хората продължиха да се сблъскват с предизвикателства: процедурите за юридическо признаване на пола останаха затруднени в Сърбия и България, а в Северна Македония липсваше напредък. В Полша и Словакия преобладаваха враждебността и дискриминацията срещу ЛГБТИ общността, като Полша все още няма специален закон за престъпленията от омраза. Турция продължи незаконно да забранява прайд шествията.

Въпреки че в редица държави съществуват местни планове за интеграция, ромите продължават да са обект на дискриминация, сегрегация и социална изолация. Италия наруши Европейската социална харта по отношение на правото им на жилище. Комитетът на ООН по икономически, социални и културни права разкри структурния расизъм срещу ромите в Ирландия и Сърбия. Поради сегрегацията на ромските деца в Словакия Европейската комисия предприе действия, а същата практика продължава в Босна и Херцеговина, България и Северна Македония. Ромите в Хърватия, както и ромските бежанци от Украйна в Румъния, срещаха сериозни трудности при достъпа до основни услуги.

Правителствата следва действително да преодолеят системната дискриминация, която засяга еврейските, мюсюлманските, чернокожите, ромските и ЛГБТИ общности, както и мигрантите.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ И МИРНО СЪБИРАНЕ

Различни държави предприеха мерки за ограничаване на свободата на изразяване, свързани със солидарността с палестинците или с критика на геноцида, извършван от Израел срещу палестинския народ в Ивицата Газа. Германия обяви лозунга „От реката до морето“ за престъпление, което доведе до произнасяне на осъдителни присъди; Обединеното кралство наложи ограничения върху изразяването, свързано с Палестина; а Франция започна производства срещу множество лица за „апология на тероризма“; Испания разследва активисти, изразяващи палестинска солидарност, за „прославяне на тероризма“.

Въпреки че Испания одобри План за действие относно демокрацията с цел реформиране на законодателството, ограничаващо свободата на изразяване, в България и Сърбия бяха заведени стратегически искове срещу участието на обществеността (SLAPP). В Унгария новосъздаден орган насочи усилията си срещу организации от гражданското общество, а в Турция продължиха наказателните преследвания срещу лица, които мирно се противопоставят на правителството.

Правото на мирни събрания също бе сериозно накърнено: държавите все по-често стигматизираха и криминализираха мирни протестиращи, налагаха неоправдани и наказателни ограничения и прибягваха до все по-репресивни средства за задушаване на различни мнения. Най-силно бяха засегнати участниците в демонстрации срещу геноцида, извършван от Израел срещу палестинския народ, както и протестиращите за климатично правосъдие.

Като положителни стъпки, разпоредбите в Обединеното кралство, които разширяваха полицейските правомощия за ограничаване на протести, бяха обявени за незаконни, а съд в Италия оправда осем активисти, след като прие, че действията им са мотивирани от необходимостта да се реагира на климатичната криза. Въпреки това продължиха опитите за забрана на демонстрации, свързани с климатичната справедливост и с Палестина. Франция наложи прекомерни ограничения върху подобни протести, а в Германия, Италия и Финландия бяха регистрирани случаи на ненужна или прекомерна употреба на сила срещу участниците в тях. Турция въведе всеобхватни забрани за протести. В Нидерландия срещу мирни протестиращи бяха използвани дронове и технологии за лицево разпознаване. В Гърция, Сърбия и Турция полицията прибягна до прекомерна сила и/или произволни арести по време на демонстрации.

Публичното пространство, в което всеки упражнява правата си на свобода на изразяване и право на мирни събрания, следва да бъде защитено от прекомерна държавна намеса под всякакви предлози.

БЕЗОТГОВОРНИ ОРЪЖЕЙНИ ДОСТАВКИ

Няколко европейски държави станаха съучастници в безотговорни трансфери на оръжие: Германия, Франция и Чешката република продължиха износа на оръжие за Израел, Обединените арабски емирства и Саудитска Арабия. В същото време организации от гражданското общество оспориха тези трансфери в Дания и Черна гора; Нидерландия преустанови износа на

компоненти за изтребителите F-35, предназначени за Израел, поради правни опасения, а Белгия и Испания се съобразиха с отправените от експерти на ООН и Международния съд призиви да прекратят износа на оръжие за Израел.

Правителствата следва да прекратят трансферите на оръжие към държави, при които съществува сериозен риск то да бъде използвано за извършване или улесняване на тежки нарушения на правата на човека.

ПРАВО НА ИСТИНА, ПРАВОСЪДИЕ И ОБЕЗЩЕТЕНИЕ

Европа продължи да се изправя пред своето колониално минало и необходимостта да гарантира правосъдие и репарации за престъплението геноцид, военни престъпления и престъпления срещу човечеството. През 2023 г. редица държави подписаха Люблянско–Хагската конвенция, чиято цел е да преодолее пропуските в търсенето на отговорност за подобни престъпления. Белгийски съд призна държавната отговорност за престъпления срещу човечеството, извършени по време на колониалното управление в Конго и разпореди изплащане на обезщетения.

Политици в Босна и Херцеговина обаче продължиха публично да отричат геноцида и да възхваляват военнопрестъпници. Сърбия не предприе решителни усилия за подвеждане под отговорност за всички нарушения на международното право, а вместо това се опита да отслаби резолюция на ООН относно геноцида в Сребреница. В Хърватия мнозинството от жертвите на сексуално насилие по време на войната останаха без достъп до обезщетение по специалния статут. Обединеното кралство беше изправено пред правни предизвикателства срещу Закона за амнистия в Северна Ирландия, като съдилищата установиха, че той е несъвместим с Европейската конвенция за правата на човека.

Длъжностни лица в някои европейски държави открито заявиха или намекнаха, че няма да изпълнят заповедите за арест на МНС, издадени срещу израелския министър-председател Бенямин Нетаняху и бившия министър на отбраната Йоав Галант.

Всички обвинения за военни престъпления, престъпления срещу човечеството и геноцид следва да бъдат предмет на безпристрастни и независими разследвания, включително чрез прилагането на принципа на универсалната юрисдикция.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Европейските държави и Европейският съюз не пренасочиха приоритета си от контрола върху границите към защитата на живота на бежанците и мигрантите; не предприеха решителни стъпки за гарантиране на отчетност за нарушенията; не ограничиха зависимостта от трети държави при управлението на миграцията и не разшириха безопасните и законни маршрути. Италия се опита да задържи лица, търсещи убежище, спасени в морето, в Албания, за да разглежда молбите им извън националната си територия. Сътрудничеството на ЕС с Египет и Тунис продължи въпреки доказателствата за нарушения на правата на човека там. Продължиха сигналите за насилие по границите и незаконни връщания – от Гърция към Турция, от Кипър към Ливан и от Турция към Афганистан, Еритрея и Сирия.

Неправителствени организации и защитниците на правата на човека продължиха да бъдат обект на криминализиращи мерки. В Гърция продължиха наказателните преследвания срещу активисти, подпомагащи бежанци и мигранти. Трима специални докладчици на ООН изразиха загриженост относно ограниченията, наложени от Италия върху дейността на защитници на правата на човека, спасяващи животи в морето.

Положението на бежанците и мигрантите в приемащите държави се влоши. В Унгария украинските бежанци загубиха държавната подкрепа за жилищно настаняване, а Белгия и Ирландия оставиха хиляди лица, търсещи убежище, без подслон.

Правителствата следва да гарантират, че всички хора, бягащи от преследване и тежки нарушения на правата на човека, имат ефективен достъп до сигурност и

международна закрила и че никой не бива връщан там, където е изложен на реален риск от сериозни нарушения.

ИЗТЕЗАНИЯ И НЕЧОВЕШКО ОТНОШЕНИЕ

Изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отношение или наказание спрямо мигранти и хора с увреждания продължават да предизвикват сериозна загриженост. Сред положителните развития са създаването на федерален превантивен механизъм в Белгия и премахването в Унгария на забраната за физически контакт между лишени от свобода и техните посетители. Румъния прие петгодишен план за действие за справяне с малтретирането в институции. Въпреки това, пренаселеността и недостатъчните здравни грижи остават проблем, особено в албанските и италианските затвори, а в Северна Македония и България има съобщения за изтезания.

Правителствата следва без отлагане да прекратят изтезанията и другите форми на жестоко, нечовешко или унизително отношение или наказание, като изправят извършителите пред правосъдието.

НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА

Няколко държави приеха законодателни изменения за преодоляване на безнаказаността що се отнася до сексуалното насилие. Полша, Чешката република и Нидерландия въведоха дефиниция на изнасилването, основана на съгласие, а Хърватия криминализира фемицида като самостоятелно престъпление.

Въпреки това, насилието, основано на пола, остана широко разпространено. В Румъния беше отчетено увеличение на регистрираните случаи на домашно насилие спрямо предходни години. Убийствата на жени – предимно извършвани от настоящи или бивши партньори – продължиха да са на тревожно високи равнища в България, Германия, Гърция, Испания, Италия, Португалия, Турция, Хърватия и Черна гора. Жените мигранти, секс работници и транссексуалните жени се сблъскваха със системни бариери при опит да подадат жалби за сексуално насилие. В Франция тези препятствия включваха отказ за регистрация на жалба и заплахи за експулсиране.

Правителствата следва да сложат край на безнаказаността за всички форми на насилие, основано на пола.

СЕКСУАЛНИ И РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА

В някои държави бяха предприети положителни стъпки за премахване на бариерите пред достъпа до аборт. Франция стана първата държава в света, която изрично закрепи свободата на аборт в своята конституция, а редица други държави приеха мерки за защита на бременните лица от тормоз пред лечебните заведения, където се извършват аборти.

Въпреки това, абортът до голяма степен остава криминализиран и достъпът до него продължава да бъде ограничен в много държави. Андора запази пълната забрана на абортите; Малта допуска аборт само когато е застрашен животът на бременното лице; Полша поддържа изключително рестриктивен режим. В Англия и Уелс се увеличи броят на разследванията и наказателните преследвания срещу жени, обвинени в извършване на аборт извън законовите изисквания.

Отказът да се предостави аборт по морални или религиозни съображения продължи да буди сериозна загриженост, особено в Италия, Португалия и Хърватия. В селските и икономически уязвими райони на Хърватия и Словения абортът остава практически недостъпен.

Правителствата следва да гарантират достъп до всеобхватни услуги за сексуално и репродуктивно здраве, включително безопасен аборт.

ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛНИ ПРАВА

Мнозина се сблъскваха със сериозни препятствия при упражняването на правото си на социална сигурност. В Австрия жените и хората с увреждания бяха подложени на стигматизация, бюрократични бариери и ограничаващи законодателни изисквания. Във Финландия високите съкращения на социалните надбавки поставиха под заплаха адекватния жизнен стандарт на домакинствата с ниски доходи. В Обединеното кралство размерът на основната социална помощ остана по-нисък от стойността на кошницата от стоки от първа необходимост.

Недостатъчните публични инвестиции в здравната инфраструктура в Испания и Италия подкопаха правото на здраве, а в Гърция здравни работници и експерти продължиха да разкриват съществени дефицити в националната здравна система.

В Обединеното кралство 4,3 милиона деца живееха в бедност, като децата от чернокож или друг малцинствен етнически произход бяха непропорционално засегнати. В Италия 10% от населението живееше в абсолютна бедност.

Достъпът до жилище също остана критично предизвикателство. В Андора властите не предотвратиха зимните принудителни изселвания; в Ирландия бе регистрирано рекордно равнище на бездомност; а в Полша недостигът на достъпни жилища доведе до условия на живот под необходимия стандарт.

Правителствата следва незабавно да гарантират икономическите и социалните права на всички хора без дискриминация, като осигурят адекватни ресурси и въведат универсална и всеобхватна социална защита.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Няколко държави се изправиха пред бедствия – наводнения, горски пожари и екстремни горещини – изострени от породеното от човешка дейност изменение на климата. През октомври Испания беше връхлетяна от поройни валежи, довели до внезапни наводнения и 224 жертви. Рекордни температури, приписвани на климатичната криза, предизвикаха смъртни случаи в Гърция и Португалия.

Въпреки отделни положителни резултати – по-строги ограничения върху емисиите в Словения, нарастващ дял на възобновяемата енергия в Унгария, плановете на Хърватия до 2030 г. 75 % от електроенергията да бъде от възобновяеми източници и отмяната на лиценз за рудодобив в Черна гора поради екологични опасения – много държави изоставаха в климатичните си политики. Знаково решение на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) постанови, че неадекватните климатични мерки на Швейцария нарушават правото на ефективна защита от сериозните неблагоприятни последици от изменението на климата. Климатичните планове на Германия бяха признати за правно недостатъчни, а политиките на Турция – за критично недостатъчни. Белгия, Гърция, Нидерландия и Норвегия също отслабиха или осуетиха по-амбициозни действия, като някои продължиха проучвания и субсидиране на изкопаеми горива. Колективно европейските държави блокираха споразумението на РКООНИК29 за значително увеличаване на климатичното финансиране.

Правителствата следва спешно и по справедлив начин да прекратят поетапно използването и производството на изкопаеми горива и да преустановят всяко финансиране на тази индустрия. Необходимо е също така значително увеличаване както на климатичното финансиране, така и на целевите средства за „загуби и щети“ в подкрепа на държавите с по-ниски доходи.

ПРАВО НА НЕПРИКОСНОВЕНОСТ НА ЛИЧНИЯ ЖИВОТ

Въпреки че съд във Франция постанови, че системите за аудио-наблюдение, управлявани от изкуствен интелект, са явно незаконни, а Черна гора преустанови използването на технология за разпознаване на лица, незаконната употреба на шпионски софтуер и технологии за лицево разпознаване продължи да буди сериозна тревога. В Германия полицията прилагаше технология за разпознаване на лица без достатъчна правна основа; в Полша Европейският съд по правата на човека установи, че „тайното наблюдение“ с шпионския софтуер Pegasus е нарушило правото на неприкосновеност на личния живот; в Сърбия властите използваха инвазивни цифрови криминалистични техники срещу активисти и независими журналисти; а в Унгария съдът заключи, че националният орган за защита на данните не е разследвал ефективно атаките с Pegasus срещу четири лица.

Правителствата следва незабавно да прекратят тенденцията на всеобхватно наблюдение на гражданите.

ОБЩ ПОГЛЕД ВЪРХУ СЕВЕРНА И ЮЖНА АМЕРИКА

Защитниците на правата на човека в Северна и Южна Америка бяха подлагани на стигматизация, произволни задържания, клеветнически кампании, принудителни изчезвания, насилствено разселване, незаконно наблюдение, убийства, отправяне на заплахи, изтезания и лишаване от справедлив процес.

Свободата на изразяване бе застрашена от нападения и систематичен тормоз срещу медиите, включително убийства на журналисти и масово незаконно наблюдение на населението. Ограничителните мерки и репресивните действия на правоохранителните органи възпрепятстваха правото на протест.

Държавите не осигуриха ефективни разследвания и правна защита по повод тежките нарушения на правата на човека и престъпленията по международното право, сред които принудителни изчезвания и извънсъдебни екзекуции. Въпреки това се наблюдаваше предприемането на ограничени стъпки към търсене на отговорност за политически репресии и престъпления, извършени в миналото. Междуамериканската система за правата на човека остана ключов актьор в регионалните усилия за разкриване на истината, осигуряване на правосъдие и изплащане на обезщетения.

Несправедливи съдебни процеси, както и произволни и масови задържания, продължиха да бъдат част от ежедневната практика, използвана като средство за репресия или като елемент от стратегии за „обществена сигурност“. В някои държави такива производства се разглеждаха от органи на съдебната власт, лишени от независимост.

Расизмът срещу чернокожи и дискриминацията срещу коренното население продължиха да бъдат широко разпространени в региона. Дискриминация срещу ЛГБТИ лица бе регистрирана повсеместно, като насилието непропорционално засегна транссексуалните хора.

Държавите не предприеха необходимите мерки за минимизиране на въздействието на климатичната криза върху правата на човека. Горски пожари, покачване на морското равнище, брегова ерозия и наводнения засегнаха общности в редица страни.

Държавите не изпълниха задължението си да гарантират икономическите и социалните права, което се отрази непропорционално тежко върху уязвимите групи, подложени на дискриминация. Бедността и неравнопоставеността останаха широко разпространени в региона. Здравните услуги бяха неадекватни и хронично недофинансирани, а продоволствената несигурност засегна милиони хора.

Насилието, основано на пола – включително фемицида и сексуалното насилие – продължи да се проявява с неизменна интензивност и да остава безнаказано в целия регион. Достъпът до аборт беше възпрепятстван законово и на практика, засягайки главно хора, изправени пред множество форми на дискриминация. Няколко страни въведоха политики в законодателството или практиката, които намалиха достъпа до репродуктивни здравни услуги.

Коренното население продължи да бъде подложено на насилие, дискриминация и маргинализация, а няколко държави отказаха на това население правото на свободно, предварително и информирано съгласие. Злоупотребите от държавни и недържавни участници често бяха свързани със земевладението, въпроси, свързани с поземлената собственост, и добивните индустрии.

Хиляди хора продължиха да напускат държавите си и да се преместват в границите на региона в търсене на международна закрила заради преследване, сериозни нарушения на правата на човека, несигурност и неблагоприятните последици от изменението на климата. Множество мигранти, бежанци и лица, търсещи убежище, се сблъскаха с

насилие, ксенофобия и расизъм, както и с правни и бюрократични пречки пред упражняването на правата си.

ЗАЩИТНИЦИ НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Северна и Южна Америка продължиха да бъдат опасни за защитниците на правата на човека, които бяха подлагани на стигматизация, произволни арести, клеветнически кампании, насилствени изчезвания, принудително разселване, незаконно наблюдение, заплахи, изтезания, убийства и несправедливи съдебни процеси. Най-уязвими от всички бяха жените, потомците на африканското население, представителите на коренното население и ЛГБТИ хората. На особено висок риск бяха изложени жените, които издирват изчезнали близки.

Защитниците на земята, териториите и на околната среда бяха подложени на нападения и тормоз както от държавни, така и от недържавни актьори, включително в Гватемала, Еквадор, Ел Салвадор, Канада, Мексико и Хондурас. В Боливия служители от парковата охрана, защитаващи Националния парк „Мадиди“, получиха заплахи и бяха нападнати, а в Перу бяха убити четирима защитници на земята, териториите и околната среда, сред които трима лидери на коренни народи.

Правителствата не успяха да въведат адекватни механизми за закрила на защитниците на правата на човека. Програмата за защита на защитниците на правата на човека в Бразилия беше достъпна в по-малко от половината щати. В Хондурас организации от гражданското общество изразиха загриженост от слабостта и неефективността на националния механизъм за защита. В Перу Министерството на вътрешните работи все още не разполагаше с протокол за координация с полицията относно защитата на защитниците на правата на човека. Въпреки тази неблагоприятна картина, в Гватемала се отбеляза ограничен напредък: правителството възстанови официалния орган, отговарящ за оценката на риска за защитниците на правата на човека.

Държавите следва да гарантират, че защитниците на правата на човека могат да извършват дейността си в безопасност и без страх от репресии, а неправителствените организации и други правозащитни сдружения и движения да бъдат уважавани и да могат свободно да изпълняват своята мисия.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, СДРУЖАВАНЕ И СЪБРАНИЯ

Гражданското пространство – сферата, в която се пресичат свободата на изразяване, свободата на сдружаване и свободата на мирни събрания – се оказа под заплаха от страна на правителствата в региона, като тази тревожна тенденция продължи да се засилва.

Свободата на изразяване бе поставена пред сериозен риск, вследствие на нападения и системен тормоз срещу пресата в Аржентина, Бразилия, Венесуела, Гватемала, Ел Салвадор, Колумбия, Куба, Мексико, Никарагуа, Парагвай и Уругвай; в Колумбия и Мексико част от тези атаки доведоха до насилствената смърт на журналисти. В Аржентина и Ел Салвадор жени журналистки станаха жертва на насилие онлайн, включително сексуален тормоз.

Държавни органи в редица страни криминализираха и стигматизираха журналисти. В Куба, между септември и октомври, властите привикаха най-малко 20 журналисти, заплашиха ги с наказателно преследване и ги принудиха да заснемат саморазобличаващи видеа; мобилните им телефони и лаптопи бяха конфискувани. В Никарагуа бяха иззети активите на медийни организации, а във Венесуела продължи затварянето на радиостанции и беше възпрепятстван достъпът до социалните мрежи. В Мексико най-малко четирима журналисти бяха убити, а личните данни на 324 журналисти, предоставени на президентската администрация за акредитация, изтекоха и бяха публикувани в интернет.

Някои правителства продължиха усилията си да контролират, ограничават или закриват НПО. Венесуела и Парагвай одобриха законопроекти, които разширяват държавния контрол върху организациите от гражданското общество, въвеждайки произволни ограничения, включително възможност за закриване и наказателно преследване на техните членове. Подобен проектозакон беше внесен в Перу, но до края на годината все още не беше приет.

Незаконното наблюдение и други посегателства срещу неприкосновеността на личния живот продължиха. В Аржентина и Чили бяха регистрирани масови системи за наблюдение, основани на технологии за разпознаване на лица. В Съединените американски щати възникнаха сходни опасения относно мобилно приложение с лицево разпознаване и GPS-проследяване, задължително при процедурите за миграция и убежище. В Колумбия избухна спор около предполагаемото закупуване и използване през 2021 г. на „Пегас" – шпионски софтуер, позволяващ пълен и неограничен достъп до устройството на набелязаното лице.

Репресиите срещу протестите останаха сериозен проблем. Правоохранителните органи насилствено разпръснаха демонстрации в Аржентина, Венесуела, Куба, Мексико и Съединените американски щати. В Канада и САЩ мирни университетски протести срещу геноцида, извършван от Израел срещу палестинския народ в Ивицата Газа, бяха посрещнати с употреба на сила от полицията. По данни на Венецуелската обсерватория за социални конфликти в периода 29–30 юли в страната са регистрирани 915 протеста, от които 138 са били разпръснати от силите за сигурност и проправителствени въоръжени групи. Нови ограничителни разпоредби относно правото на протест бяха одобрени или предложени в Аржентина, Никарагуа и Перу, което допълнително свидетелства за свиване на гражданското пространство.

Държавите следва да защитават гражданското пространство и да отменят закони и практики, които възпрепятстват правата на свобода на изразяване, сдружаване и мирни събрания, както и да забранят неправомерното наблюдение от актьори от държавния и частния сектор.

ПРАВО НА ИСТИНА, ПРАВОСЪДИЕ И ОБЕЗЩЕТЕНИЕ

Правителствата не положиха решителни усилия да разследват случаите на принудително изчезване и да гарантират ефективна правна закрила. В Аржентина изпълнителната власт разпореди закриването на Специалното звено за разследване на децата, присвоени и насилствено изчезнали по време на военния режим (1976 – 1983). В Перу влезе в сила закон, който въвежда давност за престъпления срещу човечеството и военни престъпления, извършени преди 2002 г. През годината бяха съобщени нови случаи на принудително изчезване във Венесуела, Еквадор, Колумбия, Куба и Мексико.

Незаконните убийства продължиха безнаказано, като редица случаи вероятно представляват извънсъдебни екзекуции. В Еквадор Главната прокуратура отчете рязко нарастване на сигналите за възможни извънсъдебни екзекуции през първата половина на годината. В Мексико военнослужещи нападнаха и убиха хора в няколко щата, сред които мигранти и деца. Във Венесуела най-малко 24 души загинаха при репресии срещу протести след оспорваните президентски избори. Лишени от свобода във Венесуела, Еквадор, Ел Салвадор и Никарагуа бяха подложени на изтезания и друго жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание в местата за задържане.

В Хаити престъпните банди продължиха безпрепятствено да извършват нарушения, включително убийства и осакатявания, изнасилвания и други форми на сексуално насилие, нападения срещу училища и болници, отвличания и блокиране на хуманитарния достъп.

Липсата на отчетност за нарушения на правата на човека при протести и други форми на политическа репресия, извършени през предходни години, се запази във Венесуела, Гватемала, Еквадор, Колумбия, Никарагуа, Перу, Хондурас и Чили. Все пак бяха отбелязани ограничени положителни развития, сред които започването на наказателни производства за скорошни репресии в Чили и Перу. В Бразилия петима военни полицаи бяха обвинени в отвличане и незаконно лишаване от свобода по случая с Дави Фиуса, насилствено изчезнал през 2014 г.; през октомври двама мъже получиха присъди за убийството през 2018 г. на общинската съветничка и защитничка на правата на човека Мариеле Франко и на шофьора ѝ Андерсън Гомес. В Парагвай бивш полицай бе осъден на тридесет години лишаване от свобода за изтезания, извършени през 1976 г. по време на военния режим.

Механизмите за разкриване на истината и предоставяне на обезщетения дадоха резултати, но останаха недостатъчни. В Бразилия частично бяха възобновени политиките за памет и истина, включително работата на Специалната комисия за политическите убийства и изчезвания. В Мексико Механизмът за истина и историческо изясняване публикува два доклада относно тежки нарушения на правата на човека, извършени между 1965 и 1990 г. Перуанският съд разпореди старт на процес за всеобхватни обезщетения на жертвите на принудителни стерилизации от 90-те години. МНС разреши възобновяване на разследването за предполагаеми престъпления срещу човечеството във Венесуела.

Междуамериканската система за правата на човека запази ключовата си ролята в търсенето на истина, правосъдие и обезщетения. Тя изрази тревога във връзка с отравяния с живак сред коренното население в Канада, подкрепи възстановяването на земите на общността Гарифуна в Хондурас и издаде заповеди за закрила на лица, произволно задържани в Никарагуа. Органът призна отговорността на Колумбия за преследването на Юридическия колектив „Хосе Алвеар Рестрепо“, а също и на Аржентина за неспособността ѝ да предотврати бомбения атентат през 1994 г. срещу централата на Взаимоспомагателната асоциация между Аржентина и Израел.

Държавите следва да осигурят истина, правосъдие и обезщетения за нарушенията на правата на човека и за престъпленията по международното право, като подведат всички лица, за които има подозрения за наказателна отговорност, под отговорност в справедливи производства пред обикновени граждански съдилища.

ПРОИЗВОЛНИ ЗАДЪРЖАНИЯ И НЕСПРАВЕДЛИВИ СЪДЕБНИ ПРОЦЕСИ

Несправедливите съдебни процеси и произволните задържания останаха обичайно средство за репресия или елемент от стратегии за „обществена сигурност“. В Куба 14 души бяха осъдени за участие в мирните протести през 2022 г. в община Нуевитас. В Гватемала бившата прокурорка Вирхиния Лапара беше призната за виновна по неоснователно обвинение малко след освобождаването ѝ по друго произволно производство, което я принуди да напусне страната. Механизмът за признаване на политическите затворници в Никарагуа документира най-малко 151 лица, лишени от свобода по политически причини. В САЩ активистът на коренното население Леонард Пелтие продължи да излежава две доживотни присъди, въпреки сериозните съмнения относно неговото осъждане и наказание. Във Венесуела защитници на правата на човека и журналисти продължиха да бъдат криминализирани и произволно задържани; след изборите бяха регистрирани поне 2000 произволни ареста, включително на 200 деца.

Масовите и произволни задържания – включително лишаване от свобода без надлежен съдебен контрол – останаха широко използвано средство в рамките на т.нар. стратегии за сигурност и продължиха да будят сериозна тревога. В Еквадор органите на правоприлагане извършиха хиляди предполагаеми произволни арести при минимално или липсващо фактическо основание. Междуамериканската комисия по правата на човека потвърди, че въведеното извънредно положение в Ел Салвадор е довело до масови произволни задържания. Работната група на ООН по произволни задържания изрази безпокойство от системното прилагане на произволни лишавания от свобода в Мексико, включително практиката „*arraigo*“ (предпазно задържане без повдигнато обвинение) и автоматичното предварително задържане; въпреки това Конгресът в Мексико разшири списъка на престъпленията, за които се налага такова задържане. В Съединените американски щати властите допълнително разшириха системата на произволни масови имиграционни задържания.

В някои държави, сред които Венесуела, произволните задържания бяха съпътствани от краткотрайни принудителни изчезвания и последвани от несправедливи производства пред съдилища, лишени от независимост. Специалният докладчик на ООН за независимостта на съдиите и адвокатите изрази загриженост относно правото на достъп до независим и безпристрастен съд в Боливия, след като изборите за съдии бяха отложени с повече от година. По време на мисия в Гватемала Междуамериканската комисия по правата на човека подчерта, че неоснователната криминализация е показателна за липсата на съдебна независимост в страната. Мексико измени конституцията си, въвеждайки избор на съдии на всички нива – стъпка, която подкопава съдебната независимост.

Властите следва да предприемат всички необходими мерки, за да прекратят произволните задържания и да гарантират правото на справедлив съдебен процес.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

Расизмът спрямо чернокожите и дискриминацията срещу коренното население остават широко разпространени в региона. През август Междуамериканската комисия по правата на човека призна, че структурният расизъм и расовата дискриминация възпрепятстват пълноценното упражняване на правата на потомци на африканското население и племенните общности и призова държавите да прилагат всеобхватни политики за възстановителна справедливост.

Действията на органите на правоприлагане бяха насочени срещу потомците на африканското население или ги засягаха непропорционално в Бразилия, Еквадор и САЩ. В Канада Федералният съд разгледа искане за удостоверяване на колективен иск, подаден от настоящи и бивши федерални служители срещу държавата за расизъм спрямо чернокожите при подбора на кадри в публичния сектор. В Доминиканската република продължава масовата и структурна расова дискриминация, особено спрямо доминиканци от хаитянски произход и хаитянски лица, търсещи убежище.

Според Министерството на коренното население в Бразилия 537 941 представители на коренните народи са изправени пред продоволствена несигурност. В Канада полицията уби девет души от коренното население в рамките на един месец при отделни инциденти. В Колумбия коренните народи и общностите от потомци на африканското население продължиха да понасят несъразмерните последици от нарушенията на правата на човека и нарушенията на международното хуманитарно право и бяха непропорционално засегнати от широкомащабни принудителни разселвания.

Дискриминацията срещу ЛГБТИ хора остава широко разпространена в Аржентина, Бразилия, Венесуела, Гватемала, Канада, Колумбия, Куба, Мексико, Парагвай, Перу, Пуерто Рико, САЩ и Хондурас. Най-тежко е засегната транссексуалната общност. В Бразилия правозащитната организация „Гупо Гей да Баия“ съобщи в доклад от 2024 г. за 257 насилствени смъртни случая през 2023 г., засягащи предимно млади чернокожи транссексуални хора. По данни на организацията от гражданското общество „Афирматив Карибиън“ в Колумбия са убити най-

малко 21 транссексуални жени, а в Мексико медиите и организациите от гражданското общество регистрираха най-малко 59 фемицида на транссексуални жени.

Държавите следва да предприемат решителни мерки за премахване на расизма, дискриминацията и другите форми на нетърпимост и да осигурят ефективна правна защита и обезщетение на жертвите.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Правителствата не предприеха решителни действия за минимизиране на въздействието на климатичната криза върху правата на човека. Задълженията за намаляване на емисиите на парникови газове и за поетапно премахване на използването на изкопаеми горива останаха в голяма степен неизпълнени. Бразилия, Еквадор и Венесуела разшириха добива на петрол и изгарянето на природен газ, а Канада и Съединените американски щати – държави с високи доходи и високи емисии – не ограничиха употребата на изкопаеми горива в енергийния сектор и блокираха споразумението на РКООНИК29 за адекватно увеличена цел за климатично финансиране.

Обширните пожари в региона, особено в Амазонския басейн, унищожиха крехки екосистеми и отслабиха способността на въглеродните поглътители да смекчават глобалното затопляне. През годината пламъци обхванаха Аржентина, Боливия, Бразилия, Еквадор, Канада, Колумбия, Парагвай, Перу и САЩ. Реакцията на правителствата на екологичните и правозащитните последици – включително върху коренното население и селските общности – беше недостатъчна.

Влошаващите се последици от изменението на климата, сред които покачването на морското равнище, брегова ерозия и наводненията, засегнаха множество общности. Наводненията в щата Рио Гранде ду Сул в Бразилия засегнаха 2,3 милиона души и разселиха 600 000. В Хондурас общности в залива Фонсека съобщиха за загуба на поминък, вследствие на покачващото се море. В Мексико семействата от общността Ел Боске, евакуирани през 2023 г. заради въздействието на морското равнище, бяха преместени и получили нови домове след съдебни действия, предприети от самата общност.

Правителствата следва спешно да предприемат последователни мерки на местно, национално и регионално равнище за справедлив преход към поетапно премахване на изкопаемите горива, като същевременно търсят международна подкрепа и увеличено климатично финансиране. Държавите с високи доходи и високи емисии следва да осигурят адекватно финансиране.

ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛНИ ПРАВА

Държавите не изпълниха задължението си да гарантират икономическите и социалните права, което засегна особено уязвимите групи, подложени на дискриминация. Бедността и неравнопоставеността останаха повсеместен проблем. В Аржентина въведените мерки за икономии оказаха непропорционално въздействие върху децата и възрастните хора.

Здравните услуги продължиха да бъдат неадекватни и хронично недофинансирани, което ограничи достъпа до лечение и лекарства в Бразилия, Венесуела, Гватемала, Куба, Мексико, Парагвай, Перу, Пуерто Рико, Уругвай и Хаити. В Бразилия случаите на треска денга нараснаха рязко, като през отчетния период бяха регистрирани 6041 смъртни случая в сравнение със 1179 през 2023 г. Хаитянската здравна система се оказа на ръба на колапс, а в Пуерто Рико животът на хора, зависещи от електромедицинска апаратура, беше застрашен от нестабилното електроснабдяване. В Уругвай предлагането на услуги за психично здраве остана далеч под нарастващото търсене. Въпреки препоръката на Панамериканската здравна организация (ПАХО) средствата за здравеопазване да възлизат на минимум 6% от БВП, Мексико отдели едва 2,9%, а Парагвай – 4%.

Продоволствената несигурност засегна милиони, включително деца, в Аржентина, Боливия, Бразилия, Венесуела, Куба и Хаити. В Аржентина минималната пенсия не покриваше разходите за живот. Кубинското правителство драстично намали субсидираните „основни хранителни кошници“, което принуди хората да чакат с часове на опашки за стоки от първа необходимост. Почти половината от населението на Хаити се нуждаеше от хуманитарна помощ вследствие на тревожните нива на продоволствена несигурност и недохранване. След посещението си във Венесуела Специалният докладчик на ООН по правото на храна отчете, че близо 53% от населението живее в крайна бедност и разполага с недостатъчен доход за закупуване на „основна хранителна кошница“.

Правителствата следва незабавно да гарантират равнопоставен достъп до адекватни здравни, социални и продоволствени услуги, като осигурят необходимите финансови ресурси и приемат политики, насочени към елиминиране на бедността и намаляване на неравнопоставеността.

СЕКСУАЛНО И ОСНОВАНО НА ПОЛА НАСИЛИЕ

Насилието, основано на пола, включително фемицида, продължи все така повсеместно и оставаше ненаказано в целия регион. Различни източници разкриха тревожен брой фемициди в Боливия, Бразилия, Венесуела, Колумбия, Куба, Мексико, Парагвай, Перу, Пуерто Рико и Уругвай. Нито Куба, нито Доминиканската република разполагат с наказателно-правна норма, която да определя фемицида като самостоятелно престъпление.

В Аржентина се съобщава за един случай на фемицид на всеки 33 часа; въпреки това, правителството наложи бюджетни съкращения на политиките за противодействие на насилието, основано на пола. В Гватемала бе постигнат ограничен напредък, след като властите признаха държавна отговорност за фемицидите на Мария Исабел Велис Франко и Клаудина Веласкес от началото на 2000-те години, в изпълнение на решенията на Междуамериканския съд по правата на човека от 2014 г. и 2015 г.

Други форми на насилие, основано на пола, също засегнаха сериозно жените и момичетата. Федералната прокуратура на Бразилия наблюдаваше случаи на политическо насилие, основано на пола, срещу жени. В Канада организации от гражданското общество призоваха правителството на провинция Онтарио и общините да обявят насилието, извършвано от интимен партньор, за епидемия. Медиите в Доминиканската република разкриваха случаи на насилие, основано на пола, и сексуално насилие по време на имиграционни операции. В Хаити насилието, основано на пола и сексуалното насилие, включително изнасилванията, се увеличиха през първото полугодие. Перуанските власти регистрираха 12 924 случая на изнасилване срещу жени и момичета. Официални данни на САЩ показаха, че жените от коренното население на Америка и Аляска са 2,8 пъти по-склонни да станат жертва на сексуално насилие, в сравнение с жени, които не принадлежат към коренното население.

Властите следва да сложат край на безнаказаността за насилствените престъпления срещу жени и момичета и да увеличат усилията за тяхното предотвратяване.

СЕКСУАЛНИ И РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА

Достъпът до аборт остана силно ограничен както в законодателството, така и на практика, като този проблем непропорционално засяга лица, подложени на пресичащи се форми на дискриминация. Доминиканската република, Ел Салвадор, Никарагуа, Хаити и Хондурас продължиха своите абсолютни забрани върху аборта. Частичното му криминализиране продължава да предизвиква сериозна тревога в целия регион. В Бразилия Министерството на жените отчете, че ограниченията засягат най-тежко жените, живеещи в бедност. В Перу законът допуска единствено аборт по медицински причини, но достъпът до тази услуга остава

недостатъчен. Във Венесуела не беше постигнат напредък в гарантирането на сексуалните и репродуктивните права и абортът остава криминализиран.

Няколко държави въведоха законодателни и практически мерки, които допълнително ограничиха достъпа до услуги за сексуално и репродуктивно здраве. В Аржентина Националната дирекция по сексуално и репродуктивно здраве съобщи за недостиг на основни консумативи, необходими за извършване на аборт. В Чили здравни заведения и специалисти отказваха да предоставят услуги, свързани с аборта, позовавайки се на морални или религиозни съображения и по този начин подкопаваха правото на бременните лица на достъп до процедурата. В Пуерто Рико Сенатът прие Законопроект PS 495, който ограничава абортите при непълнолетни, като изисква съгласие от родител или настойник. В Съединените американски щати забраните и рестриктивните регулации за аборт застрашиха правата на живот и здраве и задълбочиха бариерите пред достъпа до аборт за чернокожи и други расово профилирани лица, хора от коренното население, имигранти без документи, транссексуални хора, жители на селските райони и лица, живеещи в бедност. Медицински специалисти все по-често напускаха щатите с най-строгите забрани, което увеличи регионалното неравенство в достъпа до репродуктивно здравеопазване и особено засегна селските общности и общностите от хора с ниски доходи.

Въпреки това, беше отчетен известен напредък. В Колумбия здравните власти издадоха наредби, които гарантират достъп до законна услуга за аборт до 24-ата седмица на бременността, в изпълнение на решение на Конституционния съд от 2022 г. В Мексико седем щата приеха закони за декриминализиране на аборта, макар че един щат съкрати разрешения срок за извършване на процедурата от 12 на 6 седмици.

Властите следва да гарантират достъп до безопасен аборт и други сексуални и репродуктивни права.

ПРАВА НА КОРЕННОТО НАСЕЛЕНИЕ

Коренните народи продължиха да бъдат подлагани на дискриминация и маргинализация, а държавите не изпълниха задължението си да зачитат техните права. В редица държави им бе отказано правото на свободно, предварително и информирано съгласие. Правителството на Боливия не въведе ефективни процедури за осигуряване на съгласието на коренните народи при добивни дейности върху техни земи, а Канада сключи споразумение за свободна търговия с Еквадор, без да проведе консултации с коренното население в страната.

Злоупотребите, извършвани от държавни и недържавни актьори, често бяха свързани със земевладението и поземлените права. В Бразилия стотици конфликти, засягащи коренното население, произтичаха главно от липсата на демаркация на земите, а самият процес напредваше бавно. В Гватемала десетки селски (*кампесино*) и коренни общности бяха изправени пред заплахата от принудителни изселвания. В Парагвай коренната общност Текоха Саусе от народа Ава Гуарани Паранаенсе продължава да очаква реституция на земите на предците си, отнети във връзка със строителството на двунационалната водноелектрическа централа „Итайпу“. Междуамериканската комисия по правата на човека изрази тревога относно продължаващото въздействие на незаконния добив върху живота, здравето и оцеляването на народа Яномами във Венесуела.

Коренното население в региона продължи да бъде подложено на тормоз и насилие. В Бразилия държавата не осигуряваше ефективна закрила; в Мексико и Никарагуа общности бяха принудително вътрешно разселвани; а в Чили служители на правоприлагащите органи упражняваха системен тормоз. В Колумбия Службата на омбудсмана съобщи, че 50 % от децата, вербувани от въоръжени недържавни групи, са от коренното население. В Канада докладът на Независимия специален посредник призна, че федералните интернатни училища са действали като „колониални институции на геноцид“. В Съединените американски щати Министерството на вътрешните работи публикува окончателния доклад по Инициативата за

федерални индийски интернати, идентифицирайки най-малко 74 маркирани и немаркирани гробни места в 65 училища и потвърждавайки най-малко 973 смъртни случая.

Държавите следва да зачитат и защитават правата на коренните народи, включително правото им на собственост и контрол върху техните земи и природни ресурси и да предприемат мерки за преустановяване на дискриминацията и насилието срещу тях.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Хиляди хора продължиха да напускат държавите си и да се придвижват из региона поради преследване, сериозни нарушения на правата на човека, несигурност и неблагоприятните последици от изменението на климата. Мигрантите, бежанците и лицата, търсещи убежище, се сблъскваха с ксенофобия и расизъм както в Северна, така и в Южна Америка. Към края на годината над 7,89 милиона жители на Венецуела бяха напуснали страната си от 2015 г. насам, докато хора също бягаха от Ел Салвадор, Куба, Хаити и Хондурас поради насилие и нарушения на правата на човека. През юни Междуамериканската комисия по правата на човека изрази загриженост, че реакциите на много държави спрямо миграцията включват „външно прехвърляне“, милитаризация на границите и депортиране без надлежен процес.

Бежанците и мигрантите продължиха да срещат правни и бюрократични препятствия пред упражняването на правата на човека. В Канада Програмата за временни чуждестранни работници запази схемата, която обвързва мигрантските работници с един-единствен работодател; последният контролира техния правен статут и условията на труд, оставяйки ги уязвими към трудова експлоатация. В Доминиканската република властите не информираха новопристигащите за процедурата за убежище, наложиха прекомерни изисквания за визи и разрешения за пребиваване, провеждаха масови и колективни експулсирания на хаитяни и прилагаха расистки миграционни политики. В Мексико Националният институт по миграция не ускори издаването на хуманитарни визи на лицата, търсещи убежище, което им попречи да получат достъп до здравеопазване, образование и труд. В Перу властите продължиха да експулсират мигранти и бежанци без гаранция, че друга държава ще ги приеме. Съединените американски щати прекратиха допускането на търсещи убежище през сухопътната граница с Мексико, накърнявайки правото им да търсят закрила и принуждавайки ги да изчакват в Мексико, където бяха подложени на изнудване, отвличания, дискриминация, насилие, основано на пола, и сексуално насилие.

Бежанците и мигрантите продължиха да се сблъскват с насилие, тормоз и заплахи. В Доминиканската република местни граждански организации разкриха, че насилието и прекомерната употреба на сила са повтарящо се явление по време на полицейски акции, а в Чили Конгресът продължи да обсъжда законопроекти, които биха криминализирали бежанците и мигрантите.

Властите следва да прекратят незаконните принудителни връщания и стриктно да спазват забраната за връщане, както и да предприемат решителни действия срещу расизма и ксенофобията, за да гарантират упражняването на всички международно признати права на мигрантите, на лицата, търсещи убежище и на бежанците.

СЪСТОЯНИЕТО НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА В СВЕТА

ДЪРЖАВИ А-Я

АВСТРИЯ

Република Австрия

Разпоредбите в областта на социалната сигурност останаха недостатъчни. Абортът продължи да бъде криминализиран. Мирни актове на гражданско неподчинение се наказваха с лишаване от свобода, без да се гарантира справедлив съдебен процес. Парламентът прие Закон за свобода на информацията, но въведе множество изключения. Липсваха гаранции за настойничество на непридружени деца, търсещи международна закрила. Регионалното антидискриминационно законодателство остана непълно. Изискването полицейските служители да носят идентификационни значки все още не беше въведено. Все още няма приет закон за защита на климата.

ИКОНОМИЧЕСКИ, СОЦИАЛНИ И КУЛТУРНИ ПРАВА

Жените и хората с увреждания продължаваха да се сблъскват със значителни затруднения при упражняването на правото си на социална сигурност – стигматизация, бюрократични пречки и ограничителни правни разпоредби.[1] В предизборната кампания за парламентарните избори Австрийската народна партия и Австрийската партия на свободата заявиха намерение да ограничат достъпа до социално подпомагане за лица, търсещи убежище и чуждестранни граждани.

През септември Министерството на социалните въпроси възприе подхода „Първо жилище“ като национален модел за подкрепа на хора, които са бездомни. Въпреки този положителен напредък, правителството не изготви и не прие цялостна национална стратегия за жилищно настаняване.

ПРАВА НА ЖЕНИТЕ И МОМИЧЕТАТА

До края на годината бяха документирани 27 предполагаеми случая на фемицид – убийства на жени – на фона на сериозни опасения относно липсата на дългосрочни стратегии за предотвратяване на този вид насилие. През септември Групата експерти на Съвета на Европа за действие срещу насилието над жени и домашното насилие призова Австрия да осигури достатъчно места в подслоните за жени и тяхното равномерно разпределение в различните региони.

В няколко федерални провинции жените продължиха да се сблъскват с ограничения в достъпа до безопасни и достъпни услуги за прекъсване на бременността си. Стигматизирането на медицинските специалисти, които предоставят такива услуги, остана допълнителна пречка.[2] Организациите от гражданското общество отново призоваха за пълна декриминализация на аборта.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

Мирните актове на гражданско неподчинение продължиха да водят до лишаване от свобода, без да е осигурен справедлив съдебен процес, а климатичните активисти бяха подложени на заклеймяваща реторика. През май полицията разпръсна протестни действия в подкрепа на палестинския народ, проведени във Виенския университет и Техническия университет.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

През януари парламентът прие Закон за свобода на информацията, с който освободи повечето общини от задължението да публикуват проактивно информация, представляваща обществен интерес.

През август правителството представи проектозакон, който предвижда наблюдение на криптирани комуникации и би позволил използването на силно инвазивен шпионски софтуер.

ПРАВА НА ЗАДЪРЖАНИТЕ ЛИЦА

През юни Комитетът на ООН срещу изтезанията (КПИ) изрази тревога от условията в някои центрове за лишаване от свобода преди депортиране и настоя Австрия да прекрати практиката за настаняване на лица с психични разстройства в т. нар. „охранителни килии“ в подобни заведения.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

В същия доклад КПИ подчерта, че липсва федерална разпоредба, гарантираща незабавното назначаване на настойник за всички непридружени деца, търсещи международна закрила, още при пристигането им в страната. Подготвеното от Министерството на правосъдието законодателно предложение, предвиждащо решение на проблема, не беше внесено в парламента.

Пак през юни Конституционният съд потвърди решение за връщане на мъж в Афганистан, въпреки реалния риск той да бъде подложен на сериозни нарушения на правата на човека.

През октомври Съдът на Европейския съюз постанови, че съчетанието между пол и афганистанска националност само по себе си може да бъде достатъчно доказателство за преследване – решение, което произтича от отказа на Австрия да предостави статут на бежанец на две жени с афганистански произход.

Продължаваше да липсва гарантиран достъп до безопасни и достойни законни пътища, например програми за презаселване, за лицата, търсещи международна закрила.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

Австрия не успя да хармонизира националната и регионалната си рамка за защита от дискриминация: увреждането, етническата принадлежност и полът останаха признати като защитени основания само при достъпа до стоки и услуги.

През цялата година продължиха тревогите от нарастващия брой антисемитски и антимюсюлмански престъпления.

В предизборния период преди парламентарните избори през септември се наблюдава засилване на расистката реторика, включително от длъжностни лица, особено в социалните мрежи, насочена срещу лица, търсещи убежище и бежанци.

НЕЗАКОННА УПОТРЕБА НА СИЛА

През януари новият орган за надзор над полицията започна работа, но опасенията относно неговата пълна независимост останаха. Изискването полицейските служители да носят идентификационни знаци продължаваше да отсъства, което затрудняваше търсенето на отговорност.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Антропогенното изменение на климата доведе до по-чести екстремни метеорологични явления; през септември страната беше засегната от наводнения, бури и снеговалежи в планинските райони. Правителството не изготви и не прие правно обвързващ закон за закрила на климата.

1. *"As if You Were Going to the Enemy": Access to Social Assistance Benefits in Austria,* 28 June ↑
2. *Austria: "It's my job" – Healthcare Professionals As Defenders of the Law on Abortion in Austria,* 26 June (German only) ↑

АЗЕРБАЙДЖАН

Република Азербайджан

През отчетния период се констатира рязко влошаване на зачитането на правата на човека: властите фактически забраниха независимия мониторинг. Продължава безнаказаността за предходни нарушения, извършени във връзка с конфликта за спорния регион Нагорни Карабах. Организациите от гражданското общество и независимите медии продължиха да бъдат подлагани на произволни ограничения. Защитниците на правата на човека и активистите бяха произволно задържани заради техни законни дейности. Мирните протести бяха системно разпръсквани. Изтезанията и другите форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание останаха широко разпространени. ЛГБТИ хората продължаваха да бъдат лишавани от справедлив съдебен процес.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

През ноември Азербайджан беше домакин на 29-ата Конференция на страните по

Рамковата конвенция на ООН за изменението на климата (РКООНИК29) на фона на твърдения, че ръководни представители на организационния екип са използвали събитието, за да сключват нови договори, свързани с изкопаеми горива. Договорът между правителството и Секретариата на РКООНИК не беше официално оповестен; изтеклият в медиите вариант разкри липса на гаранции за правата на човека.

Властите възпрепятстваха независимия мониторинг, като отказаха сътрудничество на международни междуправителствени органи и организации от гражданското общество, включително структури, действащи в рамките на международните органи и механизми за правата на човека. През януари правителството заплаши да денонсира членството си в Съвета на Европа и да се оттегли от Европейската конвенция за правата на човека, след като Парламентарната асамблея на Съвета на Европа прекрати правомощията на азербайджанската делегация поради отказ от сътрудничество и влошаването на ситуацията с правата на човека. Освен това властите ограничиха наблюдението на предсрочните президентски избори през февруари, които международните наблюдатели изобличиха като лишени от реална конкуренция и които бяха спечелени от действащия президент.

Мирните преговори с Армения изглежда напреднаха, след като през август Азербайджан оттегли искането си за т.нар. „Зангезурски коридор“ до ексклава Нахичеван през територията на Армения. Новите му искания обаче – Армения да промени конституцията си, като премахне препратките към единството с Нагорни Карабах – както и нерешените спорове относно демаркацията на границата, допълнително затрудниха постигането на окончателно мирно споразумение.

НАРУШЕНИЯ НА МЕЖДУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО

Безнаказаността за нарушенията, свързани с конфликта около спорния регион Нагорни Карабах, продължи. На 24 януари, когато суспендира правомощията на Азербайджан, Парламентарната асамблея на Съвета на Европа отново изрази тревога, че Баку не отчита сериозните хуманитарни последици и нарушенията на правата на човека, произтичащи от блокирането на достъпа на Армения до Нагорни Карабах през Лачинския коридор. Асамблеята повторно осъди и военната операция на Азербайджан от септември 2023 г., която принуди цялото етническо арменско население на Нагорни Карабах – над 100 000 души – да се изсели в Армения. Правото на тези хора на безопасно и достойно завръщане остава нереализирано.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ И СВОБОДА НА СДРУЖАВАНЕ

Независимите неправителствени организации и медии продължиха да търпят произволни ограничения – от откази за регистрация до тежки изисквания за отчетност.[1] Медийният сектор остана практически изцяло под контрола на властта, което доведе до широко разпространена автоцензура. Както президентските избори, така и подготовката за РКООНИК29 бяха съпътствани от нови поредици от арести на независими журналисти и други критици на правителството. През април беше задържан защитникът на правата на човека Анар Мамадли, носител на наградата на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа за 2014 г., по скалъпени обвинения за „контрабанда“ в рамките на досъдебно производство. Арестът му последва публикуването на оценка на президентските избори от февруари от страна на неговия Център за наблюдение на изборите и изследвания на демокрацията, както и обявяването, заедно с други защитници на правата на човека, на създаването на коалиция за климатична справедливост преди РКООНИК29.

Повече от дузина журналисти продължават да бъдат държани в ареста без достатъчно правно основание след вълната от арести през 2023 г. Поне 11 представители на малкото останали независими медии в Азербайджан бяха принудително задържани за по-дълъг срок по време на досъдебното производство, като им

беше приписано фиктивното обвинение „контрабанда на валута“ – свързвано с предполагаемо финансиране от западни донори.

На 6 март полицията нахлу в редакцията на един от последните независими новинарски канали – „Toplum TV“, както и в помещенията на партньорската организация „Институт за демократични инициативи“ (ИДИ) и на опозиционната група „Платформа за Трета република“. След обиските бяха задържани основателят на „Toplum TV“ Аласгар Мамадли, журналистът Мушфиг Джабар, членовете на управителния съвет на „Трета република“ Акиф Гурбанов и Руслан Изети, както и активистите на ИДИ Рамил Бабаев и Али Зейналов – всички по несъстоятелни обвинения. Независимите журналисти Имран Алиев (арестуван на 18 април) и Фарид Мехрализаде (арестуван на 29 май) също останаха зад решетките по същото фиктивно обвинение в „контрабанда на валута“.

Между август и ноември прокуратурата повдигна нови, също толкова произволни обвинения – незаконно предприемачество, пране на пари и укриване на данъци – срещу журналисти от разследващото издание „Abzas Media“. Директорът Улви Хасанлъ, заместник-директорът Махамад Кекалов, главната редакторка Севиндж Вагифгъзъ и репортерите Наргиз Абсаламова, Елнара Гасимова и Хафиз Бабалъ вече близо година са в предварителния арест и са заплашени с осем до дванадесет години лишаване от свобода, ако бъдат осъдени.

През юли и август учените Игбал Абилов и Бахруз Самадов бяха задържани в предварителния арест по скалъпени обвинения в държавна измяна, като им бе отказана всякаква връзка с техните семейства.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

Свободата на мирно събиране остава строго и неправомерно ограничена, като властите продължават да хвърлят в затвора участници в демонстрации.

През април синдикалният активист Айхан Исрафилов бе осъден на три години лишаване от свобода по набързо скалъпени обвинения, свързани с наркотици – очевидно в отговор на участието му в мирните протести на куриери през август 2023 г.

Двама други активисти, подкрепили екологичните протести в село Союдлу, област Гадабай, през 2023 г., също бяха осъдени по измислени обвинения за притежание на наркотици (описано по-долу). Джошгун Мусаев, който изработил плакати за протеста, бе задържан през август и осъден на три години затвор, а бившият депутат Назим Байдамърлъ, арестуван през октомври малко след публичната си подкрепа за демонстрациите, получи осемгодишна присъда.

ИЗТЕЗАНИЯ И ДРУГИ ФОРМИ НА НЕЧОВЕШКО ОТНАСЯНЕ

Изтезанията, както и другите форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне и наказание, останаха широко разпространени, а извършителите продължиха да се ползват от безнаказаност. На 3 юли Комитетът за предотвратяване на изтезанията към Съвета на Европа предприе безпрецедентната стъпка да публикува официално осъдително изявление заради упорития отказ на Азербайджан да си сътрудничи и да разреши трайните проблеми, сред които системното физическо малтретиране, а понякога и изтезания от страна на полицията. Комитетът призова властите незабавно да прекратят „несвещения съюз“ между рутинното използване на насилие, заплахи, подхвърляне на улики, изнудване и принудителни самопризнания.

На 24 юли Улви Хасанлъ, един от задържаните журналисти от „Abzas Media“, разпространи писмо, в което описва как в ареста е бил жертва на системни побои и унизително отнасяне.

Отказът на адекватна медицинска помощ за критици на властта също продължи и доведе до сериозно влошаване на здравето на редица задържани, сред които Анар Мамадли, Аласгар Мамадли, Руслан Изети, Азиз Оружов, Фазил Гасимов и Фамил Халилов. На 22 април, след 274 дни в следствения арест, икономистът Губад Ибадоглу беше освободен под домашен арест поради критичното си

здравословно състояние, но му бе забранено да напуска страната за лечение, а разследването срещу него по скалъпени обвинения остана висящо.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

На 19 април Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) премахна от списъка си делото *„А. срещу Азербайджан“* и 23 свързани с него жалби въз основа на едностранна декларация, подадена от Азербайджан. В декларацията държавата признава „факта, че е имало нарушение на правата на жалбоподателите“ и поема ангажимент да им изплати обезщетение. Жалбоподателите твърдяха, наред с другото, че като ЛГБТИ лица са били подлагани на дискриминация, произволни арести, малтретиране и принудителни медицински прегледи. Решението на съда, разкритикувано от активисти като отказ от справедлив съдебен процес, остави твърденията неразгледани, тъй като властите не проведоха ефективни разследвания и не изправиха виновните пред правосъдието. През 2019 г. жалбоподателите бяха уведомили съда, че „не са удовлетворени от условията на едностранната декларация [на азербайджанското правителство]“, на която се основава решението.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

На 5 август правителството разреши възобновяването на експлоатацията на златна мина в Союдлу, включително разширяването на съществуващо хвостохранилище с токсични отпадъци. Експлоатацията беше спряна за една година след екологични протести през 2023 г., породени от опасения за неправилно съхранение на токсични отпадъци при минните дейности. Местни жители и екоактивисти твърдяха, че отпадъците причиняват сериозни здравословни проблеми и замърсяват околните земеделски земи. Протестите бяха брутално потушени от властите.

1. “Azerbaijan: Update: The human rights situation in Azerbaijan ahead of COP29”, 1 November ↑

АЛБАНИЯ

Република Албания

Пациентите с онкологични заболявания бяха лишени от достъп до безплатни здравни услуги в университетската болница „Майка Тереза“ в Тирана. Насилието, основано на пола, срещу жени и момичета остана широко разпространено. Лицата, лишени от свобода, продължиха да са държани при пренаселеност и с недостатъчни здравни грижи. Заплахите срещу свободата на медиите продължиха. Изразени бяха сериозни опасения относно правата на бежанците след одобряване на споразумение с Италия за създаване на центрове за задържане на лица, търсещи убежище, спасени по море.

ПРАВО НА ЗДРАВЕ

Няколко пациенти, нуждаещи се от онкологично лечение, бяха прехвърлени от лекари в държавната университетска болница „Майка Тереза“ в Тирана към техни собствени платени клиники. Замесените лекари бяха временно отстранени от длъжност, а разследването продължи. Комитетът на ООН за икономически, социални и културни права изрази загриженост относно недостатъчната здравна инфраструктура, хроничния недостиг на медицински персонал, липсата на достъп до специализирани услуги за сексуално и репродуктивно здраве и неравномерното териториално разпределение на здравните услуги, особено в селските райони.

СЕКСУАЛНО И ОСНОВАНО НА ПОЛА НАСИЛИЕ

По данни на полицията през първото полугодие 686 жени са станали жертви на домашно насилие – с 30 повече в сравнение със същия период на предходната година. Проучване, публикувано през май, разкри, че

липсата на институционална подкрепа често принуждава пострадалите да се връщат при извършителите. Комитетът на ООН по икономически, социални и културни права отбеляза, че процедурата за предоставяне на безплатна правна помощ се нуждае от преразглеждане, за да се осигури по-ефективен достъп до правосъдие за жертвите на домашно насилие.

ЖЕСТОКО, НЕЧОВЕШКО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ

В доклад, публикуван през януари, Европейският комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унизително отнасяне или наказание отново изрази сериозна загриженост относно условията, при които са настанени пациентите в съдебнопсихиатричните заведения. Комитетът посочи пренаселеността, липсата на квалифициран медицински персонал и изключително лошата инфраструктура във временното отделение към затвора в Лежа, където са настанени лица с психични разстройства. Подкомитетът на ООН за предотвратяване на изтезанията потвърди подобни проблеми, като посочи значителния брой лица, задържани на досъдебен етап, както и недостатъчния достъп до здравни грижи в местата за лишаване от свобода.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

Според Световния индекс за свобода на печата 2024 г. на „Репортери без граници“, публикуван през май, свободата на печата и независимостта на албанските медии са застрашени от конфликти на интереси между бизнес и политически среди, недостатъчна правна уредба и партиен контрол върху регулацията на сектора. Индексът сочи, че журналистите продължават да бъдат подложени на сплашване както от страна на политици, така и на организираната престъпност.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

През януари Конституционният съд проправи пътя за парламентарната ратификация на споразумението с Италия за изграждане на два центъра за задържане в Албания, предназначени за временно настаняване на лица, търсещи убежище, спасени от италиански държавни кораби, въпреки съществуващите опасения относно възможност за произволно задържане. Първите задържани по силата на това споразумение, граждани на Бангладеш и Египет, бяха върнати в Италия, след като италиански съд през октомври постанови, че молбите им за убежище трябва да бъдат разгледани на италианска територия.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

Роми и египтяни

През април Комитетът на ООН за премахване на расовата дискриминация отбеляза, че ромите и египтяните все още срещат трудности при получаването на удостоверения за раждане и лични документи, както и при достъпа до публични услуги. Комитетът установи наличието на данни за действителна сегрегация и дискриминация спрямо ромски и египетски деца в някои училища.

ЛГБТИ хора

През май в Тирана се състоя символична церемония по сключване на брак между лица от един и същи пол, която – въпреки че не е правно призната – предизвика остра реакция от политическата десница и религиозни групи. Последвалият обществен дебат доведе до увеличаване на речта на омразата срещу ЛГБТИ общността.

През юли Специалният независим експерт на ООН за защита срещу насилие и дискриминация въз основа на сексуална ориентация и полова идентичност настойчиво призова правителството да въведе законодателство и политики, които отразяват реалностите, пред които са изправени ЛГБТИ хората, като официално признае опита им със стигматизация и дискриминация в образованието, здравеопазването, заетостта и всекидневния живот.

АНДОРА

Княжество Андора

Пълната забрана на аборта остана в сила. Активистка, която изрази тревога относно тази забрана, беше оправдана след продължителен съдебен процес. Законопроект с цел да облекчи недостига на достъпни жилища беше посрещнат положително, но беше определен като недостатъчен.

СЕКСУАЛНИ И РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА

Пълната забрана на аборта остана в сила и наруши правото на жените и момичетата на достъп до безопасни услуги, свързани с прекъсването на бременността. Жените, които се нуждаеха от такава медицинска помощ, можеха – ако разполагаха с необходимите средства – единствено да пътуват в чужбина, за да получат основни здравни услуги.

ЗАЩИТНИЦИ НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

През януари, след повече от четири години съдебно производство, председателката на организацията за правата на жените „Associació Stop Violències“ Ванеса Мендоса Кортес беше окончателно оправдана. Тя беше обвинена в „престъпление срещу престижа на институциите“, след като през 2019 г. пред Комитета на ООН за премахване на дискриминацията по отношение на жените изложи последиците от забраната на прекъсването на бременността в Андора върху правата на жените.

ПРАВО НА ЖИЛИЩЕ

През март Европейският комитет по социални права констатира, че Андора нарушава Европейската социална харта, тъй като законодателството ѝ не забранява извежданията през зимата и не предвижда обезщетение при незаконно извеждане от жилище.

През юли правителството представи законопроект за устойчиво развитие и защита на правото на жилище. Въпреки положителното обществено възприемане, проектът не включваше конкретни цели за разширяване на социалния жилищен фонд. До края на годината законопроектът все още не беше внесен за разглеждане в парламента.

През октомври Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността препоръча на Андора да преразгледа петгодишното изискване за пребиваване като условие за достъп до социални жилища, за да гарантира равнопоставен достъп на чужденци в уязвимо положение.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

Законите за клевета, включително криминализирането на критиката срещу държавните органи и институциите в Андора, останаха в сила, в противоречие с международните стандарти в областта на правата на човека.

АРМЕНИЯ

Република Армения

Правителството се сблъска със сериозни трудности при интеграцията на над 100 000 бежанци от Нагорни Карабах. Свободата на изразяване и свободата на мирно събиране бяха неколкократно ограничавани, а журналисти и природозащитни активисти бяха подлагани на заплахи и тормоз. Промените в закона за домашното насилие засилиха защитата на преживелите насилие, но дискриминацията срещу ЛГБТИ хората продължи.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

Преговорите за финализиране на мирно споразумение с Азербайджан продължиха на фона на нестабилна среда за сигурност, белязана от сблъсъци в района на Нагорни Карабах и по държавната граница между Армения и Азербайджан. Напрежението остана високо и по ключови въпроси като

транспортните коридори и окончателния статут на Нагорни Карабах.

Правителството задълбочи политическите си връзки с Европейския съюз и със Съединените американски щати, като същевременно обяви намерението си да се оттегли от Организацията на договора за колективна сигурност, ръководена от Русия.

Следконфликтното напрежение с Азербайджан засили вътрешнополитическите разделения. През април и май избухнаха масови протести, след като споразумението за демаркация на границата в област Тавуш остави четири села под контрола на Азербайджан. Протестиращите блокираха пътища, поискаха оставката на министър-председателя Никол Пашинян и отправиха критики към управлението на конфликта през 2022 г., както и към геополитическото преориентиране на правителството.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Правителството продължи да изпитва сериозни затруднения с интегрирането на над 100 000 бежанци, избягали от Нагорни Карабах след установяването на азербайджански контрол над региона през септември 2023 г. Осигуряването на жилище, трудова заетост и достъп до образование продължи да бъде особено предизвикателно за много от тях. Правото им на безопасно и достойно завръщане в родните им места все още не беше гарантирано.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

Полицията няколкократно използва непропорционална и незаконосъобразна сила срещу демонстранти по време на протестите през април и май с искане за оставката на премиера.

На 12 юни в центъра на Ереван възникнаха сблъсъци между полицейските сили и участници в протест срещу споразумението за демаркация на границата. Около 101 души бяха ранени, сред тях 17 полицаи, а по информация от медиите са задържани 98 лица. На най-малко 15 от тях бяха повдигнати обвинения за хулиганство и нарушение на обществения ред. Въпреки проведеното разследване на законосъобразността и пропорционалността на действията на полицията, нито един служител на правоохранителните органи не беше привлечен към наказателна отговорност.[1]

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

Съобщения за натиск и тормоз над представители на медиите съпътстваха протестите през април и май. Арменският комитет за защита на свободата на изразяване посочи, че 14 журналисти и служители на медии са пострадали по време на отразяването на демонстрациите – както в резултат на целенасочени нападения, така и заради стълпотворения сред тълпата. Сред тях има хора, които са били блъскани и събаряни на земята, а други съобщават за побой и травми, причинени от полицейски служители.

На 22 март властите задържаха водещите на подкаста и опозиционни активисти Вазген Сагателян и Нарек Самсонян по обвинение в хулиганство и ги оставиха в арест за два месеца. Двамата са обвинени, че в медията „AntiFake“ са използвали нецензурни думи по адрес на министър-председателя Никол Пашинян и други представители на управляващата партия. Съдебният процес започна на 23 септември, като при осъдителна присъда на активистите ги грози до пет години лишаване от свобода.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

През януари златодобивният проект „Амулсар“ получи разрешение за възобновяване на дейността, без компетентните органи да отчетат напълно опасенията относно замърсяването на водните и почвените ресурси, които в предходните години доведоха до масови протести. Екологичните активисти станаха обект на стратегическите искове срещу участието на обществеността (SLAPP), както и на клеветнически кампании в медиите, включително твърдения, че дейността им застрашава националната сигурност. Тези атаки последваха тяхно

съвместно изявление от декември 2023 г., в което те изразиха притеснения относно екологичните последици от спорния проект „Амулсар“.

СЕКСУАЛНО И ОСНОВАНО НА ПОЛА НАСИЛИЕ

На 12 април Народното събрание прие изменения в Закона за домашното насилие, които повишиха средствата за защита на лицата, преживели домашно насилие, като премахнаха досегашния акцент върху „възстановяване на семейната хармония“ – формулировка, която можеше да постави жертвите под натиск да останат в насилствени връзки. Измененията разшириха легалното определение за домашно насилие, така че да обхваща физическо, сексуално, психологическо и икономическо насилие. Въведени бяха нови престъпления, като принудителни медицински интервенции, ограничаване на достъпа до здравеопазване, „тестове за девственост“ и преследване.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

Стигматизацията и дискриминацията спрямо ЛГБТИ хората продължиха. През юни служители на службата на омбудсмана съобщиха, че поради работата си с ЛГБТИ лица са били подложени на заплахи, тормоз и словесни нападки.

1. “Armenia: Violence during street protests must be investigated”, 13 June ↑

БЕЛАРУС

Република Беларус

Властите продължиха да потискат всички форми на обществена критика и злоупотребяваха със съдебната система, за да наказват мирното несъгласие. Репресиите срещу независимите медии и организациите от гражданското общество се засилваха. Изтезанията и другите форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание са широко разпространени, а масово извършителите останаха ненаказани. Практиката на принудителни изчезвания на хора, лишени от свобода беше широко разпространена. ЛГБТИ общността продължи да бъде обект на тормоз. Бежанци и мигранти бяха насилствено изтласквани през границите на ЕС. Политиките за действия във връзка с климата продължиха да бъдат недостатъчни.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

На фона на продължаващата международна изолация, Беларус запази тясното си икономическо, политическо, дипломатическо и военно сътрудничество с Русия. Официалната реторика за външни заплахи от съседните държави – членки на ЕС, както и от Украйна, се изостри, а беларуските въоръжени сили провеждаха учения, които демонстрираха готовност за военна конфронтация.

През октомври Специалният докладчик на ООН по положението с правата на човека в Беларус заяви, че ангажираността на страната със системата на ООН за защита на правата на човека е „достигнала най-ниската си историческа точка“.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, СДРУЖАВАНЕ И СЪБРАНИЯ

Свободата на изразяване остана сериозно ограничена. Официалният регистър на онлайн, печатни и ефирни материали, определени от властите като съдържащи „екстремистко съдържание“, продължи да се разраства. Всеки месец стотици лица бяха произволно включвани в „Списъка на лицата, участващи в екстремистки дейности“, който към декември съдържаше 4 707 имена.

До края на годината 45 медийни работници изтърпяваха ефективни присъди „лишаване от свобода“ заради своята професионална дейност.

Репресиите срещу организациите от гражданското общество – включително независими НПО, синдикати, както и етнически и религиозни общности – се засилиха. През 2024 г. най-малко 329

организации бяха закрити или бяха в процедура по принудително закриване.

През октомври 73-годишната Нина Бахинска – защитничка на правата на човека и емблематична фигура от протестите през 2020 г. – беше произволно задържана, докато участваше в шествие, носейки плакат на произволно забранена политическа партия. Полицията я държа с белезници в ареста три часа, след което я освободи до насрочването на съдебното заседание.

СВОБОДА НА РЕЛИГИЯТА И ВЯРАТА

Религиозни организации и духовници, които отказват да подкрепят правителството, бяха обвинявани в създаване или разпространение на „екстремистко съдържание". Това доведе до забрана и блокиране на онлайн материали и профили в социалните мрежи, както и до произволни задържания и арести.

През май римокатолическият свещеник Андрей Юхневич стана обект на произволно задържане, след като публикува украинското знаме в профила си в социална мрежа. Впоследствие срещу него бяха повдигнати обвинения в сексуално насилие над непълнолетни и той остана в ареста.

ПРОИЗВОЛНИ АРЕСТИ И ЗАДЪРЖАНИЯ

Властите освободиха десетки лица, осъдени по политически мотивирани обвинения, при условие че няма да разпространяват информация и след като бяха принудени да подадат молби за помилване. Имената им не бяха обявени.

Въпреки това арестите и преследването на критици на властта останаха широко разпространени, като особено често мишена ставаха участниците и поддръжниците на мирните масови протести от 2020 г., както и членовете на техните семейства. През януари полицията извърши обиски в домовете на около 160 души, предимно роднини на неправомерно лишени от свобода протестиращи; някои от тях бяха задържани за кратко и разпитани.

По данни на Центъра за правата на човека „Вясна" към декември 1 265 души изтърпяват ефективни присъди „лишаване от свобода" по политически мотивирани обвинения, а около 3 000 са освободени след пълното изтърпяване на наказанията си. Според същата организация най-малко 55 души са били задържани през 2024 г. при завръщането си в Беларус от изгнание; на някои бяха наложени административни наказания, а срещу 17 бяха повдигнати наказателни обвинения, включително за дарения в полза на жертви на нарушения на правата на човека.

ИЗТЕЗАНИЯ И НЕЧОВЕШКО ОТНАСЯНЕ

Изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание останаха широко разпространени, а извършителите продължиха да са без наказание. Лицата, лишени от свобода по политически мотивирани обвинения, бяха подлагани на по-тежко отношение; затворническите им униформи бяха отбелязвани с жълти нашивки. Част от тези известни затворници бяха държани в изолация, често поставяни в наказателни килии за дълги периоди и лишавани от подходяща медицинска помощ.

Петима души, преследвани по политически мотиви, починаха, докато бяха задържани. Двама от тях – Вадим Храско и Игор Ледник – имаха хронични заболявания, за които властите бяха уведомени.

НАСИЛСТВЕНИ ИЗЧЕЗВАНИЯ

През цялата година нямаше никакъв контакт от тяхна страна с външния свят, нито достоверна информация относно Сергей Цихановски, Ихар Лосик, Максим Знак, Миколай Статкевич, Виктор Бабарико и други видни активисти, журналисти и политици, лишени от свобода. Според Специалния докладчик на ООН по положението с правата на човека в Беларус подобни продължителни периоди на изолация може да представляват принудителни изчезвания.

Над 600 дни нямаше никакъв контакт и с държаната в затвора лидерка на протестите от 2020 г. Мария Калесникава, докато през ноември, след международен натиск, на баща ѝ бе разрешено еднократно свиждане.

НЕСПРАВЕДЛИВИ СЪДЕБНИ ПРОЦЕСИ

Властите продължиха да злоупотребяват със съдебната система, за да потискат мирното упражняване на свободата на изразяване; сред преследваните се оказаха политически опоненти, защитници на правата на човека, активисти, адвокати и други представители на гражданското общество. Провеждането на съдебни процеси *in absentia* се превърна в рутинна практика. През юли 20 политически анализатори и журналисти в изгнание, свързани с опозиционната лидерка Святлана Цихановская, бяха осъдени на между 10 и 11 години и половина лишаване от свобода по обвинения за „престъпления срещу държавата“ и „екстремистки дейности“.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

През февруари главният прокурор внесе в парламента законопроект, предвиждащ „пропагандата на нетрадиционни семейни отношения“, включително „пропаганда на ненормални връзки, педофилия и доброволен отказ от раждане на деца“, да бъде квалифицирана като административно нарушение.

През април Министерството на културата актуализира официалната дефиниция на порнографията, добавяйки „нетрадиционни сексуални отношения и/или сексуално поведение“ и уточнявайки, че тя обхваща, наред с другото, доброволни еднополови и бисексуални връзки.

ЛГБТИ общността продължи да бъде обект на тормоз, включително произволни арести. Организации от гражданското общество и медии съобщиха, че само през август и септември са били задържани най-малко 30 ЛГБТИ лица. Повечето арести са обосновани с предполагаемо „дребно хулиганство“ или „абонамент за екстремистки материали“, но в някои случаи са повдигнати и обвинения в „производство и разпространение на порнографски материали“ (престъпление при повторно извършване).

ПРАВА НА ДЕЦАТА

Организациите от гражданското общество, защитаващи правата на човека – „ZMINA“, „Freedom House“, „BYPOL“ и „Вясна“ – разкриха 2 219 случая на принудително прехвърляне на украински деца в Беларус. Децата са били записвани в местни учебни заведения и подлагани на системна индоктринация и пропаганда.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Властите продължиха принудително да отблъскват бежанци и мигранти през границите на Беларус с Европейския съюз. По данни на „Human Constanta“ през трите години до март 2024 г. са документирани най-малко 116 смъртни случая на мигранти и бежанци в граничните зони между Беларус и ЕС, причинени от тежките условия и предполагаеми насилствени принудителни връщания.

СМЪРТНО НАКАЗАНИЕ

Не бяха регистрирани нови изпълнени смъртни присъди. Германският гражданин Рико Кригер беше осъден за шпионаж, наемническа дейност и други престъпления и получи смъртна присъда през юли, но бе помилван и на 1 август и освободен в рамките на размяна на лишени от свобода, договорена между Руската федерация и няколко западни държави.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

„Индексът на ефективност в областта на изменението на климата“ понижи класирането на Беларус до 47-мо място – в групата на държавите с общо слабо представяне – като постави на страната „много ниска“ оценка в категориите „Възобновяема енергия“ и „Политика в областта на климата“.

БЕЛГИЯ

Кралство Белгия

Въвеждането на нови състави на престъпления застраши правото на свобода на изразяване. Доставките на оръжие за Израел бяха преустановени, но

репресиите срещу пропалестинските протестиращи се засилиха. Лицата, търсещи убежище, останаха без подслон, а на афганистански граждани, търсещи убежище, бе отказана международна закрила. Условията в местата за лишаване от свобода останаха тежки, въпреки отчетения ограничен напредък в създаването на механизми за надзор. Бяха засилени мерките за подкрепа на лица, преживели сексуално насилие. Политиките на страната относно хората с увреждания бяха предмет на международен преглед. Държавата беше осъдена да изплати обезщетения за престъпления срещу човечеството, извършени по време на колониалното управление.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

През февруари парламентът прие нов Наказателен кодекс, с който криминализира редица деяния, включително „злонамерено посегателство срещу държавната власт", „възхвала на тероризма" и „обида срещу величието". Тези разпоредби застрашават правото на свобода на изразяване.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

Общините продължиха да изискват предварително разрешение за провеждане на публични събрания – непропорционално ограничение на правото на мирен протест.[1] През май полицията използва водно оръдие и сълзотворен газ, за да разпръсне мирна демонстрация до израелското посолство в Брюксел срещу нарушенията на правата на човека в Ивицата Газа. Кметът на община Иксел бе наредил разпръсването на протеста, тъй като организаторите не бяха получили предварително разрешение.

През септември организации от гражданското общество предупредиха за засилващи се репресии срещу пропалестински демонстранти, като изтъкнаха налагането на административни санкции на участници в мирни протести за неспазване на незаконни общински разрешителни режими. Около 70 души, които са участвали или са изразили солидарност с окупацията на университетска сграда в Брюксел, бяха призовани на разпит в рамките на наказателно разследване за предполагаемо членство в група, подбуждаща към сегрегация и расизъм.[2]

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Властите продължиха да оставят хиляди лица, търсещи убежище, без подслон и средства за съществуване, като им отказваха достъп до държавно настаняване.

Въпреки дълбоката криза с правата на човека в Афганистан, Службата на генералния комисар за бежанците и лицата без гражданство продължи да отказва международна закрила на повечето афганистански граждани, търсещи убежище. По данни, публикувани през декември, едва 39% от подалите молба получиха закрила. Повечето афганистански граждани, на които беше отказана международна закрила, не можеха да се върнат в Афганистан и останаха уязвими на злоупотреби поради нередовния си миграционен статут.

СЕКСУАЛНО И ОСНОВАНО НА ПОЛА НАСИЛИЕ

На 18 април парламентът прие Закона за центровете за подкрепа на лица, преживели сексуално насилие. Той създава правна рамка за дейността на тези центрове, гарантира устойчивото им финансиране и регламентира сътрудничеството между болниците, полицията и прокуратурата.

ПРАВА НА ЗАДЪРЖАНИТЕ ЛИЦА

Съгласно новия Наказателен кодекс, приет през февруари, наказанието лишаване от свобода следва да се налага само като крайна мярка.

Въпреки това, пренаселеността и лошото материално състояние на местата за лишаване от свобода се запазиха; лишените от свобода продължиха да имат ограничен достъп до основни услуги, включително здравеопазване и санитарни помещения.

През април беше създаден федерален превантивен механизъм срещу изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание – стъпка към ратифициране на Факултативния протокол към Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко,

нечовешко или унизително отнасяне или наказание.

ПРАВА НА ХОРАТА С УВРЕЖДАНИЯ

През септември Комитетът на ООН по правата на хората с увреждания препоръча на Белгия, наред с друго, да разработи и приложи ефективна стратегия за деинституционализация; да гарантира, че политиките за мобилност отговарят на специфичните потребности на хората с увреждания, включително възрастните; да осигури достатъчен доход за водене на достоен живот на тази уязвима група.[3]

БЕЗОТГОВОРНИ ОРЪЖЕЙНИ ДОСТАВКИ

През февруари регионалното правителство на Валония временно замрази действието на лицензите за износ на военна техника за Израел след отворено писмо от организации от гражданското общество. През декември медии разкриха, че регионалното правителство на Валония е възобновило издаването на лицензи за износ на военна техника към Обединените арабски емирства, въпреки сериозните опасения относно състоянието на правата на човека там.

СЕКСУАЛНИ И РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА

Политическите партии продължиха да блокират разглеждането в парламента на предложение, целящо да подобри достъпа до услуги, свързани с аборт, и да приведе националното законодателство в по-тясно съответствие с Насоките на Световната здравна организация (СЗО) за грижи при аборт от 2022 г.

ПРАВО НА ИСТИНА, ПРАВОСЪДИЕ И ОБЕЗЩЕТЕНИЕ

На 2 декември Апелативният съд в Брюксел призна държавата Белгия за отговорна за престъпления срещу човечеството – отвличане и системна расова сегрегация на деца *метиси* (деца от смесен африкански и европейски произход), извършени по време на белгийското колониално управление в днешната Демократична република Конго. Съдът разпореди изплащане на обезщетения на петимата жалбоподатели.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

През май непълен списък, изготвен от федералното правителство, разкри, че през 2021 г. държавата е изразходвала 15,5 млрд. евро под формата на субсидии за изкопаеми горива, като действителната сума вероятно е била още по-висока.

1. *Europe: Under Protected and Over Restricted: The State of The Right to Protest in 21 European Countries*, 8 July ↑
2. Belgium: "NGOs and trade unions concerned about repressive measures targeting pro-Palestinian movement in Belgium", 20 September (French only) ↑
3. *Belgium: Submission to The UN Committee on The Rights of Persons with Disabilities: 31st Session, 12 August – 5 September 2024*, 12 July ↑

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Босна и Херцеговина

Криминализацията на клеветата в Република Сръбска, наред с постоянно затягащите се рестриктивни мерки в цялата страна, доведе до сериозно понижаване на позицията на Босна и Херцеговина в Световния индекс за свобода на пресата. Ромите и лицата, завърнали се след войната в Босна и Херцеговина, продължиха да бъдат подложени на широко разпространена дискриминация. Условията за прием на мигранти и бежанци се подобриха. Въпреки това, отричането на геноцида в Сребреница и възхвалата на осъдени военнопрестъпници продължиха.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

Босна и Херцеговина остана дълбоко разделена и политически нестабилна. През май Република Сръбска започна изготвяне на проект за „мирно отделяне" от Федерация

Босна и Херцеговина и прие закони за юридически лица, създаващи паралелни правни и институционални рамки, в нарушение на конституцията на Босна и Херцеговина. Върховният представител на ООН в Босна и Херцеговина Кристиан Шмит обвини властите на Република Сръбска, че продължават „активно да подкопават" държавата.

През март Европейският съюз откри преговорите за присъединяване с Босна и Херцеговина – важна стъпка, макар и постигната без реален напредък по ключовите реформи. Поради неизпълнението на проекта на Програма за реформи 2024 – 2027 г. страната остана единствената от Западните Балкани, която не е обхваната от Плана за растеж на ЕС.

На местните избори през октомври основните национални партии запазиха мнозинство в повечето общински съвети, докато опозиционните формации постигнаха по-добри резултати в градските центрове.

След продължителна лятна гореща вълна безпрецедентни поройни дъждове през октомври предизвикаха наводнения и свлачища, които отнеха живота на 26 души и разрушиха стотици домове в редица общини.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ И СВОБОДА НА СДРУЖАВАНЕ

Журналистите често бяха подлагани на словесни заплахи и нападения, включително от длъжностни лица.

През януари влязоха в сила изменения в Наказателния кодекс на Република Сръбска, с които клеветата беше въведена като престъпление.

Медийно разследване от юни разкри, че последните законодателни промени и все по-ограничаващите мерки, прилагани под претекст борба с дезинформацията, значително ограничават свободата на изразяване – особено в социалните мрежи – както в Република Сръбска, така и във Федерация Босна и Херцеговина.

През април Специалният докладчик на ООН за насърчаване и защита на правото на свобода на мирни събрания и свобода на сдружаване отправи спешен призив към властите да отменят ограничителните закони и практики, които подкопават пространството за гражданско участие, социалното сближаване и демократичните институции.

Протести в подкрепа на окупираните палестински територии се провеждаха през цялата година без ограничения.

През май правителството на Република Сръбска оттегли от парламентарно разглеждане спорния Закон за специалния регистър и прозрачността на дейността на организациите от гражданското общество. Законопроектът предвиждаше задължително вписване на тези организации в специален регистър, засилен правен контрол и възможност за определянето им като „чуждестранни агенти". Президентът на Република Сръбска Милорад Додик заяви, че проектозаконът ще бъде внесен отново след „допълнително хармонизиране" с европейските стандарти.

Босна и Херцеговина слезе от 64-то на 81-во място в Световния индекс за свободата на пресата, изготвен от „Репортери без граници".

ДИСКРИМИНАЦИЯ

Дискриминационните разпоредби в конституцията и законодателството за изборите на национално ниво продължиха да ограничават политическото представителство на лицата, които не се самоопределят като част от т.нар. „конституционни народи" – босненци, хървати или сърби.

Не бе постигнат напредък по изпълнението на предходните решения и препоръки на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ), който определи съществуващото разпределение на властта като дискриминационно.

Ромите останаха обект на системно социално изключване и дискриминация. Повечето от тях живееха в условия на хронична бедност и неадекватни жилища, с ограничен достъп до официална заетост и обществени услуги, включително здравеопазване и образование. Комитетът на ООН за премахване на расовата дискриминация (Комитет по КПРД) призова властите да предприемат спешни мерки за

преодоляване на структурната расова дискриминация спрямо ромите.

Във Федерация Босна и Херцеговина продължи практиката „две училища под един покрив“, а именно отделни училища в една и съща сграда с различни учебни програми за босненски и хърватски ученици, въпреки многобройните съдебни решения, че тя е дискриминационна.

В навечерието на 11 юли – Международния ден за размисъл и възпоменание на Геноцида в Сребреница (1995 г.) зачестиха нападенията срещу завърнали се и вътрешно разселени лица от войната в Босна и Херцеговина (1992 – 1995 г.). Завърналите се продължаваха да имат ограничен достъп до образование, здравеопазване, социална закрила и заетост.

НАСИЛИЕ СРЕЩУ ЖЕНИ И МОМИЧЕТА

Насилието, основано на пола, остана широко разпространено; най-малко 11 жени бяха убити от партньор или член на семейството.

През юни парламентът на Федерация Босна и Херцеговина прие Стратегия за превенция и борба с домашното насилие (2024 – 2027 г.), която предвижда укрепване на превенцията, подобряване на подкрепата за жертвите и оцелелите и разработване на програми за работа с извършителите.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

През август лодка с 30 бежанци и мигранти, предимно сирийци, се обърна в река Дрина на границата със Сърбия. Най-малко 11 души, включително деветмесечно бебе, загинаха.

Властите значително подобриха условията на живот в приемните центрове за бежанци и мигранти, но Комитетът по КПРД изрази загриженост относно продължаващото административно задържане на мигранти, включително деца.

ПРАВО НА ИСТИНА, ПРАВОСЪДИЕ И ОБЕЗЩЕТЕНИЕ

През май Общото събрание на ООН прие резолюция, с която 11 юли беше обявен за Международен ден за размисъл и възпоменание на Геноцида в Сребреница (1995 г.)[1] Политици в Република Сръбска продължиха публично да отричат геноцида и други военни престъпления и да възвеличават осъдени военнопрестъпници. Комитетът по КПРД отправи призив към властите в Босна и Херцеговина да разследват и да привличат към наказателна отговорност всички случаи на реч на омразата.

Съдилищата в Република Сръбска продължиха да прилагат давностни срокове, което възпрепятства разглеждането на множество граждански искове за обезщетение, внесени от жертви на военни престъпления, в частност на сексуално насилие. Освен това жалбоподателите бяха задължени да поемат съдебните разноски, когато исковете им бъдат отхвърлени.

Над 7500 души продължават да са в неизвестност в резултат на войната в Босна и Херцеговина (1992 – 1995 г.)

1. “Bosnia and Herzegovina: Srebrenica resolution an important recognition for victims and their families”, 23 May ↑

БЪЛГАРИЯ

Република България

Независими журналисти и медии бяха страна по множество съдебни дела за клевета. Народното събрание прие изменения в законодателството, забраняващи „ЛГБТИ пропаганда“ в училищата, но отхвърли други предложения за промени, които биха могли допълнително да подкопаят правата на ЛГБТИ общността. Наблюдава се нарастване на случаите на атаки срещу имигранти. Саудитски активист беше изложен на риск от депортиране. Системните недостатъци в областта на психиатричните грижи продължиха да пораждат сериозни проблеми. Предстояха мерки за засилване на защитата на жертвите на домашно насилие.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

През октомври българските граждани гласуваха за седми път в рамките на три

години. Продължаващата политическа нестабилност доведе до това, че постът Омбудсман на Република България остана свободен от април.

Силна гореща вълна предизвика горски пожари и доведе до недостиг на вода.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

Независими журналисти и медии, които отразяват теми, свързани с организираната престъпност и корупцията, бяха изправени пред стратегически искове срещу участието на обществеността.

През януари Софийският градски съд отхвърли иск за клевета, предявен от застрахователна компания, която търсеше безпрецедентно обезщетение от 1 милион лева (около 500 000 евро) срещу електронното издание „Mediapool“ за публикация, свързана със системата „Зелена карта“ в България. Главната редакторка на „Mediapool“ определи съдебното решение, което към момента не беше влязло в сила, като „важна победа“ за свободата на медиите.

През април министърът на вътрешните работи Калин Стоянов предяви иск за клевета срещу „Бюро за разследващи репортажи и данни“ (BIRD) във връзка с публикации, които засягат предполагаема корупция в министерството. Механизмът за бързо реагиране в областта на свободата на медиите посочи, че делото има за цел да ограничи легитимната разследваща журналистика.

В знаково решение от юни Европейският съд по правата на човека установи, че България е нарушила правото на справедлив съдебен процес и свободата на изразяване на журналиста Росен Босев, който през 2019 г. беше признат за виновен в клевета по наказателно дело. Съдът постанови, че присъдата му не е била произнесена от „безпристрастен съд“ и че е нарушила свободата му на изразяване.

СВОБОДА НА СДРУЖАВАНЕ

През септември т.нар. Законопроект за регистрация на чуждестранните агенти, внесен за четвърти път от пророската политическа партия „Възраждане“, беше отхвърлен от парламентарна комисия. Законопроектът предвиждаше забрана за организации, финансирани от чужбина, да извършват дейност в образователни институции и в някои министерства.

Една неправителствена организация от Стара Загора беше лишена от общинско финансиране, след като нейният основател публично критикува граничната полиция за лошо отношение към мигранти.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

През юли Европейският съд по правата на човека обяви жалбата по делото *Я. Т. срещу България* за недопустима със задна дата. Жалбоподателят е транссексуален мъж, на когото беше отказано правно признаване на неговата полова идентичност. Съдът отправи препоръка към България да създаде прозрачна и достъпна правна рамка за признаване на пола.

През август, по спешна процедура, Народното събрание прие изменения в Закона за предучилищното и училищното образование. Забранено беше предоставянето на информация за „нетрадиционна сексуална ориентация“ и „определяне на полова идентичност, различна от биологичната“ в училищата. Правозащитни организации остро се противопоставиха на законодателните промени, определяйки ги като пряка атака срещу основните свободи на ЛГБТИ общността. Преподаватели в цяла България получаваха заплахи, тъй като се обявиха против новите текстове. Лидерът на политическа партия „Възраждане“, която инициира поправките, заплаши да заведе наказателни дела срещу учители, които „прокарват хомосексуална пропаганда“.

През септември Народното събрание отхвърли изменения в Закона за защита на детето, които предвиждаха криминализиране на здравните грижи, утвърждаващи джендъра, за непълнолетни, както и налагането на драстични глоби на здравни специалисти, предоставящи такива грижи.[1]

Според проучване на Агенцията на Европейския съюз за основните права, 72% от ЛГБТИ хората в България са били подложени на тормоз в училище заради

своята сексуална ориентация или полова идентичност.

Неправителствената организация ILGA-Europe, която работи за защитата на правата на ЛГБТИ хората, нареди България на трето място сред най-неефективните страни в Европейския съюз по отношение на защитата на правата на ЛГБТИ хората през 2024 г.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

Ромите продължиха да бъдат обект на дискриминация във всички сфери на обществения живот. През юли Върховният административен съд постанови, че бившият лидер на Българското национално движение Красимир Каракачанов е осъществил дискриминационен тормоз чрез свои антиромски изявления от 2019 г., които доведоха до вълна от насилие срещу ромската общност.

На фона на дезинформация и враждебна реторика от страна на политици в навечерието на изборите за Европейски парламент през юни, се наблюдава увеличаване на ксенофобските инциденти, включително физически нападения срещу лица, търсещи убежище и срещу чужденци.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИ И МИГРАНТИ

Въпреки че има намаление на броя на хората, които преминават по т.нар. „балкански маршрут“ към Западна Европа, незаконните отблъсквания и случаите на насилие на българската граница с Турция останаха сериозна причина за тревога.

Саудитският активист Абдулрахман ал-Халиди, който очакваше окончателно решение по процедурата си за убежище в България, беше поставен под сериозен риск от връщане в Саудитска Арабия. Въпреки съдебно разпореждане за неговото освобождаване, той остана в административно задържане в Центъра за задържане в Бусманци, край София, като му бе отказана адекватна медицинска и психосоциална подкрепа. Правозащитни организации изразиха опасения, че при евентуално връщане той би бил изложен на риск от изтезания и други тежки нарушения на правата на човека.[2]

ПРАВА НА ХОРАТА С УВРЕЖДАНИЯ

През януари Европейският комитет против изтезанията и нечовешкото или унизително отнасяне или наказание („Комитетът“) констатира, че пациентите в психиатричните институции продължават да страдат от липсата на подходяща психосоциална грижа, което според комитета представлява „пренебрегване, нанасящо вреда на пациентите“. Комитетът отправи критика към Министерството на здравеопазването за неспособността му да предотврати и санкционира системното лошо отношение към пациентите.

През април организации от гражданското общество сигнализираха за широко разпространени случаи на злоупотреба с хора с увреждания, включително изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание, финансово и вербално насилие, пренебрегване и изолация в институции, включително малки групови домове.

През август 57-годишен пациент загина при пожар в психиатрична болница във Варна. Разследване, проведено от Омбудсмана на Република България, установи, че пациентът е бил обездвижен и оставен без надзор по време на пожара, а болничният комплекс е имал сериозен недостиг на персонал – на смяна е бил само един лекар.

НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА

През март коалицията „Заедно срещу насилието“, в която участват 37 организации от гражданското общество, призова властите незабавно да въведат в действие приетите през 2023 г. изменения в Закона за защита от домашното насилие, включително да усъвършенстват процедурите за оценка на риска и координацията между институциите.

Националният съвет за превенция и защита от домашно насилие официално започна работа. През септември правителството прие Програма за превенция и защита от домашно насилие (2024–2026 г.), която предвижда мерки за засилване на образователните и превантивни програми, както и за предоставяне на подкрепа на жертвите на домашно насилие.

Според данни на организации, защитаващи правата на жените, най-малко 18 жени са загубили живота си в резултат на домашно насилие през 2024 г.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Въпреки поетия по-рано ангажимент за ускоряване на закриването на въглищните топлоелектрически централи, през април Народното събрание отложи гласуването на Пътната карта за постигане на климатична неутралност. Протестите на миньори и работници в електроцентралите, които изразиха притеснения относно риска от загуба на работни места, доведоха до забавяне на процеса на зелен преход в България.

Министерството на околната среда и водите не информира обществеността, че системата за мониторинг на качеството на въздуха в София не отчита точно нивата на замърсяване.

България регистрира спад в Индекса на ефективност в борбата с климатичните промени, като се придвижи от 36-то на 46-то място.

1. "Bulgaria: Rejection of attempts to criminalise gender-affirming healthcare a welcome block against rising tide of hate", 27 September ↑
2. "Bulgaria should not deport Saudi activist Abdulrahman al-Khalidi and should immediately release him", 12 March ↑

ГЕРМАНИЯ

Федерална република Германия

Германия наруши принципа на забраната за връщане, като депортира 28 души в Афганистан. Продължиха да постъпват сведения за прекомерна употреба на сила от страна на полицията при мирни демонстрации на климатични активисти и защитници на правата на палестинския народ, а репресиите срещу прояви на солидарност с палестинците не бяха преустановени. Приетото през октомври законодателство – представено като „пакет за сигурност" – непропорционално намали обезщетенията за лицата, търсещи убежище, и разшири възможностите за биометрично наблюдение и полицейски проверки без изискуемо обосновано подозрение, като по този начин увеличи риска от расово профилиране.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

През януари журналистически разследвания разкриха расистки планове за масови експулсирания, наричани „ремиграция", изготвени от крайнодесни политици, бизнесмени и други заинтересовани лица.

През март Федералната република назначи първия си полицейски комисар, отговарящ за разглеждане на жалби за дискриминация и други нарушения, извършени от федералните полицейски сили. Въпреки това липсата на ефективни независими механизми за подаване на жалби и отсъствието на задължителни идентификационни знаци за служителите на реда както на федерално, така и на провинциално равнище продължиха да затрудняват разследванията на твърдения за злоупотреби.

Расистката и антимигрантската реторика се засили през годината, особено след нападенията с нож в Манхайм и Золинген през май и август, приписвани съответно на лица от Афганистан и Сирия.

Тази дехуманизираща реторика повлия върху законодателния процес: октомврийският „пакет за сигурност" смесва престъпността с раса, етническа принадлежност и националност. В резултат на това непропорционално бяха намалени обезщетенията за лицата, търсещи убежище, а също така беше разширено използването на биометрично наблюдение и полицейски проверки без необходимото основателно съмнение, което увеличава риска от расово профилиране.

Продължи увеличаването на престъпленията от омраза на антисемитска, ислямофобска и расистка основа, както и нападенията срещу ЛГБТИ хора и други малцинствени групи.

ЛГБТИ хора

През април парламентът прие Закон за самоопределението, който позволява на транссексуалните, небинарните и интерсексуалните лица да получат правно признаване на пола си чрез подаване на проста декларация до службата по гражданско състояние. Новият закон, в сила от ноември, замести Закона за транссексуалните лица от 1980 г., който изискваше дискриминационни психологически експертизи и съдебна процедура за правно признаване на пола.

Въпреки постигнатия напредък, организации от гражданското общество, защитаващи правата на човека, изразиха несъгласие, че текстът съдържа елементи на трансфобска реторика. Например разпоредба, която позволява на притежателите на частни обекти по свое усмотрение да отказват достъп до помещения, предназначени само за единия пол. Според тях законът не осигурява адекватна защита срещу дискриминация за транссексуалните, небинарните и интерсексуалните хора.

Насилие, основано на пола

През ноември Федералната служба за криминална полиция отчете рязко увеличение на случаите на насилие, основано на пола срещу жени спрямо 2023 г. Беше регистриран ръст и при престъпленията, мотивирани от мизогиния (+56,3%), онлайн насилието (+25,0%), трафика на хора (+6,9%), сексуалното посегателство (+6,2%) и домашното насилие (+5,6%). Броят на жените, убити от настоящи или бивши партньори, е с 16,5% по-висок спрямо предходната година.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

На 21 май прокуратурата в Нойрупин повдигна обвинения по чл. 129 от Наказателния кодекс срещу петима членове на климатичното движение „Последно поколение“, твърдейки, че са „сформирали престъпна организация“. Това допълнително криминализира мирният климатичен активизъм.

През годината продължиха сигналите за употреба на прекомерна и ненужна сила от полицията при охраната на мирни демонстрации на климатични активисти и застъпници за правата на палестинците. През септември, по време на протест в подкрепа на Палестина, полицай удари млад мъж, който изпадна в безсъзнание; организации на гражданското общество свързаха действията на властите със структурен расизъм, включително антиарабски и антипалестински нагласи.

На 12 април берлинската полиция забрани и малко след откриването прекрати „Палестинския конгрес“, а на няколко поканени лектори бе отказано влизане в страната или участие в публични прояви.

На 26 април в правителствения квартал полицията забрани палатков лагер, организиран срещу доставките на оръжие за Израел, позовавайки се без достатъчно основания на „опасност за обществената сигурност“, а впоследствие разпръсна участниците със сила.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

Властите продължиха да криминализират лозунга „От реката до морето“, забранен през 2023 г. като „символ на Хамас“. През юни Районният съд в Берлин осъди активист по чл. 140 от Наказателния кодекс за използването му по време на протест през октомври 2023 г., а през ноември Окръжният съд в Берлин осъди жена по чл. 86 за публикуване на лозунга в социалните мрежи, приемайки, че той представлява „знак на терористична организация“.

През май Федералното министерство на образованието започна вътрешна проверка дали университетски преподаватели, критикували насилственото извеждане на студенти, протестиращи в подкрепа на окупираните палестински територии в Свободния университет Берлин, могат да бъдат лишени от държавно финансиране.

На 7 ноември Бундестагът прие резолюция, изискваща всички законодателни и изпълнителни органи да прилагат работната дефиниция за антисемитизъм на Международния алианс за възпоменание на Холокоста (MAВХ) при оценка на „пропуски“ в

борбата с антисемитизма. Дефиницията трябва да служи за ориентир при прегледа на наказателното и бежанското право и при разпределянето на публични средства.

Широк кръг организации на гражданското общество и водещи правни експерти предупредиха, че дефиницията на МАВХ е несъвместима с международните стандарти за свобода на изразяване; резолюцията създаде правна несигурност и поражда риск от нарушения на свободата на изразяване, академичната свобода и свободата на изкуството.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

През януари парламентът прие Закона за подобряване на репатрирането, който разшири правомощията на органите да влизат в помещения, да извършват претърсвания и да задържат, като по този начин още повече увеличи риска от незаконно задържане на лица, търсещи убежище, на територията на Германия.

През юни федералното правителство обяви намерение да възобнови принудителните връщания към Афганистан и Сирия, а през август депортира 28 души в Афганистан в нарушение на принципа на забраната на връщане.

От 16 септември по вътрешните граници на Шенгенското пространство бяха въведени постоянни гранични проверки, които позволяват полицейски контрол без обосновано подозрение; това повиши риска от расово профилиране, отказ на достъп до процедура за убежище и автоматично задържане.

През октомври, в рамките на т.нар. „пакет за сигурност“, парламентът прие разпоредби, изключващи от системата за социални помощи лицата, търсещи убежище, чиито молби се разглеждат в друга държава – членка на ЕС съгласно Регламента от Дъблин III. На тези хора се предоставя само двуседмична привременна помощ, като отклонения са възможни единствено в изключителни случаи.

Хуманитарната програма за приемане на афганистански граждани, стартирала през октомври 2022 г. с цел прехвърляне на по 1000 души месечно, беше преждевременно преустановена: до края на 2024 г. в Германия бяха приети едва 1093 души, а около 2000 одобрени кандидати останаха в Афганистан или Пакистан, очаквайки релокация.

На 9 декември Федералната служба по въпросите на миграцията и бежанците прекрати обработването на молби за убежище, подадени от сирийски граждани, оставяйки близо 50 000 сирийски лица, търсещи убежище, в още по-несигурно положение – задължително настанени в центрове за първоначално настаняване, без право на труд, с ограничен достъп до здравни услуги и без възможност да кандидатстват за събиране на семейството.

ПРАВО НА НЕПРИКОСНОВЕНОСТ НА ЛИЧНИЯ ЖИВОТ

Парламентарно разследване и поредица от разследващи журналистически материали разкриха, че полицията в най-малко шест федерални провинции е използвала технология за лицево разпознаване без достатъчно правно основание.

СЕКСУАЛНИ И РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА

През април назначената от федералното правителство Експертна комисия по въпросите на „репродуктивното самоопределение и репродуктивната медицина“ представи предложения за пълна декриминализация и регламентиране на абортите. В същия месец предварителните резултати от многогодишно изследване за „преживяванията и житейските ситуации на жени с нежелана бременност“ подчертаха необходимостта националното законодателство да се приведе в съответствие с международните стандарти за правата на човека и с насоките на Световната здравна организация относно безопасните грижи при аборт. Въпреки това, въпреки внесения през декември законопроект за частична декриминализация, до края на годината абортът продължаваше да бъде криминализиран.

През ноември влезе в сила Законът за защита на бременните жени от тормоз пред клиники за аборти и задължителни

консултативни центрове. Той забранява умишленото възпрепятстване на достъпа, оказването на натиск и разпространяването на невярна или дезинформираща информация, насочени срещу бременните.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

На 16 май Висшият административен съд на Берлин–Бранденбург постанови, че федералното правителство нарушава Закона за защита на климата, тъй като мерките му не са достатъчни за постигане на обвързващите национални цели за намаляване на емисиите.

На 17 юли влезе в сила изменен Закон за защита на климата, който остави общата цел неизменена, но премахна секторните цели и задължението за приемане на неотложни мерки при отклонения, като по този начин обезсили аргументите на съда.

БЕЗОТГОВОРНИ ОРЪЖЕЙНИ ДОСТАВКИ

През юни специални докладчици на ООН призоваха всички държави да прекратят доставките на оръжие за Израел, за да избегнат съучастие в нарушения на международното хуманитарно право. Въпреки намалелия брой издадени лицензи, Германия продължи да разрешава износ на военно оборудване за Израел, както и за Саудитска Арабия, въпреки отсъствието на отчетност за сериозни нарушения на правата на човека и хуманитарното право във военния конфликт в Йемен.

ГРУЗИЯ

Грузия

Управляващата партия продължи да узурпира властта и да потиска инакомислието. Нови законодателни изменения разшириха правомощията на държавните органи и полицията, като едновременно с това неправомерно ограничиха мирните протести и отслабиха гражданското общество. Полицията многократно прибягна до незаконна сила, за да разпръсне мирни демонстрации, арестува и подложи на жестоко, нечовешко или унизително третиране стотици участници. Парламентът прие и ново дискриминационно законодателство. Продължиха да постъпват сигнали за цивилни хора, държани при нечовешки условия в центровете за задържане в отцепилите се територии.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

На фона на масови обществени протести управляващата партия „Грузинска мечта“ прокара серия законодателни промени, които ограничиха правата на човека и подкопаха гражданското общество, както и независимостта на съдебната власт и държавните институции. В отговор Европейският съюз спря през май процеса на присъединяване на Грузия. Победата на „Грузинска мечта“ на парламентарните избори през октомври, помрачена от множество сигнали за изборни измами и сплашвания, беше широко оспорвана и доведе до продължителни протести и международни критики. През ноември и декември избухнаха нови демонстрации, след като правителството обяви, че прекратява преговорите за членство в ЕС.

СВОБОДА НА СДРУЖАВАНЕ

През май парламентът прие Закона за прозрачност на чуждестранното влияние, който задължава организациите, получаващи над 20% от финансирането си от чуждестранни източници, да се регистрират като „агенти на чуждо влияние“ и да спазват обременителни, натрапчиви изисквания за отчетност и контрол. Впоследствие този закон се превърна в инструмент за стигматизиране и дискредитиране на организации, които критикуват правителството. Европейската комисия за демокрация чрез право (Венецианската комисия) на Съвета на Европа заяви, че законът нарушава свободата на изразяване, свободата на сдружаване и личния живот, както и принципите на пропорционалност и недискриминация.

На 9 октомври Конституционният съд прие за разглеждане искане за проверка на конституционосъобразността на закона, но отказа да преустанови действието му до постановяване на окончателното решение.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

Критичните гласове – включително противниците на Закона за прозрачност на чуждестранното влияние и продемократичните европейски протестиращи – бяха подложени на системен тормоз, клеветнически кампании и физическо насилие. Повече от десет активисти, участвали в демонстрации, бяха причакани, нападнати и тежко ранени от неидентифицирани лица; мнозина се нуждаеха от болнично лечение. Някои от нападенията изглеждаха координирани, като властите понякога ги толерираха, насърчаваха или дори подстрекаваха.

На 11 юни активистът Зука Бердзенишвили беше жестоко пребит близо до дома си, часове след като председателят на парламента публично го обвини, че участва в „политически мотивирана кампания“ срещу управляващата партия.

До края на годината нито едно от тези нападения не беше разследвано по обективен и ефективен начин.

Закон, приет през декември, даде на правителството широки правомощия да преструктурира публичните институции и да уволнява държавни служители по произволни, политически мотивирани критерии. По данни на местни наблюдатели до края на годината над 100 служители, които публично изразиха солидарност с протестното движение, бяха освободени от работа без обосновани причини.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

Протестите привличаха огромен брой участници – през април и май срещу законопроекта за прозрачност на чуждестранното влияние, през октомври срещу оспорваните изборни резултати и през ноември срещу замразяването на преговорите за членство в ЕС.

В отговор полицията употреби незаконна сила срещу преобладаващо мирни демонстранти: без предупредителни сигнали изстрелваше химически дразнители и водни струи от близко разстояние, нанасяше побои, причиняваше наранявания и извършваше масови арести на стотици участници.[1]

Полицията преследваше демонстранти и извън местата на протеста, извършвайки обиски и арести в домовете и офисите им; само през ноемврийско-декемврийските акции бяха задържани приблизително 500 души.

Репресиите засегнаха и журналистите, които отразяваха събитията: според данни на медийни източници над 50 репортери са пострадали, подложени на унизително и оскърбително отнасяне, а техниката им – унищожена или иззета, което ги възпрепятства от изпълнение на професионалната им дейност.

На 3 май група цивилни мъже врязаха автомобил в тълпа протестиращи в Тбилиси, след което обкръжиха и нападнаха участници в шествието. През декември маскирани, неидентифицирани лица неколкократно заплашваха и атакуваха демонстранти и журналисти, докато полицията наблюдаваше, без да се намеси. Нито един от тези случаи не беше обективно разследван, а извършителите, включително служители на реда, използвали сила, не бяха установени или подведени под отговорност.

Влязлото в сила на 30 декември ново законодателство наложи допълнителни, произволни ограничения върху свободата на изразяване и правото на мирни събрания: въвежда високи глоби за поставяне на протестни плакати и лозунги, за носене на маски, както и за присъствие на непълнолетни лица на митинги. Законът предоставя на полицията правомощие да задържа „превантивно“ лица, за които има подозрение, че могат да извършат нарушение, за срок до 48 часа.

ИЗТЕЗАНИЯ И ДРУГИ ФОРМИ НА НЕЧОВЕШКО ОТНАСЯНЕ

По време на демонстрациите през април и май над 100 души заявиха, че при задържането и по-късно в ареста са били подложени на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне, включително физически и словесен тормоз, упражнен от служители

на реда. Сигналите за изтезания и малтретиране бяха още по-масови по време на протестите през ноември–декември: над 300 задържани, т.е. мнозинството от тях, твърдяха, че са били малтретирани, а повече от 80 души бяха хоспитализирани със сериозни наранявания.[2]

Задържаните демонстранти са системно извеждани на неизвестни места, включително извън Тбилиси, лишавани от достъп до семействата и адвокатите си и държани от 24 до 48 часа без реално обоснована необходимост, в нарушение на националното законодателство. В немалко случаи на ранени задържани не е осигурена своевременна медицинска помощ, включително спешни хирургични интервенции.

На 14 май полицаи записаха собствените си действия, докато пребиват и душат мирния протестиращ Давит Кацарава. Той бе хоспитализиран с тежко мозъчно сътресение и фрактури на лицевите кости. На 24 юли съдът му наложи глоба от 2000 лари (около 720 щатски долара) за „неподчинение на полицията“, но до края на годината по разследването по подадения от него сигнал за изтезание нямаше никакъв напредък.

НЕСПРАВЕДЛИВИ СЪДЕБНИ ПРОЦЕСИ

След протестите през април-май и ноември-декември съдилищата проведоха стотици ускорени и несправедливи производства, като наложиха административни санкции на антиправителствени демонстранти за предполагаемо „дребно хулиганство“ и „неподчинение на полицията“.

Срещу над 50 участници в протестите бяха образувани наказателни дела по измислени обвинения – възпрепятстване работата на стратегически обекти, групово насилие, умишлено повреждане на имущество и нарушаване на обществения ред. Някои от задържаните твърдяха, че са били принуждавани да подпишат самопризнания в отсъствие на адвокат. Повечето от тези дела останаха висящи към края на годината.

На 14 май Омар Окрибашвили и Саба Мепаришвили бяха арестувани за повреждане на временни полицейски бариери и обвинени в престъпление, наказуемо с от три до шест години лишаване от свобода.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

През август съдът забрани демонстрациите, започнали още през март от жителите на село Шукрути, Чиатурски район. Те обвиняваха миннодобивната компания, че при добива на манган е увредила домовете и земеделските им земи, без да им изплати адекватно обезщетение. До септември няколко от демонстрантите се преместиха в Тбилиси и пред парламента обявиха гладни стачки с искане за правителствена намеса и независима оценка на щетите. Преговорите между протестиращите и компанията, водени с посредничеството на властите, не постигнаха съществен резултат.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

На 17 септември парламентът прие Закона за „семейните ценности и закрилата на непълнолетните“, който въвежда редица открито хомофобски и трансфобски мерки. Сред тях са забрана за разпространяване на информация и за провеждане на публични събирания, ако се прецени, че „насърчават“ еднополовите отношения. Ден по-късно в дома си беше убита известна транс жена. Правозащитни организации, които защитават ЛГБТИ общността, предупредиха, че новият закон и съпътстващата го правителствена реторика подхранват престъпления, мотивирани от хомофобия и трансфобия.

АБХАЗИЯ И ЮЖНА ОСЕТИЯ/ ЦХИНВАЛСКИ РЕГИОН

Право на живот

На 9 април Европейският съд по правата на човека постанови, че Русия е нарушила редица права на човека – включително правото на живот – в хода на установяването и охраната на административните граници около отцепилите се територии Южна Осетия и Абхазия. Съдът заключи, че граничните инциденти са „достатъчно многобройни и взаимно свързани“, за да се

приеме, че Русия допуска системни нарушения.

Нехуманни условия на задържане

Според сведенията през цялата година в района на Южна Осетия цивилни граждани са били държани при тежки условия, с ограничен достъп до правна защита и медицинска помощ.

1. "Georgia: authorities must stop using unlawful force against peaceful protesters and ensure accountability", 3 May ↑
2. "Georgia: Police committing shocking human rights violations amid ongoing crackdown on protesters", 13 December ↑

ГЪРЦИЯ

Република Гърция

Апелативен съд потвърди осъдителните присъди срещу двама мъже за причиняването на смъртта на ЛГБТИ активиста Зак Костопулос. През годината продължиха да постъпват сигнали за злоупотреби спрямо мигранти и лица, търсещи убежище, по границите, а обитателите на приемния център на остров Самос бяха държани в условия, равнозначни на незаконно задържане. Защитници на правата на човека, ангажирани с подкрепа за бежанци и мигранти, продължиха да бъдат подлагани на криминализиране заради своята дейност. Не стихнаха твърденията за ненужна и прекомерна употреба на сила от полицията при охрана на демонстрации. Бяха изразени опасения относно разследване, което не установи връзка между незаконното използване на шпионски софтуер и държавни ведомства или агенции. Като важна стъпка напред Гърция узакони брака между лица от един и същи пол. Здравни специалисти продължиха да сигнализират за съществени пропуски в националната здравна система.

ПРАВО НА ЖИВОТ

През юли Апелативният съд в Атина потвърди осъдителната присъда срещу двама мъже за причиняване на тежка телесна повреда, довела до смъртта на ЛГБТИ активиста Зак Костопулос през септември 2018 г.

През август прокурор в Ханя повдигна обвинение срещу четирима полицейски служители за умишлено убийство, извършено при евентуален умисъл, във връзка със смъртта на Костас Мануудакис по време на полицейска проверка в село Врисес, остров Крит, през септември 2023 г.

През септември работникът мигрант Камран Ашик почина в полицейски арест. Публикуваните в медиите снимки на тялото му разкриват наранявания, сочещи побой. През декември националният механизъм за разглеждане на жалби срещу полицията обяви, че започва собствено разследване по случая.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Смъртоносните корабокрушения продължиха през цялата година, както и достоверните сигнали за незаконни връщания по бързата процедура и други нарушения на правата на човека от страна на гръцките органи за граничен контрол спрямо лица, търсещи убежище и мигранти.

В решение от януари, отнасящо се до инцидент от 2014 г., при който бреговата охрана е стреляла по лодка на мигранти и е причинила смъртта на сирийски гражданин, Европейският съд по правата на човека установи, че Гърция е нарушила правото на живот чрез неправомерна употреба на смъртоносна сила и недостатъчно разследване.

Въпреки това, употребата на огнестрелно оръжие при операции за граничен контрол остана тревожна: през юли мъж загина, когато бреговата охрана откри огън по преследвана лодка край островите Сими.

Предварителната вътрешна проверка на действията на властите във връзка с корабокрушението край Пилос от юни 2023 г., при което загинаха над 600 души, приключи едва през декември. Оцелели разкриват, че гръцката брегова охрана носи

отговорност за трагедията, а организации от гражданското общество, представляващи оцелелите и семействата на жертвите, критикуваха прокуратурата, че не е изискала писмени обяснения от длъжностните лица, координирали операцията по търсене и спасяване, както и от техните ръководители. В отделно производство от май, което породи опасения относно справедлив процес, деветима оцелели бяха оправдани по обвинения, включително за причиняване на корабокрушението.

В Центъра със затворен контролиран достъп на остров Самос – финансиран от ЕС – лица, търсещи убежище, основно лица, дефинирани по расов признак, рутинно бяха подлагани на ограничения на свободата, равностойни на незаконно задържане. В центъра бяха констатирани сериозни пропуски в осигуряването на основни услуги, включително достъп до течаща вода и здравни грижи; в периоди на пренаселеност условията можеха да достигнат прага на нечовешко или унизително отнасяне или наказание.[1]

Комитетът на Съвета на Европа за предотвратяване на изтезанията публикува през юли своите констатации от посещението си през 2023 г.

Условията и лишаването от свобода в Самос и в останалите центрове със затворен контролиран достъп (ЦЗКД) непропорционално засягат лицата с приписвана расова идентичност и задълбочава изключването на мигрантите и бежанците въз основа на расов признак.

През октомври Съдът на Европейския съюз се произнесе по дело, свързано с връщането на лица, търсещи убежище, от Гърция в Турция, съгласно споразумението за обратно приемане между ЕС и Турция от 2014 г., чието изпълнение Турция беше преустановила през март 2020 г. Съдът прие, че когато държавата, към която лицата трябва да бъдат върнати, не гарантира приемането им обратно, гръцките органи не могат да обявяват молбите за убежище за недопустими въз основа на правилото за „безопасна трета държава“.

Достъпът на лицата, търсещи убежище, и бежанците до социално-икономическа подкрепа се влоши. Програмата „ХЕЛИОС“, управлявана от Международната организация по миграция с финансиране от гръцките власти, преустанови дейността си на 30 ноември; тя предоставяше жилищно настаняване и друга подкрепа на лица с международна или временна закрила от ЕС. По данни на НПО „Помощ за бежанците в Егея” (Refugee Support Aegean) от май насам властите са прекратили изплащането на финансовата помощ, на която лицата, търсещи убежище, имат законно право.

ЗАЩИТНИЦИ НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

През януари съдът на остров Лесбос оправда шестнадесет хуманитарни доброволци, участвали в операции по търсене и спасяване на бежанци и мигранти, по обвинения в маловажни престъпления, включително „шпионаж“.

Въпреки това продължиха опасенията около наказателните разследвания срещу Панайотис Димитрас, говорител на „Гръцкият център за наблюдение Хелзинки“ (Greek Helsinki Monitor) и срещу Томи Олсен, ръководител на „Доклад за плавателните съдове в Егейско море“ (Aegean Boat Report), заради дейността им в подкрепа на бежанци и мигранти по гръцките граници. В рамките на това разследване Панайотис Димитрас остана под ограничителни мерки, включително забрана за напускане на страната, а през май властите издадоха национална заповед за ареста на Томи Олсен.

През август организации от гражданското общество осъдиха продължаващия съдебен тормоз срещу Панайотис Димитрас, срещу когото, заедно със съпругата му Нафсика Папаниколату, тече наказателно разследване за предполагаема злоупотреба с доверие и пране на пари.

През ноември бяха изразени тревоги относно съдебното производство срещу защитническата на правата на човека Алексия Цуни по обвинения в „лъжесвидетелстване“ и клевета – дело, което изглежда представлява ответна реакция срещу нейната антирасистка дейност и застъпничество в подкрепа на бежанците.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

Продължиха да постъпват сигнали за употреба на ненужна и прекомерна сила от страна на полицейските органи, включително неправомерно използване на несмъртоносни оръжия срещу протестиращи и журналисти.

През декември правозащитната адвокатка Ани Папарусу и група мирни демонстранти бяха отведени в полицейски участък за проверка на самоличността непосредствено преди протест – действие, което изглеждаше незаконосъобразно и преследваше главно целта да възпрепятства участието им.

През октомври съд постанови обезщетение в полза на фотожурналиста Орестис Панайоту за тежката травма, нанесена му от струя водно оръдие, изстреляна от непосредствена близост по време на демонстрация в Атина през 2021 г. През ноември съд в Атина осъди полицай на осем месеца условно лишаване от свобода, след като го призна за виновен в причиняване на телесна повреда по непредпазливост на Орестис Панайоту.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

Гърция все още не е създала ефективна законодателна рамка за противодействие на стратегическите искове срещу участието на обществеността (SLAPP).

През септември Апелативният съд в Атина разгледа жалбата на журналистката Ставрула Пулимени и медийната кооперация „Алтертес“ (Alterthess) срещу решение, с което частично е уважен предявен през 2021 г. иск във връзка с техни публикации за екологични щети – иск, който фактически силно прилича на SLAPP.

През октомври Атинският първоинстанционен съд отхвърли дело за клевета, заведено през 2022 г. от Григорис Димитриадис – бивш началник на кабинета на министър-председателя – срещу трима журналисти (сред които Танасис Кукакис) и изданията Вестник на редакторите (Newspaper of Editors) и Обединени репортери (Reporters United) по повод разследваща публикация за скандала с незаконното наблюдение. Организации, работещи за свобода на печата определиха делото като отличен пример за SLAPP.

ПРАВО НА НЕПРИКОСНОВЕНОСТ НА ЛИЧНИЯ ЖИВОТ

През януари Европейският съд по правата на човека постанови, че Гърция е нарушила правото на неприкосновеност на личния живот, след като през 2012 г. властите публично разкриха самоличността и медицинските данни на жени, живеещи с ХИВ.

През юли опозиционни партии, организации от гражданското общество и адвокати, представляващи жертви на незаконно наблюдение, изразиха сериозна загриженост, след като разследване на Прокуратурата на Върховния касационен съд заключи, че няма връзка между противозаконното използване на шпионския софтуер „Хищник“ и държавни министерства или агенции.

НАСИЛИЕ СРЕЩУ ЖЕНИ И МОМИЧЕТА

През април бившият партньор на Кириаки Грива я уби пред полицейско управление в Атина, където тя беше отишла да потърси закрила. Начинът, по който полицията обработи жалбата ѝ, предизвика сериозно обществено недоволство и доведе до наказателно разследване срещу четирима полицейски служители за престъплението „излагане на риск на човешки живот“.

През ноември Комитетът на ООН по правата на човека настоятелно препоръча на Гърция да преразгледа Закона от 2021 г. относно съвместното упражняване на родителските права, за да гарантира ефективна закрила за всички жертви на домашно насилие, както и да предвиди изрично криминализиране на фемицида.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

През февруари парламентът прие закон, който позволява брака между лица от един и същи пол. Липсата на допълнителна правна уредба за преодоляване на съществуващите празноти остави ЛГБТИ лицата – включително транссексуалните хора и техните деца – уязвими към продължаваща дискриминация.

Според Гръцката асоциация за подкрепа на транссексуалните лица здравната система все още използва медицинска класификация, която определя транссексуалния статус като „разстройство на джендър идентичността".

В доклад, публикуван през април и обхващащ 2023 г., Мрежата за регистриране на инциденти с расистко насилие отчете 158 нападения, от които 61 са били насочени към ЛГБТИ лица.

ПРАВА НА ЛИЦАТА, КОИТО ОТКАЗВАТ ЗАДЪЛЖИТЕЛНА ВОЕННА СЛУЖБА ПО СЪВЕСТ

Цивилната алтернатива на задължителната военна служба запази наказателния и дискриминационния си характер. След знаковото решение на Комитета на ООН по правата на човека от 2021 г., с което по делото на отказалия по съвест Лазарос Петромелидис бяха констатирани многобройни нарушения на Международния пакт за граждански и политически права, Гърция все още не е изплатила пълно обезщетение и не е провела реформите, необходими за „ефективно гарантиране на правото на отказ от военна служба по съвест".

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Експертите, изготвящи Индекса за ефективност в областта на климата, разкритикуваха значителното разширяване на газовата инфраструктура в Гърция, тъй като задълбочава зависимостта ѝ от изкопаеми горива.

Екстремна гореща вълна, която учените свързват с последиците от изменението на климата, причини смъртни случаи. През август общоевропейско изследване прогнозира, че броят на смъртните случаи, свързани с високите температури, ще нараства в Европа през този век и че „при сценарий на затопляне с 3°C смъртните случаи от горещини в Гърция годишно ще се увеличат от сегашните 1 730 до 4 767".

През август мащабни горски пожари в област Атика, а през септември – в община Ксилокастро, изпепелиха хиляди декари земя, унищожиха множество домове и взеха три човешки живота. В проучване от юни Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) отбеляза, че изменението на климата многократно повишава риска от горски пожари в Гърция.

ПРАВО НА ЗДРАВЕ

Здравни специалисти и експерти продължиха да разкриват сериозните дефицити в националната здравна система на Гърция. През периода бяха докладвани хроничен недостиг на персонал, продължително работно време и затруднен достъп до платен отпуск, а редица клиники бяха застрашени от закриване или функционираха с намален капацитет поради липса на кадри и/или оборудване.

1. *Greece: Samos: "We Feel in Prison on the Island": Unlawful Detention and Sub-Standard Conditions in an EU-Funded Refugee Centre*, 30 July ↑

ДАНИЯ

Кралство Дания

Наблюдението на населението в системата за социална сигурност доведе до дискриминационни практики спрямо уязвими групи. Парламентът включи в Наказателния кодекс всички престъпления, предвидени в Римския статут на Международния наказателен съд. Организации от гражданското общество започнаха съдебни производства с искане за преустановяване на износа на въоръжение за Израел. Върховният съд постанови, че Дания е длъжна да съдейства за връщането на датско дете и майка му от затворнически лагер в Сирия.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

През ноември Амнести Интернешънъл публикува доклад относно наблюдението на населението и дискриминацията в системата за социална сигурност, в който разглежда последиците от новата автоматизирана и

дигитализирана система.[1] Докладът разкрива потенциални нарушения на правото на личен живот, правото на равнопоставеност и забрана на дискриминацията, както и на правото на социална сигурност. Цифровият преход и използването на алгоритми създадоха форма на наблюдение, която води до пряка дискриминация срещу уязвими групи, включително хора с увреждания, лица, идентифицирани по расов признак, мигранти и бежанци.

ПРАВО НА ИСТИНА, ПРАВОСЪДИЕ И ОБЕЗЩЕТЕНИЕ

През юни подготвителен законодателен комитет представи на министъра на правосъдието препоръки за включване на определени престъпления по международното право в Наказателния кодекс на Дания.

В резултат на това, през декември парламентът прие нова глава в кодекса, която позволява национално наказателно преследване за престъпление агресия, геноцид, престъпления срещу човечеството, военни престъпления и изтезания, всяко едно от които е включено в Римския статут на Международния наказателен съд. Организациите от гражданското общество приветстваха реформата като важен инструмент в борбата с безнаказаността и за укрепване на защитата на правата на човека.

През август Върховният съд отмени решенията на Висшия и Окръжния съд, според които Дания не е длъжна да съдейства за извеждането на датско момче и неговата майка от затворническия лагер „Ал-Рож“ в Сирия. Съдът постанови, че по-нисшите инстанции не са взели предвид достатъчно най-добрия интерес на детето, включително неговата уязвимост и специфични нужди. Момчето и майка му бяха репатрирани през октомври — това е първият случай, в който Върховният съд признава задължението на властите да осигурят връщането на деца с датско гражданство, задържани с майките си.

БЕЗОТГОВОРНИ ОРЪЖЕЙНИ ДОСТАВКИ

През март организации от гражданското общество заведоха съдебни искове срещу датската държава с искане за преустановяване на износа на оръжие за Израел, като изтъкнаха наличието на „ясен риск“ този износ да бъде използван за извършване на сериозни нарушения на международното хуманитарно право (МХП) срещу палестински цивилни в Ивицата Газа. Те настояха съдът да прецени дали износът противоречи на правилата за търговията с оръжие, по които Дания е поела ангажименти. Първите съдебни заседания се очакват през 2025 г.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

През май парламентът на Косово одобри споразумение с Дания за наемане на 300 затворнически килии в Косово за настаняване на чужди граждани, осъдени за престъпления в Дания, които подлежат на депортиране след изтърпяване на присъдата. Това породи опасения относно защитата на правата на човека на лицата, които ще бъдат лишени от свобода по тази схема.

1. *Denmark: Coded Injustice: Surveillance and Discrimination in Denmark's Automated Welfare State*, 12 November ↑

ИРЛАНДИЯ

Ирландия

Правителството пое ангажимент да забрани търговията със стоки и услуги, произхождащи от незаконните селища в окупираните палестински територии. Плановете за използване на технология за лицево разпознаване в полицейската дейност предизвикаха опасения за масово и дискриминационно наблюдение на населението. Назначената от правителството комисия препоръча предприемане на основни мерки за

справяне с изострящата се жилищна криза.

ОТГОВОРНОСТ НА КОРПОРАТИВНИЯ СЕКТОР

През октомври правителството се ангажира да приеме законодателство, забраняващо търговията със стоки и услуги, произхождащи от незаконните селища в окупираните палестински територии. Това обещание бе поето след публикуването през юли на консултативното становище на Международния съд, което потвърди незаконността на израелската окупация.

Също през октомври парламентарна комисия (Oireachtas) оповести доклад за психическите и други зловредни ефекти, които социалните мрежи оказват върху децата. Комисията препоръча да бъде въведено законово изискване системите за препоръчване на съдържание в онлайн платформите да бъдат по подразбиране изключени за потребители под 16-годишна възраст, както и ирландските власти да осъществяват по-строг контрол върху изпълнението на тези регулации.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

През ноември Ирландският орган за устойчива енергия посочи, че въпреки напредъка в увеличаването на дела на енергията от възобновяеми източници, все още съществуват сериозни пропуски в изпълнението на правно обвързващите въглеродни бюджети, ангажиментите за енергийна ефективност и националните цели за производство на енергия от възобновяеми източници.

През юли Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) публикува оценка на ирландската стратегия за климатично финансиране. В документа се отбелязва, че основният ѝ приоритет е насочен към мерки за адаптация, което се различава от повечето инициативи, които наблягат на смекчаването на последиците от климатичните промени. Стратегията също така предвижда насочване на средства към най-слабо развитите страни и малките островни развиващи се държави.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, СДРУЖАВАНЕ И СЪБРАНИЯ

Експерти по правата на човека изразиха опасения относно планираното прилагане на технология за лицево разпознаване от полицията, тъй като тя може да възпрепятства правото на свобода на събрания и свобода на сдружаване. Те отбелязаха, че тази технология има потенциал да улесни масовото наблюдение и дискриминационно насочено наблюдение, което представлява непропорционален риск за хора, определяни по расов признак.

Предмет на сериозна загриженост беше липсата на публично достъпни политики и насоки относно действията на полицията по време на протести, особено на фона на сигнали за незаконна употреба на сила срещу мирни демонстранти.

Наред с това, въздействието на Закона за изборите върху застъпническата дейност на широк кръг организации от гражданското общество продължи да буди тревога, тъй като наложените от него ограничения ограничават достъпа им до финансиране.

СЕКСУАЛНИ И РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА

През октомври влезе в сила Законът за здравето (прекъсване на бременността – зони за безопасен достъп) от 2024 г., който забранява всякакви действия, целящи „оказване на влияние или сплашване“ на лица, посещаващи лечебни заведения, предоставящи услуги за прекъсване на бременността. Законът има за цел да осигури неприкосновеността и защитата на правата на хората, които се възползват от тези услуги.

Въпреки това, правителството не коригира пропуските, установени при прегледа през 2023 г. на Закона за здравето (уреждащ прекъсването на бременността) от 2018 г. Вследствие на това, съществува риск лицата, които се нуждаят от прекъсване на бременността, да се сблъскат със забавяне или отказ на медицинска помощ.

ПРАВА НА РАБОТНИЦИТЕ

Въпреки законовото изискване, правителството отново не публикува

прегледа на Закона от 2017 г., който криминализира купуването на сексуални услуги. Същият закон запазва и престъплението „поддържане на публичен дом“, което продължава да криминализира сексуалните работнички и работници, когато работят заедно с цел повишаване на собствената си безопасност. Сексуални работници и организации от гражданското общество изразиха тревога, че законът остава непроменен, въпреки доказателствата, че ги излага на по-висок риск от насилие и други злоупотреби.

ПРАВО НА ЖИЛИЩЕ

Кризата с наличността и финансовата достъпност на жилища се задълбочи, оставяйки рекорден брой хора, включително деца, без дом. През март Комитетът на ООН по икономически, социални и културни права разкритикува продължаващата липса на жилища, съобразени с културните особености на общността на пътуващите и ромската общност.

През май правителствената Жилищна комисия, натоварена с прегледа на жилищната политика, установи неефективни процеси на вземане на решения и по-високи публични разходи в сравнение с други европейски държави. Комисията препоръча цялостно стратегическо преосмисляне на жилищната политика и предложи текст за обещания от правителството конституционен референдум относно правото на жилище, който обаче не беше проведен до края на годината.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Правителството не преразгледа плана си за поетапно премахване на неадекватната система за настаняване на лицата, търсещи убежище, известна като „директно предоставяне“. Поради недостига на места и определянето им като група с по-нисък приоритет, хиляди неженени мъже, търсещи убежище, останаха без настаняване; много от тях бяха принудени да спят на улицата. През август Върховният съд реши, че държавата не е способна да осигури задоволяване на основните им потребности.

ПРАВО НА ЗДРАВЕ

През септември организацията от гражданското общество „Мрежа за равнопоставеност на транссексуалните лица – Ирландия“ (Transgender Equality Network Ireland) публикува изследване за преживяванията на транссексуални и небинарни лица при ползване на общи и специализирани здравни услуги, свързани с утвърждаване на пола. Проучването разкрива дълги листи на чакащи и отрицателно въздействие върху психичното здраве, произтичащо от практиките на специализираната Национална служба по въпросите на джендъра. Установени са и чести случаи на патологизиране и липса на достатъчно познания по въпросите на джендъра сред общопрактикуващите лекари.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

Комитетът на ООН по икономически, социални и културни права и Комисарят по правата на човека на Съвета на Европа изразиха загриженост от продължаващата дискриминация и расизъм спрямо общностите на пътуващите и ромите.

През декември влезе в сила Законът за наказателното правосъдие (престъпления от омраза), който предвижда по-тежки наказания за някои престъпления, когато е установено, че са извършени по мотиви от омраза.

ИСПАНИЯ

Кралство Испания

Испания преустанови издаването на нови лицензи за износ на оръжие за Израел. Властите не предприеха мерки за осигуряване на адекватни жилищни условия в квартал „Каняда Реал“. Два висши съдебни органа оспориха Закона за амнистия от 2024 г., като посочиха, че той противоречи на конституцията и правото на ЕС. Първото съдебно дело в страната за изтезания, извършени по време на режима на Франко, бе прекратено поради изтекла давност. Насилието,

основано на пола, продължи да бъде сериозен проблем, а правата на непридружените деца мигранти оставаха недостатъчно защитени.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

Беше постигнато политическо споразумение за обновяване състава на Съвета на съдебната власт – органът, който ръководи съдебната система и функционираше с изтекъл мандат повече от пет години поради липса на консенсус между основните партии.

Август бе най-горещият месец от 1961 г. насам: средната температура през месеца надхвърли с 2°C стойностите за периода 1991–2020 г., което доведе до най-малко 3160 смъртни случая, свързани с горещините.

БЕЗОТГОВОРНИ ОРЪЖЕЙНИ ДОСТАВКИ

През май и ноември правителството отказа транзита на три кораба с военен товар за Израел. Това решение предизвика разследване от Федералната морска комисия на САЩ.

ИКОНОМИЧЕСКИ, СОЦИАЛНИ И КУЛТУРНИ ПРАВА

Право на здраве

Данни на Министерството на здравеопазването разкриват, че ограничените държавни и регионални инвестиции подкопават правото на здраве: делът от бюджета, отделян за обществено здраве и първична помощ, намалява от 2020 г.

През октомври съдът възобнови разследване за непредумишлено убийство, свързано със смъртта на жена в дом за възрастни хора по време на пандемията от Covid-19. Разследването разкри, че правителството на автономната област Мадрид е разпоредило да не се приемат в болница възрастни хора с умерени до тежки физически увреждания и когнитивни нарушения.

Право на жилище

Мерките за временно спиране на принудителните изселвания на лица в икономическо затруднение останаха в сила, но Законът за жилищното настаняване не осигуряваше защита, съответстваща на международните стандарти: през първите девет месеца на 2024 г. се извършиха 20 581 изселвания.

Ограниченията на наемните цени, предвидени в закона, бяха въведени само от две автономни области, а наемите често надхвърляха ръста на средните заплати.

През септември Европейският комитет по социални права установи, че държавата не е осигурила подходящи жилищни условия за над 4500 жители на „Каняда Реал“ в столицата Мадрид, включително за 1800 деца, които са засегнати от прекъсвания на електрозахранването.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

С изменението на Националния интегриран план в областта на енергетиката и климата 2021-2030 г., целта за намаляване на емисиите бе повишена до 32% спрямо 1990 г., далеч под целта на ЕС от 55%.

На 29 октомври в област Валенсия проливни дъждове причиниха преливане на няколко реки и внезапни наводнения. Счита се, че вероятността от тези проливни се увеличава поради предизвиканото от човека изменение на климата. Според официални данни, бедствието е свързано с 224 смъртни случая в три автономни области, а засегнатите лица са около 190 000. Жилища и ключова инфраструктура претърпяха значителни щети. Въпреки че в сутрешните часове на този ден Националната метеорологична служба изпраща няколко предупреждения, съобщението за масово оповестяване е изпратено едва след 20:00 ч., когато ситуацията вече е критична от часове и евакуирането на по-голямата част от жителите е невъзможно.

ПРАВО НА НЕПРИКОСНОВЕНОСТ НА ЛИЧНИЯ ЖИВОТ

През април Националният съд поднови разследването за използването на шпионския софтуер Pegasus срещу министър-председателя и други членове на правителството. Производството по случая

с прилагането на Pegasus срещу главни действащи лица на каталунското движение за независимост – активисти и политици – обаче не отбеляза напредък. Държавното обвинение предложи прекратяване на делото срещу бившия директор на Националния разузнавателен център за предполагаемото хакване на телефона на бившия президент на Каталуния, аргументирайки се с това, че е имало съдебен контрол върху оперативните действия.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

Правителството одобри План за действие в подкрепа на демокрацията, насочен към повишаване на прозрачността, подобряване на плурализма и правото на информация. Документът предвижда реформа на нормативната уредба, която ограничава свободата на изразяване, включително разпоредби от Наказателния кодекс, т.нар. „закон за запушване на устата“ и Закона за класифицираните тайни от 1968 г.

Националният съд прие за разглеждане жалба срещу двама активисти в подкрепа на окупираните палестински територии по обвинение във „възхвала на тероризма“ заради техни изявления по време на парламентарно събитие. Разследващият съдия прекрати производството срещу единия активист, но решението беше обжалвано.

През септември петима души бяха привлечени към наказателна отговорност за „обида на религиозните чувства“ във връзка с художествено представление, възпроизвеждащо религиозно шествие.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

Законът за амнистия влезе в сила през 2024 г. и се прилагаше през цялата година, включително по случаи на незаконна употреба на сила от страна на силите за сигурност при проведения референдум за независимост на Каталуния през 2017 г. През юли Върховният съд внесе възражение относно неговата конституционосъобразност пред Конституционния съд, а Националният съд отправи преюдициално запитване до Съда на Европейския съюз относно съвместимостта на закона с правото на ЕС.

Съдът отказа да образува наказателно производство поради инфилтриране на полицейски служител под прикритие в социални движения в Барселона, а парламентът отхвърли незаконодателно предложение за парламентарно разследване на подобни случаи на предполагаема инфилтрация.

През май съдия прекрати разследването по случай на жена, загубила око вследствие на удар от гумен куршум, изстрелян от полицай по време на демонстрация през февруари 2021 г., с аргумента, че пострадалата се е „изложила сама на опасност“ чрез присъствието си на протеста. През октомври жалбата ѝ срещу това решение беше отхвърлена.

Протестиращ започна да изтърпява ефективна присъда лишаване от свобода за участие в демонстрация през 2019 г., след като беше осъден за нарушаване на обществения ред и нападение над служител на властта, като присъдата беше постановена единствено въз основа на свидетелски показания от полицаи.

Осем активисти за правото на жилище, които ги грозят присъди до 38 месеца лишаване от свобода, продължаваха да очакват съдебен процес заради мирна окупация на банков клон през 2017 г.

Същевременно срещу 27 климатични активисти бе в ход досъдебно производство за „участие в престъпна организация“ във връзка с техните ненасилствени прояви действия.

ПРАВО НА ИСТИНА, ПРАВОСЪДИЕ И ОБЕЗЩЕТЕНИЕ

Съдебните органи отказаха да разследват случаи на изтезания, извършени по време на режима на Франко, като се позоваха на решение на Конституционния съд от юни, което отново потвърди, че Испания няма международноправно задължение да възбужда наказателни производства за тези престъпления.

Две години след влизането в сила на Закона за демократичната памет правителството все още не беше гарантирало цялостното му прилагане. В същото време съдебномедицинските

дейности във Вале де Куелгамурос (бившата Вале де лос Каидос) продължиха, с цел останките на жертвите на франкисткия режим да бъдат върнати на техните семейства.

СЕКСУАЛНО И ОСНОВАНО НА ПОЛА НАСИЛИЕ

Насилието, основано на пола, остава сериозно предизвикателство. През годината 47 жени станаха жертва на фемицид, извършен от техни настоящи или бивши партньори, а през първото полугодие още пет жени бяха убити от други извършители. От 2013 г., когато започна официалното събиране на данни, 62 деца са загубили живота си в контекста на насилие, основано на пола, насочено срещу техните майки; само през 2024 г. са убити девет деца.

СЕКСУАЛНИ И РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА

Конституционният съд отхвърли жалбата срещу изменението на Наказателния кодекс от 2022 г., с което се забранява на групи, противопоставящи се на абортите, да упражняват тормоз спрямо лица, търсещи достъп до услуги за прекъсване на бременността. Същевременно съдът отхвърли и жалбата срещу действащия закон за абортите, като потвърди премахването на тридневния „период за размисъл“ и утвърди правото на лица на 16-годишна възраст да прекъснат бременността без изрично съгласие на родител или настойник.

През май парламентът отхвърли законодателно предложение на Социалистическата партия, предвиждащо криминализиране на различни аспекти на сексуалния труд, което би могло да застраши правата на човека на хората, упражняващи тази дейност.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Правата на непридружените деца мигранти бяха сериозно компрометирани поради тежката пренаселеност в центровете за настаняване на Канарските острови. Централното правителство предложи задължително преразпределяне на тези деца в различни части на страната, но повечето автономни области отхвърлиха инициативата. През юли парламентът отхвърли и предлаганата реформа на Закона за чужденците, чрез която задължителното прехвърляне на непридружените деца мигранти между автономните области щеше да стане възможно с оглед защита на най-добрия им интерес.

През септември прокуратурата на Канарските острови започна разследване по сигнали, че непридружени деца мигранти са били подлагани на жестоко, нечовешко или унизително отношение или наказание в приемни центрове на архипелага.

На международното летище в Мадрид бежанци и лица, търсещи убежище, бяха държани при крайно неподходящи условия. През февруари най-малко 400 души, предимно от африкански държави, сред които около 100 жени (някои бременни) и деца, бяха задържани в пренаселени помещения без естествена светлина, които не са предназначени за дългосрочно настаняване, където останаха седмици наред. През септември правителството отказа достъп до територията на активисти от Западна Сахара, които потърсиха международна закрила при пристигането си на летището.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

През септември годишният доклад на главния прокурор за 2023 г. разкри 300 % увеличение на разследванията, свързани с престъпления от омраза, спрямо предходната година. Докладът предупреди, че „прекомерното напрежение и поляризация“ в политическия дискурс подхранват разпространението на дезинформация срещу мигранти и други малцинства, задълбочавайки враждебността към уязвими групи.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

През юли Конституционният съд допусна за разглеждане жалби на правителството срещу части от Закона за джендър идентичността (Закон 3/2016) и Закона за транссексуалните лица (Закон 2/2016), приети от автономна област Мадрид през 2023 г. Съдът разпореди предварително спиране на оспорените разпоредби, които позволяваха

прилагането на конверсионни терапии и изискваха задължителна психиатрична или психологическа оценка на деца преди започване на процедура по юридическо признаване на пола, с което постави под съмнение съответствието на тези мерки с правата на транссексуалните хора.

МАСОВО НАБЛЮДЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО

Също през юли Амнести Интернешънъл поиска официална информация от правителството, след като националната полиция потвърди, че използва технология за лицево разпознаване поне от август 2023 г. Съобщава се, че полицейската база данни съдържа 4,4 милиона профила на задържани лица.

ИТАЛИЯ

Република Италия

Появиха се нови твърдения за изтезания, извършвани от служители в местата за лишаване от свобода. Насилието, основано на пола, остана трайно високо, а хората от различен расов произход и ЛГБТИ хората продължиха да стават жертви на расизъм и дискриминация, включително от страна на държавни служители. Италия предприе опит да изпрати лица, търсещи убежище и спасени в морето, в Албания, за да бъдат разгледани молбите им извън територията на Италия. Полицията неколкократно прибягва до ненужна и прекомерна сила срещу протестиращи и ограничава правото на мирни събрания. Около 10% от населението живее в условия на крайна бедност. Ограниченията пред достъпа до аборт се запазват. Предизвиканото от човешка дейност изменение на климата доведе до екстремна гореща вълна през юли.

ИЗТЕЗАНИЯ И НЕЧОВЕШКО ОТНОШЕНИЕ

Хиляди, лишени от свобода, бяха държани в пренаселени и овехтели помещения, което будеше тревога, че тези условия допринасят за увеличаващия се брой самоубийства, достигнали 83 към 20 декември.

Условията в центровете за репатриране на мигранти също не отговаряха на международните стандарти: хора бяха настанявани в голи килии с бетонни легла, неадекватни санитарни възли и без достъп до смислени дейности.

През април прокуратурата съобщи, че 13 служители на затвора за непълнолетни в Милано са били арестувани, а осем са временно отстранени от длъжност по обвинения в изтезания и други нарушения срещу деца. Двама бивши директори на затвора също бяха разследвани за това, че не са предотвратили и не са докладвали дългогодишните злоупотреби.

НАСИЛИЕ СРЕЩУ ЖЕНИ И МОМИЧЕТА

Регистрирани бяха 95 случая на убийство на жени в контекста на домашно насилие, като в 59 от тях извършителят е настоящ или бивш партньор.

През февруари Комитетът по Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените изрази сериозна тревога от „широкото разпространение на насилие, основано на пола, срещу жени“ и от високия дял на неподавани сигнали. Комитетът отбеляза и че дефиницията за изнасилване в италианското законодателство не се основава на липсата на съгласие.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

Два международни органа, Международният независим експертен механизъм на ООН за насърчаване на расовата справедливост и равнопоставеност в контекста на правоприлагането и Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността (ЕКРН), публикуваха през септември и октомври доклади, които описват как роми, африканци и лица от африкански произход, мигранти и ЛГБТИ хора продължават да са обект на расизъм и дискриминация, включително от държавни служители.

Двата органа изразиха съжаление за системната практика на расово профилиране

от страна на правоприлагащите органи; механизмът на ООН подчерта наличието на „всеобхватно предположение за престъпност“ спрямо африканци и лица от африкански произход. ЕКРН сигнализира и за ксенофобска, хомофобска и трансфобска реторика, включително от политици и други публични длъжностни лица.

През май Европейският комитет по социални права установи, че Италия нарушава Европейската социална харта относно правото на жилище на ромите, които продължават да бъдат дискриминирани в достъпа до адекватни жилищни условия, изправени са пред принудителни изселвания и живеят в сегрегирани квартали при неадекватни условия.[1]

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Около 1700 души загинаха в централната част на Средиземно море, докато се опитваха да достигнат Европа; по-голямата част от тях бяха отплавали от Либия и Тунис.

През юли прокуратурата повдигна обвинения срещу шестима служители на митническата полиция и Бреговата охрана за това, че не са предотвратили корабокрушението край Стекато ди Кутро, Калабрия, през февруари 2023 г., при което се удавиха най-малко 94 души, включително 34 деца, в италиански териториални води. Разследването установи, че решение на Министерството на вътрешните работи от 2019 г., налагащо по-бавна намеса на спасителни средства при приближаване на лодки с бежанци и мигранти към италианския бряг, вероятно е допринесло за смърт, която е могла да бъде избегната.

През април Амнести Интернешънъл посети центровете за репатриране в Понте Галерия (Рим) и Пиан дел Лаго (Калтанисета) и установи, че някои лица, търсещи убежище и мигранти са били подложени на незаконосъобразно административно задържане, което поражда опасения, че подобни нарушения може да се извършват и в други центрове.[2]

Ускорените гранични процедури, въведени през 2023 г. за разглеждане на молбите за убежище на лица, пристигащи от държави, които Италия определя като „сигурни държави на произход“, останаха предмет на съдебни оспорвания.

Сътрудничество с Албания, Либия и Тунис

В изпълнение на протокола с Албания от 2023 г., Италия предприе през октомври да изпраща спасени в морето лица в екстериториални центрове за задържане на територията на Албания. Там техните молби за убежище се разглеждат по ускорена процедура. Двадесет и четирима мъже, извадени от водите на Средиземно море от Военноморските сили, бяха отведени в Албания и получиха отказ в срок под 48 часа. Съдът в Рим отказа да потвърди заповедите за задържането им, като прие, че държавите им на произход не могат да бъдат разглеждани като „сигурни“ и разпореди Италия да ги допусне на своя територия и да ги освободи. До края на годината се очакваше произнасяне на Съда на Европейския съюз по този въпрос. Правителството реагира, като се опита да омаловажи решението и да постави под съмнение независимостта на съдебния състав, отказал да утвърди заповедите за задържане.[3]

Италия продължи да оказва подкрепа на Либия в усилията ѝ да връща и задържа мигранти и лица, търсещи убежище, въпреки многобройните доказателства за сериозни нарушения на правата на човека в центровете за задържане. Паралелно с това, помощта на Италия за определяне на тунизийска зона за търсене и спасяване поражда опасения, че ще се увеличат прихващанията и принудителните дебаркирания в Тунис на хора, изправени пред риск от преследване.

През юни Гражданският съд в Рим присъди обезщетение от по 15 000 евро и право на влизане в страната на оцелелите от незаконното връщане по море в Либия през 2018 г., признавайки отговорността на държавата за нарушаване на правата на човека.

Криминализиране на солидарността

През април Наказателният съд в Трапани оправда всички подсъдими по делото срещу

екипажа на кораба „*Ювента*“ и други спасителни кораби на неправителствени организации, обвинени в „улесняване на незаконната миграция“. Съдиите подчертаха, че действията на „*Ювента*“ са били насочени единствено към спасяване на човешки живот и са осъществени под координацията на италианските власти.

През май три специални процедури на ООН изразиха загриженост относно ограниченията, които Италия продължава да налага върху дейността на защитниците на правата на човека, спасяващи човешки живот в морето. Въпреки критиките, властите затрудниха работата им: през септември спасителният кораб *„Гео Баренц“* на „Лекари без граници“ получи указание да свали спасените хора в Генуа вместо в най-близкото безопасно пристанище и бе спрян от плаване за 60 дни поради предполагаем отказ за съдействие с властите в Либия и предполагаеми технически неизправности.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

През януари парламентът криминализира оскверняването или повреждането на сгради и артефакти, представляващи културно наследство, по време на протести — мярка, породила опасения, че ще наложи несъразмерни ограничения върху свободата на мирно събиране.

Наред с това, парламентът обсъждаше законопроект за обществената сигурност, съдържащ драконовски разпоредби, които допълнително биха ограничили правото на мирен протест; през декември Комисарят по правата на човека на Съвета на Европа призова за съществени изменения, за да се гарантира съответствие с международните стандарти.

Полицията неведнъж прибягваше до ненужна и прекомерна сила срещу демонстранти. През февруари в гр. Пиза служители на реда използваха палки срещу ученици, протестиращи в солидарност с палестинския народ, ранявайки 15 души, от които 11 непълнолетни; продължава разследването срещу 10 полицейски служители.

На 5 октомври властите забраниха про-палестински протест в Рим; забраната бе частично отменена още същия ден, но останаха ограничения върху свободата на придвижване на участниците. [4]

През февруари Съдът в Милано оправда осем климатични активисти, обвинени във възпрепятстване на движението и „оскверняване на обществена собственост“ заради протестно действие от 2021 г. Съдът отбеляза, че целта на активистите е била да подтикнат правителствата към решителни мерки срещу предизвиканото от човека изменение на климата.

ИКОНОМИЧЕСКИ, СОЦИАЛНИ И КУЛТУРНИ ПРАВА

През октомври Националният статистически институт (ISTAT) отчете, че през 2023 г. почти 10% от населението – 2,2 милиона домакинства или 5,7 милиона души – са живели в условия на абсолютна бедност. Домакинствата, в които има най-малко един чужд гражданин, бяха непропорционално засегнати и представляваха над една трета от лицата, живеещи в абсолютна бедност.

Недостатъчните публични инвестиции в националната здравна система задълбочиха неравнопоставеността при упражняването на правото на здраве. Данни на ISTAT, публикувани през април, разкриха, че през 2023 г. 4,5 милиона души са се отказали от предварително записан медицински преглед поради икономически причини или продължителни списъци на чакащи, което подкопава финансовата и териториалната достъпност на здравните услуги. През февруари Комитетът по КПВФДОЖ изрази загриженост от регионалните различия и социално-икономическите бариери пред достъпа до основни здравни услуги, които поставят жените и хората в селските райони в особено уязвимо положение.

СЕКСУАЛНИ И РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА

Достъпът до безопасен и законен аборт остана затруднен поради значителния брой лекари и други здравни специалисти, които отказват да предоставят услуги за прекъсване на бременността по съображения на съвестта.

През април парламентът, посредством изменение на несвързан по предмет закон, разреши на организации, противопоставящи се на абортите, да развиват дейност в центровете за семейно здраве, където се предоставят грижи, свързани с аборта.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

През юли правителството ревизира Националния интегриран план в областта на енергетиката и климата, понижавайки амбициите в сектора и отлагайки поетапното преустановяване на въглищните електроцентрали от 2025 г. за 2030 г.

Същия месец Италия бе обхваната от екстремна гореща вълна, която учените приписаха на предизвиканото от човека изменение на климата. Продължителната суша в Сардиния и Сицилия, достигнала своя връх през май, също беше значително утежнена от климатичните промени; според изследване на *„World Weather Attribution“* поминъкът на населението в Сицилия пострада сериозно от катастрофалните икономически последици на сушата.

1. "Italy: Ruling on scandal of discriminatory housing policies against Roma must finally spur authorities into action", 13 May ↑
2. "Italy: Liberty and dignity: Amnesty International's observations on the administrative detention of migrant and asylum-seeking people in Italy", 4 July ↑
3. "Italy: The Italy-Albania agreement on migration: Pushing boundaries, threatening rights", 19 January ↑
4. "Italy: Statement expressing concern about law enforcement officials violating human rights, including the rights to freedom of expression and to peaceful assembly, on 5 October in Rome preceding and during the "National Demonstration for Palestine", 28 November ↑

КАЗАХСТАН

Република Казахстан

Правото на свобода на изразяване, правото на мирно събиране и правото на сдружаване продължиха да бъдат неправомерно ограничавани. Активисти от гражданското общество, опозиционни поддръжници, защитници на правата на човека, журналисти и блогъри – всички критикуващи властите – бяха подлагани на сплашване, тормоз, произволни арести и наказателно преследване по политически мотивирани обвинения. За по-голямата част от тежките нарушения на правата на човека, извършени по време на протестите през януари 2022 г., все още не е потърсена отговорност. Насилието срещу жени и момичета остана широко разпространено, въпреки възстановяването на наказателната отговорност за домашно насилие. Властите продължиха дискриминационните практики спрямо ЛГБТИ хора. Активисти от Узбекистан се оказаха изложени на риск от принудително връщане. Националните политики в областта на климата не съответстваха на поетите ангажименти на страната.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

Правозащитната общност в Казахстан отчете най-малко 24 души, лишени от свобода по политически мотивирани обвинения – сред тях защитници на правата на човека, активисти, блогъри и журналисти.

Властите ограничиха достъпа на медиите до районите, засегнати от априлските наводнения, и образуваха производства срещу журналисти и блогъри за критично отразяване на правителствената реакция. Журналистът от Уралск Раул Упоров бе глобен за „дребно хулиганство“ след остра критика срещу ограниченията в медийното отразяване.

През май съдът наложи глоба на журналистката Джамиля Маричева („ProTenge“) за „разпространение на невярна информация“, след като в канала си в „Telegram“ подкрепи журналисти от Радио „Азатик“, на които бе отказана акредитация.

Законът за медиите, приет през юни, въведе задължителна държавна регистрация на онлайн-изданията.

Основанията за отказ на акредитация на чуждестранни медии и журналисти, предвидени в новите правила, публикувани през август, са формулирани твърде общо:

Министерството на външните работи може да отклонява искания „в съответствие със законодателството на Република Казахстан“. Чуждестранните журналисти нямат право да упражняват професията си без акредитация.

През октомври група журналисти оспори в съда новите правила за задължителна акредитация на вътрешните медии към държавните институции, тъй като разпоредбите им позволяват публикуване или цитиране единствено на информация, разпространена от медията, към която журналистът е акредитиран. Делото остава висящо към края на годината.

СВОБОДА НА СДРУЖАВАНЕ

Участието в организации, обявени за „екстремистки“, продължи да се наказва с до шест години лишаване от свобода.

Десетки хора бяха преследвани и осъждани за подкрепа на нерегистрирани мирни опозиционни партии или движения, свързани според властите с „Демократичен избор на Казахстан“ (ДВК), който през 2018 г. бе произволно квалифициран като „екстремистки“ от съда в Астана.

Някои активисти, осъдени по обвинения, свързани с „екстремизъм“, бяха включени в държавния „списък на организации и лица, свързани с финансирането на тероризма и екстремизма“, в резултат на което банковите им карти и сметки бяха блокирани.

През август журналистът и политически активист Думан Мухамедкарим получи присъда от седем години лишаване от свобода за „финансиране“ и „участие“ в забранена „екстремистка“ организация – обвинения, основани на предполагаемата му подкрепа за ДВК. През ноември апелативният съд потвърди присъдата и му наложи допълнителна тригодишна забрана да присъства на публични събития и да дава интервюта. Защитата обяви, че ще обжалва решението.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

Законодателството неправомерно ограничаваше свободата на мирните събрания, като изискваше предварително разрешение, определяше конкретни места за провеждане и предвиждаше глоби или лишаване от свобода при последващи „нарушения“ на правилата. Давностният срок от 12 месеца за подобни „нарушения“ даваше възможност на властите да задържат протестиращи дълго след проведеното мероприятие, често за да им попречат да участват в бъдещи акции.

Общинските власти в Алмати произволно забраниха феминисткото шествие, планирано за 8 март.

През октомври полицията задържа 12 активисти, които подготвяха мирен протест срещу проекта за изграждане на атомна електроцентрала, и ги обвини в „подготовка на безредици“.

БЕЗНАКАЗАНОСТ

Властите не проведоха пълни и своевременни разследвания на твърденията за незаконна употреба на сила, изтезания и други тежки нарушения на правата на човека, извършени от силите за сигурност по време на протестите през януари 2022 г., нито изправиха виновните пред съда.

От стотиците досъдебни производства за изтезания и жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание, образувани след събитията през януари 2022 г., официалните данни към януари 2024 г. разкриват, че са осъдени едва 34 души, а разследванията срещу близо 50 други длъжностни лица все още продължават. Много от делата са били прекратени.

В отделни случаи апелативните инстанции наложиха по-строги наказания. През март присъдата на военнослужещ на договор, който беше оправдан от Военния съд на гарнизона в Алмати през ноември 2023 г., беше отменена и той беше осъден на лишаване от свобода за злоупотреба с власт, изразила се в стрелба по автомобил и убийство на четиригодишно момиченце, което пътувало с братята и сестрите си по време на събитията през януари 2022 г.

НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА

През април парламентът отново въведе наказателна отговорност за домашно насилие и разшири мерките за защита на жертвите. Въпреки това все още липсват всеобхватни стратегии за превенция и

елиминиране на домашното насилие, а посегателствата срещу жени и момичета остават широко разпространени.

През годината 32 мъже бяха осъдени за изнасилване и/или убийство на жени и деца. По данни на Главната прокуратура от 2023 г. приблизително 80 жени годишно губят живота си вследствие на домашно насилие.

Осъдителната присъда от май, с която бившият министър на икономиката Куандък Бишимбаев получи 24 години лишаване от свобода за това, че е пребил до смърт съпругата си, повиши обществената осведоменост относно мащаба на проблема.

Същия месец Специалният докладчик на ООН за защитниците на правата на човека и други тематични експерти изразиха дълбока загриженост относно наказателното преследване на активистката в изгнание Дина Смаилова, като посочиха, че това „изглежда представлява ответна мярка спрямо нейната дейност в защита на правата на жените и упражняването на свободата ѝ на мирно събиране и на сдружаване“.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

ЛГБТИ хората продължиха да бъдат обект на системен тормоз и дискриминация както от страна на държавните органи, така и от проправителствени поддръжници и други групи, които често се позоваваха на необходимостта от съхраняване на „традиционните ценности“.

Петиция, настояваща за криминализиране на т.нар. „ЛГБТИ пропаганда“, предизвика остро обществено възмущение в страната и извън нея; разглеждането на предложения закон беше отложено за 2025 г. Експерти на ООН подчертаха, че самата петиция почива на предразсъдъци и че всяка произтичаща от нея законодателна инициатива неизбежно и незаконосъобразно би накърнила правата на човека.

През февруари правителството блокира уебсайт, предназначен да информира младите хора по въпроси, свързани с ЛГБТИ, като се позова на необходимостта от защита на „националните традиции“ и правата на децата.

На 9 октомври депутат от управляващата партия „Аманат“ призова Главната прокуратура да обяви водещата ЛГБТИ организация „Феминита“ за „екстремистка“. В същия ден членове на т.нар. „Съюз на родителите“ се опитаха да провалят среща на „Феминита“, като нахлуха в сградата, отправяха обидни скандирания и заснемаха участниците. Присъстващите полицаи регистрираха документите за самоличност на участниците, но не предприеха действия срещу нападателите. „Феминита“ подаде официална жалба, но до края на годината нямаше информация за развитие на разследването.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Активисти от автономната Република Каракалпакстан (Узбекистан), които пребиват в Казахстан, бяха заплашени от принудително връщане в Узбекистан, където рискуват изтезания и дълги лишавания от свобода по политически мотивирани обвинения, свързани с тяхната кампания срещу нарушенията на правата на човека в Каракалпакстан. Трима активисти – Акълбек Муратбай, Расул Жуманиязов и Ринат Утамбетов – бяха задържани между февруари и април и оставени в ареста след екстрадиционни искания от Узбекистан, основани на изфабрикувани обвинения за разпространение на информация, представляваща „заплаха за обществения ред“. Акълбек Муратбай, който пребивава законно в Казахстан от десет години, подаде молба за признаване на статут на бежанец, но Комисията по бежанците я отхвърли; към края на годината неговата жалба срещу това решение още не беше разгледана.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Индексът за ефективност в областта на изменението на климата класира Казахстан като „много слабо представящ се“, като го критикува за липсата на прозрачна система за отчитане на емисиите на парникови газове и за неспособността му да разработи планове за постепенно прекратяване на въглеводива, адаптиране към изменението на

климата и осъществяване на зелен преход. Държавата продължи да е сред 30-те най-големи емитенти на парникови газове в света.

Същевременно Казахстан беше засегнат от екологични бедствия, изострени от антропогенното изменение на климата, включително най-тежките наводнения от десетилетия насам през април, които наложиха обявяване на извънредно положение в 10 от 17-те области. Десетки хиляди хора бяха евакуирани, а няколко загинаха. Наводненията задълбочиха съществуващите проблеми с водоснабдяването, особено неравнопоставеността в достъпа до чиста питейна вода в селските райони. Придошлите води отнесоха и добитък и трупни ями за животни, починали от антракс, увеличавайки риска от замърсяване на оскъдните водни ресурси за питейни и напоителни нужди и допълнително застрашавайки продоволствената сигурност.

КИПЪР

Република Кипър

Офисът на антирасистка неправителствена организация беше атакуван с взривно устройство. Според съобщения незаконните принудителни връщания в Ливан продължиха. Процедурите по разглеждане на молби за убежище от сирийски граждани бяха преустановени. Разследване на смъртта на наборника Атанасиос Николау установи, че той е бил удушен.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Офисът на антирасистката неправителствена организация „КИСА“ претърпя сериозни щети на 8 януари при използване на взривно устройство. Атаката последва отправени публични заплахи и кампании на тормоз от антимигрантски и националистически групи срещу „КИСА“ и нейните сътрудници. Възникнаха сериозни опасения, че наказателното преследване срещу бившия изпълнителен директор на „КИСА“ Дорос Поликарпу е мотивирано от неговата дейност за защита на правата на човека.

През април властите замразиха разглеждането на молбите за международна закрила, подадени от сирийски граждани, с аргумента, че очакват „развитие“ на равнище ЕС в оценката на положението в Сирия.

През юни ВКБООН, агенцията на ООН за бежанците, изрази загриженост от практиката на бързи връщания на лица, търсещи убежище, в буферната зона под контрола на ООН. След искане за привременни мерки, подадено от две НПО пред Европейския съд по правата на човека, лица, блокирани в зоната в продължение на месеци, бяха прехвърлени през ноември в центъра „Лимнес“ в Кофину и допуснати до процедура за убежище. На фона на нарасналия брой пристигащи по море, продължиха съобщенията за незаконни връщания по бързата процедура към Ливан, включително инциденти през 2023 г., вследствие на които някои от върнатите сирийци впоследствие са експулсирани обратно в Сирия. През октомври ЕСПЧ постанови, че Кипър е нарушил забраната за колективно експулсиране и не е оценил риска при връщането, когато през 2020 г. е върнал група сирийци в Ливан.

ПРЕКОМЕРНА УПОТРЕБА НА СИЛА

През април бяха получени сведения за прекомерна употреба на сила при арести и за жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание спрямо лица, които протестираха във връзка със смъртта на гражданин на Бангладеш, скочил от прозореца на спалнята си по време на полицейска операция в Лимасол.

СВОБОДА НА СДРУЖАВАНЕ

През юни организации от гражданското общество изразиха сериозна загриженост относно законопроект за регламентиране на протестите, предвиждащ криминализиране на организаторите и участниците в забранени събирания, както и на

протестиращите, които носят покривала за лице.

БЕЗНАКАЗАНОСТ

През май ново разследване на обстоятелствата около смъртта на наборния войник Атанасиос Николау през 2005 г. установи, че той е бил убит чрез удушаване. Министерският съвет назначи двама независими наказателни следователи, които да възобновят досъдебното производство по случая.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Кипър се понижи със седем места в Индекса за ефективност на политиките по изменение на климата. В анализа се посочва, че делът на енергията от възобновяеми източници остава нисък, докато природният газ продължава да се представя като преходно гориво за вътрешното енергийно производство.

НАСИЛСТВЕНИ ИЗЧЕЗВАНИЯ

В периода от 2006 г. до декември 2024 г. Комитетът по изчезналите лица в Кипър идентифицира останките на 1 051 изчезнали лица – 756 гръцки кипърци и 295 турски кипърци.

КИРГИЗСТАН

Република Киргизстан

Властите засилиха натиска върху мирното несъгласие – активисти и независими журналисти бяха задържани и преследвани по изфабрикувани обвинения. Въведеният закон за „чуждестранните представители" сериозно ограничи правата на гражданското общество на свобода на сдружаване и свобода на изразяване. Все пак 22-ма обвиняеми бяха оправдани по политически мотивирани дела. Насилието, основано на пола – включително домашното насилие – остана широко разпространено и често не бе докладвано. Три от всеки четири домакинства не можеха да си позволят пълноценно хранене. Властите не проведоха обществени консултации по политики и решения, засягащи околната среда.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

Властите засилиха натиска върху свободата на медиите и мирното несъгласие чрез политически мотивирани преследвания и законодателни инициативи, позволяващи заглушаване на критични гласове.

По данни на правозащитната организация „Кълъм Шамъ", между януари и октомври прокуратурата е внесла в съдилищата най-малко 71 наказателни дела срещу журналисти, активисти, блогъри и коментатори в социалните мрежи. Обвиненията, вариращи между „подбуждане към етническа или религиозна омраза", „призиви за масови безредици" и „сваляне на конституционния ред", имаха за цел да накажат критичното отразяване на чувствителни политически теми, сигнали за корупция и нарушения на правата на човека.

През януари полицията арестува 11 настоящи и бивши служители на медии, свързани с разследващите проекти „Ayt Ayt Dese" и „Temirov Live", по неоснователни обвинения в „призиви за масови безредици". На 10 октомври, след процес при закрити врата, съдът осъди ръководителката на „Temirov Live" Махабат Тажибек-къзъ на шест години лишаване от свобода, а журналиста Азамат Ишенбеков – на пет години. Двама подсъдими получиха тригодишни условни присъди, а седем бяха оправдани.[1] На 18 декември апелативният съд потвърди присъдите; в края на декември защитата ги обжалва пред Върховния съд.

През юли полицията задържа Жоомарт Карабаев – служител в Националната академия на науките – след като той направи публично изявление, че Държавният комитет за национална сигурност е упражнявал натиск върху академици да изготвят експертни становища в подкрепа на преследването на критици на властта. Карабаев беше обвинен в „подстрекателство към масови безредици" заради публикации в платформи за социални медии и свои изказвания; делото срещу него започна през октомври и остава висящо.

Също през юли Върховният съд потвърди разпореждането за закриване на разследващата медия „Kloop Media Public Foundation“. Градската прокуратура на Бишкек твърдеше, че тя не е регистрирана като медия, че извършва дейност извън заявените в устава ѝ цели и че „подстрекава“ читателите към антиправителствени протести.[2]

През август правителството предложи изменения, с които клеветата и обидата, извършени онлайн или чрез медии, се превръщат в административни нарушения. Въпреки че Венецианската комисия на Съвета на Европа предварително изрази становище, че текстът се нуждае от сериозно преработване, за да бъде в съответствие с международните стандарти за правата на човека, парламентът го прие през декември.

През септември за обществено обсъждане беше публикуван нов законопроект, който възстановява наказателната отговорност за притежание на неясно дефинирани „екстремистки“ материали и въвежда ново престъпление – използване на интернет или медии за публично подбуждане към „екстремистка“ дейност или „насилствено завземане на властта“. Защитници на правата на човека предупредиха, че тези разпоредби могат лесно да се използват за преследване на критици.

СВОБОДА НА СДРУЖАВАНЕ

През април президентът Садир Жапаров подписа рестриктивен закон, който задължава всички неправителствени организации, получаващи финансиране от чужбина и извършващи неясно определена „политическа дейност“, да се регистрират като „чуждестранни представители“. Законът дава възможност на властите, без съдебно решение, да прекратяват дейността на неправителствена организация или да заличават регистрацията ѝ, ако тя не бъде вписана в този списък. През октомври Венецианската комисия постанови, че актът противоречи както на киргизстанската конституция, така и на международните задължения на страната, и предупреди, че прилагането му крие „реален риск от стигматизиране, заглушаване и дори фактическо елиминиране“ на НПО, които разчитат на външно финансиране.

Към края на декември едва няколко организации бяха подали заявление за статут на „чуждестранен агент“; много други вече бяха ограничили дейността си или изцяло преустановили работа като неправителствени организации.

НЕСПРАВЕДЛИВИ СЪДЕБНИ ПРОЦЕСИ

На 14 юни съдът оправда и 22-мата подсъдими по т.нар. дело „Кемпир-Абад“, срещу които бяха повдигнати политически мотивирани обвинения в заговор за организиране на масови безредици и – за част от тях – в опит за насилствено завземане на властта. Разследването и съдебният процес, белязани от многобройни несъответствия и нарушения на процедурата, бяха насочени срещу лица, задържани единствено заради мирното упражняване на основни права – включително публично несъгласие с предаването през 2022 г. на контрола върху сладководното водохранилище Кемпир-Абад (Андижан). Въпреки оправдателната присъда, прокуратурата – която поиска по 20 години лишаване от свобода за всеки от обвиняемите – обжалва решението, така че към края на декември делото все още беше висящо.[3]

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

Работата на ЛГБТИ организации от гражданското общество беше сериозно засегната от приетия през 2023 г. закон, който забранява т.нар. „пропаганда“ на ЛГБТИ теми. Много НПО бяха принудени да ограничат дейностите си за повишаване на обществената осведоменост, да прекратят образователните си програми и да намалят подкрепата към хора, уязвими към нарушения на правата им.

От януари новият Закон за защита на здравето на гражданите въведе дискриминационни ограничения на правото на здраве и телесна автономия на транссексуалните хора, като увеличи до 25 години минималната възраст за достъп до медицински услуги, утвърждаващи джендъра. Комитетът на ООН по икономически,

социални и културни права настоятелно призова правителството да преразгледа закона, за да осигури недискриминационен достъп до услуги в областта на сексуалното и репродуктивното здраве, както и до медицински грижи, утвърждаващи пола. Комитетът изрази тревога поради забавянето на цялостно антидискриминационно законодателство и препоръча отмяната на всички нормативни актове, които дискриминират ЛГБТИ хората, включително закона, ограничаващ „пропагандата“ на „нетрадиционни сексуални отношения“.

НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА

Домашното насилие, включително насилието срещу жени и момичета, остана широко разпространено, като често не се докладва и рядко се наказва. В периода януари–октомври полицията е регистрирала 14 293 случая, което представлява увеличение с 37% в сравнение с 2023 г.

През август президентът подписа закон, който премахва възможността за „помирение“ при дела за изнасилване и други сексуални престъпления. Въпреки това домашното насилие, включително изнасилването в брака, все още се разглежда като административно нарушение, което се наказва само с глоба или административно задържане до седем дни.

През октомври Специалният докладчик на ООН по правата на хората с увреждания посочи, че жените и момичетата с увреждания, които са преживели сексуално насилие или насилие, основано на пола, срещат почти непреодолими пречки при търсенето на помощ и закрила.

ПРАВО НА ХРАНА

През октомври Комитетът за икономически, социални и културни права (КИСКП) изрази сериозна загриженост, че близо половината от населението, особено хората, живеещи в бедност, не успява да си осигури ежедневния минимум храна, а три от всеки четири домакинства не могат да си позволят пълноценно хранене. Около един на всеки трима души в Киргизстан живее под прага на бедността. Децата, хората с увреждания, мигриращите работници, както и семействата и общностите в селските райони са непропорционално засегнати.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Киргизстан все още не е въвел нормативна рамка, която да налага задължителна проверка за спазване на правата на човека, въпреки „отрицателното въздействие на добивните дейности и инфраструктурните проекти върху околната среда и средствата за препитание на местните общности“, посочено от КИСКП.

През юни президентът отмени закона от 2019 г., който изискваше ефективни консултации със засегнатите общности преди разработването на находища на редки минерали.

През септември правителството започна добив на торий в района Къзъл-Омпол, без да извърши предварителна проверка за въздействието върху правата на човека и без цялостна оценка на екологичните последици.

1. “Kyrgyzstan: Drop baseless charges against Temirov LIVE and Ayt Ayt Dese journalists”, 2 October ↑
2. “Kyrgyzstan: Overturn decision to liquidate Kloop Media”, 6 September ↑
3. “Kyrgyzstan: Acquittal in ‘Kempir-Abad case’ is a victory for justice and human rights”, 14 June ↑

КОСОВО

Република Косово

Съдилищата постановиха нови присъди срещу бивши военнослужещи за военни престъпления, извършени по време на конфликта от 1998–1999 г. Изпълнението на споразумението за сътрудничество със Сърбия за издирване на приблизително 1600 души, които все още се водят в неизвестност след конфликта, остана блокирано. Парламентът не прие закон, който да гарантира достъп до лечение чрез инвитро оплождане в държавните болници, а

напредък по правното признаване на граждански партньорства за еднополови двойки не беше постигнат.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

Процедурата по кандидатурата на Косово за членство в Съвета на Европа беше спряна, което продължава да лишава гражданите на страната от достъп до Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ). Комитетът на министрите на Съвета на Европа отложи гласуването, след като Косово отхвърли отправеното в последния момент искане на някои държави членки първо да създаде асоциация на общини със сръбско мнозинство, предвидена в Брюкселското споразумение от 2013 г. между Косово и Сърбия.

ПРАВО НА ИСТИНА, ПРАВОСЪДИЕ И ОБЕЗЩЕТЕНИЕ

През февруари и април Основният съд в Прищина осъди трима бивши членове на сръбските полицейски и военни формирования за военни престъпления, извършени през 1999 г. в районите на Прищина и Исток. Душко Арсич, Екрем Байрович и Часлав Йолич бяха осъдени съответно на 13, 12 и 8 години лишаване от свобода.

През юли Специализираните камари за Косово в Хага осъдиха бившия боец от Армията за освобождение на Косово Пьетър Шала на 18 години лишаване от свобода заради произволно лишаване от свобода, изтезания и убийство, извършени през 1999 г. През септември Апелативният състав на същите камари измени присъдата на Салих Мустафа – командир на подразделение на Армията за освобождение на Косово – като я намали от 22 на 15 години лишаване от свобода. Мустафа бе признат за виновен за произволно лишаване от свобода, жестоко, нечовешко или унизително отнасяне, изтезания и убийство.

Насилствени изчезвания

Над 1600 души продължаваха да се водят в неизвестност след въоръжения конфликт в Косово от 1998–1999 г., а извършителите на свързаните с тези изчезвания все още не бяха подведени под отговорност. Споразумението от 2023 г. между Косово и Сърбия за сътрудничество при издирването на лица, изчезнали в периода от 1 януари 1998 г. до 31 декември 2000 г., не беше изпълнено поради продължаващото напрежение между двете държави.

Сексуално насилие по време на война

Косовският център за рехабилитация на жертвите на изтезания призова правителството да премахне крайния срок до 2025 г. за подаване на заявления за признаване за „жертва на сексуално насилие по време на война“, който осигурява месечна компенсация от 230 евро. Към октомври правителствената комисия, създадена през 2018 г., бе предоставила този статут на 1688 от общо 2018 кандидати.

ПРАВА НА ЖЕНИТЕ И МОМИЧЕТАТА

Достъпът до лечение чрез ин витро оплождане продължи да бъде ограничен до частни клиники, тъй като парламентът отново не успя да приеме закон за репродуктивното здраве, който би позволил извършването на процедурите и в държавните болници. Дискусиите бяха съпътствани от разпространяване на дезинформация и изказвания, съдържащи реч на омраза към неомъжените жени от страна на някои народни представители.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

Правителството не внесе за ново гласуване отхвърлените през 2022 г. изменения в Гражданския кодекс, които биха позволили регистриране на еднополови граждански партньорства. ЛГБТИ лицата, преживели домашно насилие, продължиха да нямат достъп до специализирани приюти, въпреки поетите ангажименти от страна на властите.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

През юли парламентът прие нов Закон за независимата медийна комисия въпреки предупрежденията на организации от гражданското общество и международни органи, че текстът въвежда държавно лицензиране и контрол върху онлайн медиите без необходимите гаранции за свобода на изразяване. До края на годината неговата

законосъобразност бе предмет на преразглеждане от Конституционния съд, чиято окончателна позиция все още не беше обявена.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

През май парламентът ратифицира споразумение с Дания, което предвижда за срок от 10 години да бъдат наети 300 затворнически килии в Косово за настаняване на чужди граждани, осъдени в Дания и подлежащи на депортиране след изтърпяване на присъдата. Очаква се приходите от наема – 210 милиона евро – да се инвестират във възобновяема енергия. Косовският център за рехабилитация на жертвите на изтезания изрази тревога, че по проекта е проведена ограничена обществена консултация и че затворническият комплекс има недостатъчен капацитет.

МАЛТА

Република Малта

Прекъсването на бременността остана забранено в повечето случаи. Останаха сериозни опасения, че Малта не реагира адекватно на сигнали за бедствие от бежанци и мигранти в морето. Властите продължиха да злоупотребяват със задържане с цел имиграционен контрол. Комитетът на ООН по правата на човека изрази загриженост относно ограниченията върху свободата на мирно събиране, съдържащи се в остаряло законодателство.

СЕКСУАЛНИ И РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА

Прекъсването на бременността остана криминализирано в почти всички случаи, като изключение се допуска, само когато животът на бременната жена е непосредствено застрашен и то преди достигане на т.нар. „жизнеспособност на плода“.

През август Комитетът на ООН по правата на човека изрази загриженост от „продължаващата криминализация на аборта в случаи, които могат да доведат до сериозна физическа или психическа болка и страдание, включително при бременности в резултат на изнасилване или кръвосмешение“.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

До края на годината по море в Малта бяха пристигнали 238 души. Оставаха сериозни опасения, че малтийските власти не реагират или реагират със значително закъснение на сигнали за бедствие, подадени от бежанци и мигранти в Средиземно море. През март беше съобщено за смъртта на най-малко 60 души на борда на лодка, отплавала от Либия и дрейфувала в продължение на дни, въпреки че всички компетентни морски власти – включително малтийските – са били своевременно уведомени, както от Агенцията на ЕС за гранична и брегова охрана („Frontex“), така и от организации от гражданското общество. В крайна сметка спасителният кораб „Ocean Viking“ на неправителствена организация достигна до лодката и спаси 25 оцелели.

Малта продължи да сътрудничи с либийските власти за прихващане на хора в малтийската зона за издирване и спасяване и за връщането им в Либия — държава, която не се счита за безопасно пристанище за слизане на спасени в морето лица. Два такива случая през февруари и април засегнаха общо над 200 души. През август Комитетът на ООН по правата на човека изрази загриженост както за пропуските на Малта при реагиране на сигнали за бедствие и разследване на евентуални случаи на неправомерно отнемане на живот в морето, така и за липсата на гаранции за правата на човека в меморандума за разбирателство, подписан с Либия през май 2020 г. за борба с „незаконната миграция“.

Малта продължи да задържа по подразбиране лица, пристигащи по море без необходимите документи, позовавайки се на съображения за обществено здраве. В някои случаи децата бяха задържани заедно с възрастни, в нарушение на международното право. През август Комитетът на ООН по

правата на човека препоръча всички разпореждания за задържане по здравни съображения да съответстват на принципите за необходимост и пропорционалност и да подлежат на независим контрол. Комитетът също настоя да се осигурят ефективни правни средства за защита на лицата, признати за произволно задържани. През октомври Европейският съд по правата на човека установи, че Малта е задържала незаконно група деца в условия, които представляват жестоко, нечовешко или унизително отнасяне и без достъп до ефективно правно средство за защита.

През юни Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността изрази загриженост относно решението на правителството от 2020 г. да прекрати процедурата за легализиране на пребиваването на лица, чиито молби за убежище са били отхвърлени, но не могат да бъдат върнати в държавите на произход и от години живеят в Малта.

През март Наказателният съд във Валета започна разглеждането на дело срещу двама лица, търсещи убежище, които заедно с трети мъж – все още издирван и с временно преустановено производство – са се противопоставили на опитите за тяхното незаконно връщане в Либия през 2019 г., когато двамата обвиняеми са били непълнолетни. Обвиненията срещу тях включват престъпления, квалифицирани като терористични, като се предвижда наказание доживотен затвор.

Същия месец Конституционният съд по процедурни причини отхвърли иска, подаден от лица, търсещи убежище, които през 2020 г. бяха незаконно върнати в Либия с търговски кораб, нает и инструктиран от правителството, който стана известен като „Великденското изтласкване“.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

През август Комитетът на ООН по правата на човека изрази загриженост от непропорционалните изисквания и наказателни санкции, залегнали в Наредбата за публичните събрания от 1931 г., включително задължението за предварително писмено уведомяване, което може да се налага на лица, упражняващи правото си на свобода на мирни събрания. Комитетът откроі и липсата на ефективни правни гаранции, защитаващи демонстрантите от прекомерна употреба на сила от страна на полицията.

Освен това той изрази безпокойство относно масовите наказателни преследвания срещу мигранти, които през 2019 г. протестираха срещу условията на задържане в центъра „Хал Фар“.

ПРАВО НА ИСТИНА, ПРАВОСЪДИЕ И ОБЕЗЩЕТЕНИЕ

Съдебното производство срещу бизнесмена, обвинен като поръчител на убийството на журналистката Дафне Каруана Галиция през 2017 г., все още не беше започнало.

МОЛДОВА

Република Молдова

Правото на свобода на изразяване беше сериозно нарушено. Сигналите за изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание останаха без последствия, а безнаказаността за предишни нарушения продължи да доминира. Намаляването на броя на държавните приемни центрове принуди част от бежанците да се върнат в Украйна. Дискриминацията срещу ЛГБТИ лицата остана широкоразпространена. В отцепилия се регион Приднестровие свободата на изразяване и свободата на религия продължаваха да бъдат системно нарушавани.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

Годината беше белязана от задълбочаващи се икономически трудности, въпреки че Молдова успешно пренасочи енергийните си доставки извън Русия, преди Украйна да спре транзита на руски природен газ. В окупирания от Руската федерация регион Приднестровие това доведе до прекратяване на субсидираните руски енергийни доставки и до рязко нарастване на разходите за живот.

Преговорите за присъединяване към Европейския съюз официално започнаха през януари. През октомври с малко мнозинство беше одобрен референдум за изменение на Конституцията, целящо да отрази стремежа на Молдова към членство в ЕС. Многократните твърдения на правителството за скрита намеса на Русия в референдума и паралелно проведените президентски избори бяха подкрепени от разследвания на независими медии и потвърдени от високопоставени дипломати на ЕС. Мая Санду бе преизбрана за президент.

Програмата на ООН за развитие определя Молдова като „силно уязвима към изменението на климата и свързаните с него бедствия", които водят до повтарящи се засушавания и наводнения.

Регионът Приднестровие продължава да се управлява от де факто властите на така наречената „Приднестровска молдовска република".

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

Съветът за насърчаване на инвестиционни проекти от национално значение се възползва от оспорваните си правомощия, въведени през декември 2023 г., за да прекрати административно лицензите за излъчване на 25 телевизионни и радиостанции.[1] В мотивите си той се позова на непублични данни от Службата за информация и сигурност (СИС), според които финансирането на медиите е било подозрително и непрозрачно.

Със заповед на Службата за информация и сигурност (СИС) бяха блокирани седем новинарски уебсайта, които публикуваха руски новини и популяризираха официалната руска позиция относно агресията срещу Украйна, с мотива, че представляват риск за националната сигурност на Молдова.

Властите в Автономната териториална единица Гагаузия приеха законодателство, позволяващо им да ограничават редакционната свобода на регионалния обществен оператор „Радио и телевизия Гагаузия".

На 10 юни влязоха в сила изменения в Наказателния кодекс, които разшириха обхвата на престъплението „държавна измяна", така че да обхваща действия както в мирно, така и във военно време, като беше премахнато изискването тези действия да причиняват пряка вреда на държавата.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

През октомври, малко преди планирана демонстрация на земеделски производители срещу недостатъчната подкрепа от страна на централното правителство, някои потенциални участници съобщиха, че са били потърсени от полицията и разпитани дали възнамеряват да се включат; на някои е било препоръчано да се въздържат. В деня на протеста пътната полиция произволно е възпрепятствала земеделски производители, които управлявали селскостопанска техника, да достигнат до мястото на събитието.

ИЗТЕЗАНИЯ И ДРУГИ ФОРМИ НА НЕЧОВЕШКО ОТНАСЯНЕ

Структурните проблеми, които пораждат изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание в местата за лишаване от свобода, останаха нерешени. По данни на Главната прокуратура, оповестени през февруари, през 2023 г. са регистрирани четири сигнала за изтезания и 373 сигнала за други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание. Лицата, лишени от свобода – пълнолетни и непълнолетни – продължиха да страдат от пренаселеност, лоши хигиенни условия, други неадекватни условия на задържане и ограничен достъп до здравни грижи.

БЕЗНАКАЗАНОСТ

Продължи безнаказаността за предишни нарушения на правата на човека, извършени от служители на органите за прилагане на закона.

След отвличането и принудителното връщане в Турция през 2018 г. на седем турски учители от молдовската Служба за информация и сигурност (СИС), не бяха образувани нови наказателни производства; единствено през 2020 г. бившият директор на СИС беше осъден и глобен за свързано икономическо престъпление.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Към 8 септември в Молдова пребиваваха 123 183 бежанци от Украйна; само 2% от тях бяха настанени в държавни центрове за временно настаняване. До декември работеха само 26 от първоначално 136-те приемни центъра, открити след началото на пълномащабната руска инвазия, като се очакваше да бъдат закрити още осем. Бежанците, които не бяха настанени в оставащите центрове, трябваше да наемат частни жилища или да се върнат в Украйна.

През февруари Главният инспекторат по миграция към Министерството на вътрешните работи отхвърли молбите за убежище на пет ЛГБТИ лица от Русия, като посочи, че при тяхното връщане няма риск от нарушения на правата на човека.

ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛНИ ПРАВА

През май Комитетът на ООН за премахване на расовата дискриминация (Комитет по КПРД) изрази загриженост, че членовете на ромската общност продължават да се сблъскват с дискриминация при достъпа до здравеопазване, жилищно настаняване, образование и заетост.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

През юни в Кишинев се проведе Прайд шествие с участие на около 800 души, което премина без хомофобски инциденти. Въпреки това, ЛГБТИ лицата продължиха често да се сблъскват с дискриминационно отношение и хомофобска реторика от религиозни активисти и отделни длъжностни лица.

През октомври провеждането на две ЛГБТИ събития – Фестивал „Ден на разкриването“ (Coming Out Day Fest) и Филмов фестивал „ЛГБТИ+“ – беше застрашено от два фалшиви сигнала за бомба, като участниците два пъти бяха възпрепятствани да влязат в предварително резервираните зали.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

През април парламентът на Молдова прие Закон за действията в областта на климата, с който държавата се ангажира да постигне нетни нулеви емисии до 2050 г. чрез разширяване на дела на енергията от възобновяеми източници, повишаване на енергийната ефективност и инвестиции в устойчива инфраструктура.

РЕГИОН ПРИДНЕСТРОВИЕ

Свобода на изразяване

Независимите журналисти не получиха разрешение да пътуват и работят свободно в отцепилия се регион Приднестровие. Журналистка на свободна практика, която влезе там, без предварително да декларира намерението си да отразява януарските протести срещу законодателните изменения, свързани с Приднестровието, беше задържана от полицията за няколко часа и разпитана; всички нейни видеоматериали бяха изтрити.

Свобода на религията и убежденията

Две местни религиозни общности на Свидетелите на Йехова в Тираспол и Рибница многократно получиха отказ за повторна регистрация съгласно Закона за свободата на съвестта и религиозните сдружения на Приднестровието от 2016 г. Де факто властите обявиха осем техни публикации за „екстремистки“.

1. “Moldova: Statement on the new legal mechanism for suspending the licences of audiovisual media service providers”, 27 March (Romanian only) ↑

НИДЕРЛАНДИЯ

Кралство Нидерландия

Новото правителство обяви мерки, които биха поставили бежанците и лицата, търсещи убежище, в по-неблагоприятно положение. Расовото профилиране при полицейски операции, както и при проверки за измами със социални помощи, продължи. Мирни демонстранти бяха обект на незаконно наблюдение. С приетия нов закон за сексуалните престъпления

изнасилването се дефинира като всеки сексуален акт, извършен без свободно и информирано съгласие. Климатичните политики бяха допълнително отслабени.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

През април група организации от гражданското общество заведоха съдебен иск срещу правителството, оспорвайки сключването и продължаващото прилагане на споразумението от 2016 г., по силата на което държавите – членки на ЕС, прехвърлят отговорността за закрила на бежанците върху Турция, въпреки предвидимите нарушения на правата на човека.[1]

Новото правителство обяви намерение да ограничи процесуалните права на лицата, търсещи убежище, като намали достъпа им до правна помощ и премахне правото им да обжалват съдебни решения по молбите за международна закрила.

В Аруба, част от Кралство Нидерландия, гражданите на Венецуела, търсещи убежище, включително деца, продължиха да не получават достъп до справедливи и ефективни процедури за предоставяне на закрила.[2]

ДИСКРИМИНАЦИЯ

Расовото профилиране при прилагането на закона и при разкриването на измами със социални помощи продължава да бъде структурен проблем във всички държавни институции.[3] Защитата срещу използването на дискриминационни рискови модели в системата за социални помощи продължи да бъде недостатъчна.[4]

НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА

През юли влезе в сила Законът за сексуалните престъпления, с който беше въведена правна дефиниция на изнасилването, базирана на липсата на съгласие, в съответствие с международните стандарти за правата на човека.[5]

През октомври държавният секретар по правосъдието представи законопроект, който предвижда криминализиране на психологическото насилие като форма на домашно насилие.[6]

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

През цялата година полицията използваше дронове и автомобили, оборудвани с високотехнологични камери и система за лицево разпознаване, за наблюдение на мирни протестиращи, без да е налице адекватна нормативна уредба, надеждни гаранции за защита на личните данни или ефективни механизми за отчетност.[7]

През февруари, в отговор на протестите на земеделски производители, блокадите на магистрали от „Extinction Rebellion“ и демонстрациите в подкрепа на палестинския народ, министърът на правосъдието, ръководството на полицията и Главната прокуратура обявиха, че „това не са протести“ и заявиха намерение да предприемат по-строги и незабавни действия срещу активистите. През май парламентарното мнозинство гласува за забрана на лозунга „От реката до морето“. През август новият министър на правосъдието съобщи, че ще проучи възможностите за ограничаване на правото на демонстрация.

БЕЗОТГОВОРНИ ОРЪЖЕЙНИ ДОСТАВКИ

На 12 февруари апелативният съд разпореди на Нидерландия да преустанови износа и транзита на резервни части за изтребители F-35 за Израел, като постанови, че съществува „очевиден риск“ тези части да бъдат използвани за извършване или улесняване на тежки нарушения на международното хуманитарно право.

ПРАВО НА ЖИЛИЩЕ

През април Специалният докладчик на ООН за правото на подходящо жилище посочи, че националното законодателство не осигурява защита на това право. Той изрази сериозна загриженост относно задълбочаващата се жилищна криза, увеличаващата се бездомност и по-специално положението на бездомните чужденци.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Новото правителство отслаби климатичните политики, като постави под риск

постигането на целта за 55 % намаление на емисиите на парникови газове до 2030 г. Кабинетът отложи и поетапното прекратяване на мерките в подкрепа на добива на изкопаеми горива в страната.

1. "Netherlands: NGOs sue Dutch state over EU – Turkey refugee deal", 8 April ↑
2. *Netherlands: Unprotected: Unveiling Gaps in the Protection of Venezuelan Refugees in Aruba,* 1 October ↑
3. *Netherlands: Ethnic Profiling is a Government-wide Problem,* 21 March (Dutch only) ↑
4. *Netherlands: Profiled Without Protection, Students in The Netherlands Hit by Discriminatory Benefits Fraud Detection,* 21 November ↑
5. *Netherlands: Insufficient Implementation of the Istanbul Convention,* 3 July ↑
6. "Netherlands: Cabinet wants to criminalize psychological violence", 17 October (Dutch only) ↑
7. *Netherlands: Recording Dissent: Camera Surveillance at Peaceful Protests in The Netherlands,* 16 October ↑

НОРВЕГИЯ

Кралство Норвегия

Парламентарният омбудсман изрази загриженост относно условията на задържане и отношението към уязвимите групи в затворите. Увеличи се броят на сигналите, подадени от жени за изнасилване. С нов закон бе удължен допустимият по закон срок за прекъсване на бременността. Експерти на ООН изразиха безпокойство относно високите нива на враждебност и дискриминация спрямо хора от африкански произход. Правителството не преустанови проучванията за нови нефтени и газови находища.

ЖЕСТОКО, НЕЧОВЕШКО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ

В доклади, публикувани от Парламентарния омбудсман през май и юни след извършени инспекции в затворите в Халден и Будьо през 2023 г., се изразява сериозна тревога. В документите се посочва, че като принудителна мярка се използват подсилени „охранителни килии", включително по отношение на задържани, които са изложени на риск от самоубийство.

На 15 октомври Европейският съд по правата на човека постанови, че Норвегия е нарушила правото на живот и правото на ефективно правно средство за защита, след като лице се е самоубило в затвора през 2020 г. Съдът установи, че макар властите да са били наясно с психичните проблеми на лишения от свобода, не са осигурили подходящи последващи грижи след преместването му от болнично заведение в затвора в Осло.

На 18 октомври омбудсманът по равнопоставеност и борба с дискриминацията подаде жалба до Дирекцията на изпълнителните служби за наказания от името на задържаните жени. Омбудсманът посочи, че въпреки че жените са само 6% от всички лишени от свобода, при тях се отчитат 80% от случаите на самонараняване и 75% от опитите за самоубийство.

СЕКСУАЛНИ И РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА

През декември парламентът прие нов закон, който удължава срока за аборт по желание до 18-та гестационна седмица.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

През март експерти на ООН настоятелно призоваха правителството да гарантира правата на човека на лицата от африкански произход, които продължават да са уязвими от расово профилиране, подбуждане към омраза и дискриминация при наемане на работа.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Правителството продължи да подкрепя постепенното прекратяване на използването на изкопаеми горива, но все още не беше преустановило проучванията за нови нефтени и газови находища. През януари Окръжният съд в Осло обяви за нищожни разрешителните за разработване на три нови нефтени полета поради липса на оценка

на въздействието върху климата. Кабинетът обжалва решението; Апелативният съд отдели делото и поиска консултативно становище от Съда на Европейската асоциация за свободна търговия относно прилагането на Директивата за оценка на въздействието върху околната среда. До края на годината становището все още не беше готово. През октомври природозащитни организации загубиха частта от делото, с която поискаха отделна привременна мярка за спиране на разработването на находищата, и обжалваха това решение пред Върховния съд.

ПРАВА НА КОРЕННОТО НАСЕЛЕНИЕ

През март бяха постигнати споразумения между коренното население саами, занимаващо се с отглеждане на северни елени, и компаниите за вятърна енергия на полуостров Фосен. Сключването на тези споразумения стана след решението на Върховния съд от 2021 г., с което всички лицензи за вятърни паркове, изградени върху зимни пасища, бяха обявени за невалидни.

ОТГОВОРНОСТ НА КОРПОРАТИВНИЯ СЕКТОР

През август норвежкият държавен инвестиционен фонд обяви, че ще преосмисли участието си в дружества, участващи в израелската окупация на палестинските територии. Това беше съобщено след консултативното становище на Международния съд от юли, което определи окупацията като незаконна. През октомври правителството заяви, че предприятията трябва да избягват дейности, „които могат да бъдат свързани със сериозни нарушения на правата на човека и международното хуманитарно право“.

ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО

Обединено кралство Великобритания и Северна Ирландия

Беше прието законодателство, което отменя съдебни решения в областта на правата на човека, за да позволи принудителното извеждане на лица, търсещи убежище, в Руанда. Доставките на оръжие за Израел продължиха през по-голямата част от годината и бяха частично преустановени едва след встъпването в длъжност на новото правителство. Публичните органи предприеха поредица мерки с възпиращ ефект върху протестите и изказванията, свързани с Ивицата Газа и окупираните палестински територии, а мирни екоактивисти получиха дълги присъди лишаване от свобода. Високите равнища на детска бедност продължиха да засягат непропорционално деца от африкански произход и други етнически малцинства.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

През юли, след проведените общи избори, 14-годишното управление на Консервативната партия бе прекратено и властта бе поета от правителство на Лейбъристката партия. Последваха отмяна или изменение на част от политиките, които представляваха сериозна заплаха за правата на човека. През август в редица градове в Англия и Северна Ирландия избухнаха расистки нападения, които продължиха няколко дни. Те се разразиха на фона на постоянната антибежанска риторика от страна на политици и медии, както и на правителствени мерки, довели до срив на системата за разглеждане на молбите на лица, търсещи убежище и до подкопаване на социалното сближаване. Насилието бе подстрекавано чрез дезинформация, дискриминационни изказвания и подбуждане към омраза в социалните мрежи, след убийството на три деца в Саутпорт от извършител, погрешно идентифициран като лице, търсещо убежище и мюсюлманин.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

През април влезе в сила Законът за безопасността на Руанда. С него беше обезсилено решението на Върховния съд от 2023 г., че Руанда не е безопасна държава за прехвърляне на лица, търсещи убежище, а широк кръг механизми за защита на правата на човека бяха суспендирани или отменени. Законът надгради приетия през 2023 г. Закон за незаконната миграция, който въведе по-нерестриктивна политика на отказ за разглеждане на молби за убежище, подадени на територията на Обединеното кралство. След смяната на правителството беше прекратена схемата за принудително прехвърляне на лица, търсещи убежище, в Руанда, а прилагането на Закона за незаконната миграция беше временно спряно. Новият кабинет обяви намерение да разгледа натрупаните молби за убежище, оставени от предходната политика, и съобщи, че се преустановява използването на бившата затворническа баржа и на бившата военновъздушна база, служили за настаняване на лица, търсещи убежище.

Новото правителство се ангажира да отмени Закона за безопасността на Руанда и обяви намерението си да внесе нов законопроект за граничната сигурност, убежището и имиграцията. До края на годината подробностите по законопроекта не бяха оповестени, но кабинетът посочи, че ще преследва същата цел, заявявана от предходното правителство – да възпрепятства хората да търсят убежище в Обединеното кралство, да увеличи капацитета за имиграционно задържане и да ускори процедурите по извеждане на лица от страната.

През септември беше оповестен вътрешен доклад на Министерството на вътрешните работи относно причините за т.нар. скандал „Уиндръш“. Докладът потвърди, че расизмът е залегнал в основата на правителствени политики и закони, приемани от Парламента в продължение на десетилетия, „с цел да бъде намален броят на хората с черен или кафяв цвят на кожата“, на които е разрешено да пребивават в Обединеното кралство. В резултат на това множество британски граждани от африкански и азиатски произход са били лишени от гражданство и подложени на имиграционни мерки, включително принудително извеждане, от които по право би трябвало да бъдат защитени, но на практика не са имали възможност да се предпазят.

През октомври беше съобщено, че новото правителство възнамерява да продължи политиката на предишната администрация за постепенно премахване на физическите документи, удостоверяващи имиграционния статут, и да ги замени изцяло с цифрови „електронни визи“. Бяха изразени сериозни опасения, че тази мярка може да доведе до изключване на определени групи и да прехвърли контрола върху доказването на законното право на пребиваване и достъп до услуги от самите лица към Министерството на вътрешните работи.

БЕЗОТГОВОРНИ ОРЪЖЕЙНИ ДОСТАВКИ

През първата половина на годината предишното правителство отказа да преустанови действието на лицензиите за износ на оръжие и друго военно оборудване за Израел, включително на оборудване, използвано във войната в Ивицата Газа. През юни специални експерти на ООН призоваха държавите да спрат всички военни доставки за Израел, за да се избегне рискът от съучастие в нарушения на правата на човека. През септември новото правителство частично преустанови лицензиите за износ, позовавайки се на „ясен риск“ израелските сили да нарушат международното хуманитарно право. Изключение направи приносът на Обединеното кралство към изтребителите F-35 – ключов компонент в израелските военни операции. Към края на годината съдебният контрол върху правителствената политика за лицензиите за износ на оръжие продължаваше.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

В Лондон продължиха масовите и регулярни улични демонстрации с призив за прекратяване на огъня след атаките, ръководени от „Хамас“ в Израел през октомври 2023 г., и последвалия израелски

военен отговор в Ивицата Газа. Макар протестите да бяха подложени на ограничения, полицията позволи провеждането им въпреки значителния политически натиск за налагане на забрана.

През май Отделение на Висшия съд обяви за незаконосъобразни правителствени разпоредби, които предоставяха на полицията разширени правомощия да ограничава демонстрации поради „сериозни смущения". Обжалването, подадено от новото правителство, беше разгледано през декември и решението се очаква.

Мирни екоактивисти продължиха да бъдат преследвани по обвинения, че протестните им действия са „сериозно смущаващи" или представляват „обществено нарушение", а някои бяха обвинени и в „неуважение към съда" или „престъпно увреждане". Съдилищата наложиха наказания лишаване от свобода, като в отделни случаи присъдите достигаха до пет години затвор.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

През цялата година продължиха разследванията относно характера и обхвата на наблюдението на журналисти от Полицейската служба на Северна Ирландия (ПССИ). През декември Трибуналът по разследващи правомощия установи, че ПССИ и Столичната полиция в Лондон са извършвали незаконно наблюдение на двама журналисти през 2012 и 2013 г. През юни започна независима проверка по въпроса, ръководена от съдебен адвокат.

В същото време правителството и други публични органи предприеха действия, които неправомерно ограничиха правото на свобода на изразяване и имаха възпиращ ефект върху изказвания, свързани с Ивицата Газа и окупираните палестински територии. Сред тези действия бяха прилагането на критикуваната антитерористична програма „Prevent", анулирането на визи и образуването на дисциплинарни производства срещу отделни лица, което оказа особено зловредно въздействие върху ученици и младежи, които са мюсюлмани и дефинирани по расов признак.

През март правителството публикува преработено определение на понятието „екстремизъм", предназначено за използване от публичните органи при оценката на лица и групи като „екстремистки" с цел лишаването им от публично финансиране, достъп до платформи и други форми на „легитимност".

Законопроектът за икономическата дейност на публичните органи (въпроси, свързани с чужбина) не бе приет, тъй като парламентът беше разпуснат за предсрочни общи избори през май. Законопроектът щеше да забрани на публичните органи да вземат предвид съображения, свързани с правата на човека и етиката, при решения за обществени поръчки или инвестиране на средства, с което би препятствал кампаниите за бойкот, изтегляне на инвестиции и санкции.

ПРАВО НА ИСТИНА, ПРАВОСЪДИЕ И ОБЕЗЩЕТЕНИЕ

През януари правителството на Ирландия заведе междудържавно производство срещу правителството на Обединеното кралство пред Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) във връзка със Закона за амнистия в Северна Ирландия. През февруари Висшият съд в Белфаст, а през септември Апелативният съд на Северна Ирландия постановиха, че законът е несъвместим с Европейската конвенция за правата на човека и нарушава Рамката от Уиндзор, договорена между Обединеното кралство и ЕС. Съдилищата приеха, че разпоредбите, предоставящи имунитет срещу наказателно преследване, противоречат на членове 2 и 3 от Конвенцията и на член 2 от Рамката от Уиндзор и следва да бъдат отменени. Също така Независимата комисия за помирение и разкриване на информация, създадена със закона, беше обявена за незаконосъобразна поради ограничения върху участието и достъпа до доказателства. Правителството на Обединеното кралство се ангажира да отмени част от, но не и всички проблематични разпоредби на Закона за амнистия и сигнализира намерение да обжалва решението пред Върховния съд.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

През цялата година медийната и политическата среда остана изключително

враждебна към транссексуалните хора. Наличните данни разкриват нарастване на престъпленията от омраза срещу ЛГБТИ общността. Правителството издаде указания към училищата, с които забрани обсъждането на „джендър идентичност“ при обучението по сексуални и междуличностни отношения. През ноември Върховният съд разгледа жалба, подадена от група, критикуваща джендър идеологията, чиято цел е да лиши транссексуалните лица – чието юридическо признаване на пола е удостоверено в Обединеното кралство – от защита срещу полова дискриминация по отношение на техния правно признат пол. Към края на годината решение по делото не беше постановено.

През септември беше отложено предложението на правителството на Шотландия за въвеждане на всеобхватна забрана на практиките на конверсионна терапия; изпълнителната власт заяви, че ще изчака правителството на Обединеното кралство да внесе свой законопроект. Предходното правителство не успя да прокара подобна забрана, тъй като законопроектът беше блокиран от спор относно включването на транссексуалните хора. Новото правителство се ангажира да публикува проектозакон за пълна забрана на конверсионната терапия, но само като основа за последващи консултации.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

По време на Конференцията на ООН за изменението на климата (РКООНИК29) през ноември новото правителство се ангажира да намали емисиите на парникови газове с най-малко 81% до 2035 г., надграждайки предишния ангажимент за 78%. То потвърди и поетото от предходния кабинет обещание да осигури 11,6 милиарда британски лири климатично финансиране до март 2026 г. – цел, която независимата организация „Climate Action Tracker“ определи като „силно недостатъчна“.

ИКОНОМИЧЕСКИ, СОЦИАЛНИ И КУЛТУРНИ ПРАВА

През януари комисарят по правата на детето за Уелс разкритикува стратегията на уелското правителство за справяне с детската бедност. През март официалните статистически данни на Обединеното кралство разкриха, че 4,3 милиона деца живеят в бедност, като въздействието е непропорционално тежко за децата от африкански произход и други етнически малцинства – 47% от тях живеят в бедност, в сравнение с 24% от белите деца.

Годишните правителствени данни от октомври показаха увеличение на бездомността в Англия с 12,3 % за една година, а уличната бездомност, определяна като „скитничество“, продължи да бъде криминализирана.

През февруари коалиция от организации на гражданското общество, сред които и Амнести Интернешънъл, посочи, че стандартният размер на социалната помощ е под минималните разходи за основни стоки от първа необходимост.

През март Комитетът на ООН по правата на хората с увреждания отчете, че Обединеното кралство не изпълнява задълженията си по няколко разпоредби на Конвенцията за правата на хората с увреждания.

През септември правителството на Шотландия се отказа от законопроекта за правата на човека, който предвиждаше инкорпориране на Международния пакт за икономически, социални и културни права и други международни конвенции в шотландското законодателство.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

През август Комитетът на ООН за премахване на расовата дискриминация препоръча, наред с другото, реформа на имиграционното законодателство, преустановяване на стратегията за борба с тероризма „Prevent“ и прекратяване на практиката на обиски с разсъбличане на деца.[1]

СЕКСУАЛНИ И РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА

Въпреки декриминализацията, достъпът до аборт в Северна Ирландия остана сериозно ограничен, включително поради липсата на ранни изследвания за фетални аномалии.

В Англия и Уелс се отчете увеличение на разследванията и наказателните преследвания срещу жени, обвинени, че са извършили аборт извън законово регламентирания ред; за 2025 г. са насрочени няколко съдебни процеса.

През септември правителството на Шотландия въведе „зони за безопасен достъп“ около болници и клиники, предоставящи услуги за аборт, а аналогичен закон в Англия и Уелс влезе в сила през октомври.

1. *UK: Submission to the Committee on the Elimination of Racial Discrimination*, 1 August ↑

ПОЛША

Република Полша

Новото правителство прие закони, които още повече застрашиха правата на бежанците и мигрантите на полско-беларуската граница. Правата, свързани с репродуктивното здраве – по-специално разширяването на достъпа до аборт и декриминализацията на подпомагането при извършване на аборт – продължиха да бъдат тема на политически дискусии, без да бъдат приети законови промени. ЛГБТИ хората продължиха да търпят дискриминация. Европейският съд по правата на човека постанови, че Полша е нарушила правото на личен живот чрез използването на шпионския софтуер Pegasus. Върховният съд потвърди оправдателната присъда на трима активисти, обвинени в „обида на религиозните чувства“. Парламентът прие определение за изнасилване, което се основава на липсата на съгласие. Значителна част от населението живее в неподходящи или пренаселени жилища. Правителството не предприе краткосрочни мерки за постепенното премахване на зависимостта от изкопаеми горива.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

Към края на годината, след една година управление, новото правителство не беше постигнало значим напредък по предизборните си ангажименти за укрепване на върховенството на закона, репродуктивните права и защитата на правата на бежанците, мигрантите и ЛГБТИ хората в Полша. Въпреки усилията за възстановяване на върховенството на закона, предишните компрометирани институции, а именно Конституционният трибунал, Националният съвет на съдебната власт и Камарата за професионална отговорност към Върховния съд, останаха без промяна.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Опасенията относно нарушенията на правата на бежанците и мигрантите на полско-беларуската граница продължиха. През октомври правителството обяви нова миграционна стратегия и внесе законопроект, който би позволил на Министерството на вътрешните работи „временно да спре“ разглеждането на молби за убежище в определен район, когато това се прецени за необходимо по съображения за сигурност. Тези предложения могат да застрашат правата на лицата, търсещи убежище.[1]

През юни правителството обяви създаването на „буферна зона“ по границата с Беларус. Едновременно с това то ограничи достъпа на журналисти и организации от гражданското общество, възпрепятствайки наблюдението и публичното разкриване на ситуацията, включително на потенциални нарушения на правата на човека, извършвани от полски гранични служители и други длъжностни лица.

Отново през юни организации от гражданското общество изразиха притеснения относно промяна в

Наказателния кодекс, който, наред с друго, легализира употребата на огнестрелно оръжие от правоприлагащите органи по границата в противоречие със съществуващите норми за използване на смъртоносна сила.[2] Това изменение може да увеличи риска бежанците и мигрантите да бъдат подложени на потенциално смъртоносна сила и да отслаби търсенето на отговорност за действията на полицията и граничната охрана.

Няколко защитници на правата на човека бяха оправдани по обвинения, свързани с предоставянето на хуманитарна, често животоспасяваща помощ на бежанци и мигранти, въпреки че поне едно такова наказателно производство остана висящо.

СЕКСУАЛНИ И РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА

Абортът продължи да бъде криминализиран, с изключение на случаите, когато животът или здравето на бременната жена са застрашени, или когато бременността е резултат от изнасилване или кръвосмешение. Хиляди лица, нуждаещи се от прекъсване на бременността, бяха принудени да търсят услугата в чужбина, докато други разчитаха на подкрепа от организации от гражданското общество. Жени защитници на правата на човека бяха подложени на наказателно преследване заради оказаната подкрепа на жени, нуждаещи се от безопасен аборт; образувани бяха и няколко дела срещу членове на семейства и активисти, обвинени в предоставяне на подобна помощ. В парламента бяха внесени четири законопроекта за разширяване на достъпа до аборт или за неговата декриминализация, но до края на годината нито един от тях не беше приет. Министерството на здравеопазването и Главната прокуратура издадоха указания, насочени към улесняване на достъпа до законен аборт; въпреки това, те не доведоха до съществена промяна. Висшият лекарски съвет остро критикува указанията на Министерството на здравеопазването, тъй като те прехвърлят отговорността върху лекарите и ги поставят в риск от професионална и наказателна отговорност за взетите решения.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

От общо 105 хомофобски резолюции на местните органи на властта, приети от 2019 г. насам и обявяващи така наречените „зони, свободни от ЛГБТИ“, към края на годината в сила бяха останали само пет. Въпреки това ЛГБТИ хората, както и активистите, които работят за защитата и насърчаването на техните права, продължиха да бъдат обект на дискриминация и насилие. Комитетът на ООН по икономически, социални и културни права (КИСКП) изрази безпокойство от липсата на всеобхватно антидискриминационно законодателство и от факта, че разпоредбите относно престъпленията от омраза и подбуждането към омраза не посочват изрично сексуалната ориентация и/или джендър идентичността като защитени характеристики.

През 2023 г., по делото *„Пшибишевска и други срещу Полша“*, Европейският съд по правата на човека задължи Полша да въведе форма на правно признаване на еднополовите двойки. През октомври в парламента беше внесен законопроект, предвиждащ създаване на еднополови граждански съюзи, но до края на годината той не беше приет.

ПРАВО НА НЕПРИКОСНОВЕНОСТ НА ЛИЧНИЯ ЖИВОТ

През май, по делото *„Петшак и Бихавска-Синярска и други срещу Полша“*, Европейският съд по правата на човека постанови, че правителството е нарушило правото на личен живот чрез „тайно наблюдение“. Делото е свързано с използването на шпионския софтуер Pegasus, насочен предимно срещу опозиционни политици. Съдът разкритикува и липсата на ефективни механизми за надзор върху операциите по наблюдение, неограничения достъп на националните органи до телекомуникационни данни и отсъствието на адекватни гаранции за защита.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

През март Върховният съд потвърди решението на по-нисша инстанция, с което

бяха оправдани трима активисти, обвинени през 2019 г. в „обида на религиозните чувства“ за притежание и разпространение на плакати и стикери с изображение на Дева Мария с ореол в цветовете на дъгата, символ на ЛГБТИ общността. Опитът на прокуратурата да обжалва оправдателната присъда беше неуспешен.

НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА

През юни парламентът прие определение за изнасилване, основано на липсата на съгласие, което влиза в сила през февруари 2025 г. Тази законодателна промяна привежда националната рамка в съответствие със стандартите за правата на човека. Остават обаче съображения, че новият закон може да не осигури достатъчна защита на хората с увреждания, включително на лицата с интелектуални затруднения.

ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛНИ ПРАВА

Полша все още не беше ратифицирала нито един от процедурните механизми на ООН, които дават възможност за подаване на жалби относно предполагаеми нарушения на икономическите, социалните и културните права на международно равнище.

Право на жилище

Комитетът на ООН по икономически, социални и културни права изрази безпокойство, че липсата на достъпни жилища е довела до това голяма част от населението да живее в неподходящи или пренаселени условия. Комитетът препоръча да се осигури приоритетно финансиране за строителство на нови достъпни жилища, както и за обновяване и модернизиране на съществуващия неудовлетворяващ жилищен фонд. Той призова Полша да подобри механизмите за надзор и правоприлагане с цел предотвратяване на злоупотреби от страна на наемодателите и ограничаване на риска от бездомност.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

През май съдът оправда Йоанна Волска, активистка от инициативата „Женска стачка“, по обвинения, свързани с начина, по който е провела протест срещу ограниченията върху аборта.

През юли активисти от движението „Последно поколение“ залепиха ръцете си за пътната настилка в столицата Варшава в знак на протест срещу изменението на климата. По техни сведения полицията не се е намесила, за да ги защити, когато са били нападнати от шофьори.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Полша получи „ниска“ оценка в Индекса на ефективност в областта на изменението на климата заради климатичните си политики, потреблението на енергия и емисиите на парникови газове. Правителството не предприе краткосрочни стъпки за поетапно премахване на зависимостта от изкопаеми горива. През септември тежки наводнения – особено в югозападната част на страната – доведоха до смъртта на седем души. По данни на инициативата „World Weather Attribution“ вероятността за подобни наводнения се е увеличила вследствие на антропогенното изменение на климата.

1. “Poland: Plans to suspend the right to seek asylum ‘flagrantly unlawful’”, 16 October ↑
2. ”Poland: New firearms regulations risk undermining the rule of law”, 10 July ↑

ПОРТУГАЛИЯ

Португалска република

Постъпиха достоверни сведения за изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание в местата за лишаване от свобода. Свободата на мирни събрания беше ограничена чрез злоупотреба с остаряло законодателство. Достъпът до аборт не беше напълно гарантиран. Десетки хора бяха ранени при нападения срещу мигранти в Порто. Извънредна гореща вълна и горски пожари доведоха до смъртта на петима души. Недостигът на

достъпни жилища остана сериозен проблем.

ИЗТЕЗАНИЯ И ДРУГО УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ

През юли Националният превантивен механизъм (НПМ) към Службата на омбудсмана – след инспекции в 17 места за лишаване от свобода през 2023 г. – отчете, че в почти половината от посетените затвори са установени случаи на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание спрямо лица, лишени от свобода. НПМ изрази сериозна загриженост, че властите не разследват и не предават на прокуратурата достоверните сигнали за такова отношение. Механизмът обърна внимание и на унизителните условия за десетки мигранти, задържани на летище „Умберто Делгадо“ в Лисабон, които са били принудени да спят в стаи за интервюта и в международните зони за заминаващи – в някои случаи до шест последователни нощи.

ПРЕКОМЕРНА И НЕНУЖНА УПОТРЕБА НА СИЛА

През октомври в квартал Кова да Моура, община Амадора, полицейски служител смъртоносно простреля 43-годишния готвач от африкански произход Одаир Мониш при неизяснени обстоятелства. След това в няколко квартала на Лисабон имаше няколкодневни вълнения и протести срещу полицейското насилие. По случая беше започнато официално разследване.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

Властите продължиха да пречат на провеждането на мирни демонстрации. Позовавайки се на остарели закони, те налагаха допълнителни изисквания и отговорности на организаторите на публични събрания, както и използваха неясни разпоредби, криминализиращи действия, считани за нарушение на „обществения ред и спокойствие“.

През януари министърът на вътрешните работи разпореди проверка по твърдения, че полицията е извършила неправомерно претърсване на две жени, климатични активистки, арестувани след протест, както и че всички задържани активисти са били държани с белезници повече от десет часа.

През февруари мирна контрademонстрация срещу акция на крайнодесни, според наличните данни, беше разпръсната без предупреждение и с прекомерна сила. Главният инспекторат по вътрешните работи започна разследване на твърденията, че полицейската употреба на палки е довела до нужда от медицинска помощ за няколко контрademонстранти, включително за счупени ребра.

През юли осем климатични активисти, които временно блокираха движението по време на мирен протест, получиха условни присъди от 18 месеца лишаване от свобода.

НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА

По данни, оповестени от Главната прокуратура през февруари, през 2023 г. са регистрирани 22 смъртни случая в резултат на домашно насилие – 17 жени и 2 деца. В 72% от случаите извършителят е настоящ или бивш партньор.

СЕКСУАЛНИ И РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА

Достъпът до услуги по прекъсване на бременността не беше гарантиран в национален мащаб поради неспособността на властите да въведат адекватна регулация на отказите по съвест на медицинския персонал.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

По данни, огласени от Главния прокурор през октомври, само 17 от 895-те разследвани престъпления от омраза за периода 2020 г. – първата половина на 2024 г. са довели до повдигане на обвинения, а 761 производства са били прекратени. Властите не събраха дезагрегирани данни за тези престъпления.

През цялата година продължи да съществува висок праг за започването на наказателни производства за престъпления, мотивирани от омраза. През октомври полицията не призна расов мотив при три отделни нападения, извършени в Порто от шестима мъже срещу граждани на Алжир и Мароко.

След посещението си в страната през юни Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността (ЕКРН) към Съвета на Европа отправи препоръка към Португалия да подобри жилищните условия на ромското население и да засили мерките срещу престъпленията от омраза.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

През май рецензирано научно изследване за смъртните случаи, свързани с горещи вълни, разкри, че Португалия е сред 20-те най-засегнати държави в света през последните три десетилетия: за периода 2010 – 2019 г. в страната са били регистрирани средно по 650 такива смъртни случая годишно. Друго изследване показа, че горещата вълна, обхванала Португалия през юли, не би била възможна без антропогенното изменение на климата. През септември горски пожари засегнаха северната част на страната, като причиниха пет смъртни случая и стотици пострадали.

През октомври правителството одобри мерки за смекчаване на последиците от изменението на климата, ангажирайки се да увеличи дела на енергията от възобновяеми източници в крайното потребление до 51% до 2030 г., с което надхвърли общата цел на ЕС от 42,5%.

ПРАВО НА ЖИЛИЩЕ

През май и септември правителството премахна редица мерки от програмата "Повече жилища", която имаше за цел да облекчи недостига на достъпни жилища. Организации от гражданското общество изразиха опасения, че премахването на мерки като замразяване на наемите и регулация на краткосрочните наеми може да влоши жилищната криза. По данни на Националния статистически институт от март почти 13% от населението живее в пренаселени жилища, а сред хората, уязвими към бедност, този дял достига 27,7%.

Сведения, публикувани през юни от Главния финансов инспекторат, разкриват, че 60% от наемателите не разполагат с гарантиран срок на договора за наем.

РУМЪНИЯ

Румъния

Ромите, включително ромските бежанци, избягали от конфликта в Украйна, продължиха да се сблъскват със сегрегация и дискриминация при достъпа до основни услуги. Протестите през годината протекоха мирно, без полицията да използва прекомерна сила. Правителството утвърди нов план за предотвратяване на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание спрямо хора с интелектуални или психосоциални увреждания. Сигналите за домашно насилие продължиха да се увеличават.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

През декември Конституционният съд обяви за недействителни резултатите от първия тур на президентските избори, проведен през ноември 2024 г., след като констатира сериозни нередности и нарушения на изборното законодателство. Нови президентски избори бяха насрочени за май 2025 г.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

Роми

В публикуван през април доклад за правата на човека Държавният департамент на САЩ осъди проявите на расизъм срещу ромите в региона, включително в Румъния. Документът подчертава, че ромите в страната продължават да се сблъскват с дискриминация и сегрегация в образованието и жилищното настаняване, както и че съобщават за случаи на полицейски тормоз и бруталност.

През юни организацията от гражданското общество „Европейски център за правата на ромите“ заяви, че бежанците роми от Украйна са били подложени на дискриминация при достъпа до основни услуги – жилищно настаняване, образование и здравеопазване. Докладът, който проследява опита на ромските бежанци в пет държави от

Източна Европа, сред които и Румъния, отбелязва, че тези трудности се задълбочават от продължаващата дискриминация и неравнопоставеност, както и от липсата на документи и езиковите бариери.

Центърът за правни ресурси – друга организация от гражданското общество — изрази притеснение, че напредъкът в преодоляването на сегрегацията в образованието на ромските деца остава незначителен. Основните причини за това са неадекватната нормативна уредба, комбинирана с липса на политическа воля и институционални усилия.

Евреи

През април Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) постанови, че румънската държава е упражнила дискриминация и е нарушила правата на двама жалбоподатели евреи, като и двамата са преживели Холокоста. Съдът установи, че като не е уведомила жалбоподателите и по-широката общественост за извънредното производство по обжалване, в рамките на което двама високопоставени военни офицери, предварително осъдени за престъпления, свързани с Холокоста, са били оправдани и като е отказала на жалбоподателите достъп до процеса и материалите по делото, Румъния им е причинила емоционално страдание и е нарушила правото им на личен живот и психологическа неприкосновеност.

ЛГБТИ хора

Гражданска законодателна инициатива, предвиждаща промяна на конституционното определение на семейството от „брак между съпрузи“ на „брак между мъж и жена“, остана висяща. Вносителите ѝ заявиха, че целта е „защита на семейството“. Организации от гражданското общество осъдиха предложението като стигматизиращо и дискриминационно. До края на годината еднополовите бракове и партньорства продължаваха да не бъдат признати от закона.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ И СЪБРАНИЯ

През февруари Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) постанови, че е нарушено правото на свобода на изразяване на съдия, след като Висшият съвет на магистратурата му наложил дисциплинарно наказание за публикувани в социалната мрежа „Facebook“ коментари относно „възобновяването на политическия контрол върху институциите“ през 2019 г.

В страната се проведоха мирни протести по различни теми – от екологични политики и правата на жените до солидарност с палестинския народ в Ивицата Газа. Не са установени случаи на прекомерна употреба на сила от полицията.

ИЗТЕЗАНИЯ И ДРУГО УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ

През май правителството утвърди петгодишен Национален план за действие за предотвратяване на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание в медицински и социални институции. Документът, изискан от Комитета на министрите на Съвета на Европа, беше изготвен, след като ЕСПЧ осъди Румъния по 17 дела, свързани с нарушения на правата на лица с интелектуални и/или психосоциални увреждания, лишени от свобода и институционализирани.

НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА

Правоприлагащите органи отчетоха трайно увеличение на докладваните случаи на домашно насилие в сравнение с предходните години. Организациите от гражданското общество разкритикуваха действащите правни механизми и съдебни процедури като неадекватни – поради високите разходи и неефективното им протичане – и отбелязаха, че съществуващите структури не осигуряват достатъчна защита на жертвите, предимно жени, от постоянно високите нива на насилие.

СЕКСУАЛНИ И РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА

Организации от гражданското общество съобщиха, че достъпът до безопасни услуги

по прекъсване на бременността остава затруднен поради липсата на достатъчно информация и намаляващия брой болници и медицински специалисти, които извършват аборти. Често услугите са достъпни само в скъпи частни клиники, докато много лекари и цели държавни лечебни заведения все по-често отказват да извършват процедурата поради религиозни или морални съображения.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Съгласно Националния интегриран план в областта на енергетиката и изменението на климата Румъния се ангажира да прекрати добива на въглища до 2030 г. и да постигне нетни нулеви емисии до 2045 г. Организациите от гражданското общество обаче разкритикуваха плана заради непълната му правна рамка и липсата на конкретни цели, мерки и бюджети за развитието на енергия от възобновяеми източници.

„Грийнпийс" започна съдебно производство с искане да бъде преустановена мащабна газодобивна операция в Черно море, като посочи, че проектът ще има значително замърсяващо въздействие върху околната среда.

РУСИЯ

Руска федерация

Русия продължи агресивната си война срещу Украйна. Свободата на изразяване, свободата на мирни събрания и свободата на сдружаване останаха силно ограничени. Критиците на властта бяха подлагани на произволни наказателни преследвания, несправедливи съдебни процеси, тежки глоби и дълги присъди лишаване от свобода въз основа на множество закони, които не съответстват на международните стандарти за правата на човека. Законодателството за „борба с екстремизма" и „борба с тероризма" се използваше като средство за преследване на противници на правителството и религиозни групи, включително деца.

Нарасна броят на лицата, обвинени в държавна измяна и шпионаж. Повече от 60 организации бяха обявени за „екстремистки" и забранени, а съдебните им производства не отговаряха на международните стандарти за справедлив съдебен процес. Изтезанията и другите форми на жестоко отношение в центровете за задържане бяха широко разпространени и се извършваха почти без никакви последствия. Преследването на ЛГБТИ хора се засили. Регионалните власти продължиха да възпрепятстват достъпа до аборт. Русия не демонстрира ангажираност към справяне с изменението на климата.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

Държавата продължи агресивната си война срещу Украйна, извършвайки многобройни нарушения на международното хуманитарно право, включително военни престъпления (вж. раздела „Украйна").

През август украинските въоръжени сили временно заеха част от Курска област в Руската федерация. По неофициални данни десетки цивилни лица са били убити, стотици – ранени или изчезнали, а над 150 000 души са били вътрешно разселени. По данни на руския омбудсман, около 50 000 от тях са настанени временно от държавните органи. Много евакуирани заявиха, че в началния етап на украинската офанзива не е била организирана евакуация от страна на руските власти. Военните действия затрудниха доставката на хуманитарна помощ за хората, останали в окупираните територии. През ноември омбудсманът съобщи, че 46 цивилни лица, отведени от украинските сили на украинска територия, са били върнати в Русия. През декември ракетни удари по градовете Рилск и Льгов в Курска област убиха 9 души и раниха 19. Украинските удари в Белгородска област продължиха; руските медии съобщиха за най-малко 161 убити цивилни до края на годината. Украйна извършваше атаки с дронове срещу петролни депа и други обекти на руска територия; някои от тези нападения доведоха до смърт и наранявания сред цивилното население и

причиниха щети на гражданска инфраструктура.

На 22 март въоръжена група нападна концертната зала „Крокус Сити Хол“ в Москва, при което бяха убити 145 души и ранени още 551.

През август руските власти помилваха, освободиха и изпратиха в изгнание петнадесет лишени от свобода, сред които видни активисти, журналисти и защитници на правата на човека, като част от споразумение за размяна, договорено с някои европейски държави и Съединените американски щати.

В същия месец Русия денонсира Рамковата конвенция за защита на националните малцинства на Съвета на Европа. Тя продължи да отказва да признае мандата на Специалния докладчик на ООН относно положението с правата на човека в Руската федерация, чийто мандат беше удължен с още една година от Съвета на ООН по правата на човека през октомври.

Въпреки отбелязания икономически растеж, подкрепен от значителни военни разходи, разходите за живот се увеличиха за мнозина поради ускоряващата се инфлация и продължаващите международни санкции.

НАРУШЕНИЯ НА МЕЖДУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО

През октомври, според медийни съобщения, девет украински военнопленници бяха разстреляни от руски сили в Курска област, без впоследствие да бъде проведено разследване на твърденията (вж. раздел „Украйна“).

На 2 ноември Военният следствен комитет обяви, че е „документирал доказателства за престъпления, извършени от украински националисти“, позовавайки се на непредставена снимка, на която, както се твърди, се виждат „руски военнопленници без признаци на живот“ в същата област.

БЕЗНАКАЗАНОСТ

През февруари водещият опозиционен политик Алексей Навални почина в ареста при неизяснени обстоятелства. Властите забавиха предаването на тялото му с девет дни и се опитаха да наложат тайно погребение, което майка му категорично отхвърли. През септември разследващ журналист от изданието *„The Insider“* публикува документирани твърдения, че Навални е бил отровен. Обстоятелствата около смъртта му не бяха обект на ефективно разследване.

През март Международният наказателен съд издаде заповеди за арест срещу двама висши руски командири, а през юни — срещу бившия министър на отбраната Сергей Шойгу и началника на Генералния щаб Валерий Герасимов, по обвинения във военни престъпления и престъпления срещу човечеството.

Закон, приет през март, узаконi съществуващата практика лишени от свобода и лица, обвинени в престъпления, да бъдат освобождавани от наказателна отговорност, ако се съгласят да се присъединят към руските въоръжени сили във военни действия.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

Властите прибягнаха до законодателството за „чуждестранните агенти“, „нежеланите организации“ и „военната цензура“, за да преследват организациите от гражданското общество и да заглушат критиките срещу продължаващата война срещу Украйна и други правителствени политики. Бяха образувани най-малко 98 нови наказателни производства, а 171 души бяха осъдени по законите за „военна цензура“.

Употребата на законодателството за борба с екстремизма и тероризма срещу критиците на властта се засили: бяха заведени най-малко 114 нови дела за „оправдаване на тероризма“ единствено заради изразени мнения относно конкретни събития или личности.

Книги, филми, театрални и телевизионни продукции бяха цензурирани или изтеглени заради препратки към еднополови връзки, други забранени теми или поради статута на техните автори като „чуждестранни агенти“.

През август и декември съответно властите блокираха платформите за съобщения „Signal“ и “Viber”.

През февруари видният защитник на правата на човека и съпредседател на „Мемориал“ Олег Орлов беше осъден на 30 месеца лишаване от свобода по обвинения в „дискредитиране на Въоръжените сили“ за статия, публикувана във френските медии. Той беше освободен през август като част от размяна на затворници.

През март журналистът Роман Иванов беше осъден на седем години лишаване от свобода за „разпространяване на съзнателно невярна информация относно Въоръжените сили“, заради публикациите му за предполагаеми военни престъпления, извършени от руските сили в Украйна.

През юли режисьорката Евгения Беркович и драматургът Светлана Петрийчук получиха по шест години лишаване от свобода по обвинение в „оправдаване на тероризма“ за отличената им пиеса, посветена на жени, омъжили се за членове на въоръжени недържавни групи в Сирия.

Същия месец задържаният пианист Павел Кушнир обяви суха гладна стачка и почина няколко дни по-късно. Той бе арестуван за „публични призиви към тероризъм“ заради мирни антивоенни изказвания в „YouTube“.

След смъртта на Алексей Навални властите засилиха репресиите срещу неговия Фонд за борба с корупцията и сродни организации. През септември започна процес срещу трима от адвокатите му, а през октомври – срещу четирима журналисти, всички обвинени в „участие в екстремистка организация“.

През октомври в Санкт Петербург започна съдебно производство срещу шестима активисти от младежкото движение „Весна“ по няколко обвинения, свързани с мирната им опозиция на войната срещу Украйна; те са заплашени с до 15 години лишаване от свобода.

Същия месец Европейският съд по правата на човека постанови по жалба на 107 организации и лица, обозначени от властите като „чуждестранни агенти“, че Русия е нарушила правото на свобода на изразяване, правото на свобода на сдружаване, както и правото на личен и семеен живот.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

Властите продължиха да нарушават правото на мирни събирания, като системно отказваха разрешение за протести и ги разпръскваха със сила, докато в същото време допускаха проправителствени митинги.

През януари полицията разпръсна предимно мирна демонстрация в Баймак, Башкортостан, организирана в подкрепа на гражданския активист Фаил Алсънов, и подложи на съдебно преследване най-малко 81 участници. Много задържани съобщиха, че са били подложени на изтезания, като един от тях почина в полицейския арест. До края на годината съдебните производства срещу част от протестиращите продължиха, а сигналите за изтезания останаха неразследвани.

През февруари органите на реда произволно задържаха най-малко 387 души в 39 града за публичното почитане на паметта на Алексей Навални; десетки бяха подложени на сериозни административни санкции, сред които глоби и краткосрочно лишаване от свобода.

Същия месец полицията арестува около 30 души – предимно журналисти, които отразяваха митинг на „Пътят към дома“, група жени, които настояваха за връщането на мобилизираните си роднини от войната срещу Украйна.

През май „Пътят към дома“ бе включена в регистъра на „чуждестранните агенти“. Митингите на движението през юни и септември също бяха разпръснати, а най-малко четирима участници бяха глобени за нарушаване на рестриктивните правила за публични събрания.

СВОБОДА НА СДРУЖАВАНЕ

Властите продължиха да атакуват организациите от гражданското общество, като прилагаха репресивното законодателство: още 169 организации, медии и физически лица бяха вписани в регистъра на „чуждестранните агенти“, а още 65 организации – в списъка на „нежеланите“. Десетки хора получиха административни или наказателни санкции за предполагаеми нарушения на законите за

„чуждестранните агенти“ или „нежеланите организации“, като много от производствата се водеха задочно.

Ограниченията спрямо лицата и организациите, определени като „чуждестранни агенти“, бяха допълнително затегнати. Закон, приет през март, забрани „популяризирането“ или рекламата на платформи, притежавани от „чуждестранни агенти“, предвиждайки глоби или до две години лишаване от свобода.

С измененията от май в законодателството за „чуждестранните агенти“ на тези лица беше забранено да се кандидатират на избори на всички равнища; най-малко шестима местни политици, обозначени като „чуждестранни агенти“, бяха отстранени от изборни органи.

През август изменения в закона за „нежеланите организации“ разшириха приложното му поле и към структури, създадени от чужди държави или с тяхно участие.

През юни Върховният съд забрани т.нар. Антируско сепаратистко движение – група, която фактически не съществува – като „екстремистка организация“. Впоследствие, през юли, Министерството на правосъдието вписа 55 организации, включително такива на коренното население, в регистъра на „екстремистките организации“.

През септември започна съдебният процес срещу Григорий Мелконянц, съпредседател на асоциацията за наблюдение на избори „Голос“. Той е обвинен за предполагаеми връзки между „Голос“ и обявената за „нежелана“ Европейска мрежа от организации за наблюдение на изборите (ENEMO) и е заплашен с до шест години лишаване от свобода.

СВОБОДА НА РЕЛИГИЯ И ВЯРА

Преследването на Свидетелите на Йехова по обвинения в „екстремизъм“ продължи да бъде произволно и системно: заведени бяха 24 нови наказателни дела срещу 34 вярващи, а 116 други бяха осъдени, от които 43 получиха присъди лишаване от свобода до осем години. Към декември общо 171 Свидетели на Йехова от Руската федерация и окупираните от Русия територии на Украйна изтърпяваха наказания в наказателни колонии.

Православни свещеници, които публично изразиха антивоенни позиции, бяха обект на църковни санкции. От февруари 2022 г. досега над 60 духовници са били наказани, включително чрез лишаване от сан.

ПРОИЗВОЛНИ ЗАДЪРЖАНИЯ И НЕСПРАВЕДЛИВИ СЪДЕБНИ ПРОЦЕСИ

Украински военнопленници бяха неправомерно преследвани в Русия единствено заради участието им във военни действия и получаваха дълги присъди след съдебни процедури, лишени от независимост и безпристрастност.

През юли правозащитникът Алексей Соколов беше задържан по обвинение в „екстремизъм“ заради онлайн публикация, в която се вижда логото на „Facebook“. През септември той беше насилствено настанен за двуседмичен „преглед“ в психиатрично заведение, а към края на годината продължаваше да бъде в следствения арест. Делата срещу нарастващ брой дисиденти се водеха задочно.

Обвиненията в тероризъм, екстремизъм, държавна измяна и шпионаж зачестиха. През първото полугодие осъдителните присъди за държавна измяна достигнаха 52, а за шпионаж – 18, съответно три и девет пъти повече в сравнение със същия период на 2023 г.

Срещу вече лишени от свобода критици на властта бяха повдигани нови произволни обвинения. Журналистката Мария Пономаренко бе изправена пред съд за „нападение срещу затворнически служители“, а бившият общински съветник Алексей Горинов, който изтърпява седемгодишна присъда по законите за „военна цензура“, получи допълнителни три години за „оправдаване на тероризма“.

ИЗТЕЗАНИЯ И НЕЧОВЕШКО ОТНАСЯНЕ

Изтезанията и другите форми на нечовешко отнасяне в местата за лишаване от свобода останаха широко разпространени, а

извършителите продължиха да се ползват с почти пълна безнаказаност.

Четирима мъже, обвинени за въоръженото нападение в концертната зала „Крокус Сити Хол“ през март, се явиха пред съда с видими следи от малтретиране. В социалните мрежи се разпространиха видеозаписи, които по сведения показват как на единия заподозрян е отрязано ухо по време на разпит от служител по сигурността, а друг е подлаган на електрошок. Независимо от това не беше образувано разследване.

Украински военнопленници и задържани цивилни бяха държани при нечовешки условия и системно подлагани на изтезания, друго жестоко, нечовешко или унизително отношение или наказание, както и на принудително изчезване.

Условията в местата за задържане в цялата страна по правило представляваха нечовешко или унизително отношение или наказание; често беше отказвана адекватна медицинска помощ. Лица, лишени от свобода по политически мотивирани обвинения, бяха подложени на допълнителни репресии чрез произволни дисциплинарни мерки, включително изолация в карцер и лишаване от контакт с близките им.[1]

Алексей Горинов продължи да бъде произволно държан в единична килия като дисциплинарна мярка, а властите упорито отказваха да му осигурят адекватна медицинска помощ.

През август Комитетът на ООН по правата на човека призова Русия да осигури необходимото лечение на активиста Игор Баришников от Калининградска област, който изтърпява повече от седем години лишаване от свобода по силата на законите за „военна цензура“. Отлаганата операция му беше направена чак през септември.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

Преследването на ЛГБТИ общността се засили: властите налагаха произволни наказателни и административни санкции за „екстремизъм“ и „ЛГБТИ пропаганда“. В цялата страна бяха проведени най-малко 24 полицейски акции в нощни клубове, посещавани от ЛГБТИ хора.

През март в Оренбург бяха задържани двама служители и собственикът на нощен клуб; срещу тях бяха повдигнати обвинения в „екстремизъм“, предвиждащи до десет години лишаване от свобода. Същото обвинение беше повдигнато през октомври срещу собственика на клуб в Чита след полицейска акция.

Отново през октомври полицията извърши нахлуване в нощен клуб в Ярославъл, където упражни физическо насилие и унизително отношение спрямо посетителите, като ги държа легнали по корем на пода с часове. Някои от тях бяха арестувани и обвинени в административни нарушения по закона за „ЛГБТИ пропагандата“.

СЕКСУАЛНИ И РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА

Регионалните власти продължиха да създават допълнителни пречки пред достъпа до аборт. През юни държавният съвет на Република Коми прие закон, криминализиращ т.нар. „принуда към аборт“, който на практика въвежда значителни административно-наказателни санкции за всяко лице или лечебно заведение, оказващо съдействие за извършване на процедурата. Подобни разпоредби бяха приети в още 14 региона. Редица частни медицински центрове отказваха да извършват аборти, макар законът да не съдържа изрична забрана.

През ноември беше подписан федерален закон, забраняващ „пропагандата на отказ от раждане на деца“, който предвижда цензура, тежки парични санкции и административни арести за разпространение на информация, насърчаваща доброволния избор да не се раждат деца.

ПРАВО НА ОБРАЗОВАНИЕ

През октомври стана ясно, че въведените през 2022 г. в училищата уроци по индоктринация „Разговори за важните неща“ ще бъдат разширени и в детските градини; темите на тези занятия възхваляват войната на Русия срещу Украйна и насърчават реториката на „традиционните ценности“.

С приетия през декември закон бе забранено децата на чуждестранни граждани

да се записват в училище, освен ако не положат изпит по руски език и не пребивават законно в страната.

ПРАВА НА ДЕЦАТА

Властите преследваха деца заради антивоенната им позиция, като им повдигаха измислени обвинения по законодателството за „борба с тероризма“.[2]

През юни Военният съд в Москва осъди 15-годишния Арсений Турбин на пет години лишаване от свобода за предполагаемо участие в Легион „Свободна Русия“ – въоръжено формирование, създадено в Украйна от руски и беларуски граждани и квалифицирано в Русия като „терористична организация“. Присъдата бе потвърдена на въззивна инстанция през ноември.

ПРАВА НА МИГРАНТИТЕ

Правата на мигрантите продължиха да бъдат нарушавани, а дискриминацията срещу тях остана широко разпространена. В още 24 субекта на федерацията властите забраниха на мигрантите да упражняват определени професии, обосновавайки това с „националната сигурност“ или с „приоритизиране на заетостта на руски граждани“, въпреки публично признатия недостиг на работна сила; в седем региона действащите ограничения бяха допълнително разширени.

След въоръженото нападение срещу „Крокус Сити Хол“, за което заподозрените бяха описани като мигранти, държавните органи засилиха антимигрантската реторика и практики.

Мигранти, подали молба за придобиване на руско гражданство, бяха подлагани на наборна военна служба след натурализация. През юни в най-малко осем региона се проведоха полицейски акции за откриване на лица без документи или на нови граждани, които не са се регистрирали във военните комисариати. В същия месец ръководителят на Следствения комитет заяви, че над 10 000 натурализирани мигранти вече са изпратени в Украйна.

Изменения в законодателството, приети през август и предвидени да влязат в сила през 2025 г., въведоха допълнителни ограничения върху правата на мигрантите без документи и други уязвими групи.

През ноември чуждото гражданство бе определено като утежняващо обстоятелство при извършване на престъпление, което води до по-тежки наказания.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Русия увеличи допълнително добива на петрол и природен газ с около 10%, без да демонстрира ангажираност към справяне с изменението на климата или към намаляване на зависимостта си от изкопаеми горива. Едва около 1% от енергията ѝ произхождаше от възобновяеми източници – далеч от и без това неамбициозния ангажимент на страната за 4,5% до 2024 г.

1. *Russia: “I Would Love To Hug Her, but It Is Impossible”: Imprisoned Dissenters Deprived of Family Contact,* 26 June ↑
2. “Russia: “Your Children will Go to an Orphanage”: Children and the Crackdown on Protest”, 31 May ↑

СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ

Република Северна Македония

Властите не предприеха решителни действия по отправените опасения относно изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание, включително срещу лишени от свобода лица и представители на малцинствени общности. Ромските деца продължиха да бъдат лишени от равнопоставен достъп до образование. Правителството предприе ограничени усилия за противодействие на дехуманизиращите предразсъдъци и речта на омразата, насочени към роми и ЛГБТИ хора. Бежанците и мигрантите, основно от Азия и Близкия изток, останаха уязвими за злоупотреби и насилие по държавните граници.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

През май, след предизборна кампания, белязана от онлайн и словесни атаки срещу политици, представители на малцинствата, жените и ЛГБТИ общността, бе избран нов президент и сформирано правителство. Процесът на присъединяване на Северна Македония към ЕС остана блокиран, тъй като парламентът не прие конституционна поправка, предвиждаща включването на българите сред „държавотворните народи".

ИЗТЕЗАНИЯ И ДРУГО УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ

Комитетът на ООН срещу изтезанията изрази тревога относно недостатъчното финансиране и хроничния недостиг на персонал в затворническата система и настоя за ефективно разследване на сигналите за изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание, включително случаи на използване на принуда и прекомерна сила. Комитетът също призова властите да гарантират, че дискриминационните мотиви, стоящи зад престъпленията, се разследват пълно и се вземат предвид при наказателното преследване.

ПРАВА НА ДЕЦАТА

През февруари Върховният съд се произнесе в полза на „Европейския център за правата на ромите" и група предимно ромски деца, настанени във възпитателното училище в Тетово (с. Волковия). Съдът разпореди преразглеждане на решението на Апелативния съд в Скопие от 2022 г., което засяга равнопоставения достъп до образование за институционализирани деца. Преди това Апелативният съд беше отхвърлил жалба, в която се посочва, че системата на възпитателните училища не гарантира равнопоставен достъп до образование и води до пряка и непряка дискриминация. След решението на Върховния съд, апелативната инстанция постанови ново решение, което задължава властите да осигурят достъп до образование във възпитателното училище. Тези мерки обаче все още не са приложени.

През юни Комитетът на ООН срещу изтезанията приветства приемането на Закона за правосъдие за децата, който въвежда принципа за „най-добрия интерес на детето" при контакт с правосъдието. УНИЦЕФ даде положителна оценка на възстановителния подход на закона, като се подчертава правото на детето да бъде изслушано и целите за рехабилитация и реинтеграция.

Въпреки това, Комитетът на ООН срещу изтезанията изрази сериозни опасения поради постъпили данни за широко разпространени проблеми с психичното здраве и прекомерна употреба на медикаменти сред децата във възпитателните институции.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

Преразглеждането на Закона за равнопоставеност между половете и на Закона за гражданската регистрация – който урежда правното признаване на пола на транссексуалните хора – остана блокирано поради координирана кампания срещу така наречения „джендър идеология".

Роми

През септември Комисията за превенция и защита от дискриминация (КПЗД) излезе със становище по случая с побоя, извършен през 2021 г. от полицейски служители в Прилеп срещу дете от ромски произход. Комисията установи пряка дискриминация на основание етническа принадлежност и раса и препоръча на Министерството на вътрешните работи да проведе ефективно, своевременно и изчерпателно вътрешно разследване, както и да осигури на пострадалото дете достъп до правосъдие. КПЗД също така призова община Прилеп да предприеме мерки за преодоляване на училищната сегрегация, която засяга ромските деца в града.

През април, със съдействието на организации от гражданското общество, в 14 общини – включително Битоля, Кичево, Прилеп, Скопие и Шуто Оризари – бяха приети местни планове за действие за интеграция на ромите.

Жени мюсюлманки

През април КПЗД постанови, че отказът на ресторант да обслужи жена поради носената от нея забрадка представлява пряка дискриминация, основана на пола и религиозните ѝ убеждения.

ЛГБТИ хора

Комисията за превенция и защита от дискриминация издаде още няколко становища относно онлайн дискриминацията и подбуждането към нея срещу ЛГБТИ хора, като установи, че негативните обществени нагласи в социалните мрежи остават устойчиви. Както посочи Комитетът на ООН против изтезанията, Наказателният кодекс продължава да няма ясна и изчерпателна дефиниция на речта на омразата, която да включва сексуалната ориентация и половата идентичност като защитени признаци. През септември, в отговор на препоръките, отправени в рамките на Универсалния периодичен преглед, правителството заяви, че не планира да въвежда такива промени в кодекса.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

През февруари НПО „Легис“ съобщи, че групи бежанци и мигранти, опитали да преминат в Сърбия, били почти напълно съблечени при минусови температури на самата граница – по данни на организацията, от сръбски гранични полицаи – и впоследствие върнати обратно в Северна Македония. Държавата не предоставя систематично подслон и достъп до основни услуги за бежанците и мигрантите. Организацията докладва и за продължаваща практика на незаконни изтласквания към Гърция по южната граница.

СЛОВАКИЯ

Словашка република

Строгите условия за ползване на крайно ограничения общински жилищен фонд оставиха хиляди хора без адекватно и достъпно настаняване. Изменения в действащото законодателство въведоха непропорционални ограничения върху свободата на мирни събрания и свободата на изразяване. Ромите продължиха да бъдат обект на дискриминация и социално изключване, а ЛГБТИ лицата останаха без законова защита. Държавни представители разпространяваха и поддържаха стигматизиращи стереотипи относно малцинствата. Данните за износа на оръжие за Израел останаха засекретени. Действията на правителството отслабиха ангажимента за преход към икономика без изкопаеми горива.

ПРАВО НА ЖИЛИЩЕ

Непризнаването на правото на жилище като основно право на човека доведе до сериозна криза в системата на общинските жилища под наем, която засегна най-маргинализираните групи и домакинствата, затруднени от прекомерните жилищни разходи.[1]

Общинският жилищен фонд остава силно ограничен, поради което хиляди домакинства с ниски доходи са лишени от адекватен достъп до общински жилища под наем. Строгите изисквания за право на настаняване – включително изискването за минимален доход – допълнително ограничават обхвата и изключват много хора от възможността дори да кандидатстват. Ромските домакинства продължават да се сблъскват със системна дискриминация и сегрегация при разпределението на общинските жилища.

Обектите за спешно настаняване, които се предвиждат като краткосрочна мярка, често се превръщат в дългосрочно решение поради трайния недостиг на достъпни жилища.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

Новото законодателство относно свободата на мирни събрания, прието през юни, противоречи на конституцията и на международноправните задължения на Словакия в сферата на правата на човека.[2] С него се въвеждат допълнителни ограничения върху правото на протест и се предоставят

разширени правомощия на общинските органи да забраняват мирни събрания.

СВОБОДА НА СДРУЖАВАНЕ

Неправителствените организации, особено тези, работещи за правата на човека и прозрачността, бяха обект на остри атаки от страна на представители на правителството. Тази дехуманизираща реторика доведе до първото парламентарно гласуване на законопроект, който не съответства на правото на ЕС.[3] Към края на годината парламентът обсъждаше преработен вариант на този текст, който може да ограничи свободата на сдружаване. Едновременно с това бяха въведени и няколко мерки, насочени към намаляване на финансирането на НПО.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

През юни парламентът прие нов Закон за националното радио и телевизия, с който бе засилено политическото влияние върху обществените медии.[4]

ПРЕКОМЕРНА УПОТРЕБА НА СИЛА

Правителството не предприе ефективни мерки за цялостно изпълнение на съдебните решения във връзка с прекомерната употреба на полицейска сила срещу ромите. Не бяха предприети решителни действия за подобряване на разследванията на полицейско насилие, за отчитане на евентуални расови мотиви и за засилване на независимостта на разследващия орган.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

Роми

Постоянната и системна сегрегация на ромските деца както в общообразователните, така и в специалните училища доведе до това, че през декември 2023 г. Европейската комисия предяви иск срещу Словакия пред Съда на Европейския съюз за нарушение на Директива 2000/43/ЕО относно равното третиране без оглед на раса или етнически произход. Министерството на образованието допълнително задълбочи тази сегрегация, като разшири вече съществуващи сегрегирани училища.[5]

Бе оповестено подписването на меморандум за създаване на първото национално училище за ромската общност. С приемането на измененията в Закона за училищата бяха облекчени критериите за откриване на подобни национални училища за роми. Ромската общност обаче не подкрепи реформата.

ЛГБТИ хора

През май парламентът отхвърли законодателно предложение, което целѝ да направи правното признаване на пола практически невъзможно.[6] Въпреки това транссексуалните хора продължиха да се сблъскват с пречки както при получаването на правно признаване на пола, така и при достъпа до здравни грижи, утвърждаващи джендъра.

Не беше отчетен напредък в признаването на законното право на еднополовите двойки да сключват граждански съюзи или да упражняват родителски права.

Някои народни представители продължиха публично да изразяват хомофобски и трансфобски позиции, а ЛГБТИ лицата останаха обект на продължаваща дискриминация и враждебни нагласи както от страна на държавните институции, така и сред обществото.

НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА

Все още няма правна дефиниция на изнасилването, базирана на липсата на съгласие. Парламентът опита да намали давностния срок за престъпления, свързани със сексуално насилие, от 20 на 10 години, но инициативата беше блокирана поради силната съпротива на експертната общност и обществото.

СЕКСУАЛНИ И РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА

Продължаваше да липсва ефективен механизъм за обезщетяване на жените, подложени на принудителна стерилизация в периода 1966 – 2004 г.

БЕЗОТГОВОРНИ ОРЪЖЕЙНИ ДОСТАВКИ

Информацията за износа на оръжие за Израел беше запазена в тайна, което противоречи на принципите за прозрачност и отчетност, залегнали в Международния договор за търговия с оръжие.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Правителството потвърди ангажимента, поет на РКООНИК28 през 2023 г., за преминаване към икономика, свободна от изкопаеми горива. Въпреки това, продължи да инвестира в изграждането на терминал за втечнен природен газ в Братислава.

Интегрираният национален план в областта на енергетиката и климата не включваше ясен график за постепенното ограничаване на използването на изкопаеми горива и значително изоставаше спрямо целите на ЕС за 2030 г. относно дела на енергията от възобновяеми източници.

1. *Slovakia: Unattainable Right to Housing: Report on Right to Housing in Slovakia*, 10 October ↑
2. "Slovakia: Draconian bill restricting right to protest must be redrawn", 18 June ↑
3. "Slovakia: Anti-NGO law a 'full-frontal assault on civil society'", 30 April ↑
4. "Amnesty International Slovakia warns of risks of the Slovak Television and Radio Act", 10 June (Slovak only) ↑
5. "Slovakia: EU must fight root causes of racial discrimination against Roma children in Slovak education", 8 April ↑
6. "Slovakia: MPs must stop attacking queer people", 7 May (Slovak only) ↑

СЛОВЕНИЯ

Република Словения

Законите, регламентиращи мирните протести, останаха в противоречие с международното право. Недостигът на общопрактикуващи лекари остави приблизително 140 000 души без адекватен достъп до първична медицинска помощ. Т. нар. „заличени" лица, които не успяха да възстановят своя правен статут на пребиваване, продължиха да бъдат лишени от основни права. Ромите и ЛГБТИ хората също се сблъскваха с дискриминация. Правителството увеличи санкциите за някои вредни емисии, но се отказа от ангажимента си за постепенно спиране на субсидиите за изкопаеми горива.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, СДРУЖАВАНЕ И СЪБРАНИЯ

Законодателната рамка, уреждаща свободата на мирните събрания, остана несъвместима с международните стандарти. Законът за публичните събрания не определя ясно допустимите полицейски действия, което предоставя прекалено широки правомощия за разпръскване на събрания и води до непропорционално висока отговорност за организаторите – включително възможност за обезщетения при смърт или телесни повреди, настъпили вследствие на движение на тълпата или масови безредици.

ПРАВО НА ЗДРАВЕ

В страната продължи да има сериозен недостиг на общопрактикуващи лекари: около 140 000 души останаха без адекватен достъп до първична медицинска помощ.

Над 230 000 жени и момичета на възраст над 13 години нямаха достъп до сексуално и репродуктивно здравеопазване поради липса на специалисти в населените им места. Организациите от гражданското общество предупредиха, че при предстоящо пенсиониране на практикуващите гинеколози този брой може да се удвои през следващите пет години.

Националният институт за обществено здраве отбеляза през април, че достъпът до здравни услуги се е влошил значително през последното десетилетие.

През септември правителството утвърди нова стратегия за първична медицинска помощ, която предвижда координиран подход за по-достъпна, справедлива и устойчива система на обществено здравеопазване.

Същевременно бяха предложени промени в Закона за здравните услуги, насочени към засилване на мрежата за обществено

здравеопазване и регулиране на условията на труд за медицинските работници в частния сектор. Част от организациите от гражданското общество изразиха опасения, че тези промени могат да доведат до по-нататъшна приватизация на здравния сектор и настояха акцентът да бъде върху засилването на публичната система, за да се осигурят адекватно финансиране и равнопоставен достъп до здравни услуги за всички.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

„Заличените“

Останалите „заличени“ — граждани на други бивши югославски републики, които, след като бяха противоконституционно заличени през 1992 г., все още не са вписани в официалния регистър на постоянно пребиваващите — продължават да живеят в правна и социална несигурност.

През февруари правителството отхвърли законопроект, изготвен от организации от гражданското общество със съдействието на президентската администрация, предвиждащ възстановяване на статута им на постоянно пребиваващи. Поради това на „заличените“ продължава да се отказва достъп до здравно осигуряване, трудова заетост и жилищно настаняване — права, които се гарантират от статута на постоянно пребиваващ.

Роми

Ромите продължиха да се сблъскват със социално изключване и дискриминация, особено общностите, които живеят в изолирани и сегрегирани неофициални селища в югоизточна Словения. Много от тях обитаваха жилища с лошо строително качество, без гаранция за наемане и без достъп до питейна вода, канализация и електроенергия.

ЛГБТИ хора

Възможността за правно признаване на пола в официалните документи продължи да бъде обусловена от изискването за предоставяне на удостоверение за психично разстройство, издадено от медицинско заведение или лекар.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

През юни, позовавайки се на „нововъзникващи заплахи за сигурността“, свързани с миграцията, Словения въведе отново временен граничен контрол с Хърватия и Унгария за срок от шест месеца.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

С изменение на Закона за опазване на околната среда, прието през март, бяха въведени по-строги ограничения за вредните емисии от инсталации за съвместно изгаряне на отпадъци.

Правителството подготвяше проект на Закон за климата, като някои от предложените разпоредби не съответстваха на ангажиментите по Парижкото споразумение. Независимият Климатичен съвет разкритикува кабинета за отстъплението от обещанието за прекратяване на субсидиите за изкопаеми горива.

В отговор на безпрецедентните наводнения през 2023 г. властите предприеха мащабни мерки за адаптация към наводненията с цел повишаване на устойчивостта на страната при интензивни валежи.

СЪРБИЯ

Република Сърбия

Протестиращите и журналистите бяха подложени на сплашване, тормоз и стратегическите искове срещу участието на обществеността (SLAPP), поради мирния им ангажимент с въпроси от обществен интерес. Не бяха положени решителни усилия за търсене на отговорност за военни престъпления; вместо това правителството съсредоточи действията си върху отслабването на резолюция на ООН относно геноцида в Сребреница. Дискриминацията продължи да бъде значителен проблем, засягащ ромите,

ЛГБТИ лицата, както и бежанците и мигрантите. Броят на бежанците и мигрантите, които транзитно преминаваха през страната, намаля, но те останаха уязвими към злоупотреби и насилие по границите.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

Не бе отбелязан напредък по изпълнението на договореното с посредничеството на ЕС споразумение за нормализиране на отношенията между Сърбия и Косово. През юли Конституционният съд отмени правителственото постановление от 2022 г., с което бе блокирано откриването на мина за добив на литий и бор в долината Ядар. Решението предизвика масови протести в цялата страна срещу проекта. Малко след това правителството прие ново постановление, с което одобри плановете за експлоатация. Също през юли Сърбия и ЕС подписаха меморандум за разбирателство и стратегическо партньорство относно устойчиви суровини. Десетки хиляди хора протестираха в продължение на месеци срещу добива на литий, като основна причина посочиха необратимите вреди върху околната среда.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

Разследващите журналисти, защитниците на правата на човека и активистите продължиха да бъдат очерняни в проправителствените медии и подлагани на SLAPP искове. През юли проправителствена телевизия обяви имената на около 40 организации от гражданското общество, обвинявайки ги, че „водят специална война срещу Сърбия“ по поръчка на чужди правителства. В предаването бяха представени подробни схеми на финансовата им дейност – с имена на служители, банкови данни и трансакции, които не са публично достъпни. Висши държавни служители многократно призоваваха за приемане на Закон за чуждестранните агенти с цел заглушаване на инакомислието. Независимата асоциация на журналистите в Сърбия отчете над 150 заплахи и нападения срещу журналисти през годината; само Мрежата за докладване на престъпност и корупция беше обект на 16 стратегически иска срещу участието на обществеността, заради своите разследвания.

През март Комитетът на ООН по правата на човека отчете, че дискриминационната реч срещу журналисти продължава да се разпространява както в онлайн пространството, така и в традиционните медии, включително от политици и високопоставени длъжностни лица.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

Демонстрациите, особено тези с екологичен фокус, се провеждаха при засилено полицейско присъствие, а участниците често бяха подлагани на прекомерна употреба на сила и произволни арести. Най-малко 33 активисти в 17 града в Сърбия бяха задържани след протести срещу добива на литий през август. Мнозина бяха арестувани или разпитвани заради публикации в социалните мрежи, а понякога – дори само заради участието си в мирни протести. На някои от задържаните бяха повдигнати обвинения за неоправдано тежки престъпления, включително „подстрекателство към насилствено сваляне на конституционния ред“; те бяха подлагани на продължителни разпити, претърсвания на домовете им и изземване на телефони и компютри.

През декември Амнести Интернешънъл разкри доказателства за широко разпространена употреба на незаконен шпионски софтуер и други инвазивни цифрови криминалистични техники от страна на властите срещу активисти и независими журналисти.[1] След публикуването на доклада местни организации от гражданското общество подадоха наказателни жалби срещу полицията и Агенцията за сигурност и информация за създаването и използването на шпионски софтуер, както и за неразрешен достъп до лични данни.

ПРАВО НА ИСТИНА, ПРАВОСЪДИЕ И ОБЕЗЩЕТЕНИЕ

Сърбия категорично възрази срещу решението на Общото събрание на ООН да приеме резолюция, с която 11 юли се обявява за официален Международен ден за размисъл

и възпоменание на Геноцида в Сребреница от 1995 г.[2]

Над 1 700 случая на военни престъпления в Сърбия остават без разследване.

Съдебният процес срещу седем бивши полицаи от силите на босненските сърби, обвинени в масовото убийство на 1 313 босненци от Сребреница през юли 1995 г. в склада на Земеделската кооперация в Кравица, продължи да се бави поради многократни и продължителни отлагания на съдебните заседания.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

През април Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността (ЕКРН) към Съвета на Европа посочи в своя периодичен доклад, че предразсъдъците спрямо ЛГБТИ лицата, ромите, бежанците и мигрантите продължават да бъдат широко разпространени в Сърбия и най-често се проявяват като реч на омразата в онлайн пространството. През декември Върховният комисариат на ООН за бежанците (ВКБООН) съобщи, че мнозинството от бежанците и мигрантите, които преминават транзитно през Западните Балкани, произхождат от държави в региона на Близкия изток и Северна Африка, както и от Афганистан.

Роми

През март Комитетът на ООН по правата на човека отчете, че ромите, особено вътрешно разселените хора, живеещи в неофициални селища, продължават да бъдат в дълбока бедност и социално изключване, с ограничен достъп до образование, заетост, здравеопазване и основни услуги като електричество, питейна вода и канализация.

ЕКРН отправи призив към сръбските власти да преразгледат механизма за предоставяне на социална помощ, заложен в Закона за социалните карти, с цел да се гарантира, че ромите и другите уязвими групи имат равни възможности за достъп до държавна подкрепа. Законът продължи да се прилага без адекватна оценка на въздействието му върху правата на човека.

ЛГБТИ хора

Все още не беше приет закон за правно признаване на пола, основано на самоопределение, в съответствие с международните стандарти за правата на човека. Транссексуалните хора продължаваха да бъдат задължавани да преминат през едногодишно хормонално лечение като условие за правно признаване на пола.

През февруари гей мъж и неговият съквартирант бяха подложени на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание – включително физически, психологически и сексуален тормоз – от група от над 10 полицаи, които влязоха и претърсиха апартамента им в Белград. До края на годината не бе проведено ефективно разследване по случая.

През януари Европейският комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унизителното отнасяне или наказание към Съвета на Европа настойчиво призова сръбските власти да приемат и прилагат последователна стратегия за изкореняване на полицейското малтретиране и за ефективно разследване на такива случаи.

През септември годишното шествие Белград Прайд се проведе без хомофобски инциденти и с участието на трима министри от правителството.

ПРОИЗВОЛНО ЗАДЪРЖАНЕ

През юли турският политически активист Еджевит Пироглу, произволно задържан от юни 2021 г., бе освободен и напусна страната.[3]

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Броят на новопристигащите бежанци, лица, търсещи убежище, и мигранти намаля с до 80% спрямо 2023 г., поради което Комисариатът за бежанците и миграцията закри няколко приемни центъра в страната. Хората от тези групи, останали без подслон, станаха още по-уязвими към злоупотреби и насилие, включително незаконни връщания по ускорена процедура.

1. *Serbia: "A Digital Prison": Surveillance and the suppression of civil society in Serbia,* 16 December ↑
2. "Bosnia and Herzegovina: Srebrenica resolution an important recognition for victims and their families", 23 May ↑
3. *Serbia: Political activist on hunger strike: Ecevit Piroğlu, 13 May* ↑

ТАДЖИКИСТАН

Република Таджикистан

Преследването на всякакви форми на инакомислие продължи: защитници на правата на човека, критици на правителството и независими журналисти, включително намиращи се в изгнание, бяха подложени на сплашване и политически мотивирани преследвания. Свободата на сдружаване и свободата на мирно събиране продължаваха да са ограничени. Дискриминацията срещу жените и памирското малцинство продължи. Домашното насилие бе широко разпространено явление. Изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание оставаха повсеместна практика. Значителна част от децата страдаше от продоволствена несигурност, макар телесните наказания над деца да бяха изрично забранени. Движението по пътищата, изгарянето на въглища и строителните дейности допринасяха за сериозно замърсяване на въздуха.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

Икономическите затруднения се задълбочиха, допълнително утежнени от действията на руските власти за ограничаване на броя на таджикистанските трудови мигранти – основен източник на значителни парични преводи за страната.

След периода на напрежение по границата с Киргизстан през последните години, двустранните отношения се подобриха значително, което позволи да се проведат успешни преговори и да се извърши демаркация на границата.

Събирането на информация относно състоянието на правата на човека, включително от международните организации, продължи да бъде сериозно затруднено.

ПРОИЗВОЛНИ ЗАДЪРЖАНИЯ И НЕСПРАВЕДЛИВИ СЪДЕБНИ ПРОЦЕСИ

Постъпиха сведения за нови арести и закрити съдебни производства, включително по политически мотивирани обвинения в „тероризъм" и „екстремизъм" срещу членове на произволно забраненото опозиционно движение „Група 24". Билол Курбоналиев, принудително върнат от Германия през 2023 г., беше осъден през февруари на 10 години лишаване от свобода за предполагаемо членство в „Група 24". Сулаймон Джобиров бе насилствено върнат от Русия през април и до август получи присъда от шест години лишаване от свобода по сходни обвинения.

През юни и юли няколко високопоставени политически фигури и бивши държавни служители бяха задържани по обвинения в заговор за „насилствено завземане на властта". Сред тях са бившият председател на проправителствената Демократическа партия на Таджикистан Саидджафар Усмонзода, бившият външен министър Хамрохон Зарифи, бившият председател на Върховния съвет Акбаршо Искандаров, журналистът и политик Ахмадшох Комилзода и политикът Шокирджон Хакимов. Към края на годината властите не бяха представили доказателства за съществуването на подобен заговор или за участието на задържаните в него.

В доклада си от януари за посещението през 2022 г. Специалният докладчик на ООН по положението на защитниците на правата на човека отправи призив към властите да гарантират независимостта и безпристрастността на съдебната власт и да защитят адвокатите от репресии и тормоз.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

В доклада си от януари Специалният докладчик на ООН по положението на защитниците на правата на човека призова властите да прекратят наказателното преследване срещу лица, които упражняват

своето право на свобода на изразяване, свобода на мирно събиране и свобода на сдружаване. Въпреки това, граждански и политически активисти, адвокати, критици на правителството и независими журналисти – включително пребиваващи в изгнание – както и техните близки, продължиха да бъдат подлагани на сплашване и безпочвени обвинения.

През януари съдът осъди Шахбоз Шарифбек на пет години лишаване от свобода заради публикувано онлайн видео, в което той твърди, че военни служители са мобилизирали брат му и са пребили негови роднини.

През август властите задържаха Ахмад Иброхим, главен редактор на списание Paik, обвинявайки го, че е предложил подкуп на длъжностно лице, за да предотврати закриването на изданието. Комитетът за защита на журналистите – организация за мониторинг на медиите – призова за незабавното му освобождаване и оттеглянето на обвиненията.

Властите продължиха да упражняват репресии срещу опозиционни активисти в изгнание и други критици, като насочиха натиск към техните семейства. През февруари длъжностни лица привикаха майката на памирската журналистка в изгнание Анора Саркорова и я уведомиха, че дъщеря ѝ и зет ѝ, журналистът Рустам Джони, са разследвани за дейност, свързана със „Списъци на екстремистки дейности“, но могат да получат амнистия, ако се завърнат и поискат „прошка“.

През март опозиционният Национален алианс в изгнание съобщи, че властите упражняват натиск върху семейства, за да убедят свои роднини зад граница да не участват в протести в чужбина.

През юни беше приет нов закон, който забранява носенето и популяризирането на неопределено облекло, определено като „чуждо на националната култура“. Законът също така забрани отбелязването на *„Идгардак“* – традиционен детски празник, който според властите „не съответства“ на исляма.

СВОБОДА НА СДРУЖАВАНЕ

През февруари група специални докладчици на ООН изпрати официално запитване до властите, изразявайки тревога от закриването на около 700 неправителствени организации (НПО) през последните години. Правителството не публикува своя отговор и продължи да закрива неправителствени организации.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

Преследването и системната дискриминация срещу памирското малцинство продължиха, а родната им Горно-Бадахшанска автономна област беше подложена на допълнителни мерки за сигурност, както и на траен икономически и демографски упадък.[1]

Към февруари най-малко 222 памирци бяха осъдени след несправедливи закрити съдебни производства във връзка с насилственото разпръсване на местни протести през 2021 г.

През март Работната група по произволно задържане към Съвета на ООН по правата на човека отправи призив към Таджикистан за незабавно освобождаване на памирските защитници на правата на човека Фаромуз Иргашев, Манучехр Холикназаров и Хурсанд Мамадшоев, като определи лишаването им от свобода като произволно.

ПРАВА НА ЖЕНИТЕ

През януари официалният списък на професиите, забранени за жените, беше съкратен от 334 на 194 с обяснението „подобрени условия на труд“. През февруари Комитетът по Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените отново отправи призив към властите да отменят списъка изцяло.

Съвместен доклад, публикуван през март от Международното партньорство за правата на човека и три таджикистански организации от гражданското общество, констатира, че домашното насилие остава широко разпространено, а обществената търпимост към него се увеличава.

ИЗТЕЗАНИЯ И НЕЧОВЕШКО ОТНАСЯНЕ

Изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание останаха широко разпространени, а безнаказаността – системна.

В годишния си доклад, публикуван през юни, таджикистанският комисар по правата на човека откри трайната пренаселеност на местата за лишаване от свобода, включително неизпълнението на законовото изискване за минимум 4 кв.м жилищна площ на всеки лишен от свобода, както и високата честота на инфекции с ХИВ и туберкулоза.

Официалните жалби за изтезания, подавани от лишени от свобода, остават изключение поради липса на доверие в системата и добре документирани репресии срещу жалбоподатели.

През август полицията заяви, че Дамир Обидов се е самоубил два дни след ареста му по обвинение в предполагаемо хулиганство. Семейството не получи достъп до него по време на задържането, а след това не му беше позволено да види тялото при погребението, организирано от властите. Беше образувано разследване, но до края на годината не бяха оповестени резултати.

Съобщава се, че здравословното състояние на неправомерно лишения от свобода памирски защитник на правата на човека Манучехр Холикназаров, който излежава 16-годишна присъда, се е влошило сериозно. Властите пренебрегнаха международните призиви за неговото незабавно освобождаване и осигуряване на адекватни медицински грижи.

ПРАВА НА ДЕЦАТА

През юни беше приет нов Закон за образованието, който изрично забрани телесните наказания над деца.

Съгласно доклад на УНИЦЕФ, публикуван същия месец, 78% от децата в Таджикистан са живели в условия на продоволствена несигурност през периода 2016 – 2022 г., като 34% от тях – в условия на тежка продоволствена несигурност. В сравнение с 2012 г. подобрението е минимално. Недохранването застрашава развитието на децата и излага живота им на риск.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

През май Таджикистан подписа Декларацията на ООН относно децата, младежта и действията в областта на климата. Въпреки това властите не насърчаваха общественото участие в разработването на политики, свързани с климата и околната среда. В резултат приетите климатични мерки не отразяваха непременно потребностите на най-уязвимите групи от населението, а липсата на обществено участие подкопаваше усилията на страната за адаптиране към изменението на климата.

По данни на платформата „IQAir“, концентрацията на замърсители във въздуха в Душанбе – предизвикана основно от пътния трафик, изгарянето на въглища и строителните дейности – редовно и опасно превишаваше препоръчителните пределни стойности на Световната здравна организация.

1. *Tajikistan: Reprisals Against Pamiri Minority: Suppression of Local Identity, Clampdown on All Dissent*, 11 September 1

ТУРЦИЯ

Република Турция

Вмешателството на изпълнителната власт в съдебната система се задълбочи. Решенията на Конституционния съд, които имат задължителна сила, продължиха да се игнорират въпреки утвърдената практика, а няколко знакови присъди на Европейския съд по правата на човека останаха неизпълнени. Неоснователните разследвания, наказателните преследвания и присъдите срещу защитници на правата на човека, журналисти, опозиционни политици и други лица продължиха. Правото на мирно събиране и свободата на сдружаване бяха произволно ограничавани. Насилието срещу жени и момичета продължи да бъде широко разпространено. Държавата продължи да приема значителен брой бежанци и мигранти,

някои от които останаха изложени на риск от незаконно връщане. Жертвите на нарушения на правата на човека, извършени от държавни служители, продължават да се сблъскват с трайна култура на безнаказаност. Климатичната политика на Турция беше оценена като „критично недостатъчна“.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

Турция се изправи пред нарастваща криза с разходите за живот: към края на годината общата инфлация надхвърли 44%, а инфлацията при хранителните стоки – 43%.

На проведените местни избори основната опозиционна партия постигна значителни изборни успехи. В редица райони обаче длъжностни лица отказаха да признаят официалните резултати, което предизвика масови протести. Подобни многолюдни демонстрации избухнаха и след като Министерството на вътрешните работи отстрани избрани кметове в няколко провинции и общини под предлог за „връзки с тероризъм“ и назначи на техните места доверени лица от управляващата партия.

През годината въоръжени групи извършиха няколко нападения – в църквата „Санта Мария“, пред Съдебната палата в Истанбул и в обект на „Турска аерокосмическа индустрия“ в Кахраманказан, провинция Анкара – при които загинаха общо 7 души, както и четирима от нападателите.

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС

Властите продължиха да не зачитат задължителни съдебни решения, гарантиращи правото на справедлив процес.

През януари лишеният от свобода защитник на правата на човека Осман Кавала подаде нова жалба до Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ), позовавайки се на продължаващи и нови нарушения на Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, извършени след решението на Съда от 2019 г. за неговото незабавно освобождаване. Това решение продължава да не се изпълнява, въпреки започнатото през 2022 г. от Комитета на министрите на Съвета на Европа производство за установяване на нарушение срещу Турция. Две жалби до Конституционния съд, с които се оспорват осъдителната присъда от 2022 г. и решението на Касационния съд от 2023 г., потвърждаващо тази присъда, все още очакват произнасяне.

Бившите съпредседатели на Демократична партия на народите Селахатин Демирташ и Фиген Юксекдаг също останаха в затвора.

Адвокатът и затворник по убеждения Джан Аталай продължи да бъде лишен от свобода, а статутът му на народен представител беше отнет, въпреки 3 последователни решения на Конституционния съд, постановяващи освобождаването му.

Приетият през март т. нар. 8-ми съдебен пакет не отчете решението на Конституционния съд, с което чл. 220, ал. 6 от Наказателния кодекс („извършване на престъпление от името на организация“) беше обявен за противоконституционен поради неясен обхват, позволяващ произволно прилагане.[1]

През септември учителят Юксел Ялчънкая – вече осъден за „членство във въоръжена терористична организация“ във връзка с опита за преврат през 2016 г. – бе подложен на повторен процес и отново признат за виновен; съдът не отчете решението на Европейския съд по правата на човека от 2023 г., с което бе установено нарушение на правото на справедлив процес и на свободата на сдружаване. До края на годината жалбата му остана без разглеждане.

ПРОИЗВОЛНИ ЗАДЪРЖАНИЯ И НЕСПРАВЕДЛИВИ СЪДЕБНИ ПРОЦЕСИ

След въоръженото нападение пред Съдебната палата в Истанбул (февруари) полицията произволно задържа 96 души, сред тях четирима адвокати от „Адвокатско бюро на народа“[2]. Трима адвокати – Дидем Байдар Юнсал, Седа Шаралдъ и Бетюл Вангьолю Козаачлъ – бяха обвинени в „членство във въоръжена терористична организация“ без доказателства. Дидем Байдар Юнсал бе освободена през юни; в края на годината останалите двама адвокати все още са в затвора.

През май 24 кюрдски политици бяха осъдени на лишаване от свобода от 9 до 42 години по политически мотивирани обвинения, включително „членство във въоръжена терористична организация“, в рамките на т. нар. дело „Кобани“. Обвиненията се основаваха на публикации в социалните мрежи и публични изказвания, с които политиците призовават поддръжниците си да протестират срещу обсадата на Кобани от „Ислямска държава“ в Сирия през октомври 2014 г. Още 12 подсъдими бяха оправдани.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

През юли районната управа на Бейоглу забрани изложбата „Обърни се и погледни назад: преосмисляне на транс революциите в Турция“, организирана в рамките на 10-тата седмица на транс прайда. Галерия „Депо“, домакин на събитието, обжалва заповедта по съдебен ред.

През октомври Върховният съвет за радио и телевизия (RTÜK) отне ефирния лиценз на независимото истанбулско „Ачък Радио“, след като медията не изпълни предходно разпореждане за 5-дневно спиране на сутрешната програма и ù бе наложена административна глоба заради изказвания на гост относно Арменския геноцид, излъчени на 24 април – датата на ежегодното възпоменание за масовите убийства от 1915 г. Радиото плати глобата, но не прекъсна излъчването, поради което лицензът му беше анулиран. Съдебното производство, с което „Ачък Радио“ оспорва отнемането на лиценза, остава висящо към края на годината.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

През януари Истанбулският регионален апелативен съд отмени забраната, наложена от областните управи на Истанбул и Бейоглу върху Феминистката нощен марш от 8 март 2022 г., като постанови, че тя нарушава свободата на мирни събрания и правото на организаторите сами да определят най-подходящото място за протеста.

След като през април беше анулирана изборната победа на кандидата на Партията за равенство и демокрация на народите за кмет на голямата община Ван, властите наложиха двуседмична забрана на всички протестни действия във Ван и Битлис. Във Ван полицията задържа 264 души, сред тях 10 адвокати и 15 деца; 27 от задържаните бяха оставени под стража по обвинения, включващи „членство във въоръжена терористична организация“.

На 1 май властите отново възпрепятстваха традиционната демонстрация на площад „Таксим“ в Истанбул, задържайки най-малко 82 души, въпреки решението на Конституционния съд от 2023 г., с което аналогичните забрани и насилственото разпръсване на първомайските прояви през 2014 и 2015 г. бяха обявени за нарушаващи правото на мирни събрания на Конфедерацията на революционните работнически профсъюзи.[3]

Групата „Съботните майки“ – близки на насилствено изчезнали хора и други защитници на правата на човека – продължи седмичните си бдения при ограничение от 10 участници, отменено единствено за хилядното бдение през май. През октомври първоинстанционен съд оправда 20 членове на групата, произволно задържани и обвинени в „нарушаване на Закона за събранията и демонстрациите“ във връзка с 950-тото бдение.

ЛГБТИ прайд шествията във всички големи градове отново бяха забранени, а полицията използва непропорционална сила; общо 27 участници в прайд събитията в Истанбул, Анталия и Ескишехир бяха произволно задържани.[4]

Вълната от протести в подкрепа на палестинците премина без сериозни ограничения, но демонстрациите с искане Турция да прекрати търговията си с Израел бяха възпрепятствани. На 6 април полицията разпръсна протест пред Провинциалната дирекция по търговия в Истанбул, задържайки 43 активисти от Младежкото движение за свободна Палестина за „нарушаване на Закона за събранията и демонстрациите“. На 29 ноември 9 души бяха задържани за 10 дни по същото обвинение и за предполагаема „обида на президента“ след мирна акция по време на Световния форум на TRT в Истанбулския конгресен център, където президентът Реджеп Тайип Ердоган произнесе реч.

Областната управа на Истанбул забрани традиционното нощно шествие на 25 ноември по случай Международния ден за премахване на насилието срещу жените. Полицията употреби сила срещу събралите се въпреки забраната и задържа най-малко 169 души, сред които 2 наблюдатели на протеста, 3 чужденци и случайни минувачи.

На 21 декември органите на реда попречиха на журналисти и граждани да прочетат прессъобщение в Истанбул след информация за атака с дронове, при която загинаха 2 турски кюрдски журналисти в Североизточна Сирия. 9 души, включително 7 журналисти, бяха поставени в предварителен арест по обвинение в „пропаганда в полза на терористична организация“.[5]

СВОБОДА НА СДРУЖАВАНЕ

През юни междуправителствената Специална група за финансови действия (СГФД) извади Турция от т. нар. „сив списък“, тъй като държавата в значителна степен изпълни препоръките за противодействие на финансирането на тероризма и прането на пари. Въпреки това организациите от гражданското общество останаха подложени на непропорционални санкции и засилен финансов надзор по силата на Закон № 7262 от 2020 г., приет именно в отговор на препоръките на СГФД.

През февруари 26-ти състав на Истанбулския съд за тежки престъпления оправда 24 членове на Асоциацията за наблюдение на миграцията, обвинявани в „членство във въоръжена терористична организация“. През декември 15-ти състав на Гражданския първоинстанционен съд в Бакъркьой постанови разпускане на същата организация с мотива, че „действа в съответствие с целите и задачите на въоръжена терористична организация“. Съвместното решение на министъра на финансите и държавната хазна и министъра на вътрешните работи за замразяване на активите на асоциацията поради предполагаеми връзки с Кюрдската работническа партия (ПКК), взето на основание Закон № 6415 за предотвратяване на финансирането на тероризма, беше обнародвано в Държавен вестник през август. Асоциацията е обжалвала и двете решения, като към края на годината производствата все още не бяха приключили.

През октомври областната управа на район Бейоглу затвори офиса на Общностния център „Тарлабашъ“ – неправителствена организация, която подкрепя маргинализирани хора в района – с аргумента, че „действа без разрешително“. В същото време продължиха отделни административни процедури за закриването на центъра. Въпреки това, 8-ми състав на Истанбулския граждански миров съд се произнесе в полза на организацията по дело, заведено от областната управа, която настояваше за нейното заличаване.

Внесеният през октомври законодателен пакет предвиждаше ново престъпление по „шпионското“ законодателство, определено твърде широко като действия „против сигурността или вътрешните и външнополитическите интереси на държавата в изпълнение на стратегическите цели или указания на чужда сила“. След силна обществена реакция текстът беше оттеглен. Неясната му формулировка би могла да парализира дейността на организациите от гражданското общество.

ЗАЩИТНИЦИ НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Повторното разглеждане на делото срещу Хакан Алтънай, Йигит Екмекчи и Мюджела Япъджъ по Закона за събранията и демонстрациите продължи, след като през 2023 г. Касационният съд отмени присъдите им от 2022 г. за „подпомагане на опит за сваляне на правителството“ във връзка с протестите в парка „Гези“ през 2013 г.

През октомври Хатидже Онаран, член на Комисията по въпросите на затворите към истанбулския клон на Асоциацията за правата на човека, беше осъдена на 4 години и 2 месеца лишаване от свобода по Закона № 6415, след като превела малки суми за разходи на 8 лишени от свобода, осъдени по „терористични“ обвинения.

Отново през октомври Първоинстанционният граждански съд в Анкара уважи иск на Министерството на националната отбрана срещу проф. Шебнем

Корур Финджанджъ и ѝ присъди 50 000 турски лири (около 1 350 евро) за публични изявления от 2022 г., в които тя призова за независимо разследване на твърдения, че турските въоръжени сили са използвали химически оръжия в Иракски Кюрдистан. По същия повод през 2023 г. Финджанджъ получи и наказателна присъда от 2 години, 8 месеца и 15 дни лишаване от свобода за „пропаганда в полза на терористична организация“. До края на годината нито гражданското дело, нито наказателната присъда бяха разгледани от Касационния съд.

Защитничката на правата на човека Нимет Танръкулу беше задържана на 26 ноември, поставена под предварително задържане под стража арест и през декември обвинена в „членство в терористична организация“ въз основа на предишни пътувания, участие в събития за правата на кюрдите, съвпадения на телефонни сигнали от една и съща клетъчна станция и свидетелски показания.[6]

НАСИЛИЕ СРЕЩУ ЖЕНИ И МОМИЧЕТА

Според платформата „Ще спрем убийствата на жени“ през 2024 г. 394 жени са убити от мъже, а още 259 са открити мъртви при съмнителни обстоятелства.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Принудителните връщания в Сирия и Афганистан продължиха, въпреки че депортираните там са изложени на сериозен риск от тежки нарушения на правата на човека. До септември бе съобщено, че около 300 еритрейци, държани без достъп до адвокатска помощ и комуникация, вече са били върнати насилствено в Еритрея, а други остават в непосредствена опасност от принудително връщане, в нарушение на принципа на забрана за връщане[7]

ИЗТЕЗАНИЯ И НЕЧОВЕШКО ОТНОШЕНИЕ

Комитетът на ООН против изтезанията изрази дълбока загриженост от увеличаващия се брой твърдения за изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание след опита за преврат през 2016 г., след земетресенията от февруари 2023 г. и в контекста на антитерористичните операции.

БЕЗНАКАЗАНОСТ

Регионалният апелативен съд потвърди оправдателната присъда по делото срещу служители на подразделението на жандармерията за разузнаване и борба с тероризма (JİTEM) в Мардин-Даргечит, свързано с отвличането и насилственото изчезване на осем души, сред които три деца, през 1995 – 1996 г. Жалбата срещу решението все още е висяща пред Касационния съд.

През юни 10-ти състав на Съда за тежки престъпления в Диарбекир оправда трима полицейски служители, обвинени в причиняване на смърт поради престъпна небрежност във връзка с убийството на адвоката по правата на човека Тахир Елчи през 2015 г., позовавайки се на „липса на достатъчно доказателства“. Решението разкрива трайната култура на безнаказаност за престъпления, извършени от държавни служители.[8]

През октомври Касационният съд потвърди оправдателната присъда на шестнадесет обвиняеми, сред които и бивши държавни служители, по делото JİTEM в Анкара. Те бяха съдени за „умишлено убийство, извършено в рамките на дейността на въоръжена организация, създадена с цел извършване на престъпление“. Делото се отнася до поредица от принудителни изчезвания и извънсъдебни екзекуции през периода 1993 – 1996 г.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Независимата изследователска инициатива „Климат екшън тракер“ оцени климатичната политика и целите на Турция като „крайно недостатъчни“ за постигане на ограничение на глобалното затопляне до 1,5 °C съгласно Парижкото споразумение.

1. "Türkiye: New judicial package leaves people at continued risk of human rights violations", 29 February ↑
2. "Türkiye: Uphold human rights in responding to the armed attack outside Istanbul's courthouse", 14 February ↑
3. "Türkiye: Unlawful ban on May Day celebrations in Istanbul must be lifted", 30 April ↑
4. "Türkiye: Activists remain defiant despite chilling effect of unlawful bans of Prides", 19 December ↑
5. "Türkiye: Stop the crackdown on peaceful dissent", 26 December ↑
6. "Türkiye: Human rights defender imprisoned: Nimet Tanrıkulu", 18 December ↑
7. "Türkiye: Eritreans at imminent risk of forced return", 6 September ↑
8. "Türkiye: Acquittal of three police officers for involvement in killing of human rights lawyer a huge blow to justice", 12 June ↑

ТУРКМЕНИСТАН

Туркменистан

Свободата на изразяване и свободата на сдружаване останаха сериозно ограничени, тъй като властите се стремят да контролират информационния поток, да потискат организациите от гражданското общество и да санкционират всички форми на мирно инакомислие както в страната, така и извън нея. Жените, момичетата и ЛГБТИ лицата бяха подложени на произволни ограничения на техните права, свободи и телесна автономия. Продължиха да се получават сигнали за държавно наложен принудителен труд по време на прибирането на памуковата реколта. Не бяха предприети решителни усилия за справяне с изменението на климата.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

Страната остана де факто затворена за международните неправителствени организации за правата на човека, за специалните механизми на ООН и за независимите медии. Това, съчетано с вътрешната цензура, значително ограничи международния надзор и събирането на информация.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

Държавата контролираше информационния поток, цензурирайки новини за неблагоприятни развития, включително икономическите затруднения, и строго ограничаваше достъпа до интернет. Бяха блокирани стотици хиляди домейни, сред които новинарски и бизнес сайтове, както и социални мрежи. Скоростта на интернет оставаше сред най-ниските, а цената – сред най-високите в света; проникването на услугата също бе ниско по международните стандарти, което поставяше в неблагоприятно положение селските общности, особено жените.

Службите за сигурност следяха и системно блокираха използването на забранените виртуални частни мрежи. Потребителите, опитали се да заобиколят държавния контрол, бяха сплашвани, глобявани или задържани.

ПОТИСКАНЕ НА НЕСЪГЛАСИЕТО

Организациите от гражданското общество и активистите не можеха да действат свободно и независимо. Тези, които се опитваха мирно да изразят несъгласие или публично да споделят критични възгледи – както в страната, така и в чужбина – бяха подлагани на репресии, включително лишаване от свобода. Правозащитникът Мансур Мингелов и блогърът Мурат Душемов продължиха да изтърпяват наложените им ефективни присъди в затворнически колонии в източната част на Лебапска област. Властите не разследваха твърденията им за изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание по време на задържането. Двамата са осъдени по политически мотивирани обвинения и търпят съответно 22 и 4 години лишаване от свобода заради разкриване на нарушения на правата на човека.

На 6 октомври активистката в изгнание Дурсолтан Таганова беше задържана в дома си в Турция. Полицията посочи, че тя представлява заплаха за националната сигурност и ще бъде депортирана в Туркменистан. Таганова беше освободена след

няколко часа, но остана уязвима от принудително връщане.

Властите продължиха да ограничават пътуванията в чужбина на активисти от организации от гражданското общество, независими журналисти и членовете на техните семейства.

Службите за сигурност задържаха независимия адвокат Пигамбергелди Аллабердиев на границата с Иран, откъдето той възнамеряваше да замине за животоспасяващо медицинско лечение, след като изтърпя двегодишна присъда по политически мотивирани обвинения (2020–2022 г.). Те го информираха, че му е забранено да пътува в чужбина, включително с цел лечение, но отказаха да предоставят каквито и да било документи, обосноваващи това решение.

НАСИЛСТВЕНИ ИЗЧЕЗВАНИЯ

Опозиционният активист Гулгелди Ананиязов бе освободен след 16-годишно лишаване от свобода, от които 11 години е държан без право на връзка с външния свят. Той беше арестуван през 2008 г. при завръщането си от Норвегия, където му бе предоставено убежище. Независимо от това не се появи нова информация за съдбата и местонахождението на над 100 души, принудително изчезнали след ареста си, включително лица, осъдени след предполагаемия опит за покушение срещу тогавашния президент Сапармурат Ниязов през ноември 2002 г.

НАСИЛИЕ СРЕЩУ ЖЕНИ И МОМИЧЕТА

През февруари Комитетът на ООН за премахване на дискриминацията по отношение на жените (Комитет по КПВФДОЖ) отбеляза данните от национално проучване (2022 г.), според които всяка осма жена е станала жертва на физическо и/или сексуално насилие от интимен партньор. Комитетът отправи настойчив призив към властите да приемат „без по-нататъшно отлагане“ законодателство, което ясно дефинира и криминализира всички форми на насилие, основано на пола, срещу жените, включително домашното насилие. До края на годината не беше отчетен съществен напредък.

Промени в Семейния кодекс, обнародвани през март, задължиха съдилищата да дават приоритет на помирението между съпрузите при разглеждане на дела за развод, включително в случаите на домашно насилие.

СЕКСУАЛНИ И РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА

Комитетът по КПВФДОЖ изрази загриженост относно криминализирането на абортите след петата гестационна седмица – период, в който повечето жени все още не са наясно, че са бременни. Комитетът настойчиво призова властите без по-нататъшно отлагане да изменят законодателството, за да „легализират аборта и да го декриминализират във всички случаи“ в съответствие с Насоките на Световната здравна организация (СЗО) за предоставяне на грижи при аборт от 2022 г.

През октомври Комитетът на ООН по правата на детето препоръча на държавата да гарантира на всички подрастващи „поверителен и съобразен с възрастта достъп до информация и услуги, свързани със сексуалното и репродуктивното здраве, включително контрацептиви и безопасен аборт, когато това е необходимо“.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

Доброволните сексуални отношения между мъже останаха криминализирани. ЛГБТИ лицата продължиха да са обект на широко разпространена дискриминация, насилие и други злоупотреби, а извършителите се радваха на безнаказаност. Властите отказаха да въведат изрична забрана за дискриминация въз основа на сексуална ориентация и заявиха пред Комитета по КПВФДОЖ, че всички лица, включително лесбийки, гейове, бисексуални, транссексуални и интерсексуални лица, са „еднакво защитени от закона срещу насилие, изнудване и подобни деяния, независимо от тяхната сексуална ориентация“.

След като на 3 юли в чужбина беше излъчен документален филм за нарушенията на правата на ЛГБТИ лицата в Туркменистан, бяха получени съобщения за полицейски акции,

насочени срещу предполагаеми ЛГБТИ лица и срещу хора, поддържащи връзки с ЛГБТИ активисти извън страната.

ПРИНУДИТЕЛЕН ТРУД

Сигналите за принудителен труд при прибирането на памуковата реколта продължиха, въпреки че през последните години правителството прояви по-голяма откритост за сътрудничество с Международната организация на труда (МОТ), допускайки нейни редовни мисии. В доклад на МОТ, публикуван през юли, се изразява дълбока загриженост относно доказателствата за продължаващо използване на принудителен труд, включително детски труд, установени по време на мисията на организацията през 2023 г.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Макар през декември 2023 г. на Конференцията на страните по РКООНИК28 държавата да се присъедини към Глобалния ангажимент за метана и да се договори за сътрудничество с правителството на САЩ с цел намаляване на емисиите на метан, тя не представи убедителни доказателства, че прилага ефективни мерки за по-добро откриване на течове и за своевременно предприемане на коригиращи действия. Съгласно „Глобалния инструмент за проследяване на метана 2024“ на Международната агенция по енергетика държавната компания „Туркменгаз“, една от най-големите нефтогазови компании в света, не е поела никакви публични ангажименти за намаляване на емисиите на метан.

УЗБЕКИСТАН

Република Узбекистан

Властите засилиха контрола върху свободата на изразяване и медиите. Активисти, блогъри и независими журналисти бяха подлагани на политически мотивирани преследвания заради публикации за корупция и нарушения на правата на човека, включително посегателства върху правото на жилище и трудови права. Изтезанията и другите форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание останаха обичайна и широко разпространена практика, а безнаказаността за предполагаемите извършители се запази. ЛГБТИ хора продължиха да бъдат подлагани на сплашване, физическо насилие, клеветнически кампании в социалните мрежи и произволни арести по измислени обвинения. Много жертви на принудителни изселвания и експроприации не получиха достъп до ефективни правни средства за защита.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

Нито една автентична опозиционна партия не беше допусната до парламентарните избори през октомври; управляващата партия си осигури убедително мнозинство в новия парламент.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

Властите продължиха да затягат хватката си върху свободата на изразяване и медиите, задушавайки всички реално независими издания. При липсата на свободна преса блогъри и коментатори в социалните мрежи се превърнаха в основни мишени на политически мотивирани преследвания за публикации относно корупция, нарушения на правата на човека и други чувствителни теми. Най-малко десет души бяха осъдени за „клевета“ и „обида“ на президента, а срещу някои бяха повдигнати допълнителни, очевидно скалъпени обвинения в изнудване и измама.

Международните правозащитни НПО работеха под нарастващ натиск: правният и административният режим все по-силно ограничаваше възможността им да наблюдават и да отразяват състоянието на правата на човека. Защитници на правата и активисти бяха подлагани на сплашване, тормоз и нападения. През април активистките Умида Ниязова и Шарифа Мадрахимова бяха заплашвани и физически

атакувани от проправителствен блогър и още един мъж, докато инспектираха памукови полета и интервюираха фермери и работници на компанията „Индорама Агро“ във връзка с трудови спорове. Полицията отказа да образува наказателно производство срещу нападателите, а впоследствие същият блогър обвини Умида Ниязова в социалните мрежи, че „уронва репутацията“ на Узбекистан.

През юли експерти на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ) изразиха тревога, че последната редакция на проекта за Информационния кодекс предвижда прекомерно широки и дискриминационни ограничения на свободата на изразяване. Сред тях са забраните за разпространяване на информация, която насърчава „сепаратизъм“ или „религиозен екстремизъм“, както и на съдържание, демонстриращо „неуважение към държавата и обществото“. До края на декември кодексът все още не бе приет.

През същия месец журналистът от таджикски произход Салим Иномзода беше арестуван и обвинен в разпространение на „информация, застрашаваща обществената безопасност“, тъй като през 2022 г. споделил във „Facebook“ традиционна таджикска песен, класифицирана от властите като „сепаратистка“. Той е заплашен от до осем години лишаване от свобода.

С изменения в Закона за статута на чужденците и лицата без гражданство, подписани през ноември, властите получиха правомощие да обявяват всеки чужденец за „нежелано лице“, ако преценят, че той уронва престижа, културата, ценностите, традициите или историята на Узбекистан. Предвидените санкции включват глоба и забрана за влизане в страната за срок до пет години.

СВОБОДА НА СДРУЖАВАНЕ

През февруари Върховният съд обяви нерегистрираната опозиционна партия „Алга Каракалпакстан“, която подкрепя независимостта на Автономна република Каракалпакстан, за „екстремистка“ организация и разпореди нейното забраняване.

На 30 май съдът осъди Парахат Мусапбаров на шест години лишаване от свобода за предполагаемо членство в „Алга Каракалпакстан“. Присъдата се базира единствено на самопризнания, изтръгнати чрез принуда, от които той се отрече в съдебната зала, както и на коментари, публикувани в социалните мрежи по време на престоя му в съседен Казахстан.

ИЗТЕЗАНИЯ И ДРУГО УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ

Изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание продължиха да бъдат рутинна и широко разпространена практика в местата за лишаване от свобода, а безнаказаността за предполагаемите извършители остана правило. Предложенията на Главната прокуратура за създаване на независими механизми за наблюдение на случаите на изтезания и условията в местата за задържане не напреднаха. Правните реформи, поети като ангажимент пред редица международни мониторингови органи, отново бяха отложени.

Създадената през 2022 г. парламентарна комисия за разследване на насилственото потушаване на протестите в Каракалпакстан – включително твърденията за изтезания спрямо десетки задържани – най-накрая представи доклада си пред парламента през декември, но пълният текст не беше публикуван до края на годината. Властите игнорираха многобройните призиви за независимо международно разследване.

През август защитници на правата на човека съобщиха, че здравословното състояние на Даулетмурат Тажимуратов – каракалпакстански адвокат и редактор, осъден на 16 години затвор след несправедлив съдебен процес за предполагаемата му роля в протестите през юли 2022 г. – се е влошило значително. По информация на майка му, която го е посетила, Тажимуратов е бил заставян да работи без защитно облекло във варов цех при опасни условия. Той страда от сериозна загуба на тегло, има затруднения с

храненето и дишането, както и обриви по ръцете и лицето. Въпреки това, властите не са му предоставили необходимата медицинска помощ, а достъпът му до адвокат и до семейството продължава да бъде ограничен.

ПРАВО НА ЖИЛИЩЕ

По-късно през август, след посещението си в Узбекистан, Специалният докладчик на ООН по правото на адекватно жилище предупреди за сериозно разминаване между законодателството и реалната практика в тази сфера. Той заяви, че „независимостта на съдебната власт продължава да бъде проблем“, а „огромното мнозинство от споровете между строителни предприемачи и жители обикновено се решават в полза на предприемачите“. Докладчикът изрази притеснения, че жертви на принудителни изселвания, както и защитници на правото на жилище, адвокати, блогъри и журналисти, които информират за произволното събаряне на домове, често са обект на сплашване, преследване или задържане по неясни причини.

На 5 януари съдът разпореди Шахида Саломова, която открито критикува нарушенията при градоустройството и е активен защитник на хора, принудително изселени от домовете си, да бъде преместена от открита в затворена психиатрична клиника, като ѝ беше отказано право на контакт със семейството и адвоката ѝ и беше подложена на принудително лечение. Саломова беше настанена в психиатрично заведение още през 2022 г., след като в социалните мрежи обвини президента и негови близки в корупция. Специалният докладчик изрази съжаление, че не получи разрешение да я посети, и настоя за независима международна медицинска експертиза на състоянието ѝ.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

ЛГБТИ хората останаха особено уязвими към посегателства върху правата си както от служители на реда, така и от частни лица. Те бяха подлагани на заплахи, физическо насилие, очернящи кампании в социалните мрежи и произволни арести по изфабрикувани обвинения.

Правителството продължава да отказва да отмени наказателната отговорност за доброволни сексуални отношения между мъже. В отговор на въпрос от Комитета на ООН по икономически, социални и културни права през април, властите посочиха, че подобна реформа би била в противоречие с „традициите на многоетническия народ на Узбекистан, ценностите на семейството и националните обичаи“.

Управляващите същевременно предупредиха за „опасността от хомосексуална пропаганда“ и настояха, че сексуалната ориентация и половата идентичност не могат да се включат сред защитените признаци в антидискриминационното законодателство, тъй като според тях се разминават с „ценностите на семейната институция“.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Узбекистан остана особено уязвим към последиците от климатичните промени, прекомерното водочерпене за земеделието, опустиняването и замърсяването на въздуха.

Столицата Ташкент попадна сред десетте най-замърсени града в света. Според проучване на Световната банка 83% от жителите са изложени на нива на атмосферни замърсители, които шест пъти надвишават препоръките на Световната здравна организация, причинявайки около 3000 преждевременни смъртни случая годишно. Над половината от вредните частици във въздуха произхождат от прах, вдиган от строителни площадки и пътни настилки.

В опит да ограничи разрастващото се опустиняване президентът Шавкат Мирзийоев стартира програма за засяване на сухоустойчиви култури в обезводнени райони, включително Каракалпакстан – областта, която е най-силно засегната от пресъхването на Аралско море.

УКРАЙНА

През 2024 г. броят на цивилните жертви в Украйна, включително деца и възрастни хора, се увеличи поради използването на безогледно насилие, което не дискриминира между цивилни и военни обекти и хора, от руските сили, което увреди критична гражданска инфраструктура и изглежда бе насочено умишлено срещу цивилното население. В окупираните от Русия територии се извършваха екзекуции, изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отношение или наказание спрямо задържани цивилни и военнопленници, а опитите за потискане на други етнически принадлежности продължиха. Съгласно въведеното военно положение украинските власти ограничиха свободата на изразяване и свободата на религия и вяра. Продължи и наказателното преследване на лица, отказващи военна служба по съвест. Напредъкът на Украйна в предотвратяването и наказването на насилието, основано на пола, както и в гарантирането на правата на ЛГБТИ хора, остана ограничен.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

Въпреки значителните си загуби, Русия продължи настъпателните действия и през февруари разшири контрола си върху град Авдиевка. В област Харков украинските сили до голяма степен ограничиха руското настъпление, но през август украинската армия изненадващо навлезе в Курска област на Русия и завзе обширни територии. За да осигурят необходимия брой военнослужещи, украинските власти понижиха възрастта за мобилизация от 27 на 25 години през април.

Международната военна и финансова подкрепа за Украйна продължи, но възникнаха въпроси относно дългосрочната ѝ надеждност, особено след победата на Доналд Тръмп на президентските избори в САЩ. Въпреки сериозния недостиг на работна ръка и периодичните прекъсвания на електрозахранването в резултат на руски въздушни удари по енергийната мрежа, украинската икономика отбеляза растеж през 2024 г.

През април Украйна уведоми Съвета на Европа, че стеснява обхвата на своите дерогации по по-малък брой разпоредби от Европейската конвенция за правата на човека и отменя дерогациите, отнасящи се до принудителния или задължителния труд, свободата на мисълта, съвестта и религията, правото на ефективна правна защита и забраната за дискриминация.

НАРУШЕНИЯ НА МЕЖДУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО

Незаконни нападения

Броят на цивилните жертви се увеличи спрямо 2023 г., като мнозина загинаха далеч от фронтовата линия, тъй като руските сили продължиха да обстрелват населени места с ракети и безпилотни летателни апарати. Сред тези нападения беше ударът от 8 юли по Националната детска специализирана болница „Охматдит“ в Киев, нанесен с крилата ракета – действие, представляващо явно военно престъпление.[1] По време на атаката в болницата деца от цяла Украйна преминаваха процедури като химиотерапия и реконструктивна хирургия. Двама души бяха убити, а над 100 – ранени, включително деца. Ударът по „Охматдит“ беше част от по-широка координирана руска атака; същия ден в Днипро, Киев и Кривий Рих загинаха най-малко 43 цивилни.

Русия продължи системните си нападения срещу енергийната инфраструктура. По данни на Международната агенция по енергетика към май около 70% от топлоенергийния производствен капацитет на Украйна е унищожен или окупиран. Недостигът на електроенергия наложи редовни планирани прекъсвания на електрозахранването, особено през летните месеци с високи температури и през зимата, когато щетите бяха най-големи и потреблението беше най-високо.

Военнопленници

Появиха се все повече доказателства за извънсъдебни екзекуции на украински военнопленници, извършени от руските сили. В социалните мрежи циркулираха множество видеозаписи, за които се твърди, че разкриват такива инциденти, а Главната прокуратура на Украйна заяви, че най-малко 147 украински военнопленници са били екзекутирани от 2022 г. насам, като близо 90% (127) от тях – през 2024 г. Докато руските власти обичайно пренебрегваха или отхвърляха тези сведения, двама високопоставени политици публично призоваха за екзекутиране на военнопленници. През юли зам.-председателят на Съвета за сигурност Дмитрий Медведев публикува в канала си в „Telegram“ призив за „масови екзекуции“, а през октомври чеченският лидер Рамзан Кадиров обяви, че е наредил украински войници „да не се залавят живи“, макар три дни по-късно да заяви, че е отменил тази заповед.

Стотици украински военнопленници бяха изправени пред съд в Русия и в окупираните от нея украински територии, често единствено за участието си във военни действия. Липсата на надлежен съдебен процес в тези производства също представлява военно престъпление.

ПРАВО НА ИСТИНА, ПРАВОСЪДИЕ И ОБЕЗЩЕТЕНИЕ

На 21 август Върховната рада на Украйна ратифицира Римския статут на Международния наказателен съд, но прие декларация по член 124, с която за срок от седем години Украйна „не приема юрисдикцията“ на Съда по отношение на военни престъпления, когато е вероятно те да са извършени от нейни граждани. Тази правна неяснота може да затрудни ефективното разследване от МНС на престъпления по международното право, извършени на територията на Украйна.

МНС издаде нови заповеди за арест срещу трима висши руски военни командири и тогавашния министър на отбраната Сергей Шойгу. Четиримата са обвинени във военни престъпления, извършени в Украйна, включително ръководене на нападения срещу цивилното население, причиняване на прекомерни непредвидени вреди на цивилни лица и щети на граждански обекти, както и в престъплението срещу човечеството „нечовешки действия“.

ПРАВА НА ВЪЗРАСТНИТЕ ХОРА

Възрастните хора бяха особено засегнати от руската агресия. По данни на „HelpAge International“ между 20% и 50% от хората, които живеят на разстояние до 25 km от активните фронтови линии, са възрастни хора и хора с увреждания. Заради двигателни затруднения голяма част от тях не могат да стигнат до физически недостъпните убежища при въздушна тревога, което ги прави особено уязвими.

Около 80% от възрастните хора живееха под фактическата линия на бедност, тъй като получаваха крайно ниски пенсии, поради което изпитваха трудност да намерят жилище след вътрешно принудително разселване. Те бяха непропорционално представени в подслоните за вътрешно разселени хора, защото доходите им не са достатъчно за наем или друго жилище. Липсата на условия за достъпност в тези подслони доведе до институционализиране на хиляди възрастни хора с увреждания от началото на пълномащабното руско нашествие. През септември руска авиобомба порази дом за възрастни хора в Суми, като уби един човек и рани най-малко 12 други жители на това защитено от международното хуманитарно право заведение.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

През април Украйна стесни действащите си дерогации от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, но запази дерогацията по чл. 10, уреждащ свободата на изразяване. Водещи медийни организации сигнализираха за натиск от страна на държавните институции. През януари журналисти от bihus.info съобщиха, че са били подложени на наблюдение, включително телефонно подслушване. Службата за сигурност на Украйна започна проверка, макар че нейни служители бяха

заподозрени в действията; поради възможен конфликт на интереси разследването бе възложено на Държавното бюро за разследвания и продължаваше до края на годината. През октомври редакционният съвет на водещия всекидневник „Украинска правда“ заяви, че Президентската институция упражнява натиск върху рекламодатели и бизнес-субекти, за да ги възпре от публикуване на реклами във вестника и да повлияе на редакционната му политика. Властите отрекоха обвиненията, а президентът Володимир Зеленски определи всякакъв натиск върху журналисти като „неприемлив“.

Наказателното преследване по член 436-2 от Наказателния кодекс – „оправдаване на руската агресия срещу Украйна“ – продължи, но към ноември броят на внесените в съда дела по този текст беше с 29% по-малък в сравнение с 2023 г.

СВОБОДА НА РЕЛИГИЯ И ВЯРА

През август влезе в сила закон, който забранява дейността на „религиозни организации, свързани с центрове на влияние“, чиито главни седалища се намират „в държава, осъществяваща въоръжена агресия срещу Украйна“.

Законът беше насочена пряко към Украинската православна църква, която продължаваше да поддържа спорна каноническа зависимост от Руската православна църква. Той задължи Украинската православна църква в деветмесечен срок да прекъсне това подчинение. Украинските власти обвиняваха църквата в тясно сътрудничество с руските разузнавателни служби и повдигнаха обвинения за „оправдаване на руската агресия срещу Украйна“ срещу нейни духовници и миряни.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

След като властите засилиха усилията за мобилизация, някои от предприетите подходи предизвикаха обществено недоволство, тъй като бяха възприети като непропорционални, произволни или дискриминационни. Така например, за да ограничат големия брой отсрочки от задължителна военна служба, давани на мъже-докторанти, образователните органи прекратиха приема за редовна докторантура на самоиздръжка както за мъже, така и за жени – въпреки че жените не подлежат на задължителна военна служба.

ПРАВАТА НА ЛИЦАТА, КОИТО ОТКАЗВАТ ЗАДЪЛЖИТЕЛНА ВОЕННА СЛУЖБА ПО СЪВЕСТ

Организацията за наблюдение на свободата на религията и вярата *Forum18* отчете рязко увеличение на новообразуваните наказателни производства срещу отказващи военна служба по съвест от средата на годината, с което общият им брой достигна около 300, в допълнение към над 80 дела, вече внесени в съда. През октомври делото на отказващия по съвест Дмитро Зелински достигна до Конституционния съд, след като Върховният съд отхвърли последната му жалба. Към декември Конституционният съд все още обсъждаше допустимостта на ограничаването на конституционното право на отказ от военна служба по съвест в условията на военно положение. От началото на пълномащабната руска инвазия през 2022 г. не е предоставяна възможност за алтернативна гражданска служба.

НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА

Главната прокуратура съобщи за увеличение с 80% на регистрираните случаи на домашно насилие спрямо 2023 г., като броят на преживелите тези прояви надхвърля 5 000, повечето от които са жени и деца. В политически анализ, публикуван от „Института за глобални публични политики“ (Global Public Policy Institute), сред основните фактори за насилие, основано на пола, са изброени: сексуалните престъпления, извършени от членове на руските сили, несигурните условия на живот на вътрешно разселените хора, икономическата нестабилност, строгите стереотипни джендър роли, както и стресът и травмата вследствие на войната.

През май Върховната рада прие нов закон, който хармонизира Наказателния кодекс на Украйна с Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жените и домашното насилие (Истанбулска

конвенция), ратифицирана през 2022 г. Законът криминализира редица прояви на насилие, основано на пола, включително заплахи и сексуален тормоз, извършвани както офлайн, така и онлайн.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

През юни в Киев се проведе първото от 2021 г. насам Прайд шествие за равнопоставеност (Киев Прайд). Въпреки това не бе постигнат значителен напредък към правното признаване и защита на правата на еднополовите двойки. Проектозаконът, внесен за първи път през март 2023 г., все още не е разгледан от Върховната рада. Проектозакон от 2021 г., който предвижда включването на сексуалната ориентация и джендър идентичността като утежняващи вината обстоятелства при престъпления от омраза в Наказателния кодекс, също остава неразгледан.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Местни организации от гражданското общество разкриват сериозни и трайни щети върху околната среда, причинени от продължаващата руска военна агресия, включително замърсяване на почвата, водата и въздуха както в континенталната част на Украйна, така и в акваторията на Черно море. През август и септември властите и еколози съобщиха за замърсяване на реките Сейм и Десна, идващо по течението от Русия, което доведе до масова смъртност сред рибата.

През юни Върховната рада одобри Националния план в областта на енергетиката и климата, който цели да хармонизира енергийната и климатичната политика на Украйна с тази на ЕС, включително поетапно преустановяване на производството на електроенергия от въглища до 2035 г.

ОКУПИРАНИ ОТ РУСИЯ ТЕРИТОРИИ (ПРАВИТЕЛСТВОТО НА РУСИЯ)

Право на образование

Нарушаването на правото на образование продължи в окупираните територии; децата бяха подлагани на уроци по индоктринация, а окупационните власти прилагаха принудителни мерки спрямо учителите, които на моменти се приравняваха на принудителен труд.[2]

Потискане на неруските идентичности

Русия продължи да провежда политика на „русификация“ в окупираните територии, включително в Крим.[3] През януари Международният съд на ООН постанови, че ограничаването на достъпа до образование на украински език представлява нарушение на Международната конвенция за премахване на всички форми на расова дискриминация.

Религиозните малцинства, както и неруските медии и културни прояви, останаха подложени на атаки. Де факто властите в окупираните Донецка и Луганска области уведомиха жителите, че „паспортите“, които издават от 2016 г., ще бъдат обявени за невалидни от 1 декември 2024 г. и следва да се заменят с редовни руски паспорти. Лицата без руски паспорт ще бъдат третирани като „чуждестранни граждани“, ще бъдат лишени от достъп до някои основни услуги и ще се окажат изложени на риск от депортиране.

През юни Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) постанови, че руската администрация в Крим е нарушила редица права на човека, като е налагала руско гражданство на местното население, прехвърляла е задържани в Русия, извършвала е принудителни изчезвания и е ограничавала свободата на вероизповедание и свободата на медиите. ЕСПЧ заключи, че отношението към кримскотатарското население – включително принудителното закриване на политически и културни институции, преследването на лидери на общността и посегателствата срещу частна собственост – е дискриминационно. Репресиите срещу малцинствени групи в Крим продължиха, включително срещу кримски татари, заподозрени в принадлежност към „Хизб ут-Тахрир“, както и срещу Свидетелите на Йехова, двама от които бяха лишени от свобода през октомври.

Изтезания и други форми на нечовешко отношение

Достоверните сведения за изтезания и друго жестоко, нечовешко или унизително отношение или наказание, както и за принудителни изчезвания на украински цивилни лица и военнослужещи, продължиха. Около 97% от бившите украински военнопленници, интервюирани от Мисията на ООН за наблюдение на правата на човека в Украйна, разкриват, че са били подложени на изтезания и друго жестоко, нечовешко или унизително отношение или наказание в руски плен, включително тежък побой, електрошокове, сексуално насилие, лишаване от сън и инсценирани екзекуции. Независимата международна разследваща комисия за Украйна съобщи през октомври, че руските власти провеждат „координирана държавна политика на изтезания срещу украински цивилни и военнопленници“; комисията заключи, че това се равнява на престъпления срещу човечеството.

Максим Буткевич – защитник на правата на човека и военнопленник от юни 2022 г. – беше освободен при размяна на пленници през октомври. Той бе осъден за предполагаемо военно престъпление от де факто съд в окупирания град Луганск въз основа на принудително видеозаснето „самопризнание“.[4]

През април беше потвърдено, че журналистката Виктория Рошчина, принудително изчезнала от окупирания Мелитопол през август 2023 г., се намира в руски арест и впоследствие е починала в следствения арест в Таганрог, Русия, известен с разкритията за изтезания на задържани лица.

Отказ на достъп

Русия не допусна наблюдатели на ООН до местата за задържане, където се намират украински цивилни лица и военнопленници. Други международни, включително хуманитарни, организации разполагаха с ограничен или напълно липсващ достъп както до тези места под руски контрол, така и до окупираните територии като цяло. Това, съчетано с наложените ограничения върху придвижването на цивилни лица в зоните под окупация, възпрепятстваше жителите да ползват основни услуги.

Твърденията на Русия за нарушения на международното право от страна на украинските сили – например за предполагаема смъртоносна атака срещу пазар в Донецк през януари – не можаха да бъдат безпристрастно проверени поради липсата на достъп за независими медии и правозащитни организации.

Права на вътрешно разселените хора

През март де факто властите в окупираната Донецка област въведоха мярка, която позволява експроприация на имущество, изоставено от вътрешно разселените хора. Те публикуваха онлайн списъци на т. нар. „безстопанствени“ имоти и дадоха на собствениците 30-дневен срок да се явят лично и да представят руски или местно издаден „паспорт“, за да възстановят собствеността си. Тази мярка представлява експроприация, насочена срещу вътрешно разселените хора.

1. “Ukraine: Russian strikes exact increasingly heavy toll on Ukraine’s children”, 18 November ↑
2. “Ukraine/Russia: Teachers in Russian-occupied territories coerced to teach Russian curriculum through threats and violence”, 4 October ↑
3. *Ukraine/Russia: Ten Years of Occupation of Crimea: Russia Is Seeking to Effect Demographic Change while Suppressing Ukrainian and Crimean Tatar Identities*, 18 March ↑
4. “Ukraine: Russia’s reprisals against prominent Ukrainian human rights defender who joined the Armed Forces of Ukraine”, 17 August ↑

УНГАРИЯ

Унгария

Нова държавна служба насочи действията си срещу организации от гражданското общество, независими медии и активисти. Хиляди бежанци, избягали от войната в Украйна, загубиха предоставеното им от държавата жилищно настаняване в Унгария. Съдът на Европейския съюз (CEC)

наложи значителна глоба на Унгария заради отказа ѝ да прилага общата миграционна политика на ЕС и да осигурява достъп до международна закрила на лицата, търсещи убежище. Репресивното законодателство продължи да има широкообхватен възпиращ ефект върху ЛГБТИ лицата.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) постанови, че забраната, въведена от Унгария, върху асистираното самоубийство и евтаназията – включително когато съдействието се оказва в чужбина – не нарушава Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ). През януари, след продължителен конфликт с централното ръководство на унгарските съдилища, 128 съдии-делегати избраха 14 нови членове на Националния съдебен съвет – органът, който упражнява надзор върху законосъобразността на дейността на централната съдебна администрация и Върховния съд.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

През февруари новосъздадената Служба за защита на суверенитета започна разследвания срещу организации и лица, определени като „заплаха за националния суверенитет“. Широките ѝ правомощия позволяват произволно да се стигматизират и сплашват критиците на властта. Сред първите проверявани бяха „Transparency International Hungary“ и разследваща медия. В публикуваните от службата доклади се твърди, че „Transparency International“ и други организации от гражданското общество обслужват чужди интереси и вредят на политическите, икономическите и обществените интереси на Унгария.

Поради тези съображения Европейската комисия започна процедура за нарушение срещу Унгария и през октомври сезира Съда на Европейския съюз (СЕС). Въпреки отправените призиви от организации от гражданското общество, Комисията не поиска налагането на отделна привременна мярка. Към края на годината делото остава висящо.

НЕХУМАННИ УСЛОВИЯ НА ЗАДЪРЖАНЕ

През ноември парламентът отмени забраната за физически контакт между лишените от свобода и техните посетители, която беше в сила от 2017 г. Макар че на някои места ще останат прегради от плексиглас, новите правила ще дадат възможност на около 5000 лишени от свобода за по-личен и близък контакт с техните близки от март 2025 г.

Тези промени са пряк резултат от решение на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) от 2023 г.

ПРЕКОМЕРНА И НЕНУЖНА УПОТРЕБА НА СИЛА

След смърт на задържано лице в полицейски арест през 2018 г., през април Върховният съд отмени предходното решение, с което полицейски служител беше оправдан и разпореди ново разследване, за да се установи дали полицейските органи са използвали прекомерна сила.

ПРАВА НА ЖЕНИТЕ И МОМИЧЕТАТА

Индексът за равнопоставеност между половете за 2024 г., публикуван от Европейския институт за равнопоставеност между половете, поставя Унгария на 26-то място сред 27-те държави членки на Европейския съюз по общи резултати и на последно място по равнопоставеност между половете на ръководни позиции в политиката и икономиката.

Съгласно проучване на ЕС, публикувано през ноември, 55% от унгарските жени са били жертва на насилие, основано на пола, на някакъв етап от живота си, а 8% по време на проучването са живеели в насилствена връзка.

НЕЗАКОННО ЦЕЛЕНАСОЧЕНО НАБЛЮДЕНИЕ

През март Столичният съд на Будапеща постанови, че Националният орган за защита на данните и свободата на информацията е нарушил правата на човека на четирима граждани, жертви на шпионския софтуер Pegasus, като не е провел ефективно разследване на техните жалби.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Временната закрила за хората, бягащи от войната в Украйна, беше удължена до 4 март 2025 г. Въпреки това, правителството разпореди, че след 21 август право на държавно подпомогнато настаняване ще имат само бременни жени, деца, хора с увреждания и лица над 65-годишна възраст, които напускат „активните бойни зони" в Украйна. В резултат на това около 3 000 души, предимно жени с малки деца, много от които роми, останаха без жилище.

През юни Съдът на Европейския съюз (СЕС) наложи на Унгария глоба от 200 милиона евро (около 80 милиарда форинта) за „умишлено избягване на прилагането на общата политика на ЕС" в областта на миграцията, проявено чрез отказ да се приемат молби за убежище на границата. Освен това държавата беше санкционирана с 1 милион евро (приблизително 400 милиона форинта) за всеки ден забавяне, докато не измени законодателството, което позволява системни принудителни изтласквания на лица, търсещи убежище, по границите.

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС

Унгария не предприе действия за изпълнение на препоръките от Доклада на Европейската комисия относно върховенството на закона, които имат за цел да преодолеят системните слабости в независимостта на съдебната власт, свободата на медиите и антикорупционната рамка.

През декември председателят на Националния съдебен съвет подаде оставка, след като около 2000 съдии и съдебни служители протестираха срещу споразумение, което поставяше като предварително условие за увеличаване на заплатите им съгласието с неясно формулирано предложение за съдебна реформа. Съдиите и професионалните им организации определиха документа като „форма на изнудване" и предупредиха, че предложението на правителството може да застраши независимостта на съдебната власт. Въпреки протестите, парламентът прие през декември част от реформата.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

В продължение на кампанията си срещу ЛГБТИ лицата правителството въведе допълнителни ограничения върху разпространението на публикации и продукти, когато техният „определящ елемент" се тълкува като изобразяващ или насърчаващ ЛГБТИ тематика или сексуалност. Тези изменения засилиха чувството за несигурност сред бизнеса, породиха възпиращ ефект и увеличиха вероятността от автоцензура.

През ноември Съдът на Европейския съюз (СЕС) проведе публично заседание по процедурата за нарушение, образувана от Европейската комисия срещу приетия през 2021 г. „Закон за пропагандата", насочен срещу ЛГБТИ лицата. Законът продължи да оказва широкообхватно въздействие върху ЛГБТИ лицата и групите, като затвърждаваше негативни стереотипи и дискриминационни нагласи и ограничаваше свободата на изразяване. По време на заседанието пред съда се включиха представители на правителства и на Европейския парламент от 16 държави – членки на ЕС.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Индексът на ефективността в областта на изменението на климата за 2024 г. класира Унгария на 45-то място, като я нарежда сред държавите с незадоволителни резултати – особено по показателя за дял на енергията от възобновяеми източници. Макар климатичните политики на страната формално да отговарят на целите на ЕС, те остават неясни и без конкретни оперативни мерки. Въпреки увеличаването на инсталираните фотоволтаични мощности и премахването на забраната за изграждане на вятърни турбини, правителството планира да засили вътрешния добив на изкопаем газ и да удължи до 2030 г. срока на експлоатация на въглищна електроцентрала, която е отговорна за 14% от националните емисии на CO_2.

ФИНЛАНДИЯ

Република Финландия

Съкращаването на ресурсите за социална сигурност и здравеопазване се отрази непропорционално на уязвимите групи. Законодателните промени отслабиха защитните механизми както в имиграционната политика, така и в режима за предоставяне на убежище. Полицията използва непропорционална сила при разпръскване на протест, свързан с изменението на климата. Шест организации от гражданското общество заведоха дело срещу правителството заради бездействието му във връзка с изменението на климата. Новият план за действие срещу расизма не предвижда законодателни мерки срещу речта на омразата и престъпленията от омраза. Приет бе нов закон, който криминализира принудителния брак и женското генитално осакатяване.

ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛНИ ПРАВА

Правителството продължи да прилага строга бюджетна икономия, която доведе до съкращения в системите за социална сигурност и здравеопазване. Тези мерки непропорционално засегнаха безработните, хората с намалена работоспособност, едночленните семейства, лицата с увреждания, възрастните и младите пълнолетни. Значителното намаляване на социалните плащания застраши правото на адекватен жизнен стандарт за хората с ниски доходи и увеличи нуждата от социално подпомагане като крайна мярка. Съкращенията в здравеопазването допълнително ограничиха достъпа – включително финансовия – до медицински услуги за хората, които зависят от публичния здравен сектор.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

През годината правителството предприе поредица законодателни изменения, които отслабиха съществуващите гаранции в областта на миграцията и международната закрила. Измененията превърнаха международната закрила в по същество привременна мярка, ограничиха възможността лицата, търсещи убежище, да кандидатстват за разрешение за пребиваване на други основания (като трудова заетост или обучение), разшириха прилагането на миграционно задържане и повишиха изискванията за събиране на семейства и за придобиване на гражданство. Тези промени бяха въведени прибързано, без оценка на тяхното съвкупно въздействие върху правата на лицата, търсещи убежище, бежанците и мигрантите.

Под претекст, че реагира на предполагаем опит на Русия да „използва като инструмент“ лицата, търсещи убежище и мигрантите, правителството държеше всички гранични пунктове по границата с Русия затворени и продължи изграждането на ограда по източната граница, за да възпрепятства така наречената „използвана като инструмент миграция“ към Финландия.

През юли парламентът прие извънреден закон, който дава възможност на правителството да ограничава приема на молби за убежище на границата, разширява правомощията на граничните служители, включително употребата на сила, за да се предотврати влизането в страната и на практика лишава засегнатите лица от реална възможност за обжалване.

СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

През юни и септември полицията в Хелзинки разпръсна мирни климатични протести, затрудняващи движението, и задържа десетки участници, след като те не се подчиниха на нареждането за разотиване. През юни органите на реда прибегнаха до неоправдана физическа сила срещу климатични активисти при отстраняването на блокада на пътя в града.

Мирен палатков лагер в кампуса на Хелзинкския университет, организиран в знак

на солидарност с палестинския народ, беше разпръснат от полицията през юни, след като университетската администрация забрани събитието.

Полицията не винаги признаваше ролята на независимите наблюдатели по време на протести и не изпълняваше задължението си да ги защитава и да осигурява възможност за независимо наблюдение.

Тълкуването на Закона за събранията остана непоследователно: изискванията към организаторите на демонстрации варираха между отделните региони.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

През август Амнести Интернешънъл и още пет организации от гражданското общество подадоха жалба до Върховния административен съд срещу бездействието на правителството по отношение на климатичната политика, като посочиха, че това поставя под заплаха целта на Финландия да постигне нетни нулеви емисии до 2035 г.[1]

Правителството значително съкрати климатичното финансиране, предназначено за държави с по-ниски доходи.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

През март 33 организации от гражданското общество, сред които Амнести Интернешънъл, разкритикуваха правителството, че с поредица мерки в миграционната, социалната и здравната политика задълбочава структурния расизъм и дискриминацията. Правителственият план за действие за борба с расизма и насърчаване на равнопоставеността, публикуван през септември, не съдържаше законодателни мерки срещу расизма, речта на омразата и престъпленията от омраза.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

Национална гражданска инициатива, предлагаща забрана на практиките на конверсионна терапия, не беше разгледана от Правната комисия на парламента.

СЕКСУАЛНО И ОСНОВАНО НА ПОЛА НАСИЛИЕ

През ноември парламентът прие два отделни законопроекта, с които криминализира принудителния брак и женското генитално осакатяване на лица под 18-годишна възраст.

През декември законодателят забрани медиацията при случаи на насилие от интимен партньор и сексуално насилие, за да гарантира, че подобни деяния водят до налагане на адекватни наказателноправни санкции.

ПРАВА НА КОРЕННОТО НАСЕЛЕНИЕ

Законопроектът за изменение на Закона за саамския парламент, насочен към засилване на защитата на правата на народа саами, не беше разгледан в Комисията по конституционно право на парламента до края на годината.

1. "Finland's famous climate target under threat – NGOs take the state to court", 29 August ↑

ФРАНЦИЯ

Република Франция

Системният расизъм и религиозната дискриминация продължиха, включително срещу мюсюлманки и момичета, а расовото профилиране остана безнаказано. Прекомерните ограничения върху мирните протести и прекомерната употреба на сила от полицията също се запазиха. Франция продължи да доставя оръжие на Израел. Гаранциите, регулиращи видеонаблюдението на населението, извършвано от правоприлагащите органи, продължиха да бъдат недостатъчни. Дискриминационните ограничения, свързани с имиграцията, гражданството и убежището, също продължиха. Франция стана първата държава в света, която изрично включи правото на аборт като гарантирана свобода в своята конституция. Оцелелите от сексуално

насилие от маргинализирани групи – особено мигрантки, транссексуални жени и жени, работещи в секс индустрията – продължаваха да срещат системни пречки при подаването на жалба.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

На френските спортистки, участващи в Олимпийските и Параолимпийските игри в Париж 2024, бе забранено да носят спортни хиджаби. Подобни дискриминационни забрани продължиха да действат както в професионалния, така и в аматьорския спорт, на практика изключвайки от участие мюсюлманки и момичета, които носят забрадки.

През септември Държавният съвет потвърди забраната учениците да носят „*абая*“ или „*камис*“ в съответствие с дискриминационния закон от 2004 г., който ограничава „знаци или облекло, показващи религиозна принадлежност, в държавните училища, колежи и гимназии“.

През декември Комитетът на ООН по правата на човека изрази съжаление, че Франция не е преразгледала ограниченията върху носенето на религиозни символи и облекло на обществени места, а дори ги е разширила в областта на спорта. Той отбеляза вероятния дискриминационен ефект на тези мерки, особено върху жените и момичетата мюсюлманки.

През февруари, по време на посещение в задморската територия остров Майот, тогавашният министър на вътрешните работи обяви планове за конституционна промяна, която да премахне правото на френско гражданство по рождение за деца, родени от чуждестранни родители на острова. Законопроектът беше спрян, но до края на годината не беше оттеглен.

Бяха изразени сериозни опасения във връзка с доклади за увеличаване на антисемитските, ислямофобските и расистките престъпления от омраза. Подходът на правителството към борбата с расизма продължи да бъде подкопаван от отказа му да признае системния расизъм и от липсата на събиране на достоверни данни. Комитетът по правата на човека отново призова правителството на Франция да изготви политики за противодействие на расовата дискриминация, основани на статистика, събирана чрез по-ефективни инструменти, които спазват принципите на самоидентификация и анонимност.

Расово профилиране

Въпреки отправените през годината опасения и въпроси от експертни органи на ООН, властите продължиха да отричат съществуването на системен расизъм в полицията, а широко разпространената практика на дискриминационни проверки на самоличността остана непроменена. През април пет френски и международни неправителствени организации подадоха жалба до Комитета за премахване на расовата дискриминация, подчертавайки, че макар Държавният съвет да е признал още през 2023 г. наличието на расово профилиране, той не е задължил правителството да приложи необходимите реформи.

През ноември организацията „Защитник на правата“ заяви в интервю, че е „ужасена“ от липсата на напредък на правителството към премахване на дискриминационните проверки на самоличността.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ И СВОБОДА НА МИРНО СЪБИРАНЕ

Хората, демонстриращи солидарност с палестинците, се сблъсках с прекомерни и несъразмерни ограничения. В отговор на спонтанните протести срещу израелската офанзива срещу Рафах през юни властите в Париж, Лион, Алансон и други френски градове наложиха превантивни забрани за събирания. Мирни протестиращи и случайни минувачи бяха глобявани за „участие в недекларирани или забранен протест“.

Десетки защитници на правата на човека, синдикални активисти, политици, журналисти, университетски преподаватели и медицински специалисти, изразили солидарност с палестинците, бяха разследвани за „оправдаване на тероризма“ – прекалено широко и неясно дефинирано престъпление, което застрашава свободата на изразяване.

На 11 август осем членки на кампанията „Les Hijabeuses“ срещу дискриминационните забрани на спортни хиджаби бяха подложени на произволни проверки на самоличността и арестувани, докато наблюдаваха участието на приятелка в олимпийския маратон в Париж. Полицията ги обвини в участие в незаконен протест, тъй като носели банери с думата „хиджаб“. Жените са били разпитвани, държани през нощта и произволно принуждавани да свалят хиджабите си по време на задържането, преди да бъдат освободени, без да им бъдат повдигнати обвинения.

Други също групи бяха изправени пред прекомерни ограничения. През юли местните префекти във департаментите Виен и Дьо Севр забраниха протести, свързани с изменението на климата. След посещение в областта Тарн през февруари Специалният докладчик на ООН за защитниците на околната среда по Орхуската конвенция изрази безпокойство от полицейските методи, които е наблюдавал срещу екоактивисти, упражняващи гражданско неподчинение в знак на протест срещу строителството на магистрала A69.

ПРЕКОМЕРНА И НЕНУЖНА УПОТРЕБА НА СИЛА

Съобщава се, че служители на правоприлагащите органи са употребили прекомерна, включително смъртоносна, сила в отвъдморската територия Канаки – Нова Каледония по време на безредици, избухнали след приемането през май от парламента на законопроект, изменящ правилата за гласуване на територията.[1] През август експерти от ООН изразиха загриженост както по отнасяне на тези твърдения, така и във връзка с доклади за широко разпространени произволни арести, задържания и принудителни изчезвания.

През декември Комитетът на ООН по правата на човека изрази сериозна загриженост във връзка с доклади за прекомерна употреба на сила при проверки на движението по пътищата, арести, принудителни евакуации и демонстрации. Той отбеляза, че тези практики непропорционално засягат членове на определени малцинствени групи – по-специално хора от африкански или арабски произход, коренни народи и мигранти.

Комитетът подчерта и липсата на санкции, както и очевидната безнаказаност за полицейските служители, отбелязвайки, че и до днес никой не е привлечен към отговорност за убийството на Адама Траоре – млад мъж от африкански произход, убит по време на полицейска операция „задържане и обиск“ през 2016 г. През май апелативен съд потвърди решение от 2023 г., с което отказва наказателно преследване срещу трима замесени жандармеристи, което подкрепи семейството на жертвата да подаде втора жалба.

През ноември правителството обяви обществена поръчка на стойност 27 млн. евро за шокови гранати тип „sting-ball“ – оръжия от военен клас, използвани от полицията и известни с това, че причиняват тежки наранявания на протестиращи.

БЕЗОТГОВОРНИ ОРЪЖЕЙНИ ДОСТАВКИ

Липсата на прозрачност продължи да съпътства трансферите на оръжие: правителството не изпълни законовото си задължение да представи доклада за износа през предходната година до 1 юни.

Франция продължи да лицензира износ на оръжие за Израел — въпреки отправения от експерти на ООН призив за незабавно прекратяване на подобни трансфери, които вероятно нарушават международното хуманитарно право, както и въпреки призива на президента Еманюел Макрон от октомври за ембарго върху оръжията, използвани в Ивицата Газа.

Произведени във Франция оръжейни системи, предоставени на Обединените арабски емирства, продължиха да се използват на бойното поле в Судан, вероятно в нарушение на оръжейните ембарга на ЕС и ООН за Дарфур.[2].

БЕЗНАКАЗАНОСТ

През юни Апелативният съд в Париж потвърди валидността на издадената през 2023 г. заповед за арест срещу тогавашния сирийски президент Башар ал-Асад във

връзка с химическите атаки срещу цивилното население в Източна Гута и Дума. През юли главният прокурор на Франция обжалва това решение пред Касационния съд.

След като МНС издаде заповеди за арест на израелския министър-председател Бенямин Нетаняху, бившия министър на отбраната Йоав Галант и висшия лидер на „Хамас“ Мохамед Диаб Ибрахим ал-Масри (известен като Мохамед Деиф) по подозрение във военни престъпления и престъпления срещу човечеството, Франция първоначално заяви, че ще изпълни задълженията си и ще извърши арести, ако някой от тях влезе на нейна територия. По-късно обаче Министерството на външните работи посочи, че израелските министри се ползват с имунитет, тъй като Израел не е страна по Римския статут на МНС.

МАСОВО НАБЛЮДЕНИЕ

През юни Националната комисия по правата на човека заключи, че липсват адекватни защитни механизми, които да удостоверят, че видеонаблюдението, осъществявано от правоприлагащите органи, е необходимо и пропорционално.

През юли Административният съд в Орлеан постанови, че внедрената от общината система за аудио-наблюдение, използваща изкуствен интелект и свързваща микрофони с камери за видеонаблюдение, представлява непропорционална намеса в правото на личен живот и е незаконна, тъй като липсва правно основание.

През декември Комитетът на ООН по правата на човека изрази притеснение, че планираното от правоприлагащите органи широко видеонаблюдение, управлявано от изкуствен интелект по време на Олимпийските игри, би представлявало непропорционална намеса в правото на личен живот.

През октомври коалиция от правозащитни организации подаде жалба до Държавния съвет с искане Фондът за семейни помощи към системата за социално осигуряване да преустанови използването на дискриминационен алгоритъм за оценка на риска от измами. Алгоритъмът поставя в неравностойно положение домакинствата с ниски доходи, хората, живеещи в уязвими квартали, лицата, които отделят значителна част от доходите си за наем и работещите, получаващи помощ за инвалидност.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

През януари Конституционният съвет отмени редица разпоредби от дискриминационния и ксенофобски Закон за контрол на имиграцията и интеграцията, приет през ноември 2023 г. Окончателната редакция обаче запази норми, които разширяват административните правомощия за задържане и експулсиране на чужди граждани, определяни като „заплаха за обществения ред“, независимо от връзките им с Франция.[3] През декември Комитетът на ООН по правата на човека изрази загриженост, че законът отслабва процесуалните гаранции за лицата, търсещи убежище, включително защитата срещу експулсиране по време на разглеждане на техните обжалвания.

През юли бяха приети десет подзаконови акта в изпълнение на Закона за контрол на имиграцията и интеграцията. Един от тях обвърза издаването или подновяването на разрешения за пребиваване на чуждестранни граждани със „зачитане на републиканските ценности“ – прекалено широко и неясно изискване, което създава възможност за произволни и дискриминационни тълкувания.

Демонизиращата, ксенофобска риторика, белязала парламентарните дебати по законопроекта, продължи да бъде подхранвана от редица политици. През септември министърът на вътрешните работи обяви, че местните и регионалните власти ще получат разширени правомощия за експулсиране на нередовни мигранти и възпрепятстване на регулирането на статута им, а също така възобнови призивите за допълнително ограничаване на достъпа им до държавна медицинска помощ.

Френските и британските власти продължиха да пренебрегват отговорностите си по отношение на правата на човека: 2024 г. се превърна в най-смъртоносната година за мигрантите, опитващи се да прекосят Ла Манша с лодка.

Загинаха над 70 души. През октомври френският министър на вътрешните работи определи смъртните случаи като „зловредни последици“ от „ефективното“ правоприлагане.

Франция продължи да издава заповеди за експулсиране и да задържа граждани на Афганистан, Иран, Сирия, Судан и Хаити – държави, в които принудителното връщане би нарушило принципа на забраната за връщане. През юли Националният съд по въпросите на убежището призна афганистанските жени за социална група, подлежала на международна закрила поради пола им. Въпреки това Франция не постигна напредък в осигуряването на достъп до визи за афганистански жени, намиращи се в Афганистан, Пакистан или Иран; поради това за тях практически липсваха редовни и безопасни пътища към убежище във Франция.

СЕКСУАЛНИ И РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА

През март Франция стана първата държава в света, която изрично включи аборта като гарантирана свобода в своята конституция. Това безпрецедентно законодателно развитие обаче не гарантира равен достъп до прекъсване на бременност за всички, които могат да забременеят, включително транссексуални мъже и небинарни лица.

През юли Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) се произнесе срещу жалба на секс работници, търсещи защита на правата на човека във връзка с криминализирането на тяхната дейност. По делото *„М.А. и други срещу Франция“* Съдът разгледа въздействието върху правата на човека на т.нар. „Северен модел“ – правна рамка, приета през 2016 г., която криминализира заплащането за секс и организационните аспекти на секс работата.[4]

НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА

Жени мигранти, секс работници и транссексуални жени срещаха системни препятствия, когато се опитваха да подадат жалби за сексуално насилие. Тези пречки включваха отказ за регистриране на жалбата, заплахи от експулсиране, както и предубедени нагласи и стереотипни допускания от страна на служители на правоприлагащите органи.[5]

Право на здравословна околна среда

Данните за периода януари – септември разкриват, че Франция е забавила темпа на намаляване на емисиите от изкопаеми горива спрямо 2023 г. Увеличаването на дела на възобновяемата енергия остава недостатъчно за постигане на дългосрочните цели, като съществуват пропуски както на равнище политики, така и при тяхното изпълнение. Приоритетът, отдаван на климата и околната среда, е понижен, което доведе до забавяния в приемането както на енергийни, така и на адаптационни мерки.

През юни Апелативният съд в Париж обяви за допустими два отделни иска срещу енергийни дружества. Делата са образувани на основание Закона за дължимата грижа, който изисква от компаниите да определят и прилагат мерки за предотвратяване на нарушения на правата на човека и на щети върху околната среда, произтичащи от тяхната дейност.

1. “Kanaky New Caledonia: French authorities must uphold rights of the Indigenous Kanak people amid unrest”, 17 May ↑
2. “Sudan: French-manufactured weapons system identified in conflict – new investigation”, 14 November ↑
3. “France: Asylum and immigration" law: France's historic setback”, 25 January (French only) ↑
4. “Europe: Failure to recognize harm caused by criminalization of sex work is a ‘missed opportunity’”, 25 July ↑
5. “France: Sexual violence: The ordeal of migrant, transgender and sex worker women who file complaints in France”, 17 September (French only) ↑

ХЪРВАТИЯ

Република Хърватия

Стратегическите искове срещу участието на обществеността (SLAPP), продължиха да подкопават свободата на медиите. Достъпът до аборт остана ограничен. Фемицидът беше въведен като самостоятелно престъпление. Оцелелите

от изнасилвания по време на война срещаха затруднения при упражняването на своите права. Ромите продължиха да бъдат обект на дискриминация в жилищното настаняване и образованието.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

Стратегическите искове срещу участието на обществеността (SLAPP) продължиха да дестабилизират свободата на медиите. Данни от изследване на Хърватската асоциация на журналистите разкриват, че в над 40% от повече от 1300 съдебни дела, образувани срещу медии и журналисти през последните осем години, включително по искане на висши държавни длъжностни лица, са установени елементи на SLAPP искове.

Въпреки многократните призиви за декриминализиране на клеветата, тя остана инкриминирана и се използва за предявяване на наказателни и граждански искове срещу журналисти. Правозащитната организация „Член 19“ предупреди, че тази практика „ограничава журналистиката“.

През март парламентът въведе ново престъпление – „неразрешено разкриване на информация от текущи наказателни разследвания“. Въпреки че законът изрично изключва журналистите и разкритията, които са в „обществен интерес“, медийните организации го определиха като несъвместим с международните стандарти за свобода на изразяване.

През септември организацията от гражданското общество Механизъм за бързо реагиране в защита на медийната свобода определи състоянието на свободата на медиите като „тревожно“.

СЕКСУАЛНИ И РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА

Жените, включително бременните, продължаваха да изпитват затруднения при достъпа до услуги за прекъсване на бременността поради широко разпространени откази по съвест от страна на лекари и здравни заведения. Достъпът до аборт беше особено ограничен в селските райони и сред икономически уязвимите групи.

НАСИЛИЕ СРЕЩУ ЖЕНИ И МОМИЧЕТА

През март парламентът прие фемицидът да бъде признат като отделно престъпление и въведе по-строги наказания за изнасилване, заедно с други мерки за укрепване на правата на жертвите.

Организации от гражданското общество посочиха, че въпреки законодателните промени, осъдителните присъди за фемицид продължават да са рядкост, и отправиха призив към правителството да засили превантивните и образователните мерки.

През 2024 г. властите регистрираха 17 случая на фемицид. Престъпленията, свързани с домашно насилие, се увеличиха с 9% спрямо 2023 г. Омбудсманът за равнопоставеност между половете заяви, че продължителните наказателни производства и леките санкции разколебават много жени да съобщават за преживяно насилие.

Гинеколог от болница в Осиек продължи да работи шест месеца след като получи осъдителна присъда на първа инстанция за изнасилване на пациентка, което предизвика сериозно обществено възмущение. Лекарят беше окончателно отстранен от длъжност през септември. Омбудсманът настоятелно призова правителството да приеме спешни законодателни промени, които да гарантират, че лица, обвинени или осъдени за тежки престъпления, включително изнасилване, не могат да бъдат назначавани в здравни заведения.

ПРАВО НА НЕПРИКОСНОВЕНОСТ НА ЛИЧНИЯ ЖИВОТ

Омбудсманът отправи призив към властите да гарантират, че предстоящият за приемане Закон за централния регистър на населението ще съдържа надеждни механизми за защита на личните данни и за недопускане на дискриминация.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

През септември Административният съд в Загреб потвърди законността на задържането на руския антивоенен активист Владислав Ариничев, който е потърсил убежище в Хърватия. Молбата му за убежище

беше отхвърлена през юли, след като Държавната разузнавателна агенция го обяви за заплаха за националната сигурност поради публичните му критики към условията в приемния център за лица, търсещи убежище. Ариничев беше окончателно освободен през октомври, след като прекара 106 дни в лишаване от свобода.

ПРАВО НА ИСТИНА, ПРАВОСЪДИЕ И ОБЕЗЩЕТЕНИЕ

Повечето жертви на сексуално насилие, извършено по време на войната, оставаха нерегистрирани за специален статут, който да гарантира определени социални помощи и подкрепа, поради процедурни пречки – сред тях изискването да се представят многобройни документи. По данни на организации от гражданското общество едва под 15% от правоимащите лица са подали заявления.

През август неправителствената организация „Младежка инициатива за правата на човека“ призова властите на Босна и Херцеговина, Хърватия и Сърбия да си сътрудничат, за да осигурят достъп до правосъдие и обезщетение за жертвите на масовото убийство на бежанци край босненския град Петровац през 1995 г., при което хърватските военновъздушни сили убиха 14 сръбски бежанци.

Комитетът на ООН по правата на човека настоятелно призова Хърватия да засили сътрудничеството със съседните държави за издирване и предаване на правосъдието на лица, заподозрени в извършване на престъпления по международното хуманитарно право, както и да гарантира пълно обезщетение за жертвите и техните семейства за всички нарушения на правата на човека.

През февруари Хърватия подписа Люблянско-Хагската конвенция от 2023 г. за международно сътрудничество при разследването и наказателното преследване на геноцид, престъпления срещу човечеството, военни престъпления и други международни престъпления.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

ЛГБТИ хора

Правното признаване на пола все още изисква задължително поставяне на психиатрична диагноза или психологическа експертна оценка. Комисарят по правата на човека към Съвета на Европа настоя властите незабавно да премахнат тези изисквания, като заяви, че те продължават „патологизирането на транссексуалните хора“.

Роми

Ромите продължиха да живеят в сегрегирани квартали и неформални селища без подходяща инфраструктура и с ограничен достъп до основни услуги.

Ромските деца са с ниски нива на включване в предучилищното образование и най-често учат в етнически сегрегирани паралелки или по специални образователни програми, което води до високи нива на отпадане.

През юли Комитетът на ООН по правата на човека призова Хърватия да положи допълнителни усилия за преодоляване на фактическата сегрегация на ромите и да гарантира недискриминационен достъп до адекватно жилищно настаняване, образование и основни услуги.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

През юни правителството съобщи, че до 2030 г. над 75% от инсталирания капацитет за производство на електроенергия ще бъде от възобновяеми енергийни източници и че обновеният Национален интегриран план в областта на енергетиката и климата ще бъде с по-високи цели.

ЧЕРНА ГОРА

Черна гора

Черна гора предприе стъпки за опазване на околната среда. Беше отчетен ограничен напредък в осигуряването на правосъдие

за жертвите на въоръжените конфликти на територията на бивша Югославия. Жените не получиха адекватна защита от дискриминация и насилие. Правителството започна процедури за въвеждане на технология за лицево разпознаване в системите за наблюдение на населението, но прилагането ѝ временно беше възпрепятствано.

ОБЩО РАЗВИТИЕ

През юни Черна гора стана първата държава – кандидат за членство в ЕС, която получи Доклад за оценка на изпълнението на междинните критерии – ключов етап в процеса на присъединяване, който потвърди, че са изпълнени правните изисквания на Съюза в областта на съдебната система и основните права, както и в сферата на правосъдието, свободата и сигурността.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

През май, след като местната общност изрази тревога относно екологичните и здравни рискове, правителството прекрати договора с чуждестранната компания, отговаряща за проекта за добив на цинк „Брско̀во“ в община Мойковац, тъй като предприятието не беше отстранило констатираните проблеми.

ПРАВО НА ИСТИНА, ПРАВОСЪДИЕ И ОБЕЗЩЕТЕНИЕ

През януари парламентът избра нов Върховен държавен прокурор, с което бе попълнена позицията, която бе вакантна от 2021 г. Съдебното производство срещу бивш военнослужещ от армията на босненските сърби, обвинен в изнасилване и убийство, извършени в Босна и Херцеговина през 1992 г., продължи да се забавя. През юни полицейски служител от Никшич беше привлечен към наказателна отговорност за престъпления срещу човечеството, за които се твърди, че е извършил като член на полицията на босненските сърби в Хаджичи, Босна и Херцеговина, през 1992 г.

През февруари Черна гора подписа Люблянско-Хагската конвенция от 2023 г. относно международното сътрудничество при разследването и наказателното преследване на геноцид, престъпления срещу човечеството, военни престъпления и други международни престъпления.

ПРАВА НА ЖЕНИТЕ И МОМИЧЕТАТА

През юни Комитетът по Конвенция за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените (КПВФДОЖ) отчете, че патриархалните нагласи и свързаните с тях джендър роли и стереотипи остават дълбоко вкоренени в черногорското общество. Комитетът заяви, че жените в селските райони продължават да поемат непропорционално голям дял от неплатения труд и често имат ограничен достъп до течаща вода, електроенергия и услуги по грижа за деца.

Убийството на жена от бившия ѝ съпруг изведе на преден план липсата на ефективна защита за жертвите, уязвими към насилие – въпреки многократните ѝ сигнали до полицията, не бяха предприети адекватни мерки. В отделен случай Върховният съд в Подгорица наложи максималната присъда от 40 години лишаване от свобода на мъж, убил бившата си партньорка през 2021 г. Защитниците на правата на жените продължиха да настояват правителството да промени Наказателния кодекс, като въведе фемицида като самостоятелен състав на престъпление и засили мерките за предотвратяване и наказване на насилие, основано на пола.

БЕЗОТГОВОРНИ ОРЪЖЕЙНИ ДОСТАВКИ

През октомври движението „Солидарност с Палестина“ отправи призив към правителството да не допуска акостирането на товарния кораб „MV Kathrin“, за който имаше подозрения, че превозва експлозиви, предназначени за Израел, тъй като съществуваше сериозен риск този товар да бъде използван за извършване на военни престъпления срещу палестинското цивилно население.[1]

НЕЗАКОННО ЦЕЛЕНАСОЧЕНО НАБЛЮДЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО

Министерството на вътрешните работи придоби технология за лицево разпознаване, предназначена да надгради системите за видеонаблюдение в Подгорица, Бар и Будва, без да има правно основание за това в националното законодателство. През февруари Агенцията за защита на личните данни разпореди да се преустанови използването на тези камери.

1. "Israel/OPT: Slovenia, Montenegro and Portugal must not assist the MV Kathrin's delivery of explosives to Israel", 1 October ↑

ЧЕХИЯ

Чехия

Стотици жени, станали жертва на принудителна стерилизация, все още не бяха получили пълно обезщетение. В наказателното законодателство беше въведена дефиниция на изнасилването, основана на липсата на съгласие. Конституционният съд премахна изискването за стерилизация като условие за правно признаване на пола. Парламентът не прие закона за създаване на институцията омбудсман за правата на детето. Безотговорният трансфер на оръжие продължи. Повечето украински бежанци, които успяха да започнат работа, бяха наети на позиции под тяхната професионална квалификация. Политиките в областта на борбата с изменението на климата останаха неадекватни.

СЕКСУАЛНИ И РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА

Законодателството, уреждащо достъпа до услуги по прекъсване на бременността, продължи да не бъде актуално. Много лечебни заведения отказваха да извършват процедурата на граждани на ЕС, които не са чешки граждани, като се позоваваха на невярна информация от Чешката лекарска камара, че действащите разпоредби не позволяват това – информация, която Министерството на здравеопазването и омбудсманът неведнъж опровергаха.

До края на годината Министерството на здравеопазването изплати обезщетения на 720 жени – предимно от ромски произход – които са били подложени на принудителна стерилизация в периода от 1 юли 1966 г. до 31 март 2012 г. Срокът за подаване на заявления изтече в края на годината. Правителственият комитет срещу изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание отправи призив за неговото удължаване, но кабинетът не предприе стъпки. През септември омбудсманът разкритикува правителството за неоправданото забавяне на изплащането на компенсациите. Стотици жени все още очакваха обезщетение в размер на 300 000 чешки крони (около 12 000 евро).

СЕКСУАЛНО И ОСНОВАНО НА ПОЛА НАСИЛИЕ

Сенатът отказа да ратифицира Конвенция на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие (Истанбулската конвенция).

В Наказателния кодекс вече е въведена нова дефиниция на изнасилването, основаваща се на отсъствието на съгласие: от 2025 г. за изнасилване ще се счита всеки полов акт, извършен против волята на жертвата, както и в случаите, когато тя не е в състояние да даде съгласие поради страх, упойване или други фактори.

Апелативен съдия постанови условна присъда на мъж, който е изнасилвал доведената си дъщеря многократно повече от две години, което доведе до масови обществени протести. Министерството на правосъдието внесе законопроект, в който се предвижда съдиите да преминават допълнителни квалификационни курсове, но не се включва обучение по въпросите на сексуалното и домашното насилие.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

След години кампании парламентът прие нов закон, който разширява правата на

еднополовите двойки, но не предвижда пълна брачна равнопоставеност. От 2025 г. тези двойки ще могат да сключват гражданско партньорство, което ще им дава права, близки до правата на женените хетеросексуални двойки, но без да им осигурява пълни родителски права.

Чехия остана една от малкото европейски държави, в които стерилизацията продължава да бъде условие за правно признаване на пола. През май Конституционният съд прие решение, с което отменя това изискване и даде на законодателя срок до края на юни 2025 г. да измени съответния закон.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

На територията на бившия концентрационен лагер в Бохемия беше открит дългоочакваният Мемориал в памет на ромите и синтите – жертви на Холокоста.

Крайнонационалистическото движение „Свобода и пряка демокрация“ провежда антиимигрантска кампания, характеризираща се с расистка и ксенофобска реторика и плакати; по този повод представители на ромската общност внесоха наказателни жалби срещу лидера на партията.

ПРАВО НА ЖИВОТ

Чехия прилага един от най-либералните режими за притежание на огнестрелно оръжие в Европа. След масовата стрелба в университет през 2023 г., при която загинаха 17 души, министърът на вътрешните работи създаде през юни работна група, натоварена с анализ на възможностите за затягане на нормативната уредба в тази област.

ПРАВА НА ДЕЦАТА

През юни правителството внесе законопроект за пълна забрана на телесните наказания над деца, който все още предстои да бъде разгледан от Парламента. Законодателят не успя да приеме отделен закон за създаване на нова институция – омбудсман за правата на детето.

БЕЗОТГОВОРНИ ОРЪЖЕЙНИ ДОСТАВКИ

Чехия продължи да изнася въоръжение за Израел, Обединените арабски емирства и Саудитска Арабия, въпреки че не беше потърсена отговорност за предишни нарушения и въпреки наличието на сериозен риск това въоръжение да бъде използвано при тежки нарушения на международното хуманитарно право (МХП) и международното право в областта на правата на човека.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

По данни на ВКБООН към 4 август в страната пребивават над 370 000 украински бежанци. По оценка на правителствения комисар по правата на човека приблизително три пети от тях са заети на позиции, които не отговарят на тяхната професионална квалификация.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

Правителството отново не изготви и не прие правно обвързващ закон за климата, който да предвижда конкретни цели и мерки за справяне с изменението на климата.

ШВЕЙЦАРИЯ

Конфедерация Швейцария

В Наказателния кодекс влезе в сила нова дефиниция на изнасилването, основана на липсата на съгласие. До федералното правителство беше внесена гражданска инициатива за засилване на конституционната защита на хората с увреждания. Европейският съд по правата на човека постанови прецедентни решения по въпроси, свързани с расово профилиране и климатична справедливост. Свободата на мирни събрания беше застрашена от нови кантонални закони и от ограничения, въведени в университетите.

СЕКСУАЛНО И ОСНОВАНО НА ПОЛА НАСИЛИЕ

От 1 юли влезе в сила изменение на Наказателния кодекс, с което изнасилването вече се определя като „всяко полово сношение, осъществено против волята на друго лице“. С тази промяна беше премахната остарялата дефиниция, която изискваше доказателства за физическа сила, заплаха или принуда и ограничаваше признаването на жертва единствено до жените.[1]

През юни парламентът прие изменения в Закона за чужденците и интеграцията, насочени към по-ефективна защита на чуждестранни граждани – жертви на домашно насилие.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

В знаково решение по делото *Ва Байле срещу Швейцария*, ЕСПЧ осъди Швейцария за расово профилиране при ареста и осъждането на швейцарски гражданин от африкански произход.[2]

Парламентът възложи на правителството да изготви план за действие за противодействие на расизма и антисемитизма.

През септември долната камара преустанови всякакво бъдещо финансиране на Агенцията на ООН за подпомагане на палестинските бежанци в Близкия изток и призова кабинета да предприеме действия в рамките на системата на ООН за пълната ѝ замяна – решение, което отразява антипалестинските нагласи сред народните представители. Горната камара отложи обсъждането на този въпрос за 2025 г.

ПРАВА НА ХОРАТА С УВРЕЖДАНИЯ

През септември 108 000 швейцарски граждани подкрепиха „Инициативата за приобщаване“, която цели да закрепи в конституцията принципа на равнопоставеност на хората с увреждания. Очаква се инициативата да бъде подложена на референдум в следващите три години.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ И СЪБРАНИЯ

Правото на мирни събрания беше ограничено в няколко кантона. През март избирателите в кантона Цюрих отхвърлиха още по-строга инициатива, но одобриха закон, който изисква предварително разрешение за провеждане на публични демонстрации и възлага на полицията да начислява такси на организаторите за разходите по охраната. През април в Женева беше внесен законопроект, който предвижда забрана на протести в определени части от центъра на града.

През май университетските ръководства наложиха ограничения върху студентските протести в подкрепа на палестинците: забрани, искания към полицията за разпръскване на протестите, както и заплахи и предприемане на съдебни действия срещу студенти. Политици поискаха по-строго законодателство, което да възпрепятства бъдещи университетски протести и да предвижда наказателно преследване на участниците. Новата академична година започна с нови опити за демонстрации и събития в подкрепа на палестинските и ливанските жертви на израелските удари.

ПРАВО НА ЗДРАВОСЛОВНА ОКОЛНА СРЕДА

През април Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) установи, че Швейцария е нарушила членове 6 и 8 от Европейската конвенция за правата на човека по знаковото дело *„КлимаСеньоринен Швайц и други срещу Швейцария“*. Съдът прие, че Конфедерацията не е взела предвид най-добрите налични научни данни за ограничаване на глобалното затопляне до 1,5°C и не е разработила и прилагала ефективни мерки за смекчаване на изменението на климата. Парламентът и федералното правителство разкритикуваха решението, като заявиха, че страната вече е предприела необходимите действия и че ЕСПЧ е излязъл извън своите правомощия; предложенията за денонсиране на Конвенцията бяха отхвърлени. Независимо от възраженията си, Швейцария представи национален план за действие пред Съвета на

Европа, в който посочи стъпките за изпълнение на съдебното решение.

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

През 2023 г. бяха разкрити нови случаи на нарушения, включително физическо насилие срещу деца, във федералните центрове за предоставяне на убежище.[3] Правителството внесе предложения за изменение на законодателството относно събирането на семейства, а в парламента беше внесен проектозакон, който позволява задържане на деца във федералните центрове за предоставяне на убежище без достатъчни гаранции за тяхната защита.

1. "Switzerland: New sexual criminal law comes into force: An important step forward, but still not enough", 27 June (French and German only) ↑
2. "Switzerland: Mohamed Wa Baile wins ethnic profiling case as the European Court of Human Rights unanimously condemns racial discrimination", 4 March ↑
3. "Switzerland: Federal asylum centres: Improve the protection of children's rights", 22 October (French and German only) ↑

ШВЕЦИЯ

Кралство Швеция

Законодателни проекти наложиха непропорционални ограничения върху свободата на мирно събиране. Международни органи и механизми отправиха критики за недостатъчната защита на правата на коренните народи. Правителството продължи да въвежда мерки в наказателното правосъдие, които създават риск от системна расова дискриминация. В проектозакон се предвижда държавните служители да бъдат задължени да съобщават за всяко лице без законно пребиваване, включително деца. Новият закон за правното признаване на пола не изцяло възприе принципа на самоопределение. Останаха сериозни опасения относно ефективния достъп до правосъдие за жертвите и преживелите изнасилване.

СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ И СЪБРАНИЯ

Предложените изменения в Закона за обществения ред създаваха риск от непропорционално ограничаване на свободата на изразяване и свободата на мирните събрания. Проектозаконът разширяваше правомощията на полицията да отменя предварително планирани протестни прояви и да контролира тяхната форма и съдържание, когато се прецени, че представляват заплаха за националната сигурност.

Лица, участващи в демонстрации в подкрепа на палестинския народ, бяха подложени на тормоз, физическо насилие и съдебно преследване. Активисти за климата също продължиха да бъдат обект на репресивни мерки заради действия на гражданско неподчинение.

ПРАВА НА КОРЕННОТО НАСЕЛЕНИЕ

През февруари Съветът на Европа, а през март – Комитетът на ООН по икономическите, социалните и културните права (КИСКП) изразиха критики, че защитата на правата на народа саами в Швеция продължава да е недостатъчна. Националният съвет за превенция на престъпността посочи, че престъпления от омраза срещу саами се извършват в различни ситуации, включително чрез убиване на северни елени.

Върховният административен съд постанови, че решението на правителството от 2022 г. да предостави концесия за добив на желязна руда в Галок не противоречи на шведското законодателство, въпреки сериозните критики, отправени по-рано от Специалния докладчик на ООН по правата на коренните народи, Специалния докладчик на ООН по правото на човека на здравословна околна среда и Комитета на ООН за премахване на расовата дискриминация.

ДИСКРИМИНАЦИЯ

Въпреки критиките на Комитета на ООН по икономическите, социалните и културните

права (КИСКП), правителството продължи да въвежда мерки, които създават риск от расово дискриминационни полицейски практики и системна расова дискриминация, включително приетото през април законодателство за т.нар. „зони за сигурност“. Специалният докладчик на ООН по свободата на религията или убежденията отправи настоятелен призив към Швеция да противодейства на дискриминационната антимигрантска и расистка реторика, която влияе върху политическия и медийния дискурс.

Разследване на рисковото профилиране в автоматизираната държавна система за социално подпомагане разкри наличието на дискриминационни практики.[1]

ПРАВА НА БЕЖАНЦИТЕ И МИГРАНТИТЕ

Съществуваха съображения, че няколко законодателни инициативи на правителството, насочени към ограничаване на правата на лицата, търсещи убежище, бежанците и мигрантите, могат да доведат до нарушения на редица права на човека, включително правото на недискриминация, правото на справедлива и ефективна процедура за предоставяне на убежище и правото на събиране на семейства.

ПРАВА НА ЛГБТИ ХОРАТА

Законът за признаване на пола, приет през април и предвиден да влезе в сила през 2025 г., не осигурява пълно правно признаване на пола въз основа на самоопределение. След отпадането на изискването за одобрение от Националния съвет по здравеопазване и социални грижи при достъп до хирургически интервенции за утвърждаване на пола, въпреки това за законна смяна на пола все още е необходим медицински документ.

СЕКСУАЛНО И ОСНОВАНО НА ПОЛА НАСИЛИЕ

Ефективният достъп до правосъдие за жертвите и оцелелите от изнасилване продължи да буди сериозно безпокойство; в същото време те изпитваха затруднения при получаването на психологическо консултиране, травматологична грижа и социална подкрепа.

1. “Sweden: Authorities must discontinue discriminatory AI systems used by welfare agency”, 27 November ↑

СЪСТОЯНИЕТО НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА ПО СВЕТА

АПРИЛ 2025 Г.

Въпреки някои положителни законодателни и политически стъпки в отделни държави, през 2024 г. правата на човека отново бяха подложени на атаки по целия свят. Авторитарните мерки се разпространиха, а съществуващите механизми за защита на правата на човека бяха пренебрегвани, игнорирани или открито нарушавани.

Изданието за 2025 г. на годишния доклад на Амнести интернешънъл – Състоянието на правата на човека по света – представя преглед на националните, регионалните и глобалните развития по широк кръг теми, свързани с правата на човека. Докладът очертава световни тенденции, като нарушения по време на въоръжени конфликти, репресии срещу инакомислието, дискриминация, икономическа и климатична несправедливост, както и злоупотреба с технологии за нарушаване на правата на човека. Той разкрива как влиятели държави умишлено подкопават международния ред, основан на правила, възпрепятствайки разрешаването на кризи, които засягат живота на милиони хора – процес, който може да се задълбочи през 2025 г. и след това.

Докладът документира състоянието на правата на човека през 2024 г. в 150 държави, проследява взаимовръзките между международните и регионалните процеси и очертава перспективи за бъдещето. В него се отправят конкретни препоръки към правителствата и други актьори за подобряване на живота на хората. Изданието е важно четиво за държавни лидери, политици, застъпници, активисти и всички, които се интересуват от правата на човека.

amnesty.org

AMNESTY INTERNATIONAL